

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΙΑΤΡΙΚΗ»

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Αγορά:

Οδηγία 2019/790/ΕΕ

Εξαιρέσεις και Περιορισμοί για την Εξόρυξη Δεδομένων

Ιωάννης Χονδρόπουλος

Επιβλέπων Καθηγητής

Γεώργιος Σταμούλης

Λαμία, 2020

UNIVERSITY OF THESSALY

SCHOOL OF SCIENCE

INFORMATICS AND COMPUTATIONAL BIOMEDICINE

Master Thesis

Copyright in the Digital Market: Directive (EU) 2019/790

Exceptions and Limitations for Data Mining

Ioannis Chondropoulos

Supervising Professor

Georgios Stamoulis

Lamia, 2020

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΙΑΤΡΙΚΗ»

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Αγορά:

Οδηγία 2019/790/ΕΕ

Εξαιρέσεις και Περιορισμοί για την Εξόρυξη Δεδομένων

Ιωάννης Χονδρόπουλος

A.M. 71

Τριμελής Επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής Γεώργιος Σταμούλης

Επίκουρη Καθηγήτρια Μαρία Κοζύρη

Επίκουρος Καθηγητής Αντώνιος Δαδαλιάρης

Επιστημονική Σύμβουλος Σοφία Γουργουλιάννη

Copyright © Ιωάννης Χονδρόπουλος, 2020. Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Copyright © Ioannis Chondropoulos, 2020. All rights reserved.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το κείμενο εκφράζουν τον συγγραφέα.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, η αποθήκευση, η ανατύπωση, η διανομή της παρούσας εργασίας,

εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής.

Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση του περιεχομένου της εργασίας πρέπει να απευθύνονται

προς τον συγγραφέα στην ηλεκτρονική διεύθυνση yannis.chondropoulos@gmail.com

«Υπεύθυνη Δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, και γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα και ενυπογράφως ότι η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή με θέμα «Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Αγορά: Οδηγία (ΕΕ) 2019/790» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές από τις οποίες χρησιμοποίησα δεδομένα, ιδέες, φράσεις, προτάσεις ή λέξεις, είτε επακριβώς (όπως υπάρχουν στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε με παράφραση, έχουν δηλωθεί κατάλληλα και ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Αναλαμβάνω πλήρως, ατομικά και προσωπικά, όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να προκύψουν στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής,

ο δηλών,

Ιωάννης Χονδρόπουλος

Ευχαριστώ τον Επιβλέποντα Καθηγητή Γεώργιο Σταμούλη

Για το δημιουργικό ακαδημαϊκό περιβάλλον,

την παραγωγή διακεκριμένου ερευνητικού έργου,

τη γόνιμη μαθησιακή εμπειρία.

Για την ευρύτητα των δυνατοτήτων

που διασφαλίζει στους φοιτητές ώστε

να εντρυφήσουν στα επιστημονικά πεδία

για τα οποία διαθέτουν ενδιαφέρον & υπόβαθρο.

Για την τόλμη να ασχοληθεί με το επιστημονικό πεδίο

της Πνευματικής Ιδιοκτησίας στη Διαχείριση των Δεδομένων.

Για την ευρεία & ενδελεχή προσέγγιση, με αναλυτική & συστημική μέθοδο,

του σύνθετου ζητήματος στο οποίο προσπαθήσαμε να διεισδύσουμε.

Για την επιστημονική σκέψη & γνώση που αφειδώς προσέφερε.

Για τη διαρκή κατανόηση, υπομονή & υποστήριξη.

Περιεχόμενα

Πίνακας Συντομογραφιών	8
Σύνοψη	10
Synopsis	11
Περίληψη.....	12
Abstract	14
 ΜΕΡΟΣ Ι – ΔΕΔΟΜΕΝΑ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	16
Εισαγωγή	17
Δεδομένα - Εννοιολογική Προσέγγιση	21
Πνευματική Ιδιοκτησία.....	28
Πνευματικά Δικαιώματα	29
Ευρεσιτεχνίες	31
Εμπορικά Σήματα.....	32
Βιομηχανικό Σχέδιο	34
Γεωγραφική Ένδειξη.....	36
Οι Βάσεις Δεδομένων του WIPO.....	38
Πνευματική Ιδιοκτησία στις ΗΠΑ.....	42
Πνευματικά Δικαιώματα	42
Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας.....	43
Εμπορικά Σήματα.....	43
Εμπορικά Μυστικά.....	44
Πνευματική Ιδιοκτησία στα Πανεπιστήμια	45
Εισαγωγή.....	45
Κατανομή Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	46
Γραφεία Μεταφοράς Τεχνολογίας σε Πανεπιστήμια	49
Συγκριτικά Στοιχεία: Η.Π.Α. – Ε.Ε.....	51
 ΜΕΡΟΣ ΙΙ – ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	52
Ιστορική Αναδρομή	53
Πνευματική Ιδιοκτησία	53
Πνευματικά Δικαιώματα στις Βάσεις Δεδομένων.....	61

Διεθνές Θεσμικό Κεκτημένο	63
Συνθήκη της Βέρνης - 1886	63
Σύμβαση της Γενεύης - 1952	66
Σύμβαση της Στοκχόλμης - 1967	67
Συνθήκη TRIPS - 1994.....	68
Συνθήκη WIPO - 1996	69
Άλλες Διεθνείς Συμβάσεις	70
Ευρωπαϊκό Θεσμικό Κεκτημένο	72
Θεσμοθέτηση στην Ε.Ε.	72
Οδηγία 1991/250/ΕΚ.....	73
Οδηγία 1993/83/ΕΚ.....	74
Οδηγία 1993/98/ΕΚ.....	74
Οδηγία 1996/9/ΕΚ.....	74
Οδηγία 2001/29/ΕΚ.....	77
Οδηγία 2001/84/ΕΚ.....	80
Οδηγία 2006/115/ΕΚ.....	80
Οδηγία 2006/116/ΕΚ.....	81
Οδηγία 2009/24/ΕΚ.....	81
Οδηγία 2019/790/ΕΕ	84
ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ - ΕΞΟΡΥΞΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ, ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ, ΟΔΗΓΙΑ DSM.....	88
Πνευματικά Δικαιώματα στην Εξόρυξη Δεδομένων.....	89
Εξόρυξη Δεδομένων.....	89
Ορθή Ορολογία	92
Πνευματική Ιδιοκτησία - Εξόρυξη Δεδομένων	95
Υφιστάμενη Κατάσταση	100
Εφαρμογή Εξαιρέσεων και Περιορισμών στην Εξόρυξη Δεδομένων.....	100
Έλεγχος Τριών Σταδίων	101
Προσωρινές Πράξεις Αναπαραγωγής	106
Εξαίρεση Έρευνας.....	107
Εξαίρεση Ιδιωτικής Χρήσης.....	108
Κανονική Χρήση Βάσης Δεδομένων	109
Εξαγωγή Ουσιωδών Τμημάτων μιας Βάσης Δεδομένων	110
Δυσκολίες των Ερευνητών στην Εφαρμογή των Περιορισμών	111
Καινοτομία - Υποχρεωτική Εξαίρεση	114
Ενίσχυση του Δημοσίου Συμφέροντος.....	117

Οδηγία DSM - Εξαιρέσεις και Περιορισμοί	119
Μεταρρύθμιση στις Εξαιρέσεις;.....	119
Εξόρυξη Δεδομένων - Εξαιρέσεις και Περιορισμοί.....	120
Άρθρο 3	124
Άρθρο 4	127
Αποτελούν Μεταρρύθμιση οι Εξαιρέσεις της Οδηγίας DSM;	130
Γενική Αξιολόγηση	130
Μέτρα Τεχνολογικής Προστασίας	132
Νόμιμη Πρόσβαση	134
Ερευνητικοί Οργανισμοί	135
Δικαιούχοι	136
Επιστημονική Έρευνα	138
Βέλτιστες πρακτικές για τη διασφάλιση της ακεραιότητας.....	139
Συζήτηση - Συμπεράσματα.....	141
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	153
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	153
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	155
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	161
Παράρτημα I - Κατευθυντήριες Γραμμές για την Επιστημονική Κοινότητα	162
Παράρτημα II - Διατάξεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/709 σχετικές με Εξαιρέσεις και Περιορισμούς στην Εξόρυξη Δεδομένων.....	164
Παράρτημα III - Αιτιολογικές Γνώμες της Οδηγίας 2019/790 σχετικές με τα Άρθρα 3&4.....	168
Παράρτημα IV - Συσχέτιση της εξαίρεσης της 1 ^{ης} παραγράφου των άρθρων 3&4 της Οδηγίας 2019/790 με τα δικαιώματα σχετικών Οδηγιών	175
Παράρτημα V - Διαδικασία Νομοθέτησης της Οδηγίας 2019/790	182
Παράρτημα VI - Αλλαγές στα άρθρα 3&4 της Οδηγίας DSM κατά την πρώτη ανάγνωση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	183

Πίνακας Συντομογραφιών

ΔΠΙ	Δικαίωμα Πνευματικής Ιδιοκτησίας
E&A	Έρευνα & Ανάπτυξη
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Η/Υ	Ηλεκτρονικός Υπολογιστής
ΠΙ	Πνευματική Ιδιοκτησία
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΟΠΙ	Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας, WIPO
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΔΙΤ	Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα
ABS	Access and Benefit Sharing
AI	Artificial Intelligence
BIRPI	Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle
CEIPI	Centre for International Intellectual Property Studies
CJEU	Court of Justice of European Union
DSM	Digital Single Market
EOSC	European Open Science Cloud
EUIPO	European Union Intellectual Property Office
IoT	Internet of Things
IP	Intellectual Property
IPRs	Intellectual Property Rights
InfoSoc	Information Society (Directive)
MAT	Mutually Agreed term
NAFTA	North American Free Trade Agreement
OCR	Optical character recognition - οπτική αναγνώριση χαρακτήρων
OMPI	Organization Mondiale de la Propriété Intellectuelle

PCT	Patent Cooperation Treaty
PIC	Prior Informed Consent
TDM	Text and Data Mining
TPMs	Technological Protection Measures
TRIPS	Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
USPTO	United States Patent and Trademark Office
UTSA	Uniform Trade Secrets Act
WIPO	World Intellectual Property Organization
	WIPO Conference - Συνέδριο
	WIPO Coordination Committee - Συντονιστική Επιτροπή
	WIPO Committees - επιμέρους Επιτροπές
	WIPO Lex - Βάση Νομικών Δεδομένων
	WIPO General Assembly - Γενική Συνέλευση
	WIPO Working Groups - Ομάδες Εργασίας
WTO	World Trade Organization

Σύνοψη

Οι νέες τεχνολογίες και οι μέθοδοι της υπολογιστικής και της πληροφορικής επιστήμης για την ανάλυση μεγάλου όγκου δεδομένων δημιουργούν σημαντική προστιθέμενη αξία στα διαθέσιμα δεδομένα. Η ΕΕ προσπαθεί να αξιοποιήσει το υφιστάμενο δυναμικό των ανωτέρω συντελεστών παραγωγής για την οικονομική ανάπτυξη, με την μεταρρύθμιση του κανονιστικού πλαισίου της πνευματικής ιδιοκτησίας για τη διευκόλυνση της επιστημονικής έρευνας, την ανάπτυξη νέων καινοτόμων προϊόντων, την ενίσχυση των νεοφυών επιχειρήσεων, την ενδυνάμωση του κύκλου εργασιών των εμπορικών επιχειρήσεων. Στην παρούσα διατριβή, θα εστιάσουμε στην κανονιστική συμμόρφωση στο θεσμικό πλαίσιο για τα πνευματικά δικαιώματα, της διαχρονικής εφαρμογής της επιστήμης της διαχείρισης δεδομένων με την εφαρμογή εξόρυξης δεδομένων. Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των Οδηγιών 96/9/ΕΚ για τις βάσεις δεδομένων και 2001/29/ΕΚ για την κοινωνία της πληροφορίας, προσπαθεί να μεταρρυθμίσει το δικαίωμα του χρήστη στην πρόσβαση στο υποκείμενο υλικό της εφαρμογής μεθόδων εξόρυξης δεδομένων, αυξάνοντας τις περιπτώσεις όπου επιτρέπεται. Καλύπτουν τις πραγματικές ανάγκες των χρηστών οι νέες ρυθμίσεις; Η εφαρμογή της Οδηγίας θα είναι αντάξια των στόχων για τους οποίους θεσμοθετήθηκε;

Synopsis

New technologies and methods of computation and information science for the analysis of large volumes of data create significant added value to the available data. The EU seeks to harness the existing potential of the above factors of production for economic growth, by reforming the regulatory framework of intellectual property to facilitate scientific research, the development of new innovative products, the strengthening of start-ups, the strengthening of the turnover of commercial enterprises. In the present dissertation, we will focus on regulatory compliance within the institutional framework for copyright, the overtime application of the science of data management in data mining. Directive (EU) 2019/790 on copyright and related rights in the digital single market and amending Directives 96/9/EC on databases and 2001/29/EC on the information society, seeks to reform the users right to access the underlying material of the data mining methods application, increasing the cases where it is allowed. Do the new settings meet the real needs of users? Will the implementation of the Directive be worthy of the objectives for which it was enacted?

Περίληψη

Τα άρθρα 3 & 4 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ αφορούν τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς στα πνευματικά δικαιώματα σχετικά με την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων. Σχετίζονται άμεσα με το προηγούμενο ευρωπαϊκό κεκτημένο και τη δεδηλωμένη επιδίωξη της ΕΕ για οικονομική ανάπτυξη βασισμένη στη γνώση και την καινοτομία που προκύπτει από αυτή τη γνώση.

Οι μέθοδοι εξόρυξης δεδομένων είναι σημαντικά εργαλεία στην ανάλυση δεδομένων και την δημιουργία νέας γνώσης. Η ανάπτυξη των μεθόδων της υπολογιστικής και της πληροφορικής επιστήμης για την ανάλυση μεγάλου όγκου δεδομένων δημιουργούν σημαντική προστιθέμενη αξία στα διαθέσιμα δεδομένα. Η έννοια των εξαιρέσεων και των περιορισμών στα πνευματικά δικαιώματα σχετικά με την πρόσβαση στο υλικό όπου θα εφαρμοστούν μέθοδοι εξόρυξης δεδομένων, διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στο λεγόμενο παράδοξο της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το παράδοξο βρίσκεται μέσα στον τρόπο λειτουργίας ενός συστήματος που φιλοδοξεί να προωθήσει τη γνώση περιορίζοντας ταυτόχρονα την πρόσβαση σε αυτή. Είναι εγγενές χαρακτηριστικό στην εφαρμοζόμενη πολιτική για την πνευματική ιδιοκτησία και στη θεσμοθέτηση που αυτή συνεπάγεται. Το παράδοξο εξηγεί την αντικρουόμενη ένταση στη λήψη αποφάσεων για την ορθή θεσμοθέτηση μεταξύ της πρόσβασης και προστασίας, μεταξύ του δημόσιου και ιδιωτικού συμφέροντος.

Η επαρκής προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων δημιουργεί το κίνητρο στους δημιουργούς γνώσης να εργαστούν διότι υπάρχουν οι διασφαλίσεις ότι αναγνωρίζεται και αμείβεται το αποτέλεσμα της εργασίας τους. Αντίρροπα, για να δημιουργηθεί νέα γνώση πρέπει να υπάρχει πρόσβαση στην υφιστάμενη γνώση. Η νέα αντίληψη για τα δεδομένα που παρέχει η Δημόσια Διοίκηση είναι ότι αποτελούν κρατικές υποδομές για τη λειτουργία και την ανάπτυξη μιας χώρας.

Η προσέγγιση και η διαχείριση του Συστήματος της Γνώσης είναι πρόκληση για τη διοικητική επιστήμη. Οι επιλογές για την κατανομή της προστασίας των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων σε αντιδιαστολή με τη δίκαιη πρόσβαση στη γνώση των

χρηστών της γνώσης, οι οποίοι είναι στο μεγάλο μέρος τους οι παραγωγοί νέας γνώσης, είναι καθοριστικές για την ανάπτυξη της επιστήμης, της καινοτομίας, της κοινωνικής προόδου, της δημοκρατίας.

Κρίσιμα ζητήματα αποτελούν η καλή νομοθέτηση, η κανονιστική συμμόρφωση στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, η επαναδιαμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου για τη βέλτιστη διαχείριση δραστηριοτήτων ενταγμένων σε τομείς όπως η πληροφορική, η ανάλυση δεδομένων, η λήψη αποφάσεων βασισμένη στα αποτελέσματα της ανάλυσης δεδομένων, η εκπαίδευση, η έρευνα, η ανάπτυξη τεχνολογίας, η παραγωγή, η επιχειρηματικότητα, καθώς και οι διεθνείς, οι κρατικοί, οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί.

Η νομοθεσία για την εξόρυξη δεδομένων πρέπει να διασφαλίζει ότι δεν θα επιβραδύνει τις μελλοντικές επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Ο εδαφικός χαρακτήρας της θεσμοθέτησης περί πνευματικών δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ορίζεται στις χωρικές δικαιοδοσίες των Κρατών Μελών διότι η θεσμοθέτηση γίνεται με τη θέσπιση Οδηγιών και όχι Κανονισμών. Η ενσωμάτωση των διατάξεων των Οδηγιών στην εσωτερική έννομη τάξη του κάθε Κράτους Μέλους, οδηγεί σε διαφορετική ερμηνευτική και εφαρμοστική προσέγγιση των απαιτήσεων που θέτουν οι Οδηγίες της ΕΕ.

Εντός μιας ενιαίας αγοράς και ενός ενιαίου χώρου ερευνητικής συνεργασίας, οι πολυσχιδείς εθνικές διατάξεις δημιουργούν προβλήματα, τις περισσότερες φορές, για την εφαρμογή και την ανάπτυξη της επιστήμης των δεδομένων, παρά λύνουν τα θεσμικά προβλήματα και δυσκαμψίες που προκαλούν στη διαχείριση των δεδομένων.

Το υφιστάμενο καθώς και το διαμορφούμενο ερευνητικό περιβάλλον καθιστά δύσκολη τη λήψη αποφάσεων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων που περιλαμβάνουν εργασίες ανάλυσης δεδομένων. Η ανασφάλεια δικαίου σε συνδυασμό με τον διεθνή χαρακτήρα που υπάρχει στις ηλεκτρονικές πλατφόρμες και στα αρχεία των βάσεων δεδομένων που βρίσκονται σε αυτές, θα μπορούσε να οδηγήσει σε επενδυτική αβεβαιότητα και περίπλοκα ζητήματα κανονιστικής συμμόρφωσης στο μέλλον. Οι νέες τεχνολογίες απαιτούν ελαφρύ και ευέλικτο θεσμικό, διοικητικό, οικονομικό περιβάλλον για να αναπτυχθούν.

Abstract

The research focuses on the analysis of Articles 3 & 4 of Directive 2019/790/EU, which deal with copyright exceptions and restrictions on the application of data mining methods, in relation to the *Acquis Communautaire* and the pursuit of knowledge-based economic development. Data mining methods are important tools in data analysis and the creation of new knowledge. The development of computer and information science methods for the analysis of large volumes of data create significant added value to the available data.

The concept of copyright exceptions and restrictions on the data mining methods that will be used to give access to the research material, plays a crucial role in the so-called Copyright Paradox. The paradox consists in the operational way of copyright system that while aspires to promote knowledge, at the same time limits the access to knowledge. It is an inherent feature of the applied copyright policy and the institution it entails. As consequence of the paradox emerges a conflict on decision-making about the proper institutionalization of access and protection, between the public and private interests.

Adequate protection of copyright motivates knowledge creators to work because there are assurances that the result of their work is recognized and remunerated. Conversely, in order to create new knowledge, there must be access to existing knowledge. The new perception of data provided by the Public Administration is that they constitute state infrastructure for the operation and development of a country.

Approaching and managing the Knowledge System is a challenge for management science. Options about allocation of copyright protection, as opposed to equitable access to the knowledge of knowledge users, who are largely the producers of new knowledge, are crucial for the development of science, innovation, of social progress, of democracy. Critical issues are the proper legislation, the regulatory compliance with the existing institutional framework, the reshaping of the regulatory framework for the optimal management of activities in areas such as IT, data analysis, decision-making based on

data analysis, education, research, technology development, production, entrepreneurship, as well as international, governmental, non-governmental organizations.

Data mining legislation must ensure that it does not slow down future scientific and technological developments. The territorial character of copyright legislation at European level is defined in the territorial jurisdictions of the Member States because the legislation is enacted by the adoption of Directives, not Regulations. The integration of the provisions of the Directives into the internal legal order of each Member State, leads to a differential interpretative and practical approach to the requirements set by the EU Directives.

Within a single market and a single area of research collaboration, diverse national provisions often create problems for the application and development of data science, rather than solving the institutional problems and rigidities they cause in data management. The existing as well as the emerging research environment makes it difficult to make decisions about the design and implementation of programs that include data analysis tasks. Legal uncertainty, combined with the international nature of online platforms and the database files contained in them, could lead to investment uncertainty and complex regulatory compliance issues in the future. New technologies require a lean and flexible institutional, administrative, financial environment to develop and to evolve.

Μέρος Ι – Δεδομένα, Πνευματική Ιδιοκτησία

"data science is becoming as important as management science"

Costis Maglaras

Dean of Columbia Business School, 2019

Εισαγωγή

Αιχμή του δόρατος στη σύγχρονη τεχνολογική καινοτομία της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών είναι το πεδίο της επιστήμης των δεδομένων (*data science*) το οποίο ασχολείται με την διαχείριση δεδομένων (*data management*). Τα κανονιστικά ζητήματα της διαχείρισης δεδομένων είναι το ταχεία εξελισσόμενο πεδίο της νομικής και διοικητικής επιστήμης. Τα τεράστια μεγέθη δεδομένων απαιτούν βιώσιμη διαχείριση σύμφωνα με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, τις καλές πρακτικές, στην ηθική και τη δεοντολογία.

Ο διαθέσιμος μεγάλος όγκος δεδομένων (*big data*) δύναται να υποστεί εξόρυξη δεδομένων (*data mining*) για τη δημιουργία νέας γνώσης μέσα από τα δεδομένα (*data analysis*). Τα δεδομένα είναι αναγκαία για την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης (*artificial intelligence*).

Η διαχείριση δεδομένων οφείλει να συμμορφώνεται με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για την πνευματική ιδιοκτησία. Η καλή νομοθέτηση και η ορθή συμμόρφωση στο κανονιστικό πλαίσιο δίνει οφέλη στους ερευνητές, στους επενδυτές και στην κοινωνία.

Η εκπόνηση της παρούσας Μεταπτυχιακής Διατριβής αποτελεί μια σύνθετη προσέγγιση ενός διεπιστημονικού, σύγχρονου, πολυσχιδούς, ταχέως μεταβαλλόμενου

και εξελισσόμενου θέματος, διατρέχοντας και συνδυάζοντας τους τρεις βασικούς επιστημονικούς πυλώνες από τους οποίους συνίσταται:

(α) Την επιστήμη και τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών για το λογισμικό και τα υλικά μέσα που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση και τη διαχείριση δεδομένων. Τις μεθόδους και τις βέλτιστες πρακτικές που ακολουθούνται στην εφαρμογή της διαχείρισης, αποθήκευσης, ανάκτησης, επαναχρησιμοποίησης της πληροφορίας των βάσεων δεδομένων και των δικτύων που μεταφέρουν πληροφορία.

(β) Τη νομική επιστήμη. Το κύριο μέρος του αντικειμένου της εφαρμογής του δικαίου για την πνευματική ιδιοκτησία υπάγεται στο αστικό δίκαιο. Σε ειδικούς τομείς θεσμοθέτησης και εφαρμογής του ανήκει στο διεθνές, ευρωπαϊκό και διοικητικό δίκαιο.

(γ) τη διοικητική επιστήμη για τη δημόσια διοίκηση και τη διοικητική επιστήμη για τον ιδιωτικό τομέα στα ζητήματα: (1) της κανονιστικής συμμόρφωσης στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, (2) της καλής νομοθέτησης, (3) της διαμόρφωσης του ρυθμιστικού πλαισίου για τη διαχείριση δραστηριοτήτων ενταγμένων σε τομείς όπως εκπαίδευση, έρευνα, ανάπτυξη τεχνολογίας, παραγωγή, επιχειρηματικότητα, διεθνείς, κρατικοί, μη κυβερνητικοί οργανισμοί.

Στο παρόν πόνημα έγινε: (α) ευρεία καταγραφή του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου για την πνευματική ιδιοκτησία καθώς και του τρόπου που η διεθνής κοινότητα έφθασε σε αυτό, (β) περιγραφή του ζητήματος των πνευματικών δικαιωμάτων σχετικά με τις βάσεις δεδομένων που είναι οι συστηματοποιημένες συλλογές της πληροφορίας, (γ) συσχέτιση των πνευματικών δικαιωμάτων με την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων, (δ) ενδελεχής αναφορά στις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς για τη χρήση των δεδομένων που εμπίπτουν στα ζητήματα της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας τα οποία αφορούν τον τομέα της έρευνας με τη χρήση μεθόδων εξόρυξης δεδομένων για την ανάλυση των δεδομένων.

Η σχετική νομοθεσία πρέπει να διασφαλίζει ότι δεν θα επιβραδύνει τις μελλοντικές επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Είναι εφικτό το κανονιστικό πλαίσιο να είναι πλήρες σε κάποια χρονική στιγμή;

Μάλλον όχι. Φαίνεται ότι, λόγω της φύσης του τομέα της νομοθέτησης, τα κανονιστικά κείμενα πάντα θα ακολουθούν τις εξελίξεις της επιστήμης των δεδομένων και των τεχνολογιών πληροφορικής.

Ο εδαφικός χαρακτήρας της θεσμοθέτησης περί πνευματικών δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ορίζεται στις χωρικές δικαιοδοσίες των Κρατών Μελών διότι η θεσμοθέτηση γίνεται με τη θέσπιση Οδηγιών και όχι Κανονισμών. Η ενσωμάτωση των διατάξεων των Οδηγιών στην εσωτερική έννομη τάξη του κάθε Κράτους Μέλους, οδηγεί σε διαφορετική ερμηνευτική και εφαρμοστική προσέγγιση των απαιτήσεων που θέτουν οι Οδηγίες της ΕΕ.

Εντός μιας ενιαίας αγοράς και ενός ενιαίου χώρου ερευνητικής συνεργασίας, οι πολυσχιδείς εθνικές διατάξεις δημιουργούν προβλήματα, τις περισσότερες φορές, για την εφαρμογή και την ανάπτυξη της επιστήμης των δεδομένων, παρά λύνουν τα θεσμικά προβλήματα και δυσκαμψίες που προκαλούν στη διαχείριση των δεδομένων.

Η κανονιστική συμμόρφωση στο θεσμικό πλαίσιο των πνευματικών δικαιωμάτων για τον τομέα της διαχείρισης δεδομένων καθίσταται ιδιαίτερα πολύπλοκη και απαιτητική. Στο Δημόσιο και τον Ιδιωτικό Τομέα διαμορφώνεται ένα νέο πεδίο δραστηριότητας το οποίο ασχολείται με τη διοίκηση των ζητημάτων εφαρμογής του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου.

Αυξάνονται συνεχώς οι ανάγκες για συμβουλευτική υποστήριξη στα ζητήματα της κανονιστικής συμμόρφωσης για τη διαχείριση των δεδομένων. Ειδικά για τα ερευνητικά ιδρύματα και τις νεοφυείς επιχειρήσεις που ασχολούνται με την ανάλυση δεδομένων οι ανάγκες έχουν αυξηθεί δραματικά σε σχέση με τις ικανότητες ανταπόκρισης της διοικητικής τους υποδομής.

Η συμβουλευτική υποστήριξη στα ζητήματα της κανονιστικής συμμόρφωσης στη διαχείριση των δεδομένων ανάγεται σε καθοριστικής σημασίας για τη βιωσιμότητα των ερευνητικών προγραμμάτων (α) όταν η έρευνα εκτείνεται σε υποκείμενο υλικό το οποίο βρίσκεται σε πολλές χώρες και υπόκεινται σε διαφορετικά καθεστώτα πνευματικών δικαιωμάτων, όταν (β) όταν προκύπτει η ανάγκη για σύναψη συμβάσεων με τους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων για την πρόσβαση, την αντιγραφή, την αποθήκευση του υποκείμενου υλικού της εξόρυξης δεδομένων.

Αυτό το ερευνητικό περιβάλλον καθιστά δύσκολη τη λήψη αποφάσεων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων που περιλαμβάνουν εργασίες ανάλυσης δεδομένων. Η ανασφάλεια δικαίου σε συνδυασμό με τον διεθνή χαρακτήρα που

υπάρχει στις ηλεκτρονικές πλατφόρμες και στα αρχεία των βάσεων δεδομένων που βρίσκονται σε αυτές, θα μπορούσε να οδηγήσει σε επενδυτική αβεβαιότητα και περίπλοκα ζητήματα κανονιστικής συμμόρφωσης στο μέλλον.

Η κάλυψη των διαφόρων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που ενδέχεται να πρέπει να αντιμετωπιστούν θα πρέπει να παρέχει απόλυτη σαφήνεια σχετικά με τη θεσμική κατάσταση των αρχείων δεδομένων και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν καλύτερα στην έρευνα, στην ανάπτυξη τεχνολογίας και προϊόντων, στη βιομηχανία, στην ανάπτυξη υπηρεσιών μέσα στην ευρωπαϊκή ενιαία αγορά που μετασχηματίζεται σε μεγάλο μέρος σε ψηφιακή αγορά.

How do we change this destructive statistical illiteracy and disdain for data?

*We need to make “factfulness” an inherent part of the culture
of education, journalism, commentary, and politics.*

*An awareness of the infirmity of unaided human intuition
should be part of the conventional wisdom of every educated person.*

*Guiding policy or activism by conspicuous events, without reference to data,
should come to be seen as risible as guiding them by omens, dreams,
or whether Jupiter is rising in Sagittarius.*

Steven Pinker

Cognitive Psychologist

Harvard

Δεδομένα - Εννοιολογική Προσέγγιση

Η βάση δεδομένων αποτελείται από την περιεχόμενη αποθηκευμένη πληροφορία, μεταδεδομένα, ειδικό πρόγραμμα διαχείρισης βάσης δεδομένων, αποθηκευτικά μέσα. Η συλλογή του υλικού, η συστηματοποίηση, η οργάνωση, η διαχείριση, η συμμόρφωση στο κανονιστικό πλαίσιο εμφανίζουν αρκετές απαιτήσεις σε ανθρώπινο δυναμικό με την κατάλληλη γνώση και εμπειρία.

Η πληροφορία είναι άυλο αγαθό. Είναι επιτακτική η ανάγκη προστασίας της κάθε πληροφορίας ξεχωριστά καθώς και του συνόλου πληροφοριών. Στη σύγχρονη κοινωνία

επιβάλλεται η αναγνώριση της κυριότητας σε άυλα αγαθά ως αξία με τρόπο αντίστοιχο με αυτό των υλικών πραγμάτων.

Η πληροφορία που μπορεί να είναι στοιχεία, γνώσεις, γεγονότα ή καταστάσεις που αποτελούν το απαραίτητο συστατικό για τη διαδικασία της ορθής σκέψης, της επιλογής και της απόφασης. Η έλλειψη σωστών ή επαρκών πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει σε λάθος αποφάσεις.

Μια άλλη διάσταση της πληροφορίας αποτελεί η σύνδεσή της με την εξουσία. Στην πορεία της ιστορίας, από τον Εφιάλτη της μυθολογίας έως τη βιομηχανική κατασκοπία και την κλοπή προσωπικών δεδομένων, πάντοτε αναδεικνύεται η δύναμη της πληροφορίας ως βασικό συστατικό της εξουσίας με οικονομικές συνιστώσες. Η πληροφορία αποτελεί οικονομικό αγαθό που επηρεάζει τις ανθρώπινες σχέσεις τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Στη σύγχρονη εποχή της ψηφιακής επανάστασης, η πληροφορία έχει τεράστια οικονομική αξία. Πολλά προϊόντα είναι άυλα. Η ύπαρξή τους δεν εξαρτάται από την ενσωμάτωσή τους σε υλικό. Προορίζονται για επικοινωνία και αποτελούν αντικείμενο ανταλλαγής ή οικονομικής συναλλαγής. Οι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι κάθε αξία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κυριότητας, επομένως και η πληροφορία. Η πληροφορία αποτελεί μορφή έκφρασης και διαφοροποιείται από την αφηρημένη ιδέα. Με αυτή την έννοια η πληροφορία αποτελεί αγαθό που οφείλει τη δημιουργία του σε κάποιον και ανήκει σε αυτόν ή ανήκει σ' αυτόν που τον αφορά όπως στην περίπτωση των προσωπικών δεδομένων.

Η πληροφορία αποτελεί κάθε άυλη αξία που όταν μεταδίδεται γίνεται αντικείμενο συναλλαγής. Πληροφορίες όπως ειδήσεις, τεχνογνωσία, εφευρέσεις, φωτογραφίες, ιατρικά απόρρητα, προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, βάσεις δεδομένων, προσωπικά δεδομένα, αποτελούν αντικείμενο οικονομικών συναλλαγών. Η αξία της πληροφορίας δεν είναι σταθερή αλλά μεταβάλλεται σύμφωνα με τους όρους προσφοράς και ζήτησης, τις αντιλήψεις και ανάγκες κάθε δεδομένης χρονικής στιγμής, έτσι έχει διαφορετική τιμή για κάθε πιθανό αγοραστή.

Στη σύγχρονη εποχή οι πληροφορίες παράγονται με πολύ γρήγορο ρυθμό και ο όγκος των πληροφοριών φτάνει σε μεγέθη που για να διαχειριστούν και να αξιοποιηθούν

απαιτείται ένα μέσο εύρεσης, ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, μια βάση δεδομένων.

Οι νέες τεχνολογίες παρέχουν δυνατότητες αποθήκευσης, αναζήτησης επεξεργασίας των πληροφοριών και συμβάλουν στο μετασχηματισμό της οικονομίας με την εισαγωγή αύλων αξιών. Η νέα αυτή κατάσταση υποκρύπτει τον κίνδυνο αυτονόμησης και συγκεντροποίησης της πληροφορίας σε επίπεδο ελέγχου και διαχείρισης.

Το βασικό χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την πληροφορία από άλλα αγαθά/αξίες και έρχεται σε αντίθεση με τους κλασικούς νόμους της οικονομίας είναι ότι (α) η πώληση και η χρήση δεν την καταστρέφει και ότι (β) η μεταβίβαση δεν την καταστρέφει και δεν σημαίνει απώλεια για αυτόν που τη μεταβιβάζει. Η απλή πληροφορία όπως και η γνώση μεταλαμπαδεύονται.

Η κοινωνία μας βιώνει μια έκρηξη δεδομένων. Υπολογίζεται ότι από την αυγή του πολιτισμού έως το 2003 δημιουργήθηκαν καταγεγραμμένες πληροφορίες ψηφιακού μεγέθους 5 exabytes. Τώρα δημιουργούνται τόσες πληροφορίες κάθε δυο ημέρες και ο ρυθμός αυξάνεται (Marshall, 2020). Έχει υπολογισθεί ότι το 2014 ήταν 2,4 δισεκατομμύρια οι χρήστες του Διαδικτύου. Ο αριθμός αυτός αυξήθηκε σε 3,8 δισεκατομμύρια το 2017. Νέα δεδομένα δημιουργούνται με πενταπλάσια byte κάθε μέρα. Το *Internet of Things (IoT)* μαζί με τις κινητές συσκευές συμβάλλουν σε αυτήν την τεράστια παραγωγή δεδομένων. Στην εποχή των μεγάλων δεδομένων (*big data*), ο προσανατολισμός μέσα σε αυτό το μάγμα των διαδικτυακών δεδομένων έχει γίνει εξαιρετικά περίπλοκος. Αποτελεί το κρίσιμο καθήκον για τα ζητήματα της διαχείρισης των δεδομένων. Οδηγεί σε πολύπλοκα θέματα σχετικά με τη κανονιστική ρύθμιση του νέου περιβάλλοντος των μεγάλων δεδομένων (Schultz, 2017).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η ευρωπαϊκή οικονομία δεδομένων αναφέρεται συχνά ως «τέταρτη βιομηχανική επανάσταση». Είναι μια πραγματικότητα που βασίζεται σε συμπαγείς υφιστάμενες υποδομές. Όπως τονίστηκε από μια πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής, ο συνδυασμός των μεγάλων δεδομένων (*big data*), του υπολογιστικού νέφους (*cloud computing*), των τεχνολογιών για τα κινητά τηλέφωνα και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ενισχύει την ψηφιακή καινοτομία, η οποία είναι η καλύτερη ευκαιρία για την Ευρώπη να επιστρέψει σε μια πορεία ανάπτυξης.

Μέσα σε αυτό το σύμπλεγμα τεχνολογίας, η επιτηδευμένη ανάλυση και χρήση των *big data* βελτιώνει σημαντικά τις ικανότητες λήψης αποφάσεων (*data-driven decision-making*). Η αξιοποίηση της καινοτομίας στη διαχείριση των δεδομένων, που υποστηρίζεται από τις τεχνολογίες *big data*, είναι ισχυρή πηγή παραγωγής προστιθέμενης αξίας, αποτελεί πραγματικό όφελος για την ευρωπαϊκή οικονομία ως σύνολο (European Commission, 2017).

Η εξόρυξη κειμένου και δεδομένων (*Text and Data Mining, TDM*) χρησιμεύει ως ουσιαστικό εργαλείο για την πλοήγηση στην ατελείωτη θάλασσα διαδικτυακών πληροφοριών, στη διαδικασία της αναζήτησης του ανεκτίμητου θησαυρού που βρίσκεται κρυμμένος στα μεγάλα δεδομένα. Ωστόσο, η ικανότητα αναζήτησης δεδομένων έχει επίσης πολύ σημαντικές επιπτώσεις στη δημοκρατική συμμετοχή και στο δικαίωμα ενημέρωσης των πολιτών της ΕΕ. Χωρίς τη χρήση τεχνικών εξόρυξης δεδομένων, είναι σαφές ότι θα ήταν αδύνατο για τους δημοσιογράφους να κάνουν αναζήτηση στον τεράστιο αριθμό χρηματοοικονομικών δεδομένων ώστε να αποκαλυφθεί το σκάνδαλο «Εγγραφα του Παναμά» (Harding, 2016).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) φαίνεται ότι έχει αναγνωρίσει τις δυνατότητες της εξόρυξης των δεδομένων με την εφαρμογή μέτρων για την απελευθέρωση των δυνατοτήτων της. Στις 14 Σεπτεμβρίου 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε πρόταση κειμένου Οδηγίας για τα πνευματικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά, σχέδιο *Οδηγίας για την DSM* (COM, 2016/593) που μετασχηματίστηκε αρκετά και εγκρίθηκε σαν Οδηγία 2019/790/ΕΕ στις 17 Απριλίου 2019. Συχνά αναφέρεται σαν «*Οδηγία DSM*». Η μεταρρύθμιση των πνευματικών δικαιωμάτων στοχεύει να βελτιώσει την πρόσβαση σε προστατευμένα έργα, διασυννοριακά εντός της Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς (*Digital Single Market, DSM*) για την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας. Η *Οδηγία για την DSM* περιλαμβάνει ένα σύνολο νέων υποχρεωτικών εξαιρέσεων και περιορισμών. Ειδικότερα, η μεταρρύθμιση εισάγει δύο συγκεκριμένους περιορισμούς για την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων. Η εισαγωγή υποχρεωτικών περιορισμών στο ευρωπαϊκό δίκαιο πρέπει να αξιολογείται βάσει του διεθνούς και του ευρωπαϊκού πλαισίου πνευματικών δικαιωμάτων των εξαιρέσεων και περιορισμών, λαμβάνοντας υπόψη τους λόγους για τη θεσμοθέτηση μιας τέτοιας εξαίρεσης καθώς και τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της μεταρρύθμισης (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Είναι δεδομένη η σημασία των δραστηριοτήτων εξόρυξης κειμένου και δεδομένων για την καινοτομία και την οικονομική ανάπτυξη στην ΕΕ, αλλά το ζήτημα που προκύπτει είναι εάν η «μεταρρύθμιση» που επιχειρήθηκε ανταποκρίνεται στις προκαθορισμένες προσδοκίες. Παρά το προοδευτικό κείμενο το οποίο αρχικά προτάθηκε, σε αυτό που ακολούθησε το πεδίο του περιορισμού έχει διευρυνθεί. Στο τελικό κείμενό της η «μεταρρύθμιση» περιορίζει την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού των δεδομένων για έρευνα και καινοτομία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις νεοσύστατες επιχειρήσεις. Γενικότερα, δημιουργεί πολλά σύνθετα ζητήματα για την ευρύτερη πρόσβαση στα έργα και τις πληροφορίες που περιέχουν (Geiger, Frosio & Bulayenko, 2018).

Ο τομέας της πνευματικής ιδιοκτησίας σε διεθνές επίπεδο συντονίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας του Ο.Η.Ε. (*World Intellectual Property Organization, WIPO*) ο οποίος είναι αυτοχρηματοδοτούμενος, συμμετέχουν σε αυτόν σχεδόν όλα τα κράτη του πλανήτη, έχει να παρουσιάσει δυναμικό ρυθμιστικό έργο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει αναπτύξει εκτεταμένο, πολύπλοκο, συντηρητικό θεσμικό πλαίσιο. Άλλες περιοχές του πλανήτη έχουν πιο ελαφρύ, ευέλικτο, φιλελεύθερο κανονιστικό πλαίσιο το οποίο προάγει την έρευνα, την καινοτομία, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, τη δημοκρατία, τα δικαιώματα πρόσβασης στην πληροφορία των χρηστών, περιορίζοντας τις ανισότητες και τον αποκλεισμό.

Ο τομέας της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι βασικός άξονας της σύγχρονης οικονομικής ζωής διότι διασφαλίζει την κατοχύρωση της γνώσης στο δημιουργό της και τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από αυτή. Ταυτόχρονα όμως θα πρέπει να διασφαλίζει την πρόσβαση στη γνώση των δυνητικών χρηστών της. Κύριος ρυθμιστής στην οικονομία της γνώσης καθίσταται ο τρόπος που προστατεύονται τα πνευματικά δικαιώματα της πληροφορίας διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα πρόσβασης των χρηστών. Σχήμα οξύμωρο. Η κανονιστική ρύθμιση σε κάθε χρονική περίοδο πρέπει να κρατά τις ισορροπίες μεταξύ προστασίας και ελεύθερης διακίνησης, πρόσβασης, χρήσης της πληροφορίας. Η αυξημένη προστασία ενθαρρύνει συνήθως τις επενδύσεις. Η αυξημένη ελευθερία στη χρήση είναι αναγκαία για την ευρεία προαγωγή της επιστήμης (εκπαίδευση, έρευνα, καινοτομία) και του πολιτισμού, καθώς και για τη διάδοσή τους στην κοινωνία.

Ο βαθμός υλοποίησης και εφαρμογής της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας ποικίλει και συναρτάται από το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο και τη βούληση των δημιουργών να προχωρήσουν ή όχι στην κατοχύρωση δικαιωμάτων. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι το βέλτιστο ζητούμενο θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει διατάξεις για τη δίκαιη χρήση της πληροφορίας και ρήτρες διασφάλισης.

Οι βάσεις δεδομένων μπορούν να ενταχθούν στην κατηγορία των συλλεκτικών έργων (όπως οι ανθολογίες, οι συλλογές ποιημάτων, οι εγκυκλοπαίδειες κλπ.) με την διαφορά ότι το συλλεκτικό έργο «βάσεις δεδομένων» έχει συνήθως πληροφοριακό χαρακτήρα και εξυπηρετεί άμεσα ανάγκες της κοινωνίας.

Οι πρώτες προσπάθειες εννοιολογικής προσέγγισης των βάσεων δεδομένων χαρακτηρίζονται από την εστίαση σε δύο όρους. Τον όρο «βάσεις δεδομένων» και τον όρο «τράπεζες δεδομένων». Η διαφορά τους εντοπίζεται στον τρόπο πρόσβασης και τον τρόπο παρουσίασης της πληροφορίας. Έτσι ενώ οι τράπεζες δεδομένων παρέχουν άμεση πρόσβαση στο αντικείμενο της έρευνας, οι βάσεις δεδομένων παρέχουν έμμεση πρόσβαση μέσω απλών βιβλιογραφικών αναφορών και παραπομπών και απαιτείται περαιτέρω αναζήτηση στο συγκεκριμένο αντικείμενο έρευνας.

Σήμερα οι δύο όροι θεωρούνται εννοιολογικά ταυτόσημοι. Ο πρώτος ορισμός των βάσεων δεδομένων εντοπίζεται στη Γαλλική νομοθεσία (1974) σύμφωνα με τον οποίο αποτελεί «ένα σύνολο συλλογών δεδομένων, δηλαδή συγγενικών ή γειτονικών αρχείων» και λίγα χρόνια αργότερα (1983) επεκτείνεται και ορίζεται « ένα σύνολο δεδομένων που αφορούν ένα συγκεκριμένο τομέα γνώσεων και το οποίο παρουσιάζει συγκεκριμένη οργάνωση για να μπορούν να το συμβουλευθούν οι χρήστες του».

Η δεύτερη εννοιολογική προσέγγιση του όρου βάσεις δεδομένων προέρχεται από τον *WIPO* και την *UNESCO* και σύμφωνα με αυτό «η έκφραση βάση δεδομένων αναφέρεται σε ένα σύνολο πληροφοριακών στοιχείων τα οποία μπορούν να αποτελούνται από προστατευόμενα έργα αλλά επίσης μπορούν να αποτελούνται αποκλειστικά από έργα ή άλλα δεδομένα μη προστατευόμενα που είναι διαρρυθμισμένο με συστηματικό τρόπο και έχει αποθηκευτεί στη μνήμη συστημάτων πληροφορικής».

Μια άλλη προσέγγιση του όρου βάσεις δεδομένων από το Αμερικανικό *Copyright Office* δίνει βαρύτητα στον πληροφοριακό χαρακτήρα του περιεχομένου. Σύμφωνα με αυτό «βάση δεδομένων είναι ένα σώμα από γεγονότα, δεδομένα και άλλες πληροφορίες που συγκεντρώνονται σε ένα οργανωμένο σχήμα κατάλληλο για χρήση από ηλεκτρονικό υπολογιστή» (Συνοδινού, 2008).

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για πρώτη φορά κάνει αναφορά στις βάσεις δεδομένων στο «Πράσινο Βιβλίο για την πνευματική Ιδιοκτησία και την τεχνολογική πρόκληση» αλλά ο πρώτος ορισμός δόθηκε στην πρώτη σχετική Οδηγία 1996/9/EK.

Το ευρύτερο ευρωπαϊκό στρατηγικό πλαίσιο για τα δεδομένα έχει ήδη διατυπωθεί, το οποίο με τη σειρά του θα φέρει νέες ανάγκες που θα απαιτήσουν νομοθετική ρύθμιση. Στις 19 Φεβρουαρίου του έτους 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε στις Βρυξέλες το τελικό κείμενο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τα Δεδομένα (COM-66/2020). Προβλέπει τη δημιουργία εννέα κοινών ευρωπαϊκών χώρων δεδομένων και του Ευρωπαϊκού Ανοιχτού Επιστημονικού Υπολογιστικού Νέφους (*European Open Science Cloud, EOSC*), το οποίο θα παρέχει απρόσκοπτη πρόσβαση και αξιόπιστη επαναχρησιμοποίηση ερευνητικών δεδομένων σε ευρωπαίους ερευνητές, κέντρα καινοτομίας, εταιρείες και πολίτες, μέσω ενός αξιόπιστου και ανοιχτού περιβάλλοντος καταναμεμένων δεδομένων και άλλες συναφείς υπηρεσίες. Θα είναι η βάση για ένα κοινό χώρο δεδομένων επιστήμης, έρευνας και καινοτομίας που θα συγκεντρώνει δεδομένα που προκύπτουν από προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης, τα οποία θα είναι συνδεδεμένα και πλήρως αρθρωτά με τους τομεακούς χώρους δεδομένων.

Για την εξυπηρέτηση ερευνητών της ΕΕ, η Επιτροπή θα αναπτύσσει τις λειτουργίες του *European Open Science Cloud* έως το 2025. Ενδεχομένως έως το τέλος του 2020, η Επιτροπή θα έχει ήδη καθοδηγήσει και υποστηρίζει την ανάπτυξη της δομής διακυβέρνησης του *EOSC* η οποία θα βασίζεται στα ενδιαφερόμενα μέρη. Μεσοπρόθεσμα, η περεταίρω ανάπτυξη με το άνοιγμα του *EOSC* πέρα από τις ερευνητικές κοινότητες, με τη σύνδεσή του με τον ευρύτερο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, σχεδιάζεται για το 2024.

The piracy of intellectual property

should be regarded

as a form of promotion not theft

The Economist

Πνευματική Ιδιοκτησία

Ο θεσμός της πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί μια μέθοδο οργάνωσης της πολιτιστικής και της οικονομικής ζωής, καθώς και ένα μηχανισμό διοχέτευσης και ελέγχου της πληροφόρησης στην κοινωνία. Η πνευματική ιδιοκτησία προϋποθέτει ένα αντικείμενο ιδιοκτησίας, το «έργο» που αποτελεί το αποτέλεσμα της πνευματικής εργασίας. «Το μορφοποιημένο περιεχόμενο του ανθρώπινου πνεύματος, που στη φύση του είναι άυλο, αλλά στον εξωτερικό κόσμο εμφανίζεται με μέσα που επιτρέπουν να το αντιληφθούμε, είναι το αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας και το κοινό σημείο αναφοράς των κανόνων του δικαίου που τη ρυθμίζουν. Αιτία παραγωγική του έργου είναι το ανθρώπινο πνεύμα. Αυτό δικαιολογεί και την πνευματική ιδιοκτησία του από το δημιουργό του. Αν λοιπόν το έργο, ως αποτέλεσμα της δημιουργικής δραστηριότητας του ανθρώπου, αποτελεί το αντικείμενο της πνευματικής δημιουργίας, η ίδια η πνευματική δραστηριότητα είναι εκείνη που δικαιολογεί την υπαγωγή, το ανήκειν του έργου στον πραγματικό δημιουργό» (Κοτσίρης, 2017).

Το περιουσιακό δικαίωμα που εξασφαλίζει την οικονομική εκμετάλλευση της γνώσης ή της πληροφορίας ως έργου έρχεται σε αντίθεση με τους κλασικούς νόμους της οικονομίας. Οι βασικές διαφορές που διακρίνονται είναι ότι η ανάλωση δεν

καταστρέφει το έργο και ότι η μεταβίβασή τους δεν σημαίνει απώλεια για αυτόν που τα μεταβιβάζει.

Η Πνευματική Ιδιοκτησία (*Intellectual Property*) αναφέρεται στις δημιουργίες του νου, όπως οι εφευρέσεις, λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα, σχέδια και τα σύμβολα, τα ονόματα και τις εικόνες που χρησιμοποιούνται στο εμπόριο.

Η Πνευματική Ιδιοκτησία προστατεύεται νομικά με διάφορους τρόπους, για παράδειγμα, από διπλώματα ευρεσιτεχνίας, πνευματικά δικαιώματα και εμπορικά σήματα, τα οποία επιτρέπουν στους ανθρώπους να κερδίζουν αναγνώριση ή οικονομικό όφελος από αυτά που εφευρίσκουν ή δημιουργούν. Εντοπίζοντας τη σωστή ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων των καινοτόμων και του ευρύτερου δημόσιου συμφέροντος, το σύστημα Πνευματικών Δικαιωμάτων στοχεύει να προωθήσει ένα περιβάλλον στο οποίο η δημιουργικότητα και η καινοτομία μπορούν να ευδοκιμήσουν.

Πνευματικά Δικαιώματα

Το Δικαίωμα Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ή το δικαίωμα δημιουργού) είναι ένας νομικός όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα δικαιώματα που έχουν οι δημιουργοί πάνω στα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα τους. Τα έργα που καλύπτονται από πνευματικά δικαιώματα κυμαίνονται από βιβλία, μουσική, έργα ζωγραφικής, γλυπτική, ταινίες, προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, βάσεις δεδομένων, διαφημίσεις, χάρτες, τεχνικά σχέδια. Οι πλήρεις κατάλογοι των έργων που καλύπτονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας συνήθως δεν περιλαμβάνονται στη νομοθεσία. Σε γενικές γραμμές, τα έργα που προστατεύονται από τα πνευματικά δικαιώματα σε όλο τον κόσμο περιλαμβάνουν:

- λογοτεχνικά έργα όπως μυθιστορήματα, ποιήματα, θεατρικά έργα, άρθρα εφημερίδων
- προγράμματα υπολογιστών, βάσεις δεδομένων
- ταινίες, μουσικές συνθέσεις, χορογραφία
- καλλιτεχνικά έργα όπως πίνακες ζωγραφικής, σχέδια, φωτογραφίες και γλυπτική
- αρχιτεκτονική
- διαφημίσεις, χάρτες, τεχνικά σχέδια

Η προστασία πνευματικών δικαιωμάτων εκτείνεται μόνο στις εκφράσεις και αποτυπώσεις. Δεν αφορά τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες. Τα πνευματικά δικαιώματα ενδέχεται να είναι διαθέσιμα ή όχι για ορισμένα αντικείμενα όπως τίτλους, συνθήματα, ονομασίες, λογότυπα, ανάλογα με το αν κρίνεται ότι περιέχουν επαρκή πνευματική ιδιοκτησία.

Κατηγορίες Δικαιωμάτων

Υπάρχουν δύο είδη πνευματικών δικαιωμάτων:

- ✓ *οικονομικά δικαιώματα*, τα οποία επιτρέπουν στον κάτοχο των δικαιωμάτων να αντλεί χρηματική ανταμοιβή από τη χρήση των έργων του από άλλους,
- ✓ *ηθικά δικαιώματα*, τα οποία προστατεύουν τα μη οικονομικά συμφέροντα του συγγραφέα.

Οι περισσότεροι νόμοι περί πνευματικής ιδιοκτησίας ορίζουν ότι ο κάτοχος των δικαιωμάτων έχει το οικονομικό δικαίωμα να εξουσιοδοτεί ή να εμποδίζει ορισμένες χρήσεις σε σχέση με ένα έργο ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, να λαμβάνει αμοιβή για τη χρήση της εργασίας του (όπως μέσω συλλογικής διαχείρισης). Ο κάτοχος οικονομικών δικαιωμάτων ενός έργου μπορεί να απαγορεύσει ή να επιτρέψει:

- την αναπαραγωγή του σε διάφορες μορφές, όπως έντυπη δημοσίευση ή ηχογράφηση
- τις δημόσιες επιδόσεις του, όπως σε ένα έργο ή μουσικό έργο
- την καταγραφή του, για παράδειγμα, με τη μορφή συμπαγών δίσκων ή DVD
- τη ραδιοτηλεοπτική, καλωδιακή ή δορυφορική μετάδοση
- τη μετάφρασή του σε άλλες γλώσσες
- την προσαρμογή του, όπως ένα μυθιστόρημα σε σενάριο ταινιών

Παραδείγματα ευρέως αναγνωρισμένων ηθικών δικαιωμάτων περιλαμβάνουν το δικαίωμα κατοχής πνευματικής ιδιοκτησίας ενός έργου και το δικαίωμα να αντιτάσσεται σε αλλαγές του έργου που θα μπορούσε να βλάψει τη φήμη του δημιουργού.

Στις περισσότερες χώρες και σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βέρνης, η προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αποκτάται αυτόματα χωρίς την ανάγκη εγγραφής ή άλλων διατυπώσεων. Ωστόσο, οι περισσότερες χώρες διαθέτουν σύστημα που επιτρέπει την εκούσια εγγραφή έργων. Αυτά τα συστήματα εθελοντικής

καταχώρισης μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση διαφορών σχετικά με την ιδιοκτησία ή τη δημιουργία, καθώς και να διευκολύνουν τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές, τις πωλήσεις και την εκχώρηση ή / και τη μεταβίβαση δικαιωμάτων.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*WIPO*) δεν προσφέρει σύστημα καταχώρισης πνευματικών δικαιωμάτων ή βάση δεδομένων με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας προς αναζήτηση. Υπάρχουν διάφορα συστήματα εγγραφής και τεκμηρίωσης πνευματικών δικαιωμάτων.

Ευρεσιτεχνίες

Η Ευρεσιτεχνία αναπτύχθηκε κυρίως στο πλαίσιο της εμφάνισης των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και τα εμπορικά σήματα είχαν ανεξάρτητες πορείες ιστορικής εξέλιξης. Η μετάβαση από τα δικαιώματα στις μηχανές (που ήταν αποτέλεσμα των εφευρέσεων) στις ευρεσιτεχνίες ήταν σύνθετο φαινόμενο που ακολούθησε την κατάρρευση του πολιτικού απολυταρχισμού και την ανάπτυξη των φιλελεύθερων οικονομιών. Σε αυτό το ιστορικό μίγμα μπορεί να προστεθεί η διάκριση μεταξύ της άυλης εφευρετικής ιδέας και της ενσωμάτωσής της στο υλικό κατασκεύασμα. Η σύγχρονη σύλληψη του νόμου για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αποτελεί εξέλιξη της αρχικής ιδέας που αναδύθηκε κατά τη διάρκεια του δέκατου όγδοου αιώνα η οποία οδήγησε στη θέσπιση των πρώτων νόμων περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στη Γαλλία, την Αγγλία και τις ΗΠΑ. Υπήρξε μια αλλαγή από το παλιό σύστημα δικαιωμάτων που παρέχονταν στον δικαιούχο διπλώματος ευρεσιτεχνίας ως ένα είδος επιμέρους συμβατικού δικαιώματος όπου το μηχανήμα που αποτελούσε αντικείμενο νομικής προστασίας ήταν μια πραγματική συσκευή σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία.

Το αντικείμενο της νομικής προστασίας μετατράπηκε από το πραγματικό υλικό αντικείμενο σε μια άυλη επινόηση. Προκειμένου να υλοποιηθεί η κατοχύρωση της εφεύρεσης με το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας μεσολαβούν οι απαιτούμενες νομικές προϋποθέσεις, η εκπλήρωση των κανονιστικών ρυθμίσεων της διαδικασίας αδειοδότησης, έγγραφες περιγραφές και απεικονίσεις.

Το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας πρέπει πλέον να περιέχει εκτεταμένες προδιαγραφές αποτυπωμένες σε κείμενο και εικονογραφημένες ώστε να μην εξυπηρετούν μόνο την εξέταση αλλά και την κατασκευή της εφεύρεσης. Η παρούσα εφεύρεση γίνεται αντιληπτή ως δημοσίευση έτσι ώστε το εξειδικευμένο κοινό να μπορεί να το μελετήσει και να το επαναλάβει. Μεταγενέστερα, αυτή η άυλη ιδέα της μηχανής διατυπώνεται ως «αρχή» που θα μπορούσε να ενσωματωθεί σε αρκετές πιθανές μηχανές.

Το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είναι αποκλειστικό δικαίωμα που χορηγείται για μια εφεύρεση, η οποία είναι ένα προϊόν ή μια διαδικασία που παρέχει γενικά έναν νέο τρόπο να κάνει κάτι ή προσφέρει μια νέα τεχνική λύση σε ένα πρόβλημα. Οι σχετικές με την εφεύρεση τεχνικές πληροφορίες πρέπει να γνωστοποιούνται στο κοινό με την αίτηση για την απόκτηση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Ο κάτοχος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να εμποδίζει άλλους να εμπορευθούν την κατοχυρωμένη με ευρεσιτεχνία εφεύρεση. Η προστασία με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας σημαίνει ότι η εφεύρεση δεν μπορεί να γίνει εμπορική, να χρησιμοποιηθεί, να διανεμηθεί, να εισαχθεί, να πωληθεί από άλλους χωρίς τη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας είναι χωρικά δικαιώματα. Γενικά, τα αποκλειστικά δικαιώματα ισχύουν μόνο στη χώρα ή στην περιοχή την οποία έχει υποβληθεί και χορηγηθεί δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, σύμφωνα με τη νομοθεσία της συγκεκριμένης χώρας ή περιοχής.

Η προστασία παρέχεται για περιορισμένο χρονικό διάστημα, γενικά 20 χρόνια από την ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης (WIPO, 2019).

Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας θεωρούνται δείκτες της καινοτόμου παραγωγικότητας των εταιρειών βιοτεχνολογίας (Schiffauerova & Beaudry, 2012).

Εμπορικά Σήματα

Ένα εμπορικό σήμα αποτελεί το σημείο που διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από εκείνα άλλων επιχειρήσεων. Τα εμπορικά σήματα προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η προστασία των εμπορικών σημάτων μπορεί να επιτευχθεί μέσω εγγραφής, με την υποβολή αίτησης εγγραφής στο εθνικό / περιφερειακό γραφείο εμπορικών σημάτων και την καταβολή των απαιτούμενων τελών. Σε διεθνές επίπεδο, υπάρχουν δύο επιλογές: είτε να υποβληθεί μια αίτηση εμπορικού σήματος με το γραφείο εμπορικών σημάτων κάθε χώρας στην οποία αιτείται προστασία, ή χρησιμοποίηση του Συστήματος της Μαδρίτης του *WIPO*.

Η καταχώριση εμπορικού σήματος παρέχει αποκλειστικό δικαίωμα στη χρήση του καταχωρημένου εμπορικού σήματος. Αυτό συνεπάγεται ότι το εμπορικό σήμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά από τον κάτοχό του ή να χορηγηθεί άδεια εκμετάλλευσης σε άλλο μέρος για χρήση έναντι πληρωμής. Η εγγραφή παρέχει νομική βεβαιότητα και ενισχύει τη θέση του κατόχου του δικαιώματος, όπως για παράδειγμα, σε περίπτωση διαφορών.

Ο χρόνος καταχώρισης εμπορικού σήματος μπορεί να διαφέρει, αλλά συνήθως είναι δέκα χρόνια. Μπορεί να ανανεωθεί απεριόριστα με την καταβολή πρόσθετων τελών. Τα δικαιώματα εμπορικών σημάτων είναι ιδιωτικά δικαιώματα και η προστασία επιβάλλεται μέσω δικαστικών μέσων.

Μια λέξη ή ένας συνδυασμός λέξεων, γραμμάτων και αριθμών μπορεί να αποτελέσει ένα εμπορικό σήμα. Τα εμπορικά σήματα μπορούν επίσης να αποτελούνται από σχέδια, σύμβολα, τρισδιάστατα χαρακτηριστικά όπως το σχήμα και τη συσκευασία των αγαθών, μη ορατά σημεία όπως οι ήχοι ή τα αρώματα ή οι αποχρώσεις που χρησιμοποιούνται ως διακριτικά (WIPO, 2019).

Το θεσμικό πλαίσιο περί εμπορικών σημάτων είναι ένα διαφορετικό νομικό πλαίσιο πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπτύχθηκε ιστορικά το δέκατο ένατο αιώνα στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Σε μια περίοδο κατά την οποία οι διαδικασίες εκβιομηχάνισης ήταν καλές και κατά την οποία υπήρξε μια αργά αυξανόμενη χρήση και αναγνώριση σημάτων στις πρακτικές του εμπορίου. Όλο και περισσότερα σήματα τοποθετούνται σε προϊόντα προκειμένου το καταναλωτικό κοινό να προσδιορίσει με αδιαμφισβήτητο τρόπο τους παραγωγούς του και να τα διακρίνει τόσο από τα γενόσημα προϊόντα όσο και από τα προϊόντα από άλλους παραγωγούς. Οι εξελίξεις αυτές προκάλεσαν αυξημένη ζήτηση για τη νομική προστασία των εμπορικών σημάτων ως ξεχωριστού νομικού καθεστώτος. Αυτό οδήγησε στη συζήτηση σχετικά με τη φύση του νόμιμου

εμπορικού σήματος, ενώ μερικές χώρες πέρασαν σύντομα τους πρώτους νόμους περί εμπορικών σημάτων και προχώρησαν στη συμμετοχή σε διεθνείς συνθήκες (WIPO, 2019).

Βιομηχανικό Σχέδιο

Το βιομηχανικό σχέδιο αναφέρεται στις διακοσμητικές ή αισθητικές πλευρές ενός αντικειμένου. Ένας σχεδιασμός μπορεί να αποτελείται από τρισδιάστατα χαρακτηριστικά, όπως το σχήμα ή την επιφάνεια ενός αντικειμένου, ή δισδιάστατα χαρακτηριστικά, όπως μοτίβα, γραμμές ή χρώμα.

Τα βιομηχανικά σχέδια εφαρμόζονται σε μια ευρεία ποικιλία βιομηχανικών προϊόντων και χειροτεχνιών: από τεχνικά και ιατρικά εργαλεία μέχρι ρολόγια, κοσμήματα και άλλα είδη πολυτελείας, από οικιακά είδη και ηλεκτρικές συσκευές σε οχήματα και αρχιτεκτονικές κατασκευές, από κλωστοϋφαντουργικά σχέδια έως αγαθά αναψυχής.

Προκειμένου να προστατευθεί βάσει των περισσότερων εθνικών νομοθεσιών, ένα βιομηχανικό σχέδιο πρέπει να είναι νέο ή πρωτότυπο και μη λειτουργικό. Αυτό σημαίνει ότι ένα βιομηχανικό σχέδιο έχει πρωτίστως αισθητικό χαρακτήρα και τα τεχνικά χαρακτηριστικά του αντικειμένου στο οποίο εφαρμόζεται δεν προστατεύονται από την καταχώριση του σχεδίου. Ωστόσο, τα χαρακτηριστικά αυτά θα μπορούσαν να προστατευθούν με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Όταν προστατεύεται ένα βιομηχανικό σχέδιο, ο ιδιοκτήτης - το πρόσωπο ή η οντότητα που έχει καταχωρίσει το σχέδιο - εξασφαλίζει αποκλειστικό δικαίωμα και προστασία από μη εξουσιοδοτημένη αντιγραφή ή απομίμηση του σχεδίου ή υποδείγματος από τρίτους. Αυτό συμβάλλει στη διασφάλιση δίκαιης απόδοσης των επενδύσεων. Ένα αποτελεσματικό σύστημα προστασίας ωφελεί επίσης τους καταναλωτές και το ευρύ κοινό, προάγοντας τον θεμιτό ανταγωνισμό και τις έντιμες εμπορικές πρακτικές, ενθαρρύνοντας τη δημιουργικότητα και προωθώντας περισσότερα προϊόντα με αισθητική ευχαρίστηση.

Η προστασία των βιομηχανικών σχεδίων συμβάλλει στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, ενθαρρύνοντας τη δημιουργικότητα στους βιομηχανικούς και μεταποιητικούς τομείς, καθώς και στις παραδοσιακές τέχνες και βιοτεχνίες. Τα σχέδια

συμβάλλουν στην επέκταση της εμπορικής δραστηριότητας και στην εξαγωγή εθνικών προϊόντων.

Τα βιομηχανικά σχέδια μπορούν να είναι σχετικά απλά και φθηνά για να αναπτυχθούν και να προστατευθούν. Είναι ευλόγως προσβάσιμα σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, καθώς και σε μεμονωμένους καλλιτέχνες και τεχνίτες, τόσο σε ανεπτυγμένες όσο και σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Στις περισσότερες χώρες, ένα βιομηχανικό σχέδιο πρέπει να καταχωρηθεί προκειμένου να προστατευθεί βάσει του νόμου για το βιομηχανικό σχέδιο. Κατά κανόνα, για να είναι καταχωρήσιμο, ο σχεδιασμός πρέπει να είναι νέος ή πρωτότυπος. Οι χώρες έχουν διαφορετικούς ορισμούς των εν λόγω όρων, καθώς και διαφορές στην ίδια την διαδικασία καταχώρισης. Γενικά, το νέο σημαίνει ότι δεν υπάρχει πανομοιότυπος ή πολύ παρόμοιος σχεδιασμός προηγουμένως. Μόλις καταχωρηθεί ένα σχέδιο, εκδίδεται πιστοποιητικό εγγραφής. Μετά από αυτό, η διάρκεια προστασίας που παρέχεται είναι γενικά πενταετής, με δυνατότητα περαιτέρω ανανέωσης, στις περισσότερες περιπτώσεις για περίοδο έως 15 ετών. Σχεδόν κανένα άλλο αντικείμενο στο πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν είναι τόσο δύσκολο να χαρακτηριστεί ως βιομηχανικό σχέδιο. Και αυτό έχει σημαντικές συνέπειες για τα μέσα και τους όρους της προστασίας του. Ανάλογα με τη συγκεκριμένη εθνική νομοθεσία και το είδος του σχεδίου ή υποδείγματος, ένα βιομηχανικό σχέδιο μπορεί επίσης να προστατευθεί ως έργο εικαστικής τέχνης βάσει του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας, με πολύ μεγαλύτερη διάρκεια προστασίας από το πρότυπο 10 ή 15 ετών βάσει του νόμου περί καταχωρημένου σχεδίου. Σε ορισμένες χώρες, το βιομηχανικό σχέδιο και η προστασία πνευματικών δικαιωμάτων μπορούν να υπάρχουν ταυτόχρονα. Σε άλλες χώρες, αποκλείονται αμοιβαία, όταν οι ιδιοκτήτες επιλέξουν ένα είδος προστασίας, δεν μπορούν πλέον να επικαλεστούν το άλλο.

Υπό ορισμένες συνθήκες, ένα βιομηχανικό σχέδιο μπορεί επίσης να προστατεύεται από το δίκαιο περί αθέμιτου ανταγωνισμού, μολονότι οι συνθήκες προστασίας, τα δικαιώματα, τα διορθωτικά μέτρα που διατίθενται μπορεί να διαφέρουν σημαντικά.

Γενικά, η προστασία βιομηχανικού σχεδίου περιορίζεται στη χώρα στην οποία παρέχεται προστασία. Η Συνθήκη της Χάγης σχετικά με τη διεθνή καταχώριση βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων είναι μια συνθήκη της Παγκόσμιας

Οργάνωσης Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*WIPO*), η οποία προβλέπει συγκεκριμένη διαδικασία για τη διεθνή καταχώριση σχεδίων και υποδειγμάτων. Οι υποψήφιοι μπορούν να υποβάλουν μια ενιαία διεθνή αίτηση είτε στον *WIPO* είτε στο εθνικό ή περιφερειακό γραφείο μιας χώρας που είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Συνθήκη της Χάγης. Η σχεδίαση θα προστατευθεί έπειτα σε όσα Κράτη Μέλη της Συνθήκης θα ορίσει ο αιτών.

Γεωγραφική Ένδειξη

Μια γεωγραφική ένδειξη είναι ένα σημείο που χρησιμοποιείται σε εμπορεύματα που έχουν συγκεκριμένη γεωγραφική προέλευση και έχουν ιδιότητες ή φήμη λόγω του τόπου καταγωγής. Συχνά, μια γεωγραφική ένδειξη συνίσταται στο όνομα του τόπου καταγωγής των εμπορευμάτων. Τα γεωργικά προϊόντα έχουν κατά κανόνα ιδιότητες που προέρχονται από τον τόπο παραγωγής τους και επηρεάζονται από συγκεκριμένους τοπικούς γεωγραφικούς παράγοντες όπως το κλίμα και το έδαφος. Το αν ένα σημείο λειτουργεί ως γεωγραφική ένδειξη αποτελεί ζήτημα εθνικού δικαίου και της αντίληψης των καταναλωτών. Οι γεωγραφικές ενδείξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μεγάλη ποικιλία γεωργικών προϊόντων, όπως για παράδειγμα «Τοσκάνη» για το ελαιόλαδο που παράγεται σε συγκεκριμένη περιοχή της Ιταλίας ή "*Roquefort*" για τα τυριά που παράγονται στην περιοχή αυτή της Γαλλίας.

Η χρήση των γεωγραφικών ενδείξεων δεν περιορίζεται στα γεωργικά προϊόντα. Μπορούν επίσης να επισημάνουν συγκεκριμένες ιδιότητες ενός προϊόντος που οφείλονται σε ανθρώπινους παράγοντες που εντοπίζονται στον τόπο προέλευσης του προϊόντος, όπως ειδικές κατασκευαστικές δεξιότητες και τις παραδόσεις. Ο τόπος προέλευσης μπορεί να είναι ένα χωριό ή μια πόλη, μια περιοχή ή μια χώρα. Ένα παράδειγμα της τελευταίας είναι η «κατασκευασμένο στην Ελβετία» που θεωρείται γεωγραφική ένδειξη σε πολλές χώρες για τα προϊόντα που κατασκευάζονται στην Ελβετία, κυρίως για τα ρολόγια.

Η ονομασία προέλευσης είναι ένα ιδιαίτερο είδος γεωγραφικής ένδειξης που χρησιμοποιείται σε προϊόντα που έχουν ειδική ποιότητα αποκλειστικά ή κυρίως λόγω του γεωγραφικού περιβάλλοντος στο οποίο παράγονται τα προϊόντα. Ο όρος

γεωγραφική ένδειξη περιλαμβάνει ονομασίες προέλευσης. Παραδείγματα ονομασιών προέλευσης που προστατεύονται σε συμβαλλόμενα κράτη της Συμφωνίας της Λισαβόνας για την προστασία των ονομασιών προέλευσης και της διεθνούς καταχώρισής τους είναι το "*Bordeaux*" για τον οίνο που παράγεται στην περιοχή Bordeaux της Γαλλίας, το "*Prosciutto di Parma*" για το ζαμπόν που παράγεται στην επαρχία της Πάρμας ή για την «*Habana*» για τον καπνό που καλλιεργείται στην αντίστοιχη περιοχή της Κούβας την Αβάνα.

Οι γεωγραφικές ενδείξεις είναι κατανοητές από τους καταναλωτές για να υποδηλώνουν την προέλευση και την ποιότητα των προϊόντων. Πολλοί από αυτούς έχουν αποκτήσει πολύτιμη φήμη η οποία, αν δεν προστατεύεται επαρκώς, μπορεί να παραπλανηθεί από τους εμπορικούς φορείς. Η ψευδής χρήση γεωγραφικών ενδείξεων από μη εξουσιοδοτημένα μέρη, όπως για παράδειγμα το "*Darjeeling*" για το τσάι που δεν καλλιεργείται στους κήπους τσαγιού της Επαρχίας *Darjeeling*, είναι επιζήμιο για τους καταναλωτές και τους νόμιμους παραγωγούς. Οι πρώτοι παραπλανούνται για να πιστέψουν ότι αγοράζουν ένα γνήσιο προϊόν με συγκεκριμένες ιδιότητες και χαρακτηριστικά και οι τελευταίοι στερούνται πολύτιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και υποφέρουν από τη φήμη και την τιμή των προϊόντων τους.

Εμπορικό Σήμα είναι το σήμα που χρησιμοποιείται από μια εταιρεία για να διακρίνει τα αγαθά και τις υπηρεσίες της από εκείνα που παράγονται από άλλους. Δίνει στον ιδιοκτήτη του το δικαίωμα να εμποδίσει τους άλλους να χρησιμοποιήσουν το εμπορικό σήμα. Μια γεωγραφική ένδειξη εγγυάται στους καταναλωτές ότι ένα προϊόν παρήχθη σε έναν ορισμένο τόπο και έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που οφείλονται στον τόπο παραγωγής. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από όλους τους παραγωγούς που παράγουν προϊόντα με ορισμένες ιδιότητες στον τόπο που ορίζεται από μια γεωγραφική ένδειξη.

Εάν το όνομα ενός τόπου χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό ενός συγκεκριμένου τύπου προϊόντος και όχι για τον προσδιορισμό του τόπου καταγωγής του, ο όρος δεν λειτουργεί πλέον ως γεωγραφική ένδειξη. Για παράδειγμα, η "*μουστάρδα Dijon*", ένα είδος μουστάρδας που προέκυψε πριν από πολλά χρόνια στη γαλλική πόλη *Dijon*, έχει έρθει με την πάροδο του χρόνου να δηλώσει τέτοιου είδους μουστάρδα σε πολλά μέρη. Ως εκ τούτου, η "*μουστάρδα Dijon*" είναι τώρα μια γενική ένδειξη και αναφέρεται σε ένα είδος προϊόντος, και όχι σε μια περιοχή προέλευσης.

Οι γεωγραφικές ενδείξεις προστατεύονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες και με ευρύ φάσμα εννοιών, όπως οι νόμοι κατά του αθέμιτου ανταγωνισμού, οι νόμοι για την προστασία των καταναλωτών, οι νόμοι για την προστασία των σημάτων πιστοποίησης ή οι ειδικοί νόμοι για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων ή των ονομασιών προέλευσης.

Τα μη εξουσιοδοτημένα μέρη δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούν γεωγραφικές ενδείξεις εάν η χρήση αυτή είναι πιθανόν να παραπλανήσει το κοινό ως προς την πραγματική προέλευση του προϊόντος. Οι εφαρμοζόμενες κυρώσεις κυμαίνονται από δικαστικές διαταγές που εμποδίζουν τη μη εξουσιοδοτημένη χρήση τους στην καταβολή αποζημιώσεων και προστίμων ή φυλάκιση σε σοβαρές περιπτώσεις.

Ο *WIPO* διαχειρίζεται ορισμένες διεθνείς συμφωνίες που αφορούν εν μέρει ή εξ ολοκλήρου την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων (ιδίως τη Σύμβαση των Παρισίων και τη Συμφωνία της Λισαβόνας). Οι συνεδριάσεις του *WIPO* παρέχουν στα Κράτη Μέλη και στα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη την ευκαιρία να διερευνήσουν νέους τρόπους ενίσχυσης της διεθνούς προστασίας των γεωγραφικών ενδείξεων.

Οι Βάσεις Δεδομένων του WIPO

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*WIPO*) είναι η πληρέστερη πηγή δεδομένων στον κόσμο σχετικά με το σύστημα πνευματικής ιδιοκτησίας (*IP*), καθώς και εμπειρικών μελετών, εκθέσεων και πραγματικών πληροφοριών. Η σελίδα του *WIPO* (<https://www.wipo.int/>) αποτελεί πύλη για τις μοναδικές συλλογές πόρων και υλικού αναφοράς, στατιστικές, νομικές ή τεχνικές πληροφορίες. Όλες οι δημοσιεύσεις και οι συλλογές δεδομένων είναι ελεύθερα διαθέσιμες στο διαδίκτυο στις βάσεις δεδομένων που διαθέτει ο *WIPO*.

WIPO Lex

Η Βάση Νομικών Δεδομένων *WIPO Lex* (<https://wipo.lex.wipo.int/en/main/legislation>) αποτελεί πύλη για πρόσβαση σε περισσότερα από 12.500 νομικά έγγραφα από τη ραχοκοκαλιά του σύγχρονου θεσμικού πλαισίου για την πνευματική ιδιοκτησία: (α) εθνική νομοθεσία των Κρατών Μελών και άλλων χωρών και διοικητικών περιοχών που

ασκούν κανονιστική ρύθμιση σε ευρεσιτεχνίες, βιομηχανικό σχέδιο, εμπορικά σήματα, πνευματικά δικαιώματα, γεωγραφικές ενδείξεις και άλλα ζητήματα,

(β) παγκόσμιες, περιφερειακές και διμερείς Συμβάσεις για την Πνευματική Ιδιοκτησία.

Τα ισχυρά εργαλεία αναζήτησης που διαθέτει περιλαμβάνουν: πολλά πεδία δεδομένων, αναζήτηση πλήρους κειμένου από τίτλους σε μεμονωμένους όρους, αναζήτηση σε πολλές χώρες, πολύγλωσση διεπαφή, μηχανική μετάφραση των αποτελεσμάτων.

Τα εργαλεία ανάλυσης περιλαμβάνουν τη διασύνδεση των σχετικών νομικών εγγράφων για εύκολη πλοήγηση.

PATENTSCOPE

Η Βάση Δεδομένων *PATENTSCOPE* (<https://patentscope.wipo.int/search/en/search.jsf>) παρέχει πρόσβαση σε εφαρμογές της διεθνούς συνθήκης για τη συνεργασία στον τομέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (*Patent Cooperation Treaty - PCT*) σε πλήρη μορφή κειμένου από την ημέρα της δημοσίευσής τους, καθώς και στα διπλώματα ευρεσιτεχνίας των συμμετεχόντων εθνικών και περιφερειακών γραφείων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Οι πληροφορίες μπορούν να αναζητηθούν εισάγοντας λέξεις-κλειδιά, ονόματα αιτούντων, διεθνή ταξινόμηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και πολλά άλλα κριτήρια αναζήτησης σε πολλές γλώσσες. Η πρόσβαση αφορά πάνω από 50 εκατομμύρια σχετικά έγγραφα με την αδειοδότηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και αφορά Δεδομένα που προέρχονται από περισσότερες από 40 διαφορετικές χώρες ή περιφέρειες.

Global Brand Database

Η Παγκόσμια Βάση Δεδομένων Εμπορικού Σήματος (<http://www.wipo.int/branddb>) αποτελεί πύλη για περισσότερες από 38.090.000 εγγραφές από περίπου 55 εθνικές και διεθνείς συλλογές και το πρώτο βήμα στην έρευνα για την ύπαρξη ίδιου ή παρόμοιου σήματος. Παρέχεται η δυνατότητα αναζήτησης ή απλής περιήγησης. Παρέχει πρόσβαση σε ολοκληρωμένες πληροφορίες για περίπου 25 εκατομμύρια προστατευόμενες μάρκες και συμπεριλαμβάνονται: τα καταχωρημένα διεθνή εμπορικά σήματα στο πλαίσιο του συστήματος της Μαδρίτης (παρέχει δυνατότητα παρακολούθησης των διεθνών αιτήσεων ή των καταχωρημένων εμπορικών σημάτων, πρόσβαση σε λεπτομερείς πληροφορίες για όλα τα εμπορικά σήματα που έχουν καταχωρηθεί μέσω του συστήματος της Μαδρίτης και παρακολούθηση των εμπορικών

σημάτων των ανταγωνιστών), τις συλλογές εθνικών σημάτων από περισσότερες από 25 χώρες και περιφέρειες του κόσμου, τις προστατευόμενες ονομασίες προέλευσης στο πλαίσιο του συστήματος της Λισαβόνας, τις σημαίες και άλλα κρατικά εμβλήματα που προστατεύονται από τη Σύμβαση του Παρισιού, το άρθρο 6 (*Article 6ter*) προστατεύει τις σημαίες και τα εμβλήματα των κρατών που είναι συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης των Παρισίων, καθώς και τα ονόματα και τα εμβλήματα των διεθνών διακυβερνητικών οργανισμών κατά της μη εξουσιοδοτημένης καταχώρισης και χρήσης ως εμπορικών σημάτων. Το άρθρο 6 εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση των Παρισίων για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Η προστασία που παρέχεται από το άρθρο 6 επεκτείνεται επίσης στα ονόματα και τα εμβλήματα των διεθνών διακυβερνητικών οργανισμών των οποίων τα μέλη περιλαμβάνουν τουλάχιστον μία χώρα της Ένωσης Παρισίων. Αποτελεί εφαρμογή που επιτρέπει την αναζήτηση των σχετικών εγγράφων. Κατά την ενημέρωση δεδομένων που έγινε στις: 29-03-2019 περιέχονται στη συλλογή δεδομένων 6ter 3.583 καταχωρήσεις (WIPO Lex, 2020).

Global Design Database

Η Παγκόσμια Βάση Δεδομένων Σχεδίασης (<http://www.wipo.int/designdb/>) μέσω ενός ενιαίου περιβάλλοντος, επιτρέπει την ελεύθερη και ταυτόχρονη αναζήτηση περισσότερων από 10.490.000 βιομηχανικών σχεδίων που καταχωρούνται στο πλαίσιο του συστήματος της Χάγης που διαχειρίζεται ο *WIPO* ή / και στις συμμετέχουσες εθνικές συλλογές. Εθνικές καταχωρήσεις σχεδιασμού από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, την Ιαπωνία και άλλες χώρες.

Τα ισχυρά εργαλεία αναζήτησης περιλαμβάνουν: 14 πεδία δεδομένων, αναζητήσεις ασαφών των μπαλαντέρ και εύρους τιμών, πρόταση αυτόματου όρου αναζήτησης, *Boolean*, εγγύτητα και εύρος στους φορείς εκμετάλλευσης, πολύγλωσση διεπαφή, "Φιλτράρισμα με" το εργαλείο που το καθιστά εύκολο για να περιοριστεί το εύρος αναζήτησης. Αυτά τα αναλυτικά εργαλεία περιλαμβάνουν: άμεση γραφική ανάλυση, προσαρμοσμένη περιήγηση αποτελεσμάτων, διαδραστική και δυναμική ανατροφοδότηση.

Η Βάση Δεδομένων *Hague Express* (*Hague Express Database*) ισχύει μόνο μέχρι το Δελτίο (Bulletin) 48/2018. Είναι εβδομαδιαίας ενημέρωσης. Περιλαμβάνει τα βιβλιογραφικά δεδομένα (όσον αφορά τις διεθνείς καταχωρίσεις που διέπονται

αποκλειστικά ή εν μέρει από τις πράξεις της συμφωνίας της Χάγης του 1999 ή/και της 1960 της συμφωνίας της Χάγης) και αναπαραγωγές βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων σχετιζόμενες με δημοσιευμένες διεθνείς καταχωρίσεις με ημερομηνία εγγραφής από την 3η Ιανουαρίου 1985. Οι διεθνείς καταχωρίσεις που έχουν λήξει δεν αφαιρούνται από τη βάση δεδομένων (<https://www3.wipo.int/designdb/hague/en/>).

*Fifty years ago,
when asked whether he planned to
patent his new polio vaccine,
Dr Jonas Salk replied by asking:
“Can you patent the sun?”
How times have changed.
Noah Lars & Noah Barbard, Law,
Medicine and Medical Technology,
Foundation Press, 2002, σ.738*

Πνευματική Ιδιοκτησία στις ΗΠΑ

Πνευματικά Δικαιώματα

Σύμφωνα με το *USPTO*, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας διασφαλίζουν την αρχική έκφραση μιας ιδέας αλλά όχι την ίδια την ιδέα. Τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται αυτόματα από τον ομοσπονδιακό νόμο. Σε αντίθεση με τη διαδικασία εγγραφής για διπλώματα ευρεσιτεχνίας, η καταχώριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι σημαντικά ικανή και λιγότερο επιβαρυντική για τον εφευρέτη. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας συνήθως ισχύουν για τη διάρκεια ζωής του συγγραφέα συν 70 χρόνια ή μερικές φορές περισσότερο (75-100 χρόνια), αν το έργο δημιουργήθηκε για μίσθωση.

Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας

Σύμφωνα με το *USPTO*, δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είναι ένα δικαίωμα ιδιοκτησίας που προστατεύει τις εφευρέσεις συμπεριλαμβανομένης της οποιασδήποτε διαδικασίας, μηχανής, κατασκευής ή σύνθεσης της ύλης ή οποιασδήποτε βελτίωσης αυτής που είναι καινοφανής, χρήσιμη και μη προφανής. Υπάρχουν τρεις τύποι διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στις ΗΠΑ ανάλογα με την πλευρά της εφεύρεσης που προστατεύεται: ευρεσιτεχνίες χρησιμότητας, σχεδιασμού και ζώντων οργανισμών όπως φυτών. Ο κάτοχος διπλώματος ευρεσιτεχνίας, μπορεί να δώσει άδεια ή να χρησιμοποιήσει την κατοχυρωμένη με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας εφεύρεση ή να μεταβιβάσει την ιδιοκτησία του διπλώματος ευρεσιτεχνίας σε άλλον. Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας μπορούν να προάγουν την επιστημονική έρευνα και την επιχειρηματική ανάπτυξη. Υποστηρίζεται η άποψη ότι οι άδειες ευρεσιτεχνίας συχνά χρησιμοποιούνται για μη ανταγωνιστικούς σκοπούς και περιορίζουν τις υποδομές. Επιχειρηματικοί αναλυτές ισχυρίζονται ότι οι άδειες δίνουν ώθηση στην επιχειρηματικότητα και την ανταλλαγή προϊόντων, τις δύο βασικές πηγές χρηματοοικονομικής ανάπτυξης. Λαμβάνοντας υπόψη τον τελικό στόχο για την απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ένας εφευρέτης ή ένας αιτών πρέπει να υποβάλει αίτηση για δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Η διαδικασία είναι χρονοβόρα, ειδικά για διπλώματα ευρεσιτεχνίας στη βιοτεχνολογία απαιτούνται χρόνια. Το μέσο κόστος αίτησης για απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας είναι περίπου 15.000 δολάρια (Fernandez & Chun, 2015).

Εμπορικά Σήματα

Τα δικαιώματα εμπορικών σημάτων προστατεύουν την καλή θέληση και την επωνυμία του προϊόντος ή/και των υπηρεσιών του. Πρόκειται για δικαιώματα που αναφέρονται στο σαφή έλεγχο σημείων που χρησιμοποιούνται για να αντιπροσωπεύσουν μια εταιρεία, ένα προϊόν, μια υπηρεσία, ένα όνομα ή ένα σύμβολο. Ένα γενικά εγγεγραμμένο σήμα κοστίζει λιγότερο από \$ 5.000. Χρειάζονται λιγότερο από δύο χρόνια για έγκριση. Παρέχεται η δυνατότητα ανανέωσης της εγγραφής κάθε δέκα χρόνια (Fernandez & Chun, 2015).

Εμπορικά Μυστικά

Τα μυστικά του εμπορίου είναι οποιεσδήποτε εμπιστευτικές τεχνικές ή επιχειρηματικές γνώσεις που εξασφαλίζουν μια εμπορική οντότητα ένα πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων. Τα εμπορικά μυστικά δεν μπορούν να προστατευθούν με καταχώριση. Οι οργανισμοί πρέπει να προσπαθήσουν να διατηρήσουν τις πολύτιμες γνώσεις τους μέσα από συμφωνίες μη εμπλοκής και μη αποκάλυψης. Λόγω της έλλειψης επίσημης διασφάλισης, όταν η γνώση διασκορπίζεται ελεύθερα, δεν προστατεύεται από την αντιγραφή και τη χρήση της γνώσης (Fernandez et al, 2015).

*Discovery consists of seeing what everybody has seen
and thinking what nobody has thought.*

Albert von Szent-Gyorgy (1893 - 1986),

Hungarian born American biochemist (Nobel prize 1937)

Πνευματική Ιδιοκτησία στα Πανεπιστήμια

Εισαγωγή

Τα θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας στα πανεπιστήμια της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι καθοριστικά για μια σειρά άλλους τομείς. Το 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε ότι η επίτευξη των στόχων της Ένωσης στην Καινοτομία θα απαιτήσει :

- (1) την παροχή στους ερευνητές και τους καινοτόμους της δυνατότητας «να μετακινούνται εύκολα μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών ιδρυμάτων»,
- (2) την ιδιοκτησία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
- (3) συστήματα κοινής χρήσης και υποστήριξη για τη διευκόλυνση της μεταφοράς γνώσης και τη δημιουργία πανεπιστημιακών υποτροφιών και για την προσέλκυση κεφαλαίων και επιχειρηματιών.

Προκειμένου να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας και να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες για την υγεία, τα κράτη τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και των Ηνωμένων Πολιτειών συνεργάζονται με δημόσια πανεπιστήμια και φαρμακευτικές εταιρείες κερδοσκοπικού χαρακτήρα για την προώθηση των ιατρικών

ανακαλύψεων από το πανεπιστήμιο στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης μέσω της δημιουργίας και της υποστήριξης των νεοϊδρυόμενων εταιρειών, των *spin-offs*, των κοινοπραξιών πανεπιστημίου και βιομηχανίας.

Κατανομή Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Η κατανομή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας μεταξύ του πανεπιστημίου και των ερευνητών του είναι πολύμορφο ζήτημα. Επειδή η ΕΕ δεν διευκρινίζει ποιος κατέχει ακαδημαϊκές εφευρέσεις που χρηματοδοτούνται από το κράτος, τα είκοσι οκτώ κράτη μέλη έχουν θεσπίσει τους δικούς τους κανόνες για την κατανομή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που αναπτύσσονται στα πανεπιστημιακά εργαστήρια (Wolk, 2010).

Οι εθνικοί κανόνες διαφέρουν σημαντικά τόσο ως προς τη μορφή όσο και ως προς την ουσία. Πολλές τροποποιήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες για να προωθηθεί η εμπορευματοποίηση της πανεπιστημιακής τεχνολογίας, εν μέρει για να συμπληρωθεί η περιορισμένη κυβερνητική χρηματοδότηση των δημόσιων πανεπιστημίων. Δεν υπάρχει ούτε τυποποιημένο νομοθετικό πρότυπο στην ΕΕ ή στα κράτη μέλη της, το οποίο να καθορίζει το δικαίωμα του εργοδότη και του εργαζομένου σε εφευρέσεις ή το δικαίωμα αποζημίωσης του εργαζομένου.

(1) Τα διαφορετικά καθεστώτα εντός της Ευρώπης σημαίνουν ότι ο αρχικός ιδιοκτήτης της πνευματικής ιδιοκτησίας που προκύπτει από συνεργατική έρευνα μπορεί να είναι το ίδρυμα, οι μεμονωμένοι ερευνητές, οι σπουδαστές, ο εταίρος της βιομηχανίας ή ένας συνδυασμός αυτών.

(2) Η ιδιοκτησία βασικών γνώσεων που είναι απαραίτητες για την εμπορευματοποίηση αυτής της ΠΙ μπορεί να ανήκει σε οποιοδήποτε από τα μέρη που εμπλέκονται στο ερευνητικό έργο ή ακόμη και σε τρίτους.

Ιστορικά, πολλές ευρωπαϊκές χώρες παρείχαν το «προνόμιο του καθηγητή», το οποίο έδωσε στα μέλη των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων το δικαίωμα να διατηρήσουν την κυριότητα των εφευρέσεων που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της απασχόλησής τους. Αυτό απαλλάσσει τους καθηγητές από τους συνήθεις κανόνες που δίνουν στους

μη ακαδημαϊκούς εργοδότες το δικαίωμα στις εφευρέσεις εργαζομένων από τα καθήκοντα που τους έχουν ανατεθεί.

Ορισμένα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένης της Σουηδίας, εξακολουθούν να τηρούν το προνόμιο. Οι Καθηγητές σε αυτά τα Κράτη κατέχουν τα δικαιώματα των εφευρέσεων τους και έχουν τη δυνατότητα να παραχωρήσουν την άδεια τους σε άλλους, συμπεριλαμβανομένων των κερδοσκοπικών φορέων. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Σουηδία είχε "το καλύτερο σύστημα καινοτομίας στην ΕΕ (το 2013) και ακολουθούσε η Δανία, η Γερμανία και η Φινλανδία».

Το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα που απέκλειε το προνόμιο του καθηγητή. Ο νόμος περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας του Ηνωμένου Βασιλείου (1977) προβλέπει ότι οι ακαδημαϊκοί ερευνητές που απασχολούνται σε πανεπιστήμιο δεν κατέχουν τις εφευρέσεις τους. Το 1985, το Ηνωμένο Βασίλειο πήγε ένα βήμα παραπέρα και έδωσε στα πανεπιστήμια το δικαίωμα να κατοχυρώνουν με διπλώματα ευρεσιτεχνίας τις εφευρέσεις των μελών των διδασκόντων τους και να εκχωρούν σε τρίτους. Έως τότε, ένας δημόσιος οργανισμός, ο *British Technology Group*, ήταν ο ιδιοκτήτης όλων των ακαδημαϊκών ανακαλύψεων.

Η Αυστρία, η Δανία και η Γερμανία κατάργησαν το προνόμιο των ακαδημαϊκών μεταξύ του 2000 και του 2002. Αυτή η τάση στην Ευρώπη προήλθε από την επιθυμία των υπευθύνων χάραξης πολιτικής να δημιουργήσουν παρόμοιες συνθήκες με εκείνες των ΗΠΑ, όπου τα πανεπιστήμια διατηρούν όλα τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας σε σχέση με τα αποτελέσματα της δημόσιας χρηματοδότησης.

Η Ιταλία αποφάσισε να εισαγάγει το προνόμιο το 2001. Είναι ενδιαφέρον ότι στην Αυστρία, τη Δανία, τη Γερμανία και την Ιταλία βασίζονται όλοι οι νέοι νόμοι στην ανάγκη προώθησης της εμπορευματοποίησης. Ορισμένες χώρες όπως η Αυστρία, η Γαλλία, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Ολλανδία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ισπανία περιλαμβάνουν διατάξεις για την αποζημίωση των εργαζομένων εφευρετών στην εθνική τους νομοθεσία περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, ενώ η Δανία, η Φινλανδία, η Γερμανία, και η Νορβηγία έχουν θεσπίσει συγκεκριμένους νόμους αποζημίωσης των εργαζομένων.

Αντίθετα, άλλες χώρες εφαρμόζουν τις γενικές αρχές του εργατικού δικαίου. Όλα αυτά έχουν αποτέλεσμα, να υπάρχει ένα μη διαφανές και ανομοιογενές σύστημα για τον προσδιορισμό του ποιος είναι κάτοχος πανεπιστημιακών εφευρέσεων που δημιουργούνται στην ΕΕ.

Για παράδειγμα, ο νόμος περί των εφευρέσεων των Γερμανών εργαζομένων προβλέπει ότι ένα πανεπιστήμιο μπορεί να διεκδικήσει αποκλειστικά δικαιώματα σε εφευρέσεις εργασίας που δημιουργούνται από πανεπιστημιακούς ερευνητές και ερευνητικούς συνεργάτες που εργάζονται στην πανεπιστημιούπολη με κρατική χρηματοδότηση.

Συγκεκριμένα το άρθρο 4 του νόμου ορίζει τις εφευρέσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας ή της σύμβασης εργασίας (είτε έχουν αναπτυχθεί από τέτοιες δραστηριότητες του εφευρέτη ως μέρος της εργασίας του είτε έχουν βασιστεί σημαντικά στην εμπειρία ή το έργο του πανεπιστημίου). Ο νόμος απαιτεί από τον εργαζόμενο να ειδοποιεί γραπτώς τον εργοδότη για τις εφευρέσεις υπηρεσιών.

Το Πανεπιστήμιο «ως εργοδότης» μπορεί να διεκδικήσει το δικαίωμα σε τέτοιες εφευρέσεις. Εάν ο εργοδότης δεν παραιτηθεί ρητά από την απαίτησή του στην εφεύρεση εντός τεσσάρων μηνών από την κοινοποίηση, η εφεύρεση θα ανήκει στον εργοδότη. Οι εφευρέσεις υπηρεσιών που έχουν απελευθερωθεί ρητά από τον εργοδότη εντός τεσσάρων μηνών, καθώς και οι ελεύθερες εφευρέσεις (εφευρέσεις των εργαζομένων που δεν μπορούν να αποδοθούν σε δραστηριότητες της εταιρείας). Είναι γενικά στη διάθεση του εφευρέτη εργαζόμενου, εκτός από το ότι τα άρθρα 18 και 19 του γερμανικού νόμου περί εφευρέσεων των εργαζομένων, απαιτούν από τον εργαζόμενο να δώσει στο πανεπιστήμιο ειδοποίηση για κάθε εφεύρεση και να προσφέρει στο πανεπιστήμιο μη αποκλειστικό δικαίωμα να κάνει χρήση της πριν χρησιμοποιηθεί διαφορετικά.

Αρκετές εθνικές πράξεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας επιτρέπουν στα πανεπιστήμια και τους ερευνητές τους να παραχωρήσουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που αναπτύσσονται στα πανεπιστημιακά εργαστήρια με σύμβαση, ακόμη και αν η έρευνα χρηματοδοτείται από το κράτος.

Ο νόμος της Δανίας για τις εφευρέσεις στα δημόσια ερευνητικά ιδρύματα (*DAIPRI*) εφαρμόζεται αντίστοιχα με τις εφευρέσεις που μπορούν να κατοχυρωθούν με δίπλωμα

ευρεσιτεχνίας. Κατά γενικό κανόνα, το δικαίωμα σε εφευρέσεις που προέρχονται από υπάλληλο του πανεπιστημίου ανήκει στον εργαζόμενο, σύμφωνα με το άρθρο 7 του *DAIPRI*. Ωστόσο, το πανεπιστήμιο μπορεί, σύμφωνα με το άρθρο 8 (1), να διεκδικήσει τα δικαιώματα στην εφεύρεση εάν έγινε μέρος του έργου του εργαζόμενου για το πανεπιστήμιο.

Εάν η έρευνα χρηματοδοτείται σε συνεργασία με ένα μέρος που δεν καλύπτεται από τη *DAIPRI*, το πανεπιστήμιο μπορεί «από μόνο του και εκ μέρους του εργαζομένου», σύμφωνα με το άρθρο 9, να συνάψει συμφωνία στην αρχή της εγκατάλειψης του δικαιώματος των εφευρέσεων, στο σύνολο ή εν μέρει, που απορρέει από την έρευνα.

Έτσι, σε ορισμένα Κράτη Μέλη, οι νομοθετικοί όροι είναι διατάξεις που μπορούν να τροποποιηθούν εφόσον η σύμβαση δεν έρχεται σε αντίθεση με τους κανόνες της ΕΕ ή το δίκαιο ανταγωνισμού της ΕΕ (Bagley & Tvarno, 2015).

Γραφεία Μεταφοράς Τεχνολογίας σε Πανεπιστήμια

Ορισμένα πανεπιστήμια στην ΕΕ δημιούργησαν γραφεία μεταφοράς τεχνολογίας προκειμένου να συνεργαστούν ερευνητές και κερδοσκοπικές εταιρείες για να εμπορευματοποιήσουν εφευρέσεις που δημιουργήθηκαν σε πανεπιστημιακά εργαστήρια. Τέτοια γραφεία συχνά χορηγούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε κερδοσκοπικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, η έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) αποκάλυψε μεγάλη ποικιλομορφία στη διάρθρωση και την οργάνωση των γραφείων μεταβίβασης τεχνολογίας μεταξύ των Κρατών-Μελών. Οι παραλλαγές περιλαμβάνουν γραφεία εντός και εκτός της πανεπιστημιούπολης, μεσάζοντες, επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται με βιομηχανικούς κλάδους καθώς και περιφερειακά γραφεία μεταφοράς τεχνολογίας. Ο κύκλος των ευρωπαϊκών γραφείων μεταφοράς τεχνολογίας περιλαμβάνει κορυφαίους ευρωπαϊκούς δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς που έχουν ενώσει τις δυνάμεις τους. Μέσω μιας σειράς πρωτοβουλιών όπως: α) προώθηση χρήσης του χαρτοφυλακίου γνώσεων, β) ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, γνώσεων και τεχνογνωσίας, γ) εκτέλεση κοινών δραστηριοτήτων, γ) καθιέρωση ανεπίσημων καναλιών επικοινωνίας με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, δ) διοργάνωση προγραμμάτων κατάρτισης, και ε) την

ανάπτυξη μιας κοινής προσέγγισης όσον αφορά τα διεθνή πρότυπα μεταφοράς τεχνολογίας. Η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών γραφείων μεταφοράς τεχνολογίας φαίνεται να είναι ενσωματωμένα στα πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα.

Για παράδειγμα, το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (*Université Paris-Sorbonne*, το οποίο από το 2010 συνεργάζεται με δύο άλλα πανεπιστήμια, το *Université Panthéon-Assas* και το *Université Pierre-et-Marie-Curie*, που αντίστοιχα παρέχουν σπουδές με αντικείμενο το Δίκαιο και τις Επιστήμες) δημιουργεί στρατηγικές συμμαχίες με τη βιομηχανία και καταγράφει περίπου είκοσι διπλώματα ευρεσιτεχνίας κάθε χρόνο. Το χαρτοφυλάκιο πνευματικής ιδιοκτησίας, το οποίο περιλαμβάνει περίπου 450 διπλώματα ευρεσιτεχνίας, παράγει πάνω από ένα εκατομμύριο ευρώ ετησίως από αμοιβές. Ενθαρρύνει τη δημιουργία εταιρειών spin-off από καθηγητές και φοιτητές. Επίσης, έχει δημιουργήσει ένα πλήρες φάσμα ανεξάρτητων δομών για τη διευκόλυνση δραστηριοτήτων μεταφοράς τεχνολογίας. Αντίστοιχο παράδειγμα είναι το Πανεπιστήμιο *Humboldt* του Βερολίνου.

Όταν το Πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης και ορισμένα άλλα πανεπιστήμια στη Δανία συνεργάζονται με τη βιομηχανία, συχνά επιμένουν ότι το πανεπιστήμιο είναι η νομική οντότητα που συνάπτει συμφωνίες με εξωτερικά συμβαλλόμενα μέρη. Ωστόσο οι εξωτερικοί εταίροι δεν διαπραγματεύονται απευθείας με μεμονωμένους ερευνητές, σχολές ή τμήματα, αλλά είναι το γραφείο μεταφοράς τεχνολογίας του πανεπιστημίου που διαπραγματεύεται όλες τις συμβάσεις.

Το Πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης, στο πλαίσιο της της αποστολής του για δημιουργία και διάδοση γνώσεων, σε όλες του τις συμφωνίες απαιτεί και προωθεί διατάξεις που επιτρέπουν στους ερευνητές του να δημοσιεύουν τα ερευνητικά τους αποτελέσματα και να τα χρησιμοποιούν για επόμενους ερευνητικούς στόχους. Παράλληλα το Πανεπιστήμιο πρέπει να τηρεί τους κανόνες της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις. Συνεπώς δεν επιτρέπονται ούτε οι ευνοϊκές, δηλαδή οι μη εμπορικές συμφωνίες με συγκεκριμένες ιδιωτικές εταιρείες, ούτε η χρήση δημόσιων πόρων υπέρ συγκεκριμένων ιδιωτικών εταιρειών.

Συγκριτικά Στοιχεία: Η.Π.Α. – Ε.Ε.

Παρακάτω αναφέρονται συγκριτικά στοιχεία για τα ακαδημαϊκά διπλώματα ευρεσιτεχνίας στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Ο Lissoni (2012) ορίζει ως «πανεπιστημιακό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, κάθε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας που υπογράφεται τουλάχιστον από έναν ακαδημαϊκό επιστήμονα, ενώ εργάζεται στο πανεπιστήμιο του» (Lissoni, 2012). Σύμφωνα με την Παγκόσμια Στατιστική Βάση Δεδομένων Ευρεσιτεχνίας που διατηρείται από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας, η πανεπιστημιακή κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στην Ευρώπη αφορά κυρίως Φαρμακευτικά και Βιολογικά προϊόντα, συμπεριλαμβανομένων και των καλλυντικών. Αυτό αντανακλά τον σημαντικό ρόλο της δημόσιας επιστήμης στους επιστημονικούς κλάδους που σχετίζονται με αυτές τις τεχνολογίες και τη στενή σχέση των επιστημονικών ανακαλύψεων και εφευρέσεων», τόσο στην Ευρώπη όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες τα πανεπιστήμια κατέχουν το 68,7% των πανεπιστημιακών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι εταιρείες κατέχουν το 24,2%, οι μεμονωμένοι επιστήμονες κατέχουν το 5,3% και το κράτος κατέχει το 1,7%.

Οι εταιρείες κατέχουν τα περισσότερα ακαδημαϊκά διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε πολλές περιοχές της Ευρώπης: 66,5% στη Δανία, 61,4% στη Γαλλία, 72% στην Ιταλία, 60,5% στις Κάτω Χώρες, στο 81,1% στη Σουηδία και στο 67,1% στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ως εκ τούτου, εάν ληφθούν υπόψη μόνον τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας που ανήκουν σε πανεπιστήμια, φαίνεται ότι «η ευρωπαϊκή ακαδημαϊκή επιστήμη δεν συμβάλλει στην τεχνολογική πρόοδο» (Lissoni, 2012).

Μέρος II – Θεσμικό Πλαίσιο

Inventions, in nature, cannot be the subject of property

Thomas Jefferson. Letter to Isaac McPherson, August 13, 1813

Ιστορική Αναδρομή

Πνευματική Ιδιοκτησία

Η ιστορική αναδρομή της πνευματικής ιδιοκτησίας συνήθως φτάνει ως την Αναγέννηση, εποχή εφεύρεσης της τυπογραφίας και της συνακόλουθης ανάδειξης μονοπωλιακών συμφερόντων των τυπογράφων και των εκδοτών. Ωστόσο έχει διατυπωθεί από ανθρωπολόγους, ιστορικούς και νομικούς ότι η αντίληψη της έννοιας της πνευματικής ιδιοκτησίας υπήρχε και σε παλιότερες ανθρώπινες κοινωνίες, οι οποίες είχαν θεσπίσει κανόνες κοινωνικής αλλά και νομικής προστασίας των έργων. Τις αρχαίες κοινωνίες απασχολούσε κυρίως η πνευματική ιδιοκτησία όσον αφορά την πατρότητα και την προστασία του έργου, τη φύση του αντικειμένου, το περιουσιακό δικαίωμα στο έργο και τους τρόπους οικονομικής εκμετάλλευσής του.

Στην αρχαϊκή Ελλάδα αναφέρεται η προσπάθεια των ποιητών να προστατεύσουν τα έργα τους από σφετεριστές και λογοκλόπους κυρίως δίνοντας έμφαση στον προσωπικό τόνο των έργων τους, τονίζοντας βιογραφικά τους στοιχεία και με την τοποθέτηση σφραγίδας ή μιας μορφής λογότυπου πάνω στα έργα. Τέτοιες αναφορές συναντώνται σε έργα ποιητών όπως του Ησίοδου και του Αρχιλόχου. Η χρήση ενός είδους σφραγίδας ως μέσου προστασίας των έργων αναφέρεται στα μέσα του 6ου π.Χ. αιώνα από τον Θέογνι των Μεγάρων σε μια ελεγεία του, που χαρακτηριστικά γράφει: «Κύρνε, καθώς συνθέτω τα ποιήματα ας μπει μια σφραγίδα σε αυτούς τους στίχους. Αν κλαπούν, δεν θα

περάσουν ποτέ απαρατήρητοι, κι ούτε θα αλλάξει κανείς το περιεχόμενό τους από το τωρινό καλό σε χειρότερο, αλλά ο καθένας έτσι θα εκφράζεται» (Καράμπελας, 2010).

Η σφραγίδα αποτελούσε ένα είδος σημαδιού το οποίο πιστοποιούσε την αυθεντικότητα των στίχων και την αποτροπή της λογοκλοπής. Ενώ σαν άλλος τρόπος προστασίας των έργων αναφέρεται η φύλαξη για αποτροπή της κλοπής. Συγκεκριμένα ο Ηράκλειτος φέρεται να καταθέτει το έργο του «Περί Φύσεως» προς φύλαξη στο Ναό της Αρτέμιδος στην Έφεσο (Καράμπελας, 2010).

Η θεωρητική σύλληψη της έννοιας της πνευματικής ιδιοκτησίας απασχόλησε τους Αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το έργο «Μετα τα Φυσικά» του Αριστοτέλη στο οποίο ανέπτυξε τη θεωρία της αυτοτέλειας της πνευματικής δημιουργίας σε σχέση με το υλικό της υπόστρωμα.

Στο εβραϊκό δίκαιο, το δίκαιο *Talmud*, ίσχυε η αρχή της αναφοράς του ονόματος του δημιουργού στις αρχές που διδάσκονταν από δασκάλους, από γενιά σε γενιά. Ενώ μεταγενέστερα στο δίκαιο των ραβίνων φαίνεται ότι απαιτούνταν επί πληρωμή άδεια του συγγραφέα προκειμένου να αντιγραφεί το έργο (Κοτσίρης, 2017).

Στην κλασική Αθήνα και Ρώμη αναφέρεται η ύπαρξη οικονομικού οφέλους από τη δημιουργία και την εκτέλεση λογοτεχνικών έργων με μορφή κυρίως εγκωμίων και επινίκιων ωδών για στρατιώτες ή αθλητές. Επίσης αμοιβές δίνονταν σε πλανόδιους ραψωδούς, μουσικούς, ρήτορες και σοφιστές. Από τον 7^ο π.Χ. αιώνα αναφέρονται λογοτεχνικοί αγώνες με χρηματικά έπαθλα που διοργανώνονταν στο πλαίσιο ετήσιων θρησκευτικών εορτών. Το εμπόριο των βιβλίων ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένο στον κλασικό ελληνικό και ρωμαϊκό κόσμο. Η ύπαρξη δημόσιων χώρων που λειτουργούσαν σαν βιβλιοπωλεία, αλλά και εμπορών βιβλίων, συναντώνται σε περιγραφές του Πολυδεύκη, του κωμικού ποιητή Εύπολη και του Νικόφωνα. Ενώ σε γνωστή πλατωνική μαρτυρία προσδιορίζεται και η τιμή πώλησης των φιλοσοφικών βιβλίων στην ορχήστρα του θεάτρου του Διονύσου. Αντίστοιχες μαρτυρίες από τον Επίκτητο και το Μαρτιάλη αναφέρονται στην αγορά βιβλίων στο ρωμαϊκό κόσμο. Περιγραφές του Ξενοφώντα αποδεικνύουν ότι το βιβλίο ήταν εξαγώγιμο είδος από τον 5^ο π.Χ. αιώνα, ενώ στην Αθήνα και στη Ρώμη υπήρχε δυνατότητα παραγωγής αντιτύπων βιβλίων που μπορούσαν να φτάσουν τα 700-800 σε μικρό χρονικό διάστημα μέσω αντιγραφής τους από εγγράμματους δούλους.

Το μεγάλο θεωρητικό ερώτημα της φύσης του αντικειμένου της πνευματικής ιδιοκτησίας απασχολούσε τα αρχαία δίκαια. Το πνευματικό έργο συνδέεται άρρηκτα με το υλικό αντικείμενο στο οποίο ενσωματώνεται. Παρόμοια, στο ρωμαϊκό δίκαιο το θέμα του αντικειμένου προσεγγίζεται στο πλαίσιο του δικαιώματος της κυριότητας. Έτσι για παράδειγμα το κείμενο που γράφεται πάνω σε πάπυρο ή περγαμινή ανήκει στον κάτοχο της περγαμινής ή του παπύρου.

Ωστόσο, αν και η σύλληψη της ιδέας της πνευματικής ιδιοκτησίας στις αρχαίες κοινωνίες αποδεικνύεται, αμφισβητείται η ύπαρξη συγκεκριμένων νομοθετικών κανόνων προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι κυρώσεις για τις προσβολές των πνευματικών δικαιωμάτων αφορούσαν αποκλειστικά την κοινωνική αποδοκιμασία. Ο βιοπορισμός από τα έργα ήταν σχεδόν αδύνατος, κάποιες αμοιβές απονέμονταν μέσω βραβείων στους θρησκευτικούς και καλλιτεχνικούς αγώνες ή μέσω χορηγιών (Κοτσίρης, 2017).

Στον Μεσαίωνα περί τα 800 μ.Χ. επί των ημερών του Καρόλου του Μεγάλου ιδρύεται Ακαδημία Γραμμάτων στην αυλή των ανακτόρων στο Άαχεν, η οποία γίνεται κέντρο αντιγραφής χειρόγραφων. Τον 13^ο αιώνα περιγράφεται η επί αμοιβή παραχώρηση των χειρόγραφων για αντιγραφή. Η τιμωρία για οικειοποίηση ξένου έργου παρέμενε η κοινωνική αποδοκιμασία.

Στην Κίνα, από ευρήματα σε παγόδες προκύπτει ότι μεταξύ 704 και 751 μ.Χ. γνώριζαν τυπογραφικές τεχνικές. Η απαγόρευση της εκτύπωσης βιβλίων χωρίς άδεια προσδιορίζεται γύρω στο 1068 μ.Χ. Αναφέρεται η ύπαρξη διαταγής δικαστηρίου προκειμένου να προστατευθεί η έκδοση των Εννέα Κλασικών στην οποία είχε προβεί το Αυτοκρατορικό Κολλέγιο. Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Κίνα ήταν αναπτυγμένη, πράγμα που αποδεικνύεται και από την ύπαρξη συμβόλου για την πνευματική ιδιοκτησία στη Δυναστεία της Νότιας Σονγκ. (Κοτσίρης, 2017).

Σημείο σταθμός αλλά ουσιαστικά και αφετηρία στην ιστορία της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ο 15ος αιώνας καθώς προέκυψε η ανάγκη προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας λόγω της οικονομικής διάστασης από την εύκολη αναπαραγωγή των έργων. Έως τότε η ασήμαντη οικονομική εκμετάλλευση λόγω της απουσίας τεχνικών μαζικής αναπαραγωγής των έργων ήταν ο βασικός λόγος για το ότι δεν υπήρχαν νομοθετημένοι κανόνες.

Η σημαντική εφεύρεση του φορητού τυπογραφείου από τον *Gutenberg* το 1440 είχε συνέπεια την επακόλουθη διάδοση των τυπογραφικών πιεστηρίων σε αστικά κέντρα σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Η σημαντική αυτή εφεύρεση οδήγησε σε πολλές αλλαγές μεταξύ των οποίων και την ανάγκη θεσμοθέτησης αντίστοιχου νόμου. Ο τυπογραφικός μηχανισμός της παραγωγής βιβλίων οδήγησε σε μια τεράστια αύξηση της παραγωγής. Υπήρξε έντονη διάδοση αντιγράφων των έργων στην αγορά και αύξηση του αναγνωστικού κοινού.

Προκειμένου να προστατευθούν οι εκδότες και οι συγγραφείς από τις αντιγραφές, δημιουργήθηκε ένα σύστημα δικαιωμάτων με νομική μορφή αντίστοιχη με των εμπορικών μονοπωλίων του δέκατου πέμπτου και του δέκατου έκτου αιώνα. Το κράτος χορήγησε σε αυτά τα μονοπώλια όλες ανεξαρτήτως τις εκτυπωτικές δραστηριότητες από κλασικά έργα, λεξικά, ημερολόγια και νέες δημιουργίες. Επίσης το κράτος προέβαινε στη λογοκρισία αυτών των έργων. Τον δέκατο έβδομο αιώνα, η ζήτηση για βιβλία είχε αυξηθεί σημαντικά, εν μέρει λόγω της αύξησης του αλφαριθμητισμού στις μεσαίες τάξεις. Η αυξημένη ζήτηση είχε αποτέλεσμα την εμφάνιση παράνομα τυπωμένων βιβλίων που πλημμύρισαν την αγορά. Αυτό το πρόβλημα έγινε πολύ πιο έντονο τον δέκατο όγδοο αιώνα και πλέον το ζήτημα απαιτούσε λύση. Δικηγόροι, συγγραφείς, εκδότες και πολιτικοί από διάφορες χώρες ασχολήθηκαν με αυτό το πρόβλημα και διατύπωσαν τις απόψεις τους. Μεταξύ αυτών στη Γερμανία, οι *Luther*, *Putter*, *Kant*, *Fichte*, *Hegel* και *Schopenhauer* επίσης οι *Diderot*, *Voltaire* και *Condorcet* στη Γαλλία, *Young* και *Blackstone* στην Αγγλία. Τελικά, οι απόψεις κατέληξαν στην ιδέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και την κατάργηση του έως τότε συστήματος για την ανάπτυξη των πνευματικών δικαιωμάτων. Η πράξη αντιγραφής έργων δεν θεωρείται πλέον μόνο μη ηθική, όπως ήταν το δέκατο έκτο αιώνα όταν ο *Luther* χαρακτήριζε την παράνομη εκτύπωση των μεταφράσεων της Βίβλου σαν κλοπή και ληστεία, αλλά θεωρήθηκε τώρα ως παραβίαση του νόμου (Dijk, 2017).

Η διαμάχη στην Αγγλία για τα πνευματικά δικαιώματα επικεντρώθηκε στον αγώνα για τη φύση των πνευματικών δικαιωμάτων των λογοτεχνικών έργων μεταξύ των εκδοτών—τυπογράφων της επαρχίας και εκείνων του Λονδίνου που ήθελαν να διατηρήσουν τη δεσπόζουσα θέση τους στο αγγλικό βιβλίο. Στο Λονδίνο οι εκδότες ήθελαν να αποδείξουν ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ήταν αντίστοιχα με το διαρκές δικαίωμα ιδιοκτησίας σε σωματικά πράγματα που αναγνωρίζονται από το κοινό δίκαιο,

ενώ οι επαρχιακοί εκδότες διαφωνούσαν με αυτή τη θέση. Αυτές οι εντάσεις τελικά επιλύθηκαν στις σημαντικές δικαστικές υποθέσεις *Millar* έναντι *Taylor* και *Donaldson* εναντίον του *Beckett*, όπου οι δικαστές αναγνώρισαν το δικαίωμα του κοινού δικαίου ο συγγραφέας να ελέγχει τη δημοσίευσή του, αλλά απέρριπταν ότι αποτελεί ένα διαρκές δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Στη Γαλλία υπήρξε διαφορετικός συνδυασμός ιστορικών εξελίξεων. Αν και υπήρχε επίσης μια μεγάλη αγορά για το εμπόριο βιβλίων, η έννοια του ιδιοκτήτη συγγραφέα προέκυψε την περίοδο κατά την οποία η Γαλλία πολιτικά μετακινήθηκε από την απόλυτη Μοναρχία στη Γαλλική Επανάσταση και τη Δημοκρατία. Σύμφωνα με το παλαιό καθεστώς, τα δικαιώματα εκτύπωσης είχαν χορηγηθεί σε ορισμένους εκδότες, οι οποίοι μπορούσαν και να λογοκρίνουν. Μετά τη Γαλλική Επανάσταση, το σύστημα των δικαιωμάτων του παλαιού καθεστώτος ανατράπηκε και αυτό έφερε σαν αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση των πειρατικών και δυσφημιστικών εκδόσεων. Σαν συνέπεια εγκρίθηκαν νόμοι που καθιστούσαν υποχρεωτική την υπογραφή των κειμένων των συγγραφέων προκειμένου να είναι υπεύθυνοι για το περιεχόμενό τους. Αργότερα, τα ζητήματα της λογοτεχνικής περιουσίας και της δυσφήμισης διαχωρίστηκαν.

Όπως στην Αγγλία, έτσι και στη Γαλλία, σημειώθηκε διαμάχη μεταξύ των εκδοτών της πρωτεύουσας (του Παρισιού) και των επαρχιωτών εκδοτών. Αντικείμενο της διαμάχης αποτελούσε αφενός η σχέση των προνομίων στα λογοτεχνικά έργα με τα δικαιώματα ιδιοκτησίας στη γη και στα αγαθά, και αφετέρου των εννοιών του δημοσίου συμφέροντος. Σημαντικές απόψεις και επιχειρήματα διαμόρφωσαν το πλαίσιο και την εξέλιξη της νομοθεσίας σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία.

Ο *D' Hericourt*, νομικός και δικηγόρος των εκδοτών του Παρισιού, υποστήριξε ότι τα δικαιώματα του συγγραφέα για το λογοτεχνικό του έργο δεν μπορούν να διακριθούν από το δικαίωμα ιδιοκτησίας σε γη, σπίτια ή κινητά, αλλά είναι «της ίδιας φύσης» και με τον τρόπο αυτό «υπόκεινται στους ίδιους νόμους». Ενώ ο *Lockean* υποστήριξε το δικαίωμα των καρπών της (δημιουργικής) εργασίας του συγγραφέα. Ο *Diderot* εφαρμόζει για προϊόντα νοητικής εργασίας το παράδειγμα της καλλιέργειας της γης για την απόκτηση περιουσίας και αγαθών. Σύμφωνα με τη θεωρία της ιδιοκτησίας του *Locke*, ένα λογοτεχνικό έργο είναι το άμεσο προϊόν των πνευματικών σκέψεων και

ιδεών, και αποτελούν την ίδια την ουσία της ανθρώπινης προσωπικότητας. Ο *Condorcet* στη μάχη των εκδοτών εισάγει μια διαφορετική θέση με βάση την ελευθερία του Τύπου. Υποστηρίζει ότι ο κανονισμός της έκδοσης βιβλίων με βασιλικά δικαιώματα και η προηγούμενη λογοκρισία περιόριζαν τον τρόπο με τον οποίο οι ιδέες και οι αλήθειες θα μπορούσαν να κυκλοφορούν ελεύθερα ανάμεσα στους αναγνώστες και επομένως περιόριζαν και την πρόοδο του Διαφωτισμού. Ο τελικός Νόμος 19/24-7-1793 που ψηφίστηκε από τη Νομοθετική Συνέλευση κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης μπορεί να θεωρηθεί ως ένας συμβιβασμός μεταξύ των θέσεων του *Diderot* και *Condorcet*. Από τη μία πλευρά, ο νόμος αναγνώρισε τα απαραβίαστα δικαιώματα ενός ατόμου στη δημιουργία του, και από την άλλη, ότι αυτό το δικαίωμα ήταν χρονικά περιορισμένο και όχι παντοτινό. Τέτοια έργα θα χρησίμευαν για την προώθηση του Διαφωτισμού, κάτι που θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με ελεύθερη κυκλοφορία ιδεών και γνώσεων (Dijk, 2017).

Οι πρώτοι υπέρμαχοι για την αναγνώριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ήταν διάσημοι λογοτέχνες, όπως ο Μπαλζάκ και ο Βίκτωρ Ουγκώ ιδρυτής της *ALAI* του 1878, της πρώτης διεθνούς ένωσης με στόχο την προώθηση της αναγνώρισης των πνευματικών δικαιωμάτων.

Ενώ η πλευρά του περιουσιακού δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας αναγνωρίστηκε και προστατεύτηκε ήδη από τον 18^ο αιώνα, το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού, το λεγόμενο *droit moral* καλύφθηκε νομικά μόνο κατά την Αναθεώρηση της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης, άρθρο 6, στη Ρώμη το 1928 (Κοτσίρης, 2017).

Την ίδια εποχή με την υιοθέτηση της Σύμβασης των Παρισίων (το 1883) για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, παρέχονταν στις χώρες η διακριτική ευχέρεια να υιοθετήσουν εθνικές νομοθεσίες Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας σύμφωνα με τις δικές τους ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες. Επιπλέον, η Σύμβαση των Παρισίων επέτρεψε στις χώρες να αποκλείσουν τομείς τεχνολογίας από την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και να καθορίσουν τη διάρκεια των ίδιων των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Αυτό το επίπεδο ευελιξίας, το οποίο χρησιμοποιήθηκε τότε στο στάδιο της ανάπτυξης των βιομηχανικών χωρών για να επεκτείνουν και να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους στη βιομηχανία, δεν παρέχεται σήμερα στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι χώρες που ανέπτυξαν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και οι οποίες ενίσχυαν τη νομοθεσία τους, καθώς οι βιομηχανίες τους χρειάζονταν για να προστατεύσουν τις επενδύσεις τους, συνέβαλαν στην τοποθέτηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στον πυρήνα του διεθνούς εμπορίου. Αυτό επιτεύχθηκε με την προώθηση μιας συγκεκριμένης συμφωνίας για τη διασφάλιση προτύπων ΔΠΙ στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων που έπρεπε να αποδεχθούν οι χώρες προκειμένου να γίνουν μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Η Συμφωνία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (*Συμφωνία TRIPS*, 1995) απαίτησε επίσης ισορροπία μεταξύ της προώθησης της τεχνολογικής καινοτομίας, της μεταφοράς και της διάδοσης της τεχνολογίας.

Το παγκόσμιο καθεστώς ΔΠΙ αναδεικνύει δύο προβλήματα, τα οποία αποτελούν σοβαρά εμπόδια για την πρόοδο της ανθρώπινης ανάπτυξης καθώς μπορούν να παρεμποδίσουν την καινοτομία και να μεταφέρουν την παραδοσιακή γνώση σε ιδιωτικά χέρια. Ένα από αυτά είναι η υπερβολική εφαρμογή δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που μπορεί να παρεμποδίσει την καινοτομία, αντί να την ενθαρρύνει, και να καταναίμει άδικα την ιδιοκτησία της γνώσης. Το δεύτερο σηματοδοτεί προβλήματα για την επίτευξη δίκαιης εφαρμογής της *Συμφωνίας TRIPS*.

Τα τελευταία χρόνια διαπραγματεύσεις της *Συμφωνίας TRIPS* συνεχίστηκε η σύγκρουση και η διαμάχη που σχετίζεται με την εφαρμογή και την επανεξέταση της. Οι διεθνείς συζητήσεις σχετικά με το «σωστό» ή το «καταλληλότερο» διεθνές σύστημα ΔΠΙ και τα πλεονεκτήματα της παγκόσμιας εναρμόνισης σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τη σκοπιμότητα της επίτευξης μιας τέτοιας ομοιομορφίας με αυστηρό και όχι ευέλικτο πρότυπο επιβολής των ΔΠΙ.

Τα κοινά πρότυπα καταλήγουν στην ανάγκη εναρμόνισης των εσωτερικών και διεθνών νόμων, οι οποίοι βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στο εσωτερικό νομικό πλαίσιο μιας ή πολλών παρόμοιων χωρών. Οι διεθνείς κανόνες για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας δημιουργούν την υποχρέωση να υιοθετήσουν νομικές έννοιες και θεσμικά πλαίσια που βασίζονται σε δυτικούς πολιτισμούς και αξίες. Οι διεθνείς κανόνες, είναι διαμορφωμένοι σύμφωνα με τις ανάγκες των βιομηχανικών χωρών για την προστασία των συμφερόντων και των επενδύσεων των βιομηχανιών τους και στο όνομα της

παγκοσμιοποίησης επιβάλλονται σε κοινωνίες με διαφορετικές προτεραιότητες και ανάγκες.

Η δεκαετία του 1980 αποτελεί σημείο στροφής στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Στις 31 Μαρτίου 1981 είναι η ημέρα που δόθηκε από τις ΗΠΑ το πρώτο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για έναν ζωντανό οργανισμό (και ειδικότερα για ένα γενετικά τροποποιημένο μικροοργανισμό, ένα γενετικά τροποποιημένο βακτήριο που «χωνεύει» πετρελαιοκηλίδες).

Καθιέρωσε νομικά την ιδέα ότι οι πληροφορίες για τα γονίδια θα μπορούσαν να ανήκουν σε ιδιώτες διότι είναι αποτέλεσμα της έρευνά τους και έτσι δύναται να επιτρέπεται στους ανθρώπους να έχουν δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για βιολογικό υλικό.

Από τότε αυτά τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αυξήθηκαν στις βιομηχανικές χώρες. Δημιουργήθηκε μια αυξανόμενη τάση για την έκδοση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, όχι μόνο για εφευρέσεις αλλά και για ανακαλύψεις πληροφοριών που υπάρχουν ήδη στον φυσικό κόσμο, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της γενετικής αλληλουχίας των ζωντανών οργανισμών.

Μια από τις κύριες συνέπειες αυτών των εξελίξεων ήταν η εμπορευματοποίηση και η ιδιωτικοποίηση της βιοποικιλότητας, εστιάζοντας αποκλειστικά στην εμπορική αξία των γενετικών πόρων εις βάρος των μη χρηματικών αξιών. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ακριβώς οι χώρες πίσω από την καθιέρωση παγκόσμιων κανόνων και προτύπων για την προστασία των ΔΠΙ είναι εκείνες στις οποίες εντοπίζονται οι κυριότερες εταιρείες που επενδύουν στην έρευνα και την ανάπτυξη για την αναζήτηση νέων εμπορικών προϊόντων.

Γενικά υποστηρίζεται ότι το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας (το οποίο περιλαμβάνει διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα, βιομηχανικά σχέδια και γεωγραφικές ενδείξεις) προέκυψε από τις ανάγκες των εφευρετών κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης. Οι ιδιοκτήτες των ΔΠΙ είναι συνήθως σε διαφορετικά κράτη από τους κατόχους των βιολογικών-γενετικών πόρων και των παραδοσιακών γνώσεων που σχετίζονται με αυτούς. Έχουν διαφορετικά έθιμα, θεσμούς και ανάγκες που δεν αντανακλώνται επαρκώς στο σημερινό παγκόσμιο θεσμικό πλαίσιο. Παρά τις δεσμεύσεις που ανέλαβαν οι βιομηχανικές χώρες στη *Συμφωνία TRIPS*, δεν έχουν

λάβει πραγματικά μέτρα για να μοιραστούν ενεργά τα οφέλη από την τεχνολογία τους για την επίτευξη του κοινά αποδεκτού στόχου που είναι η μείωση της φτώχειας.

Η εξέλιξη νομοθεσίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στις βιομηχανικές χώρες, κυρίως ΗΠΑ και Ευρώπης, χαρακτηρίστηκε από: α) τη διεύρυνση του αντικειμένου που υπόκειται στην προστασία των ΔΠΙ (π.χ. επέκταση της προστασίας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για την κάλυψη τροποποιημένων μορφών ζωής, κυτταρικών σειρών και ακολουθιών DNA), β) τη δημιουργία νέων δικαιωμάτων, όπως τα δικαιώματα φυτοκομίας, γ) την προοδευτική τυποποίηση των βασικών χαρακτηριστικών των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (όπως η περίοδος προστασίας, οι αναζητήσεις της παλαιότερης τεχνολογίας και η απαίτηση να εξεταστούν μεταξύ άλλων και οι αιτήσεις για καινοτομία, καινοτόμο βήμα και βιομηχανική εφαρμογή) (Lasen, 2005).

Πνευματικά Δικαιώματα στις Βάσεις Δεδομένων

Στην ιστορία της ανθρώπινης φύσης χαρακτηριστική συμπεριφορά είναι η συλλεκτικότητα. Από την αρχαιότητα είναι γνωστές οι δημόσιες συλλογές με τη μορφή των θησαυρών σε πανελλήνιας εμβέλειας ιερά όπως η Ολυμπία και οι Δελφοί. Στην Ελληνιστική περίοδο παρατηρούνται ιδιωτικές προσπάθειες συλλογής έργων τέχνης από εύπορους. Στον ρωμαϊκό κόσμο, οι ιδιωτικές συλλογές γνωρίζουν ιδιαίτερη έξαρση καθώς η συλλεκτική δραστηριότητα καθίσταται σύμβολο ισχύος και ευημερίας.

Συλλογές έργων όπως ανθολόγια λογοτεχνίας, λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, συλλογές ποιημάτων, συλλογές νομοθεσίας, λευκώματα, συλλογές μητρώων πεσόντων πολέμου και πλήθος άλλων συλλογών έχουν καταγραφεί στο βάθος της ιστορίας. Το πρώτο λεξικό γράφτηκε το 1606 από έναν δάσκαλο και ιερέα ενός χωριού στην Αγγλία. Το λεξικό είχε τίτλο «Αλφαβητικός πίνακας που περιλαμβάνει και διδάσκει την ορθή γραφή και κατανόηση ασυνήθιστων αγγλικών λέξεων». Το 1847 στις ΗΠΑ αναφέρεται η πρώτη εκδίκηση αγωγής λόγω παραβίασης δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας σε λεξικό ειδικά για λουλούδια, διανθισμένο με ποιήματα αντίστοιχα με τα λουλούδια που αναφέρονται και με ειδικές οδηγίες της βοτανικής (Κανελλοπούλου, 2014).

Πολλά χρόνια αργότερα η ανάγκη συστηματικής οργάνωσης στοιχείων και πληροφοριών με σκοπό την εύκολη και μεθοδική ανεύρεσή τους δημιούργησε τις βάσεις δεδομένων. Οι πρώτες βάσεις δεδομένων κατασκευάστηκαν στη NASA των Η.Π.Α τη δεκαετία του 1960 και ήταν μια ηλεκτρονική αρχειοθέτηση δεδομένων από τομείς των θετικών επιστημών και της υψηλής τεχνολογίας. Μετά το 1970 και κυρίως τη δεκαετία του 1980 οι βάσεις δεδομένων παύουν να αποτελούν αμερικανικό μονοπώλιο και υιοθετείται η χρήση τους από την βιομηχανία και την ηλεκτρονική πληροφόρηση. Στην Ευρώπη η πρώτη μεγάλη βάση δεδομένων τέθηκε σε λειτουργία το 1982 στη Γαλλία από το Υπουργείο Τηλεπικοινωνιών και αποτελούσε τον πρώτο ηλεκτρονικό τηλεφωνικό κατάλογο. Σήμερα η εξέλιξη αυτής της βάσης δεδομένων εμπεριέχει στοιχεία 24.000.000 συνδρομητών (Συνοδινού, 2008).

*Patent protection strikes a delicate balance between
creating incentives
that lead to creation, invention, and discovery
and impeding the flow of information
that might permit, indeed spur, invention.*

Mayo Collaborative Servs. v. Prometheus Labs., Inc., 132 S. Ct. 1289, 1305 (2012)

Διεθνές Θεσμικό Κεκτημένο

Συνθήκη της Βέρνης - 1886

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1886 συνήλθε στη Βέρνη διεθνής συνδιάσκεψη με τη συμμετοχή δώδεκα χωρών: Γερμανίας, Βελγίου, Ισπανίας, ΗΠΑ, Γαλλίας, Αγγλίας, Ταϊτής, Ιταλίας, Ιαπωνίας, Λιβερίας, Ελβετίας και Τυνησίας. Όλες οι χώρες υπέγραψαν στις 9-9-1886 τη «Διεθνή Συνθήκη της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων». Θεμελιώδης αρχή της Διεθνούς Συνθήκης αποτελεί η προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων. Η Σύμβαση συμπληρώθηκε και αναθεωρήθηκε, το 1896 στο Παρίσι, το 1908 στο Βερολίνο, το 1914 στη Βέρνη, το 1928 στη Ρώμη, το 1948 στις Βρυξέλλες, το 1967 στη Στοκχόλμη και το 1971 στο Παρίσι. Τα μέλη της Σύμβασης από 12 αρχικά, αριθμούν πλέον 164. Η Διεθνής Συνθήκη της Βέρνης αποτελεί πολυμερή σύμβαση διεθνούς δικαίου. Τα Κράτη Μέλη έχουν συστήσει ένωση κρατών με νομική μορφή και έδρα τη Γενεύη. Η Διεθνής Σύμβαση περιλαμβάνει:

- α) διατάξεις προστασίας των δημιουργών,
- β) διατάξεις που αφορούν διοικητικές ρυθμίσεις που αναφέρονται στα όργανά της: Συνέλευση, Εκτελεστική Επιτροπή, Διεθνές Γραφείο της Παγκόσμιας Οργάνωσης για την προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*WIPO, World Intellectual Property Organization*),
- γ) διατάξεις διπλωματικής φύσεως πράξεων των Κρατών Μελών όπως προσχώρηση στη Σύμβαση και έναρξη ισχύος, αναθεωρήσεις, τροποποιήσεις, περιορισμούς, διαφορές στην ερμηνεία και εφαρμογή μεταξύ των Κρατών.

Οι θεμελιώδεις αρχές της Σύμβασης:

α) *Η αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης (εξομοίωσης)*. Στο άρθρο 5 παρ.1 ορίζεται ότι «οι δημιουργοί απολαμβάνουν, όσον αφορά τα έργα διά τα οποία προστατεύονται δυνάμει της παρούσης Συμβάσεως εις τας χώρας της Ενώσεως, άλλας από την χώραν προελεύσεως του έργου, των δικαιωμάτων, τα οποία οι αντίστοιχοι νόμοι αναγνωρίζουν ή μέλλουν ν' αναγνωρίσουν εις τους υπηκόους των, ως και των δικαιωμάτων, άτινα ειδικώς παρέχονται δια της παρούσης Συμβάσεως» (Κύρωση της Συνθήκης στην ελληνική νομοθεσία Ν. 100/1975). Ο δημιουργός έργων, έχει μέσα στις χώρες της Σύμβασης την προστασία που παρέχει κάθε μια από τις χώρες στους δημιουργούς υπηκόους της.

β) *Τα Ελάχιστα Δικαιώματα*. Στις περιπτώσεις που η εθνική μεταχείριση δεν καλύπτει ορισμένα δικαιώματα, τότε οι δημιουργοί σε άλλες χώρες της Σύμβασης μπορούν να επικαλεστούν τα ελάχιστα δικαιώματα που η Σύμβαση θεσπίζει.

γ) *Η Ελευθερία από Διατυπώσεις και Ανεξαρτησία της Διεθνούς Προστασίας*. Η κάθε χώρα είναι ελεύθερη να καθορίσει την έκταση και τις τυπικές προϋποθέσεις προστασίας ενός έργου. Ο δημιουργός έξω από την χώρα προέλευσης του έργου απολαμβάνει στις άλλες χώρες της Συνθήκης ανεξάρτητη από τη χώρα του προστασία (άρθρο 5 παρ. 2).

Τα έργα που προστατεύονται από τη Διεθνή Σύμβαση ορίζονται από την ίδια ως «προστατευόμενα» με βάση συγκεκριμένα κριτήρια όπως, την ιθαγένεια του δημιουργού, τον τόπο πρώτης δημοσίευσης, τον τόπο συνήθους διαμονής του δημιουργού, τη σύγχρονη δημοσίευση του έργου σε Κράτος Μέλος της Σύμβασης και σε ξένο προς τη Σύμβαση Κράτος, την έδρα ή συνήθη διαμονή του παραγωγού

κινηματογραφικού έργου, την ανέγερση ή την τοποθεσία του ακινήτου αν πρόκειται για αρχιτεκτονικό έργο.

Ένα άλλο βασικό κριτήριο χαρακτηρισμού ενός έργου είναι η δημοσίευση να γίνει με τη συναίνεση του δημιουργού. Η διάθεση του έργου πρέπει να ικανοποιεί τις ανάγκες του κοινού ανάλογα με τη φύση του έργου. Η αναγνώριση της «χώρας προέλευσης του έργου» καθορίζεται βάση κανόνων ώστε να αποφασιστεί πότε ένα έργο προστατεύεται από τη Διεθνή Σύμβαση ή την Εθνική Νομοθεσία. Η Σύμβαση ορίζει ένα ελάχιστο όριο προστασίας που δεσμεύει με δύναμη αναγκαστικής φύσεως τα Κράτη Μέλη της Σύμβασης (όλη τη διάρκεια της ζωής του δημιουργού και 50 χρόνια μετά το θάνατό του).

Τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν την εξέλιξη της Διεθνούς Συμβάσεως και κατά πόσο μπορεί να οδηγήσει σε «περιορισμό» των δικαιωμάτων των δημιουργών και να αποκτήσει καθαρά χαρακτήρα αποζημίωσης, αντιμετωπίζοντας την πνευματική ιδιοκτησία ως «εμπόρευμα» (Κοτσίρης, 2017).

Στο άρθρο 2 παρ.5 της Διεθνούς Συμβάσεως της Βέρνης, όπως αυτή κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.100/1975 (ΦΕΚ Α 162/1.8.1975) ορίζεται ότι αντικείμενο προστασίας αποτελούν οι «συλλογές λογοτεχνικών ή καλλιτεχνικών έργων, όπως οι εγκυκλοπαίδειες και οι ανθολογίες, οι οποίες μέσω της επιλογής ή της διαρρυθμίσεως της ύλης αποτελούν πνευματικές δημιουργίες».

Έντονο προβληματισμό έχει προκαλέσει η ερμηνεία του άρθρου 2 παρ.5 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης, σχετικά με το αντικείμενο προστασίας, αφού συλλογές έργων όπως αναφέρονται στη Σύμβαση της Βέρνης μπορούν να θεωρηθούν μόνο οι βάσεις δεδομένων που περιλαμβάνουν έργα του πνεύματος ενώ οι συμπιλήσεις δεδομένων και στοιχείων τίθενται εκτός πεδίου του νόμου. Βασική διαφορά των βάσεων δεδομένων από τις συλλογές έργων εντοπίζεται στο κριτήριο της πρωτοτυπίας το οποίο στις συλλογές έργων εντοπίζεται μόνο στην επιλογή της ύλης που και αυτή με τη σειρά της φανερώνει τις προτιμήσεις του δημιουργού (Κοτσίρης, 2017).

Σύμβαση της Γενεύης - 1952

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1952 υπογράφηκε στη Γενεύη η Παγκόσμια Σύμβαση περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Πρόκειται για την πρώτη προσπάθεια δημιουργίας μιας συμβατικής σύνδεσης μεταξύ ΗΠΑ, Κίνας και Σοβιετικής Ένωσης με πρωτοβουλία της UNESCO. Η σύμβαση είχε σκοπό την παροχή διεθνούς προστασίας των δημιουργών. Με βάση την αρχή της Εθνικής μεταχείρισης ημεδαπών και αλλοδαπών και την ελάχιστη ρύθμιση ως προς τις διατυπώσεις και τη διάρκεια της προστασίας επιδίωκε να οδηγήσει τα Κράτη Μέλη της στη διαμόρφωση εσωτερικής, αποτελεσματικής και επαρκούς νομοθεσίας. Όπως και η Σύμβαση της Βέρνης, περιλαμβάνει διοικητικές και διπλωματικές διατάξεις. Διοικητικό όργανο είναι η Διακυβερνητική Επιτροπή ενώ οι διπλωματικές διατάξεις αναφέρονται στην προσχώρηση, αναθεώρηση, επιφυλάξεις και καταγγελίες. Στη Σύμβαση έχουν προσχωρήσει 99 κράτη (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα με το Ν. 4254/1962 κύρωσε τη Σύμβαση). Οι θεμελιώδεις αρχές της Σύμβασης είναι:

Α) *Η Αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης (εξομοίωσης)*. Τα δημοσιευμένα έργα δημιουργών ενός Κράτους Μέλους έχουν στα άλλα Κράτη Μέλη την προστασία που παρέχεται στα έργα των υπηκόων τους. Η Διεθνής Σύμβαση ορίζει ότι, Δημοσίευση είναι η αναπαραγωγή με υλική μορφή και η διάθεση στο κοινό αντιτύπων του έργου με τα οποία γίνεται δυνατή η ανάγνωσή τους ή η αντίληψή τους με οπτικό μέσο.

Β) *Δεν ορίζονται ελάχιστα δικαιώματα* αλλά τα Κράτη Μέλη πρέπει να λάβουν μέτρα για επαρκή και αποτελεσματική προστασία.

Γ) *Θεσπίζονται διατυπώσεις*. Το έργο πρέπει να φέρει σε εμφανή θέση το σύμβολο ©, το έτος της πρώτης δημοσίευσης και το όνομα του δικαιούχου των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας.

Δ) *Ο δημιουργός έχει το αποκλειστικό δικαίωμα* για μετάφραση και δημοσίευση του έργου.

Ε) *Το πεδίο εφαρμογής* της πνευματικής ιδιοκτησίας προϋποθέτει να αποτελεί έργο, να μην έχει παύσει η διάρκεια προστασίας του, να καλύπτει τις διατυπώσεις και να είναι έργο υπηκόου Κράτους Μέλους ή να πρωτοδημοσιεύτηκε σε Κράτος Μέλος.

Η διάρκεια προστασίας των έργων καθορίζεται σύμφωνα με τη διάρκεια που παρέχει στα έργα της η χώρα στην οποία ζητείται η προστασία.

Σύμβαση της Στοκχόλμης - 1967

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*World Intellectual Property Organization, WIPO, Organisation Mondiale de la Propriété Intellectuelle OMPI*), ιδρύθηκε 14-7-1967 με τη Σύμβαση της Στοκχόλμης και με βασικό σκοπό την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στα έργα διανοίας, μέσω της συνεργασίας των χωρών (για να «ενθαρρύνει τη δημιουργική δραστηριότητα» και «να προωθήσει την πνευματική ιδιοκτησία διεθνώς»). Τέθηκε σε ισχύ στις 26 Απριλίου 1970. Είναι μία από τις 16 εξειδικευμένες υπηρεσίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, από το 1974. Έχει μέλη σχεδόν όλα τα κράτη του πλανήτη, η έδρα του βρίσκεται στη Γενεύη. Κύριοι άξονες των δραστηριοτήτων του είναι:

1. Η εναρμόνιση εθνικών νόμων για τα πνευματικά δικαιώματα
2. Η παροχή υπηρεσιών πάνω σε διεθνείς αιτήσεις για δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας
3. Η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας
4. Η παροχή νομικής ή τεχνικής υποστήριξης σε άλλες χώρες
5. Η βοήθεια εξεύρεσης λύσης σε διαμάχες για την ιδιωτική διανοητική ιδιοκτησία
6. Η κατάδειξη της τεχνολογίας της πληροφορίας ως μέσο αποθήκευσης, πρόσβασης και χρήσης πνευματικά κατοχυρωμένης πληροφορίας.

Πρόγονος του οργανισμού υπήρξε η Ένωση Διεθνών Γραφείων για την Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle, BIRPI*) η οποία είχε ιδρυθεί το 1893 για τη διαχείριση της Συνθήκης της Βέρνης για την Προστασία των Λογοτεχνικών και Καλλιτεχνικών Έργων και τη διαχείριση της Συνθήκης του Παρισιού για την Προστασία της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας.

Αντίθετα με άλλους οργανισμούς που λειτουργούν στο πλαίσιο του ΟΗΕ, ο *WIPO* έχει σημαντικές πηγές χρηματοδότησης ανεξάρτητα από τη συνεισφορά των Κρατών-Μελών του. Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του προέρχεται από την είσπραξη τελών από τις διεθνείς συμφωνίες για τις εγγραφές και τις καταθέσεις αιτήσεων κατοχύρωσης

πνευματικής ιδιοκτησίας, οι οποίες είναι υπό την εποπτεία του Οργανισμού (Συνθήκη Συνεργασίας για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας, το Σύστημα της Μαδρίτης για τα εμπορικά σήματα και το Σύστημα της Χάγης για τα βιομηχανικά σχέδια).

Τα ανώτατα όργανα λήψης αποφάσεων είναι το Συνέδριο (*WIPO Conference*), η Συντονιστική Επιτροπή (*WIPO Coordination Committee*) και η Γενική Συνέλευση (*WIPO General Assembly*). Η προετοιμασία των θεμάτων γίνεται στις επιμέρους Επιτροπές (*Committees*) και Ομάδες Εργασίας (*Working Groups*) (WIPO).

Συνθήκη TRIPS - 1994

Πρόκειται για συμφωνία αναφορικά με τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον τομέα του Εμπορίου (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS*).

Υπογράφηκε στο Μαρακές, στις 14 Απριλίου 1994, το τέλος των Συμφωνιών του γύρου της Παραγουάης. Η Συμφωνία έχει τεθεί σε ισχύ διεθνώς από την 1η Ιανουαρίου 1995 μαζί με την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (*World Trade Organization, WTO*), με έδρα τη Γενεύη. Η κύρωση έγινε από τη Ελλάδα με το Νόμο 2290/1995 (ΦΕΚ Α 28/9-2-1995) και συγχρόνως έδωσε ισχύ όπως ορίζει το άρθρο 28 παρ.1 του Συντάγματος.

Η *Συνθήκη TRIPS* αναφέρεται γενικά στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Με τη Συνθήκη, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου αναγνωρίζει τη σημασία της Πνευματικής και Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας και τους κινδύνους παραποίησης ή απομίμησης που η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να επιφέρει. Στοχεύει να καθιερώσει νέους κανόνες για την θεσμοθέτηση, χρήση, έκταση της πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του Εμπορίου, καθώς και μέτρα για την επιβολή τους, καθώς και πρόληψης και επίλυσης διαφορών.

Οι βασικές αρχές της Συνθήκης είναι η *Αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης* και η *Αρχή του Ευνοούμενου Κράτους*. Η *Αρχή της Ισορροπίας* αποτελεί τον ειδικό σκοπό της συνθήκης και περιγράφεται ως «Η προστασία αλλά και η επιβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να συμβάλλουν στην προώθηση των τεχνολογικών καινοτομιών καθώς και στη μεταφορά και διάδοση των τεχνολογικών γνώσεων, κατά τρόπο ώστε

να ωφελούνται αμοιβαία αυτοί που παράγουν και αυτοί που χρησιμοποιούν τις τεχνολογικές γνώσεις, να παράγεται η κοινωνική και οικονομική ευημερία και να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων».

Η Συνθήκη είναι υποχρεωτική για τα Μέλη όσο αφορά «την προστασία των ιδεών, των διαδικασιών, των μεθόδων λειτουργίας ή των μαθηματικών εννοιών κάθε αυτών στα προγράμματα Η/Υ σε πρωτογενή ή καταληκτικό κώδικα που τα εξομοιώνει, από άποψη προστασίας, με καλλιτεχνικά έργα στα δικαιώματα εμπορικής μίσθωσης προγραμμάτων Η/Υ και κινηματογραφικών έργων στη διάρκεια προστασίας που, εφόσον δεν καθορίζεται με βάση τη ζωή κάποιου φυσικού προσώπου, την ορίζει σε πενήντα χρόνια σε περιορισμούς και εξαιρέσεις στα αποκλειστικά δικαιώματα και στην προστασία των καλλιτεχνικών ερμηνευτών, των παραγωγών φωνογραφημάτων και των οργανισμών ραδιοτηλεόρασης».

Η *Αρχή της Ισορροπίας* αποτελεί τον ειδικό σκοπό της συνθήκης και περιγράφεται ως: «Η προστασία αλλά και η επιβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να συμβάλλουν στην προώθηση των τεχνολογικών καινοτομιών καθώς και στη μεταφορά και διάδοση των τεχνολογικών γνώσεων, κατά τρόπο ώστε να ωφελούνται αμοιβαία αυτοί που παράγουν και αυτοί που χρησιμοποιούν τις τεχνολογικές γνώσεις, να παράγεται η κοινωνική και οικονομική ευημερία και να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων» (Trips Agreement, 1994; Κοτσίρης, 2017).

Η *Συνθήκη TRIPS* του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για την προστασία των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας αποτέλεσε το πρώτο επίσημο διεθνές κείμενο που αναγνώρισε την προστασία των βάσεων δεδομένων. Βασισμένο στην Σύμβαση της Βέρνης, επεκτείνεται και ορίζει ότι προστατεύονται οι συμπιλήσεις δεδομένων και άλλου υλικού οι οποίες εξαιτίας της επιλογής ή διαρρύθμισης των περιεχομένων τους αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα (Trips Agreement, 1994).

Συνθήκη WIPO - 1996

Η Συνθήκη σχετίζεται άμεσα με τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης και τα μέλη υποχρεούνται στην τήρηση των άρθρων 1-21 της Σύμβασης της Βέρνης. Με την *Συνθήκη WIPO* αναγνωρίζεται η προστασία των προγραμμάτων των Η/Υ αντίστοιχα

με τα λογοτεχνικά έργα (άρθρο 4) και η προστασία των βάσεων δεδομένων ως πνευματικών δημιουργημάτων (άρθρο 5). Δίνει την απαιτούμενη βαρύτητα στην προστασία των βάσεων δεδομένων ως πολύτιμων πληροφοριακών συνόλων και ορίζει ότι «οι συμπιλήσεις δεδομένων ή άλλων στοιχείων, οποιασδήποτε μορφής, οι οποίες από την επιλογή ή τη διάθεση των στοιχείων τους αποτελούν πνευματικές δημιουργίες προστατεύονται ως τέτοιες».

Ο δημιουργός του έργου έχει το αποκλειστικό δικαίωμα της διανομής του έργου του και της εμπορικής εκμίσθωσης των πρωτοτύπων ή αντιτύπων των έργων, προγραμμάτων Η/Υ, κινηματογραφικών έργων και φωνογραφημάτων (άρθρο 6).

Αναγνωρίζεται στο δημιουργό το αποκλειστικό δικαίωμα παρουσίασης των έργων του στο κοινό ασύρματα ή ενσύρματα και το αποκλειστικό δικαίωμα της επιλογής χρόνου και τόπου παροχής πρόσβασης στα έργα (άρθρο 8).

Παρέχεται η δυνατότητα περιορισμών και εξαιρέσεων στα δικαιώματα των δημιουργών, ενώ προστατεύονται οι «εκφράσεις» και όχι οι ιδέες, οι διαδικασίες και μέθοδοι λειτουργίας ή μαθηματικές έννοιες κάθε αυτές. Υιοθετούνται υποχρεωτικά προληπτικά αλλά και κατασταλτικά μέτρα για την καλύτερη προστασία των δικαιωμάτων. Η κύρωση της σύμβασης στη Ελληνική νομοθεσία αποτελεί τον Ν 3184/2003 (ΦΕΚ Α'228/26.9.2003).

Άλλες Διεθνείς Συμβάσεις

Σύμβαση Μοντεβιδέο - 1889

Το 1889 στο Μοντεβιδέο υπογράφηκε Διεθνής Σύμβαση που καθιερώνει την αρχή της εξομοίωσης και ουσιαστικά ένα εντελώς διαφορετικό σύστημα από της Σύμβασης της Βέρνης. Σύμφωνα με τη Σύμβαση το Δίκαιο της χώρας προέλευσης ακολουθεί το έργο και στις άλλες χώρες της Σύμβασης. Πρόκειται για μια Παναμερικανική Σύμβαση στην οποία προσχώρησαν κυρίως αμερικανικά κράτη, όπως Αργεντινή, Βολιβία, Παραγουάη και ορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες. Η Διεθνής Σύμβαση έχει περιορισμένη σημασία αφού οι περισσότερες χώρες μέλη προσχώρησαν τελικά στη Σύμβαση της Βέρνης (Mondeviedo Convension, 1989).

Σύμβαση της Ρώμης - 1961

Η σύμβαση αφορούσε την προστασία των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, των παραγωγών φωνογραφημάτων και των οργανισμών ραδιοφωνίας και τηλεόρασης. Η κύρωση της σύμβασης από την Ελλάδα έγινε με το Νόμο 2054/1992.

Σύμβαση της Γενεύης - 1971

Ουσιαστικά πρόκειται για συμπληρωματική σύμβαση της Ρώμης, σχετικά με την προστασία των παραγωγών φωνογραφημάτων κατά ανεπίτρεπτης αναπαραγωγής των φωνογραφημάτων. Η κύρωση της σύμβασης από την Ελλάδα έγινε με το Νόμο 2148/1993.

Ευρωπαϊκή Συμφωνία του Στρασβούργου - 1960

Αφορούσε την προστασία των τηλεοπτικών εκπομπών. Η κύρωση της από την Ελλάδα έγινε με το Β.Δ. 4565/1966.

Σύμβαση των Βρυξελλών - 1974

Αναφορικά με τη διανομή σημάτων φορέων προγραμμάτων μεταδιδόμενων με δορυφόρο. Η κύρωση της σύμβασης από την Ελλάδα έγινε με το Νόμο 1944/1991.

Ευρωπαϊκή Συμφωνία του Στρασβούργου - 1965

Αναφορικά με την καταστολή των ραδιοφωνικών εκπομπών πραγματοποιούμενων επί κείμενων σταθμών εκτός εθνικών εδαφών. Η κύρωση της από την Ελλάδα έγινε με το Νόμο 910/1979 (Κοτσίρης, 2017).

Συμφωνία NAFTA - 1994

Η Συμφωνία NAFTA (*North American Free Trade Agreement*) αποτελεί Βορειοαμερικανική Συμφωνία για το ελεύθερο εμπόριο που τέθηκε σε ισχύ 1-1-1994. Τα βασικά Μέλη της Συμφωνίας ήταν οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και το Μεξικό. Οι βασικές αρχές της Συμφωνίας είναι: α) η αρχή της εθνικής μεταχείρισης, β) τα ελάχιστα δικαιώματα και γ) η ανεξαρτησία της προστασίας από την τήρηση των διατυπώσεων, όπως αναφέρονται στις διεθνείς συμβάσεις της Βέρνης και της Γενεύης (NAFTA, 1994).

When software is patentable, anything is patentable

Swpat.ffii.org/index.en.html

Ευρωπαϊκό Θεσμικό Κεκτημένο

Θεσμοθέτηση στην Ε.Ε.

Στις χώρες της ΕΕ οι Οδηγίες αποτέλεσαν τον τρόπο προστασίας των νέων τεχνολογιών στο πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η μεγάλη ποικιλομορφία των ειδικών καταστάσεων και του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου στα Κράτη Μέλη της ΕΕ έχει οδηγήσει τις Βρυξέλες στη χρονοβόρα και δυσκίνητη επιλογή θέσπισης Οδηγιών για τα πνευματικά δικαιώματα και όχι Κανονισμών που έχουν γρήγορη και καθολική εφαρμογή. Η σταδιακή θεσμική σύγκλιση που επιτυγχάνεται με τις Οδηγίες, ίσως κάποια στιγμή οδηγήσει στη δυνατότητα θέσπισης Κανονισμών. Εδώ τίθεται το καθοριστικό ερώτημα, εάν η ΕΕ θα μπορέσει έγκαιρα οδηγήσει το θεσμικό πλαίσιο για τα πνευματικά δικαιώματα σε ρόλο υποκινητή της έρευνας και καινοτομίας.

Το νομοθετικό πλαίσιο που θα περιγράψουμε, είναι το θεσμικό κεκτημένο Οδηγιών που αναφέρονται στα δικαιώματα αυτά καθαυτά, στο σεβασμό των δικαιωμάτων και στην ατομική ή συλλογική άσκηση των δικαιωμάτων. Οι Οδηγίες εκδίδονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση με σκοπό τη δημιουργία εναρμονισμένου νομικού πλαισίου για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, οι Οδηγίες της ΕΕ επιδιώκουν να παρέχουν υψηλό επίπεδο προστασίας στους δικαιούχους μέσα από ένα κατάλληλο πλαίσιο εκμετάλλευσης της πνευματικής δημιουργίας, με ταυτόχρονη ενθάρρυνση της καινοτόμου επένδυσης, της δημιουργικότητας και της παραγωγικότητας. Σιγά σιγά έχει

αρχίσει να εμφανίζεται η προσπάθεια για υπεράσπιση των δικαιωμάτων του χρήστη και η διεύρυνση των δυνατοτήτων πρόσβασης στην πληροφορία.

Οδηγία 1991/250/EK

Για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Σύμφωνα με την Οδηγία 91/250/EK, τα Κράτη Μέλη οφείλουν να προστατεύουν τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, αντίστοιχα με τα λογοτεχνικά έργα κατά την έννοια της σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων. Στον όρο «προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών» περιλαμβάνεται και το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού τους (άρθρο 1).

Η προστασία ισχύει για κάθε μορφή έκφρασης ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσής του, δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της Οδηγίας (άρθρο 2).

Ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύεται εφόσον είναι πρωτότυπο, με την έννοια ότι είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του. Η παροχή της προστασίας δεν εξαρτάται από την εφαρμογή κανενός άλλου κριτηρίου (άρθρο 3).

Δημιουργός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή είναι το φυσικό πρόσωπο ή ομάδα φυσικών προσώπων ή το νομικό πρόσωπο που έχει δημιουργήσει το πρόγραμμα. Εάν το πρόγραμμα δημιουργηθεί από υπάλληλο κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ή σύμφωνα με τις οδηγίες που του έχει δώσει ο εργοδότης του, τα δικαιώματα ανήκουν στον εργοδότη εκτός αν υπάρχει άλλη πρόβλεψη από τα Κράτη Μέλη.

Σε προστασία υπόκεινται κάθε οριστική ή προσωρινή αναπαραγωγή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, με κάθε μέσο ή μορφή στο σύνολό της ή μερικώς. Κάθε μετάφραση, προσαρμογή, διαρρύθμιση ή μετατροπή του προγράμματος Η/Υ και η

αναπαραγωγή των αποτελεσμάτων. Επίσης σε προστασία υπόκειται η διανομή και η εκμίσθωση του πρωτότυπου ή αντιγράφου του προγράμματος Η/Υ (άρθρο 4).

Με το άρθρο 8 ρυθμίζεται η διάρκεια της παρεχόμενης προστασίας η οποία καλύπτει τη ζωή του δημιουργού και 50 έτη από μετά το θάνατό του (Οδηγία 91/250/EK).

Οδηγία 1993/83/EK

Για τις δορυφορικές ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις.

Αναφέρεται στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και την άσκησή τους σε ασφαλές νομικό πλαίσιο που επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών εντός της Κοινότητας ενώ παράλληλα εισάγει το θεσμό του μεσολαβητή όταν δεν υπάρχει εγκεκριμένη συμφωνία καλωδιακής αναμετάδοσης (Οδηγία 1993/83/EK).

Οδηγία 1993/98/EK

Για την διάρκεια προστασίας.

Προκειμένου να καθιερώσει υψηλό επίπεδο προστασίας για τους δημιουργούς επέκτεινε τη διάρκεια προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βέρνης ενώ καλύπτει και εφαρμοστικές λεπτομέρειες όπως την αφετηρία υπολογισμού της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας (Οδηγία 1993/98/EK).

Οδηγία 1996/9/EK

Για τις Βάσεις Δεδομένων.

Η απαίτηση για σημαντικούς ανθρώπινους, τεχνικούς και οικονομικούς πόρους προκειμένου να δημιουργηθεί και να συντηρηθεί μια βάση δεδομένων οδήγησε στην ανάγκη προστασίας τους. Το κριτήριο για την πνευματική ιδιοκτησία το οποίο διαμορφώθηκε ήταν η πρωτότυπη επιλογή ή/και ο τρόπος διευθέτησης του περιεχομένου μιας βάσης δεδομένων. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για πρώτη φορά κάνει

αναφορά στις βάσεις δεδομένων στο «Πράσινο Βιβλίο για την Πνευματική Ιδιοκτησία και την τεχνολογική πρόκληση» αλλά ο πρώτος ορισμός δόθηκε στην πρώτη σχετική Οδηγία 1996/9/EK.

Στο άρθρο 2 αναφέρεται ότι «για τους σκοπούς της παρούσας Οδηγίας ως βάση δεδομένων νοείται η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή κατ' άλλον τρόπο». Το πεδίο εφαρμογής είναι ιδιαίτερα αυξημένο. Ο κοινοτικός ορισμός των βάσεων δεδομένων είναι όμοιος με αυτόν του ελληνικού νόμου για την πνευματική ιδιοκτησία Ν.2121/1993. Στον Ν.2819/2000 άρθρο 7 παρ.2 έχει προστεθεί διάταξη για τη διάκριση προϊόντων και τεχνολογιών.

Στην αιτιολογική γνώμη 13 διευκρινίζει ότι η Οδηγία αναφέρεται σε συλλογές έργων, δεδομένων και άλλων στοιχείων γνωστές ως «συμπιλήσεις». Οι βάσεις δεδομένων μπορούν να περιλαμβάνουν έργα, δεδομένα και άλλα στοιχεία που αποτελούνται π.χ. από ήχους, εικόνα, βίντεο, χάρτες, κείμενα. Συνεπώς, η Οδηγία προστατεύει συλλογές λογοτεχνικών καλλιτεχνικών, μουσικών έργων ή άλλων δεδομένων ή άλλου υλικού όπου η διευθέτηση, η αποθήκευση και η πρόσβαση στα συστατικά μέρη της βάσης επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα όπως ηλεκτρονικές, ηλεκτρομαγνητικές, ηλεκτροπτικές ή άλλες ανάλογες σύγχρονες μεθόδους.

Στην αιτιολογική γνώμη 17 γίνεται αναλυτική περιγραφή των δυνατών περιεχομένων μιας βάσης δεδομένων. Ο όρος βάση δεδομένων πρέπει να θεωρείται ότι καλύπτει παντοειδείς συλλογές έργων, λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων ή άλλο υλικό όπως κείμενα, ήχους, εικόνες, αριθμούς, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα.

Διευκρινίζεται επίσης ότι οι βάσεις δεδομένων μπορούν να περιλαμβάνουν «λίγο απ' όλα», δηλαδή στοιχεία που προστατεύονται και άλλα που δεν προστατεύονται για πνευματική ιδιοκτησία. Συνήθως δεν προστατεύονται έργα που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις ή έχει λήξει ο χρόνος προστασίας ή δεν αποτελούν δικαίωμα αποκλειστικών δικαιωμάτων γιατί ανήκουν στην κατηγορία των Ανοιχτών Δεδομένων του Δημοσίου, είναι κοινό κτήμα, με δικαίωμα πρόσβασης για όλους.

Σύμφωνα με την Οδηγία τα έργα, δεδομένα ή άλλα στοιχεία μιας βάσης πρέπει να είναι ανεξάρτητα και αυτόνομα παρουσιάζοντας ατομικότητα. Αυτό ισχύει μόνο αν τα επιμέρους στοιχεία διατηρούν την αξία τους και εκτός βάσης δεδομένων. Μια συλλογή

σύμφωνα με τον ορισμό της Οδηγίας πρέπει να εξασφαλίζει τη δυνατότητα ξεχωριστής πρόσβασης στα επιμέρους στοιχεία (ξεχωριστή αναζήτηση, νοηματική αυτάρκεια, απομόνωση πληροφορίας).

Οι ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων κατά κανόνα πληρούν το κριτήριο της ξεχωριστής πρόσβασης στα επιμέρους στοιχεία της βάσης. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη διευθέτηση των στοιχείων της βάσης δεδομένων με μεθοδικό, οργανωμένο, συστηματικό, τρόπο αποθήκευσης. Μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων εξ ορισμού αποτελεί ένα πολύ καλά δομημένο πληροφοριακό σύνολο και όχι μια τυχαία άναρχη μάζα χύδην στοιχείων. Άλλωστε η αυξημένη προστιθέμενη αξία της έχει άμεση σχέση με την καλή δομή και οργάνωσή της.

Δημιουργός της βάσης δεδομένων είναι το φυσικό πρόσωπο ή η ομάδα φυσικών προσώπων που δημιούργησε τη βάση δεδομένων. Νομικό πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ο δημιουργός εφόσον η εθνική νομοθεσία το επιτρέπει.

Πράξεις αποκλειστικού δικαιώματος του δημιουργού είναι η προσωρινή ή διαρκής αναπαραγωγή της βάσης δεδομένων με κάθε μέσο και μορφή στο σύνολο ή εν μέρει, η μετάφραση, προσαρμογή, διευθέτηση και οποιαδήποτε άλλη μετατροπή της βάσης δεδομένων καθώς και οποιαδήποτε αναπαραγωγή, διανομή, ανακοίνωση, επίδειξη ή παρουσίαση στο κοινό των αποτελεσμάτων των πράξεων αυτών, η διανομή της βάσης δεδομένων ή αντιγράφων της στο κοινό, οποιαδήποτε ανακοίνωση, επίδειξη ή παρουσίαση της βάσης δεδομένων στο κοινό (άρθρο 5). Η πρώτη πώληση αντιγράφου της βάσης δεδομένων στην Κοινότητα, από το δικαιούχο ή με τη συγκατάθεσή του συνεπάγεται ανάλωση του δικαιώματος μεταπώλησης του εν λόγω αντιγράφου στην ΕΕ.

Εξαιρέσεις από το αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού στην απαίτηση άδειας προβλέπονται για όλες τις πράξεις του άρθρου 5, εφόσον είναι αναγκαίες για την πρόσβαση στο περιεχόμενο της βάσης δεδομένων και την κανονική χρησιμοποίησή της. Επιτρέπεται στα Κράτη Μέλη να θέτουν περιορισμούς του δικαιώματος του δημιουργού, αλλά οι εξαιρέσεις περιορίζονται με την επίκληση της Σύμβασης της Βέρνης (Οδηγία 1996/9/EK).

Το Sui Generis Δικαίωμα του Κατασκευαστή

Η προστασία ειδικής φύσεως του νέου συγγενικού δικαιώματος δύναται να αφορά σύνολα δεδομένων ή στοιχείων χωρίς το χαρακτηριστικό της πρωτοτυπίας τα οποία συγκεντρώνουν ορισμένα χαρακτηριστικά και εκφράζουν συγκεκριμένη αξία. Δύναται να συνυπάρχει με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή άλλα συγγενικά δικαιώματα.

Η εφαρμογή του με βάση την κοινοτική Οδηγία 1996/9/EK δεν μπορεί να καταστρατηγεί τις διατάξεις του ελεύθερου ή του αθέμιτου ανταγωνισμού. Αποτελεί οικονομικό δικαίωμα με έμμεσο αντικείμενο την επένδυση του κατασκευαστή. Αντικείμενο έχει το σύνολο ή ουσιώδες μέρος των βάσεων δεδομένων που αποτελούν επένδυση και τις πράξεις εξαγωγής ή/και επαναχρησιμοποίησης του συνόλου ή μέρους των περιεχομένων της βάσης.

Οι διατάξεις της Οδηγίας 1996/9/EK που αναφέρονται στο *ειδικής φύσης δικαίωμα sui generis* μεταφέρθηκαν στην ελληνική νομοθεσία με το άρθρο 45 (α) με τίτλο «δικαίωμα ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων» του νόμου 2819/2000. Συγκεκριμένα ορίζεται ότι ο κατασκευαστής μιας βάσης δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαγορεύσει την εξαγωγή ή/ και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά, εφόσον η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων καταδεικνύουν ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση. (Οδηγία 96/9/EK).

Οδηγία 2001/29/EK

Για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (InfoSoc).

Η Οδηγία για την Κοινωνία της Πληροφορίας, θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την εφαρμογή της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας και την εναρμόνιση του δικαίου στην Ευρώπη σχετικά με τα δικαιώματα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα. Η Οδηγία επιδίωξε να εναρμονίσει τα κύρια δικαιώματα και τους περιορισμούς σε μεγάλο βαθμό με ουδέτερο τρόπο από τεχνολογική άποψη, σε αντίθεση με προηγούμενες οδηγίες που ασχολήθηκαν περισσότερο με τεχνολογικά ζητήματα όπως βάσεις δεδομένων, λογισμικό υπολογιστών.

Εντάσσει σε κοινοτικό επίπεδο το νομικό πλαίσιο ανάπτυξης της κοινωνίας της πληροφορίας. Τα άρθρα 2 έως 4 ορίζουν τα αποκλειστικά δικαιώματα που παρέχονται βάσει πνευματικών δικαιωμάτων και συγγενικών δικαιωμάτων. Ειδικότερα ρυθμίζει το δικαίωμα του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στο δικαίωμα αναπαραγωγής, το δικαίωμα του δημιουργού παρουσίασης έργων στο κοινό, τη δυνατότητα των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων για τη διάθεση των σχετικών με αυτούς αντικειμένων στο κοινό, το δικαίωμα της διανομής (Οδηγία 2001/29/EK).

Ο κύριος στόχος της Οδηγίας (αιτιολογική σκέψη 4) μέσα από το εναρμονισμένο νομικό πλαίσιο για τα πνευματικά δικαιώματα και τα συγγενικά δικαιώματα, ήταν η ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της καινοτομίας και των υποδομών δικτύου που θα έφερναν σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας στον τομέα της τεχνολογίας της πληροφορίας και στο ευρύτερο φάσμα βιομηχανικών και πολιτιστικών τομέων. Αυτό θα μπορούσε να υποκινήσει την έρευνα και την καινοτομία, την οικονομική ανάπτυξη, να προστατεύσει την απασχόληση, να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη.

Το άρθρο 5 ορίζει τις *εξαιρέσεις πνευματικών δικαιωμάτων* που τα Κράτη Μέλη μπορούν να εφαρμόσουν στα πνευματικά δικαιώματα και τα συγγενικά δικαιώματα. Η Οδηγία με το άρθρο 5 καθιστά προαιρετικές τις εξαιρέσεις εκτός από μία που είναι υποχρεωτική. Υποχρεωτική είναι η προσωρινή ή παρεπόμενη αντιγραφή ως μέρος μιας μετάδοσης δικτύου ή νόμιμης χρήσης. Από αυτό προκύπτει ότι οι πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου δεν ευθύνονται για τα δεδομένα που διαβιβάζουν, ακόμη και αν παραβιάζονται τα πνευματικά δικαιώματα.

Οι εξαιρέσεις πνευματικών δικαιωμάτων που επιτρέπει η Οδηγία στο άρθρο 5 να θεσπίζουν τα Κράτη Μέλη αφορούν φωτογραφικές αναπαραστάσεις σε χαρτί ή άλλο μέσο, για αναπαραγωγές σε οποιοδήποτε μέσο που γίνεται από φυσικό πρόσωπο για ιδιωτική χρήση, μη εμπορική υπό την προϋπόθεση οι δικαιούχοι να λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση, αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα, μουσεία ή αρχεία, τα οποία δεν είναι εμπορικά, αρχειακές αναπαραγωγές εκπομπών, αναπαραγωγή εκπομπών που πραγματοποιούνται από "κοινωνικά ιδρύματα που επιδιώκουν μη εμπορικούς σκοπούς, όπως νοσοκομεία ή φυλακές", υπό την προϋπόθεση ότι οι δικαιούχοι λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση.

Στο άρθρο 5 παρ. 3 επιτρέπει στα Κράτη Μέλη να θεσπίζουν εξαιρέσεις πνευματικών δικαιωμάτων από το άρθρο 3 για το δικαίωμα επικοινωνίας στο κοινό, και από το άρθρο 2 το δικαίωμα αναπαραγωγής, σε περιπτώσεις: διδασκαλίας ή επιστημονικής έρευνας, αναφορά τρέχουσας εκδήλωσης, παραθέσεις για σκοπούς κριτικής, με την προϋπόθεση ότι αναγνωρίζεται η πηγή συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του συγγραφέα. Για σκοπούς δημόσιας ασφάλειας, για την ορθή εκτέλεση ή αναφορά διοικητικών κοινοβουλευτικών ή δικαστικών διαδικασιών. Για χρήση προς όφελος των ατόμων με αναπηρία, χρήση κατά τη διάρκεια θρησκευτικών εορτασμών ή επίσημων εορτασμών που διοργανώνονται από δημόσια αρχή. Σε περιπτώσεις χρήσης έργων αρχιτεκτονικής, γλυπτικής κλπ που βρίσκονται μόνιμα σε δημόσιους χώρους. Την διαφήμιση της δημόσιας έκθεσης ή πώλησης καλλιτεχνικών έργων, την τυχαία συμπερίληψη μιας εργασίας σε άλλο υλικό, τη χρήση ενός καλλιτεχνικού έργου, σχεδίου ή σχεδίου ενός κτηρίου για σκοπούς ανοικοδόμησης, για επίδειξη ή επισκευή εξοπλισμού, για μη εμπορική έρευνα ή ιδιωτική μελέτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ.5, οι εξαιρέσεις πνευματικών δικαιωμάτων μπορούν να εφαρμοστούν μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που δεν έρχονται σε αντίθεση με την κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου αντικειμένου και δεν θα θιγούν αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του δικαιούχου μέσω του Ελέγχου των Τριών Σταδίων (3 step test) της Συνθήκης της Βέρνης.

Η Οδηγία απαιτεί από τα Κράτη Μέλη να παρέχουν επαρκή νομική προστασία έναντι της εκ προθέσεως καταστρατήγησης των τεχνολογικών μέτρων προστασίας πρόληψης ή περιορισμού της αντιγραφής όταν δεν επιτρέπονται από τους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων. Τα Κράτη Μέλη με βάση το άρθρο 6, θα πρέπει να παρέχουν επαρκή νομική προστασία έναντι της κατασκευής, εισαγωγής, διανομής, πώλησης, ενοικίασης, διαφήμισης, κατοχής για εμπορικούς σκοπούς συσκευών, προϊόντων, εξαρτημάτων, της παροχής υπηρεσιών που: προωθούνται, διαφημίζονται, διατίθενται στο εμπόριο με σκοπό την καταστρατήγηση ή έχουν σκοπό μόνο εμπορικό ή χρήση διαφορετική από την παράκαμψη ή σχεδιάζονται, παράγονται, προσαρμόζονται ή εκτελούνται κατά κύριο λόγο με σκοπό την ενεργοποίηση, τη διευκόλυνση της καταστρατήγησης τυχόν αποτελεσματικών τεχνολογικών μέτρων.

Στο άρθρο 7, στα Κράτη Μέλη πρέπει να παρέχουν επαρκή νομική προστασία κατά της κατάργησης των μεταδεδομένων, δηλαδή δεδομένων που παρέχουν πληροφορίες σχετικά με άλλα δεδομένα. Τα μεταδεδομένα συνήθως είναι περιγραφικά, δομικά, διοικητικά, αναφοράς, στατιστικά (Οδηγία 2001/29/EK).

Σχεδόν είκοσι χρόνια μετά την θέσπιση της Οδηγίας εγείρονται σοβαρές αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά της. Ένας λόγος είναι ότι τα πρότυπα που θέτει η Οδηγία αποκλίνουν από τα πρότυπα των Διεθνών Συνθηκών. Επιπλέον το επίπεδο εναρμόνισης που έχει επιτύχει η Οδηγία είναι περιορισμένο κυρίως όσο αφορά τους περιορισμούς και τις εξαιρέσεις. Η ασφάλεια δικαίου υπονομεύεται από την ασαφή διατύπωση κάποιων διατάξεων ενώ η τεχνολογική διατύπωση ορισμένων διατάξεων περιορίζει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά της. Τέλος η δομή των υποχρεωτικών δικαιωμάτων και των προαιρετικών εξαιρέσεων δεν δημιουργούν ισορροπημένο σύστημα που θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη, στη δημιουργικότητα, στην καινοτομία.

Οδηγία 2001/84/EK

Για το δικαίωμα του δημιουργού στην παρακολούθηση ενός πρωτότυπου έργου τέχνης.

Θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και επιδιώκεται η διεθνοποίηση της κοινοτικής αγοράς έργων νεότερης και σύγχρονης τέχνης (Οδηγία 2001/84/EK).

Οδηγία 2006/115/EK

Για το δικαίωμα εκμίσθωσης και δανεισμού.

Η Οδηγία κωδικοποίησε το δικαίωμα εκμίσθωσης και δανεισμού το οποίο είχε αρχικά τεθεί με την Οδηγία 100/1992/EK. Για τους σκοπούς της οδηγίας ως «εκμίσθωση» ορίστηκε η διάθεση προς χρήση για περιορισμένο χρονικό διάστημα για άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος. Ενώ «δανεισμός» είναι η διάθεση προς χρήση για περιορισμένο χρονικό διάστημα χωρίς άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος. Η εκμίσθωση και ο δανεισμός προστατευμένων έργων και αντικειμένων

συγγενικών δικαιωμάτων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική λόγω της αυξημένης πειρατείας (Οδηγία 2006/115/EK).

Οδηγία 2006/116/EK

Για τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η οδηγία έχει σκοπό να εξασφαλίσει την καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, με την εναρμόνιση της νομοθεσίας των κρατών μελών, έτσι ώστε να είναι ίδια η διάρκεια προστασίας σ' ολόκληρη την Κοινότητα. Ουσιαστικά τροποποιείται η οδηγία 93/98 ΕΚ. Η οδηγία ορίζει τη διάρκεια προστασίας των δικαιώματα ενός δημιουργού λογοτεχνικού ή καλλιτεχνικού έργου «...κατά την έννοια του άρθρου 2 της Σύμβασης της Βέρνης προστατεύονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του δημιουργού και εβδομήντα έτη μετά το θάνατό του, ανεξάρτητα από την ημερομηνία κατά την οποία το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό». Στο άρθρο 5 της οδηγίας ορίζεται για τις σχολιασμένες και επιστημονικές δημοσιεύσεις ότι τα κράτη μέλη μπορούν να τις προστατεύουν εφόσον έχουν γίνει κτήμα του δημοσίου για τριάντα έτη από τη στιγμή που το έργο δημοσιεύθηκε νομίμως για πρώτη φορά (Οδηγία 2006/116/EK).

Οδηγία 2009/24/EK

Για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων στα προγράμματα Ηλεκτρονικών Υπολογιστών.

Με την Οδηγία Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανάγουν την τεχνολογία των Η/Υ σε θεμελιώδους σημασίας δεδομένου ότι μπορεί να συμβάλλει στην βιομηχανική ανάπτυξη της ΕΕ. Σκοπεύει στην εξάλειψη των υπαρχουσών διαφορών της νομοθεσίας μεταξύ των Κρατών Μελών, αλλά φέρνει και αρνητικά αποτελέσματα στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς όσον αφορά τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών (άρθρα 4&5).

Τα προγράμματα Η/Υ προστατεύονται πλέον όπως τα λογοτεχνικά έργα κατά τη Σύμβαση της Βέρνης. Θεωρείται δεδομένο ότι η κατάρτιση προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών απαιτεί την ανάλωση σημαντικών ανθρώπινων, τεχνικών και οικονομικών πόρων, ενώ τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών μπορούν να

αντιγραφούν με μικρό μέρος του κόστους που απαιτείται για την κατάρτισή τους. Στην Οδηγία ορίζεται ως πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή κάθε μορφής προγράμματα, περιλαμβανομένων εκείνων που είναι ενσωματωμένα στο υλικό. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει επίσης προπαρασκευαστική εργασία σχεδιασμού που οδηγεί στην κατάρτιση ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή εφόσον η φύση της προπαρασκευαστικής εργασίας είναι τέτοια που το πρόγραμμα του ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να προκύψει από αυτή σε μεταγενέστερο στάδιο (άρθρο 7).

Επίσης προστατεύονται η εργασία προπαρασκευής και σχεδιασμού που οδηγεί στη δημιουργία προγράμματος. Η λειτουργία ενός προγράμματος ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι η επικοινωνία και η συνεργασία με τις άλλες μονάδες ενός συστήματος ηλεκτρονικών υπολογιστών και με τους χρήστες. Για το σκοπό αυτό απαιτείται μια λογική, και σε ορισμένες περιπτώσεις υλική διασύνδεση και διάλογος, ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε όλα τα στοιχεία του λογισμικού και του υλικού να συνεργαστούν με άλλα λογισμικά και υλικά, καθώς και χρήστες για όλους τους τρόπους λειτουργίας τους. Τα μέρη του προγράμματος τα οποία εξασφαλίζουν την εν λόγω διασύνδεση και τον διάλογο μεταξύ των στοιχείων υλικού και λογισμικού, είναι γενικά γνωστά σαν «συστήματα διασύνδεσης». Η διασύνδεση και ο διάλογος αυτός είναι γενικά γνωστά ως «διαλειτουργικότητα» η οποία ορίζεται σαν η δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών και αμοιβαίας χρησιμοποίησής τους.

Με την Οδηγία 2009/24 προστατεύεται μόνο η σύνταξη ενός προγράμματος ηλεκτρονικών υπολογιστών. Δεν προστατεύονται οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος ή του συστήματος διασύνδεσης, η λογική, οι αλγόριθμοι και οι γλώσσες προγραμματισμού που περιλαμβάνουν ιδέες και αρχές. Σύμφωνα με τη νομοθεσία και τη νομολογία των Κρατών Μελών και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας, η έκφραση αυτών των ιδεών και αρχών πρέπει να προστατεύεται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (άρθρο 11).

Η χωρίς άδεια αναπαραγωγή, μετάφραση, προσαρμογή ή μετατροπή της μορφής του κώδικα με τον οποίο έχει δοθεί ένα αντίγραφο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, αποτελεί προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων του δημιουργού (άρθρο 15).

Δημιουργός του προγράμματος Η/Υ είναι το φυσικό πρόσωπο που το έχει δημιουργήσει ή το σύνολο των φυσικών προσώπων όταν πρόκειται για ομαδική δουλειά ή το Νομικό πρόσωπο αν το επιτρέπει η εθνική νομοθεσία. Στην περίπτωση που πρόγραμμα Η/Υ δημιουργείται από υπάλληλο κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ή τις οδηγίες του εργοδότη του, οι περιουσιακές φύσεως απαιτήσεις ανήκουν στον εργοδότη.

Το Ηθικό Δικαίωμα του δημιουργού ανήκει στο δημιουργό του προγράμματος Η/Υ. Αν και δεν ορίζεται ξεκάθαρα, ωστόσο θεωρείται ότι ισχύει εξαιτίας της παραπομπής στη Σύμβαση της Βέρνης και τον παραλληλισμό με τα λογοτεχνικά έργα.

Περιουσιακό Δικαίωμα. Πράξεις υποκείμενες σε Άδεια. Η Οδηγία αναγνωρίζει στο δικαιούχο το δικαίωμα να πραγματοποιεί ή να παρέχει άδεια για αναπαραγωγή του προγράμματος στο σύνολό ή μέρος του με κάθε μέσο και μορφή μερικώς (φόρτωση, εμφάνιση στην οθόνη, εκτέλεση, μεταβίβαση, αποθήκευση, αναπαραγωγή). Παρέχει το δικαίωμα για μετάφραση, προσαρμογή, διαρρύθμιση ή οποιαδήποτε μετατροπή του προγράμματος. Επίσης οποιαδήποτε μορφή διανομής στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της εκμίσθωσης του πρωτότυπου προγράμματος ή των αντιγράφων του.

Εκμίσθωση σημαίνει διάθεση ενός προγράμματος Η/Υ ή αντιγράφων προς χρήση για περιορισμένο χρονικό διάστημα με σκοπό το κέρδος και δεν περιλαμβάνει το δανεισμό. Εκτός από την περίπτωση της εκμίσθωσης, το δικαίωμα διανομής εξαντλείται με την πρώτη πώληση στην κοινότητα. Επίσης, το δικαίωμα διανομής αντιγράφου του προγράμματος αναλώνεται εφόσον ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επέτρεψε έστω και δωρεάν τη μεταφόρτωση αντιγράφου από το διαδίκτυο. Επιτρέπεται η δημιουργία εφεδρικού αντιγράφου από το νόμιμο αδειούχο καθώς και όλες οι πράξεις που είναι αναγκαίες για φόρτωση, εκτέλεση, μεταβίβαση ή αποθήκευση του προγράμματος αλλά και πράξεις αναπαραγωγής και μετάφρασης εφόσον απαιτούνται για να επιτευχθεί λειτουργικότητα με άλλα προγράμματα (Οδηγία 2009/24/EK).

Οδηγία 2019/790/ΕΕ

Για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των Οδηγιών 1996/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ.

Αποσκοπεί στην ενίσχυση της εκπαίδευσης και της έρευνας, της διάδοσης των ευρωπαϊκών παραδόσεων με παράλληλη ενίσχυση της πολιτιστικής πολυμορφίας. Περιλαμβάνει μέτρα προσαρμογής των εξαιρέσεων και περιορισμών στο ψηφιακό και διασυνοριακό περιβάλλον, μέτρα για την βελτίωση των πρακτικών αδειοδότησης και την εξασφάλιση ευρύτερης πρόσβασης στο περιεχόμενο, μέτρα για την επίτευξη εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Φαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναγνωρίσει τις δυνατότητες της εξόρυξης των δεδομένων με την εφαρμογή μέτρων για το ξεκλείδωμα των δυνατοτήτων εξόρυξης δεδομένων. Στις 14 Σεπτεμβρίου 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε πρόταση Οδηγίας για τα πνευματικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά (*Σχέδιο Οδηγίας DSM*), που εγκρίθηκε σαν Οδηγία 2019/790/ΕΕ στις 17 Απριλίου 2019 (*Οδηγία DSM*). Η μεταρρύθμιση των πνευματικών δικαιωμάτων στοχεύει να βελτιώσει την πρόσβαση σε προστατευμένα έργα, διασυνοριακά εντός της ψηφιακής ενιαίας αγοράς (*DSM*) για την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας.

Η *Οδηγία DSM* περιλαμβάνει ένα σύνολο νέων υποχρεωτικών εξαιρέσεων και περιορισμών. Ειδικότερα, η επιχειρούμενη μεταρρύθμιση εισάγει δύο συγκεκριμένους περιορισμούς για την εξόρυξη δεδομένων. Σε αυτή τη Διατριβή θα αξιολογηθεί η εισαγωγή υποχρεωτικών περιορισμών για την εξόρυξη δεδομένων στο ευρωπαϊκό δίκαιο βάσει του διεθνούς και ευρωπαϊκού πλαισίου πνευματικών δικαιωμάτων για τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς, λαμβάνοντας υπόψη τους λόγους για τη θεσμοθέτηση μιας τέτοιας εξαίρεσης καθώς και τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της απόπειρας μεταρρύθμισης.

Μετά την επίμονη ανάδειξη της σημασίας των δραστηριοτήτων ανάλυσης δεδομένων για την οικονομική ανάπτυξη στην ΕΕ και το καινοτόμο περιβάλλον της, το ζήτημα που προκύπτει είναι εάν η «μεταρρύθμιση» που επιχειρήθηκε ανταποκρίνεται στις προκαθορισμένες προσδοκίες.

Παρά το προοδευτικό κείμενο το οποίο αρχικά προτάθηκε, σε αυτό που ακολούθησε το πεδίο του περιορισμού έχει διευρυνθεί. Στο τελικό κείμενό της η «μεταρρύθμιση» περιορίζει την δίκαιη και προσδοκώμενη αξιοποίηση του δυναμικού των δεδομένων για έρευνα και καινοτομία, για νεοσύστατες επιχειρήσεις καθώς και γενικότερα για την ευρύτερη πρόσβαση στα έργα και τις πληροφορίες που περιέχουν.

Η Οδηγία 2019/790 ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των Οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ, έχει σκοπό να διασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς σε σχέση με τα πνευματικά δικαιώματα. Στοχεύει στην προστασία των δημοσιεύσεων του Τύπου, στην εξισορρόπηση των κερδών που πραγματοποιούνται από πλατφόρμες Διαδικτύου, από δημιουργούς περιεχομένου, την ενθάρρυνση της μεταξύ τους συνεργασίας, τη δημιουργία εξαιρέσεων πνευματικών δικαιωμάτων για την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων.

Τέθηκε σε ισχύ στις 7 Ιουνίου 2019. Η Οδηγία προβλέπει ότι τα Κράτη Μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς αυτή το αργότερο μέχρι την 7η Ιουνίου 2021.

Σύμφωνα με τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα, οι νέοι κανόνες εξασφαλίζουν επαρκή προστασία για τους δημιουργούς και τους καλλιτέχνες. Η Οδηγία 2019/790 ΕΕ προσπαθεί να εκσυγχρονίσει το υφιστάμενο ενωσιακό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, ώστε να προλειάνει το έδαφος για μια πραγματική ψηφιακή ενιαία αγορά. Στην Οδηγία έχουν αντιταχθεί μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας, χρήστες διαδικτύου, υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και εκδότες γενικά την υποστηρίζουν.

Δύο από τα άρθρα της Οδηγίας έχουν προκαλέσει έντονη αντίθεση (α) το άρθρο 15 που αφορά την προστασία των εκδόσεων τύπου σχετικά με επιγραμμικές χρήσεις, με το οποίο παρέχεται στις εφημερίδες πιο άμεσος έλεγχος και επαναχρησιμοποίηση του προϊόντος τους. Η επιβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για την επιγραμμική χρήση των δημοσιεύσεων έχει χαρακτηριστεί ως περίπλοκη και αναποτελεσματική, ενώ υποστηρίζεται ότι θα είναι πλέον διαθέσιμοι λιγότεροι πόροι και πληροφορίες μέσω μηχανών αναζήτησης, (β) το άρθρο 17 για τη χρήση

προστατευόμενου περιεχομένου από παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών ανταλλαγής περιεχομένου με την εφαρμογή αποτελεσματικών και αναλογικών μέτρων για την αποτροπή παραβίασης των πνευματικών δικαιωμάτων από τους χρήστες. Η εκτεταμένη κριτική του συγκεκριμένου άρθρου σχετίζεται με την ανάγκη χρήσης φίλτρων μεταφόρτωσης, που μόνο οι μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας μπορούν να ανταποκριθούν στο κόστος ανάπτυξής τους, εγείροντας θέματα δίκαιης συναλλαγής και ελευθερίας του λόγου.

Η Οδηγία στοχεύει να βελτιώσει τις πρακτικές αδειοδότησης, με τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων ώστε να διευκολυνθεί η εκμετάλλευση των έργων που δεν διατίθενται στο εμπόριο, με την έκδοση συλλογικών αδειών και την εκκαθάριση δικαιωμάτων οπτικοακουστικών έργων σε πλατφόρμες διάθεσης βίντεο κατά παραγγελία.

Επιχειρεί να αποσαφηνίσει το νομικό καθεστώς των ορφανών έργων και ορισμένων κοινών δραστηριοτήτων στις βιβλιοθήκες. Ειδικές διατάξεις έχουν προβλεφθεί στο άρθρο 8 για έργα μη διαθέσιμα στο εμπόριο και τη χρήση τους, με άδεια υπό προϋποθέσεις, από ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς (βιβλιοθήκη προσιτή στο κοινό, μουσείο, αρχείο, ίδρυμα κινηματογραφικής, ακουστικής κληρονομιάς). Τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς μπορούν να συνάπτουν συμφωνίες παραχώρησης με οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης με σκοπό την αναπαραγωγή, διανομή, παρουσίαση στο κοινό, τη διάθεση στο κοινό μη διαθέσιμων στο εμπόριο έργων, άλλων αντικειμένων προστασίας που βρίσκονται μόνιμα στην συλλογή του ιδρύματος. Επίσης το άρθρο 5 διευκρινίζει ότι τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να κάνουν μη εμπορική χρήση έργων που προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα για ερευνητικούς σκοπούς.

Το άρθρο 14 ορίζει ότι οι αναπαραγωγές έργων εικαστικής τέχνης που ανήκουν στο κοινό δεν μπορούν να υπόκεινται σε πνευματικά δικαιώματα ή συγγενικά δικαιώματα, εκτός εάν η αναπαραγωγή είναι ένα πρωτότυπο δημιουργικό έργο.

Με τα άρθρα 18 και 20 βελτιώνεται η διαπραγματευτική θέση των συγγραφέων και των ερμηνευτών, επιτρέπεται η αύξηση της αμοιβής τους σε περιπτώσεις που είναι δυσανάλογα χαμηλή.

Στο άρθρο 10 προβλέπονται συγκεκριμένα μέτρα δημοσιότητας υπέρ των δημιουργών, όπως ενιαία διαδικτυακή πύλη ειδικά για μη διαθέσιμα στο εμπόριο έργα. Ορίζεται χρονικό όριο έξι μηνών υποχρεωτικής ανάρτησης των σχετικών πληροφοριών του έργου στο διαδίκτυο μέχρι τη χρησιμοποίησή του.

Το άρθρο 3 και το άρθρο 4 εισάγουν μια εξαίρεση πνευματικών δικαιωμάτων για την εξόρυξη δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας. Οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί προϋποθέτουν την ως προς το περιεχόμενο νόμιμη πρόσβαση για ανάγνωση, όπως με συνδρομή, *open access*, στο *Internet* περιεχόμενο με ελεύθερη πρόσβαση χωρίς τεχνολογικούς μηχανισμούς προστασίας. Τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως τα Αρχεία, μπορούν να προβαίνουν σε εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς. Το άρθρο 3 περιορίζει τη νόμιμη εξόρυξη κειμένων και δεδομένων στο σκοπό της επιστημονικής έρευνας. Έτσι εξαιρούνται από τη νόμιμη εξόρυξη μια σειρά άλλων μη εμπορικών σκοπών που εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον, αλλά δεν θεωρούνται επιστημονικοί όπως διάφορα είδη έρευνας, έρευνα αγοράς, δημοσιογραφική έρευνα.

Το άρθρο 4 επιτρέπει σε όλους την εξόρυξη εκτός και αν οι δικαιούχοι την εμποδίζουν. Τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν τη δυνατότητα εξόρυξης κειμένων και δεδομένων η οποία συμβάλλει στην εκπλήρωση της αποστολής τους. Μια απελευθέρωση της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων υπέρ κάθε νόμιμου χρήστη και σκοπού θα μπορούσε να ωφελήσει χρησιμοποιώντας την σύγχρονη τεχνολογία της τεχνητής νοημοσύνης χωρίς να παραβιάζονται οι βασικές αρχές της πνευματικής ιδιοκτησίας (Κανελλοπούλου, 2020).

Μέρος III - Εξόρυξη Δεδομένων, Εξαιρέσεις, Οδηγία DSM

*Not everything that can be counted counts
and not everything that counts can be counted*

Albert Einstein

Πνευματικά Δικαιώματα στην Εξόρυξη Δεδομένων

Εξόρυξη Δεδομένων

Η εξόρυξη δεδομένων αφορά την αυτοματοποιημένη ανάλυση της πληροφορίας που είναι ήδη διαθέσιμη σε ψηφιακή μορφή ή έχει μετατραπεί σε ψηφιακή μορφή ειδικά για το σκοπό της εξόρυξης. Αφορά κείμενα, ήχους, εικόνες, βίντεο, δομημένα δεδομένα. Με την εξόρυξη γίνεται η επεξεργασία μεγάλου όγκου πληροφοριών με στόχο την απόκτηση νέων γνώσεων με την ανακάλυψη των συσχετισμών και τάσεων που περιέχουν τα δεδομένα.

Η εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων (*Text & Data Mining, TDM*) συνδέεται με μεθόδους έρευνας που απαιτούν μηχανική μάθηση (*Machine Learning*) και τεχνητή νοημοσύνη (*Artificial Intelligence, AI*) για την επεξεργασία των δεδομένων, την εξαγωγή ορθών αποτελεσμάτων, τη δημιουργία νέας γνώσης από την ανάλυση των δεδομένων.

Η εξόρυξη δεδομένων είναι μια τεχνική μέθοδος έρευνας για την εξαγωγή δεδομένων, τη συλλογή πληροφοριών από μεγάλες ποσότητες ψηφιακών δεδομένων μέσω αυτοματοποιημένων εργαλείων λογισμικού και προηγμένων υπολογιστικών μεθόδων για την ανάλυση των δεδομένων. Ο πυρήνας της επεξεργασίας των δεδομένων στις

μεθόδους εξόρυξης δεδομένων στηρίζεται στα εφαρμοσμένα μαθηματικά τα οποία χρησιμοποιεί η υπολογιστική επιστήμη. Συνίστανται στην ανάγνωση και την υπολογιστική ανάλυση της κατάλληλα αποθηκευμένης κανονικοποιημένης ψηφιακής πληροφορίας. Δεν εμπλέκεται άμεσα με τα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας των δεδομένων.

Πριν εφαρμοστεί η διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων με την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων απαιτείται να διεξαχθεί το προαναλυτικό στάδιο το οποίο συνήθως συνίσταται σε κάποια από τα ακόλουθα βήματα:

(α) Εντοπισμός του αναγκαίου προς ανάλυση υλικού, το οποίο μπορεί να είναι έργα, ή δεδομένα, τα οποία συλλέγονται ή είναι οργανωμένα σε προϋπάρχουσα βάση δεδομένων.

(β) Διασφάλιση της νόμιμης πρόσβασης για την ανάγνωση, αντιγραφή, εξαγωγή, εξόρυξη, ασφαλή αποθήκευση του προς μελέτη υλικού.

(γ) Αντιγραφή του υπό μελέτη υλικού το οποίο δύναται να αποτελεί μέρος του συνόλου των υλικών του έργου. Περιλαμβάνει (1) την αντιγραφή με παράλληλη αλλαγή της μορφής του σε ψηφιακά δεδομένα ή την αντιγραφή του μετά από την εξαγωγή του από υφιστάμενη βάση δεδομένων. Τα προ της επεξεργασίας μη ψηφιακά υλικά μετατρέπονται σε μηχαναγνώσιμα με μορφή συμβατή με την τεχνολογία που θα αναπτυχθεί στην εξόρυξη δεδομένων, ώστε τα πρωτογενή δεδομένα να δομηθούν με τον κατάλληλο τρόπο για να μπορούν να εξαχθούν διαμορφωμένα δεδομένα, και (2) ενδεχομένως, αλλά όχι απαραίτητα, να ανέβει το προεπεξεργασμένο υλικό σε μια πλατφόρμα, ανάλογα με την τεχνική εξόρυξης δεδομένων που θα αναπτυχθεί. Η δημιουργία αντιγράφων με προστατευόμενο περιεχόμενο η οποία απαιτείται για τη διεξαγωγή της έρευνας επεμβαίνει στο πνευματικό δικαίωμα αναπαραγωγής έργων και στο συγγενικό δικαίωμα ειδικής φύσης (*sui generis*) για την εξαγωγή δεδομένων από βάση δεδομένων.

(δ) η κανονικοποίηση των ψηφιακών δομημένων διαμορφωμένων δεδομένων σε κατάλληλη μορφή ώστε να δώσει τη δυνατότητα για την υλοποίηση της αυτοματοποιημένης υπολογιστικής ανάλυσης, στο πλαίσιο των απαιτήσεων της εφαρμογής συγκεκριμένης μεθόδου εξόρυξης δεδομένων.

(ε) η εξαγωγή των αποθηκευμένων κανονικοποιημένων δεδομένων για την εισαγωγή της στον πυρήνα της διαδικασίας εξόρυξης δεδομένων, δηλαδή επεξεργασία των δεδομένων με αλγορίθμους ώστε να βρεθούν τα πρότυπα συσχέτισης των εισερχομένων δεδομένων (Lipton, 2020).

Τα μεταδεδομένα (*metadata*) είναι δεδομένα τα οποία περιγράφουν άλλα δεδομένα. Κατά κανόνα, ένα σύνολο μεταδεδομένων περιγράφει ένα άλλο σύνολο δεδομένων, το οποίο αποτελεί μια πηγή. Η βασική χρησιμότητα των μεταδεδομένων είναι να επιταχύνουν και να εμπλουτίζουν την αναζήτηση πηγών. Η αναζήτηση με τη χρήση μεταδεδομένων γλιτώνει τον χρήστη από περίπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες φιλτραρίσματος πρωτογενών πληροφοριών (Riley, 2017).

Οι διαδικασίες του προαναλυτικού σταδίου απαιτούν τη δημιουργία μεταδεδομένων σχετικά με την προέλευση, το μετασχηματισμό, την οργάνωση, την κανονικοποίηση των πρωτογενών δεδομένων. Συνεπώς, εκτός από τα δεδομένα τα οποία θα υποστούν εξόρυξη, για της ανάγκες ελέγχου της διαδικασίας καθώς και της εξαγωγής ορθών και επαληθεύσιμων αποτελεσμάτων, αναγκαστικά δημιουργούνται μεγάλα σύνολα μεταδεδομένων. Τα μεταδεδομένα είναι καθοριστικά για τη δόμηση και την ιχνηλάτηση των υπό επεξεργασία δεδομένων.

Το προαναλυτικό στάδιο σχετίζεται άμεσα με τα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας των δεδομένων. Από νομικής άποψης, η διαδικασία πρόσβασης στην πληροφορία είναι αρκετά επεξεργασμένη και αναπτυγμένη στο ευρωπαϊκό θεσμικό κεκτημένο. Η εξαίρεση που απαιτείται αφορά την αντιγραφή και την εξαγωγή των δεδομένων. Στην περίπτωση όπου παρέχονται από τους εκδότες δομημένα ή διαμορφωμένα ή κανονικοποιημένα δεδομένα (*ή σύνολα δεδομένων, data sets*), τα οποία συνοδεύονται από τα αντίστοιχα μεταδεδομένα, δύναται να απαιτήσουν οικονομική αποζημίωση ώστε να καλύψουν το κόστος των βημάτων της διαδικασίας που πραγματοποίησαν. Δεν υφίσταται σοβαρή αξίωση σημαντικής οικονομικής ανταμοιβής όταν τα ζητήματα πρόσβασης και άδειας χρήσης είναι οικονομικά και νομικά τακτοποιημένα, και παράλληλα την αντιγραφή και κανονικοποίηση των δεδομένων την αναλαμβάνει ο χρήστης των δεδομένων ο οποίος θα εφαρμόσει την εξόρυξη.

Οι φορείς που υλοποιούν ερευνητικά προγράμματα αντιμετωπίζουν πολύ συχνά προβλήματα ως προς την απόκτηση πρόσβασης σε αναγκαίες επιστημονικές

δημοσιεύσεις για τη διεξαγωγή της έρευνας. Μια κατηγορία επιστημονικής έρευνας συνίσταται στη μελέτη των υφιστάμενων επιστημονικών δημοσιεύσεων με την ανάπτυξη μεθόδων εξόρυξης των δεδομένων που εμπεριέχονται σε αυτές για την ανάπτυξη δευτερογενούς γνώσης. Συνήθως δεν έχουν στη διάθεσή τους πρόσβαση για τέτοιες περιπτώσεις, από τους εκδότες των επιστημονικών περιοδικών, κατά συνέπεια δεν μπορούν να εξάγουν, να δομήσουν, να κανονικοποιήσουν τα δεδομένα. Οι εκδότες είναι υποχρεωμένοι να εξάγουν, να δομήσουν, να κανονικοποιήσουν, να αποθηκεύσουν τα ζητούμενα δεδομένα ώστε να τα διαθέσουν στους ερευνητές κατόπιν αποζημίωσης με την εύλογη αμοιβή για τα στάδια επεξεργασίας δεδομένων τα οποία έχουν επιτελέσει.

Η πιθανή κατάχρηση των παραχωρημένων δεδομένων ή συνόλων δεδομένων (*data sets*) για αλλότριους σκοπούς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ώστε να εφαρμόζονται τα κατάλληλα μέτρα διασφάλισης των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Για λόγους ορθής επιστημονικής πρακτικής απαιτείται η δυνατότητα επαλήθευσης των αποτελεσμάτων. Για τα σύνολα δεδομένων πάνω στα οποία έγινε η έρευνα υπάρχει η απαίτηση για ασφαλή αποθήκευση, διατήρηση, επανεξαγωγή ώστε να είναι δυνατή η επαλήθευση των αποτελεσμάτων. Για το σκοπό αυτό τα Κράτη Μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν τις επαρκείς διαδικασίες και υποδομές αποθήκευσης ώστε η πρόσβαση στα δεδομένα, μετά το τέλος της έρευνας, να παρέχεται αποκλειστικά για τον σκοπό της επαλήθευσης των αποτελεσμάτων της έρευνας (Edri, 2017).

Ορθή Ορολογία

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ ορίζεται η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων (*Text & Data Mining, TDM*). Σύμφωνα με την Επιστήμη της Πληροφορικής, ο γενικός όρος της εξόρυξης δεδομένων περιλαμβάνει και την εξόρυξη κειμένου η οποία είναι εξόρυξη δεδομένων μέσα από κείμενο. Η εξόρυξη κειμένου είναι μια ειδική υποκατηγορία της εξόρυξης δεδομένων. Η μέθοδος της εξόρυξης δεδομένων μέσα από κείμενο συνήθως περιλαμβάνει κάποια επιπλέον αρχικά προαναλυτικά στάδια για την ψηφιοποίηση του κειμένου σε κατάλληλη μορφή για την περεταίρω επεξεργασία. Στην παρούσα διατριβή, όταν θα αναφερόμαστε στην εξόρυξη

δεδομένων θα περιλαμβάνεται και η περίπτωση της εξόρυξης κειμένου, σε αντίθετη περίπτωση θα διευκρινίζεται.

Στην παρούσα ανάλυση θα χρησιμοποιηθεί ο επιστημονικά ορθός όρος «εξόρυξη δεδομένων» ο οποίος εμπεριέχεται στην χρησιμοποιούμενη ορολογία της Οδηγίας 2019/790. Είναι ο ενδιάμεσος όρος μεταξύ της «ανάλυσης δεδομένων» και της «εξόρυξης σε κείμενο και δεδομένα». Ο πρώτος όρος θα έπρεπε να χρησιμοποιείται στην Οδηγία 2019/790 αντί του δεύτερου ο οποίος δεν αντιπροσωπεύει πλήρως το επιστημονικό πεδίο το οποίο προσπαθεί να καλύψει η Οδηγία 2019/790. Στην πραγματικότητα, συνήθως υλοποιείται ανάλυση δεδομένων την οποία θα έπρεπε και τυπικά να καλύψει η Οδηγία 2019/790.

Πρέπει να γίνει η διάκριση μεταξύ εξόρυξης κειμένου και εξόρυξης δεδομένων; Πρέπει να αναφέρουμε ανάλυση δεδομένων και όχι εξόρυξη σε κείμενο και δεδομένα; Η εξόρυξη κειμένου είναι υποσύνολο της εξόρυξης δεδομένων η οποία είναι υποσύνολο μιας γενικότερης έννοιας που συχνά αναφέρεται ως ανάλυση δεδομένων, η οποία πια αποτελεί ειδικό επιστημονικό πεδίο.

Είναι αρκετά περιοριστικό να αναφερόμαστε στην ανάλυση κειμένου, γιατί δίνει την ψευδή εντύπωση ότι οι δραστηριότητες ανάλυσης εφαρμόζονται αποκλειστικά σε κείμενο, ενώ η ανάλυση δεν είναι μόνο των κειμένων αλλά και των εικόνων, βίντεο, φωτογραφιών κ.λπ., μέσω της χρήσης υφιστάμενων ή μελλοντικών τεχνολογιών, θα πρέπει να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού. Αν και τα υποκείμενα υλικά της εξόρυξης είναι διαφορετικά, η ανάλυση κειμένων, βίντεο, εικόνων παρουσιάζει τα ίδια βασικά νομικά ζητήματα όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα και την προστασία της βάσης δεδομένων.

Ο νομοθέτης της ΕΕ έχει δώσει έναν ευρύ ορισμό των «δεδομένων» στην Οδηγία 1996/9/ΕΚ για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων. Στο άρθρο 1 παρ. 2 αναφέρεται ότι βάση δεδομένων νοείται η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή κατ' άλλον τρόπο.

Η αιτιολογική σκέψη 17 της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων αναφέρει ότι ο όρος βάση δεδομένων πρέπει να θεωρείται ότι καλύπτει παντοειδείς συλλογές έργων,

λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων, ή άλλο υλικό της κείμενα, ήχους, εικόνες, αριθμούς, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα ότι πρέπει να πρόκειται για συλλογές έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών ότι αυτό συνεπάγεται ότι οπτικοακουστικά, κινηματογραφικά, λογοτεχνικά ή μουσικά έργα καθεαυτά δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.

Ο πολυχρησιμοποιημένος στη φράση «υλικό της εξόρυξη δεδομένων» γενικός ασαφής όρος «υλικό» πρέπει να γίνει κατανοητός με την ευρύτερη δυνατή έννοια.

Είναι αυτονόητο ότι βάση δεδομένων σημαίνει συλλογή. Αυτή η συλλογή καλύπτει έργα και μη-έργα, τα οποία ορίζονται βάσει της οδηγίας ως «δεδομένα ή άλλα υλικά», μπορεί να περιλαμβάνουν π.χ. κείμενα, εικόνες, ήχους, μουσική, γραφικά σχέδια, χάρτες...

Για τους σκοπούς της διατριβής, μπορούμε λογικά να συμπεράνουμε ότι είναι καλύτερο να αναφέρουμε τον όρο «εξόρυξη δεδομένων» παρά «εξόρυξη κειμένου» ή «εξόρυξη κειμένου και δεδομένων».

Η «εξόρυξη κειμένου» είναι πολύ συγκεκριμένος όρος. Η αναφορά για «εξόρυξη κειμένου» αποκλείει: ήχους, εικόνες, βίντεο, γραφικά, χάρτες, οποιαδήποτε άλλα έργα εκτός από κείμενα. Όλα τα είδη έργων μπορούν να μετατραπούν σε ψηφιακά δεδομένα. Η «εξόρυξη κειμένου» είναι πολύ συγκεκριμένη, σε σύγκριση με την «εξόρυξη δεδομένων». Η «εξόρυξη κειμένου» είναι ένα μόνο ένα μικρό υποσύνολο της «εξόρυξης δεδομένων».

Τα κείμενα μπορούν να προστατευθούν από πνευματικά δικαιώματα, τα δεδομένα μπορούν να προστατευτούν από το δικαίωμα του κατασκευαστή βάσεων δεδομένων ή το *sui generis* δικαίωμα. Η πρόκληση της καλύτερης νομοθέτησης προϋποθέτει τη θέσπιση διατάξεων με επαρκές επίπεδο γενικότητας ώστε να εφαρμοσθούν οι αρχές των πνευματικών δικαιωμάτων σε απρόβλεπτες καταστάσεις. Στο εξής θα αναφερόμαστε στην «εξόρυξη δεδομένων» (*Data Mining*) και όχι στην «εξόρυξη κειμένου και δεδομένων» (*Text & Data Mining, TDM*).

Για χάρη της νομικής ασφάλειας και της μελλοντικής απόδειξης δεν πρέπει να διατυπώνεται σε νομοθετική διάταξη η ορολογία «εξόρυξη κειμένου και δεδομένων»

Η ορολογία η οποία χρησιμοποιείται στα θεσμικά κείμενα θα πρέπει να είναι τεχνολογικά ουδέτερη, εξελισσόμενη, να καλύπτει την μεταλλαγή της τεχνολογίας. Με αυτή τη λογική, ο βέλτιστος όρος στα επόμενα θεσμικά κείμενα θα ήταν η «ανάλυση δεδομένων» ώστε σταδιακά να ξεφύγουμε και από τον όρο «εξόρυξη» (Triaille et al, 2014).

Πνευματική Ιδιοκτησία - Εξόρυξη Δεδομένων

Η κυρίως διαδικασία της εξόρυξης αφορά την εξαγωγή των δεδομένων και τον ανασυνδυασμό των δεδομένων ώστε να εντοπιστούν στην τελική έξοδο μοτίβα συσχετισμών και τάσεων, μετά από την ανάλυση των δεδομένων (McDonald & Kelly, 2012). Προφανώς, υπάρχει αντίθεση μεταξύ της προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας και των τεχνικών εξόρυξης δεδομένων. Δεν αφορά την εσωτερική διαδικασία της τεχνικής εξόρυξης αλλά τη νομιμότητα της πρόσβασης στα διαθέσιμα δεδομένα τα οποία θα εξαχθούν για επεξεργασία.

Μία από της βασικές και θεμελιώδεις αρχές του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων είναι ότι τα δεδομένα δεν προστατεύονται. Τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύουν μόνο τη μορφή του δημιουργικού μέρους που εμπεριέχεται στο έργο και όχι τις απλές πληροφορίες που είναι ενσωματωμένες στο προστατευμένο έργο.

Η εξόρυξη δεδομένων δεν πρέπει κατ' αρχήν να εφαρμόζεται όταν το προς επεξεργασία έργο καλύπτεται από τυχόν αποκλειστικά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (*IPRs*) του διαχειριστή των δικαιωμάτων, από τα παραδοσιακά πνευματικά δικαιώματα, όσο και από το ειδικής φύσεως (*sui generis*) συγγενικό δικαίωμα.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί: (α) ότι αυτή η δραστηριότητα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των αποκλειστικών δικαιωμάτων, (β) ότι οποιοσδήποτε περιορισμός θα ισοδυναμούσε με την υπονόμηση του από της υποκείμενες λογικές της προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων, (γ) ότι οδηγούν σε έναν απαράδεκτο περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης και πρόσβασης στην πληροφορία, δικαιώματα τα οποία προστατεύονται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η υλοποίηση έρευνας με χρήση μεθόδων εξόρυξης δεδομένων μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της αλυσίδας των αναγκαίων προαναλυτικών δραστηριοτήτων, ή κατά την απαίτηση για ασφαλή αποθήκευση των δεδομένων μετά το πέρας της εξόρυξης. Η εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων απαιτεί τις απαραίτητες σχετικές ενέργειες για τη λήψη συγκεκριμένης άδειας εντός του νομικού πλαισίου των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Για κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν εξαιρέσεις από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο.

Η εξόρυξη δεδομένων μπορεί να περιλαμβάνει ορισμένες δραστηριότητες οι οποίες καταπατούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας τα οποία παρέχονται από την Οδηγία για την Κοινωνία της Πληροφορίας 2001/29/EK και την Οδηγία για τις Βάσεις Δεδομένων 1996/9/EK. Από αυτή την άποψη, η διαδικασία της εξόρυξης δεδομένων μπορεί να αφορά τους κατόχους δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ανάλογα με τη χρήση των υφιστάμενων πηγών, των τεχνικών εργαλείων που χρησιμοποιούνται, της έκτασης της διαδικασίας εξόρυξης.

Η εξόρυξη δεδομένων συνήθως περιλαμβάνει κάποια αντιγραφή, η οποία ακόμη και στην περίπτωση ενός περιορισμένου αποσπάσματος ενδέχεται να παραβιάζει το δικαίωμα αναπαραγωγής (COM-5/2008).

Οι δραστηριότητες εξόρυξης δεδομένων μπορεί να αφορούν κείμενο ή δεδομένα, τα οποία (α) δύναται να καλυφθούν από την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, τόσο από τα πνευματικά δικαιώματα όσο και από τα *suí generis* δικαιώματα της βάσης δεδομένων, ή (β) να μην εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας (π.χ. έλλειψη πρωτοτυπίας ή να ανήκουν στην κατηγορία των ανοικτών δεδομένων (*open data*) του δημόσιου τομέα). Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας μπορούν να επηρεαστούν κάθε φορά που εφαρμόζονται μέθοδοι εξόρυξης σε αντικείμενα μελέτης τα οποία προστατεύονται από το θεσμικό πλαίσιο για την πνευματική ιδιοκτησία.

Η Οδηγία DSM διευκρινίζει ότι η εξόρυξη από κείμενο και δεδομένα μπορεί να πραγματοποιηθεί σε απλά γεγονότα ή δεδομένα τα οποία δεν προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα και σε τέτοιες περιπτώσεις δεν απαιτείται για την πρόσβαση εξουσιοδότηση βάσει νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων ή ανάγκη για σύναψη σύμβασης μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών. Προφανώς, παρόλο που η Οδηγία DSM δεν το αναφέρει συγκεκριμένα, έργα και άλλα αντικείμενα μελέτης τα οποία δεν

προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή το *sui generis* δικαίωμα, μπορούν να εξορύσσονται ελεύθερα.

Αναπαραγωγές οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία προστατευόμενου αντιγράφου, ενδέχεται να προκαλέσουν παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων σε κάποια βήματα της διαδικασίας εφαρμογής μεθόδων εξόρυξης δεδομένων. Η προεπεξεργασία για την μετατροπή των υλικών σε αναγνώσιμα από μηχανήματα ενδέχεται να προκαλέσει παραβίαση του δικαιώματος της αναπαραγωγής (Οδηγία 2001/29/EK).

Η μεταφόρτωση του προεπεξεργασμένου υλικού σε μια πλατφόρμα ενδέχεται να παραβιάζει αυτοτελώς το δικαίωμα της αναπαραγωγής. Η μεταφόρτωση σε πλατφόρμα μπορεί να συμβεί ανεξάρτητα από το εάν η εφαρμοζόμενη τεχνική εξόρυξης δεδομένων χρησιμοποιεί ένα λογισμικό το οποίο ανιχνεύει δεδομένα και τα αναλύει απευθείας στην πηγή χωρίς την ανάγκη για δημιουργία αντιγράφου (Triaille et al, 2014).

Μπορούν να χρησιμοποιηθούν, χωρίς να ενοχοποιούνται για πιθανή παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων, μόνο τα εργαλεία εξόρυξης δεδομένων τα οποία περιλαμβάνουν (α) την αντιγραφή λίγων δεδομένων, (β) την ανάλυση με διάσχιση κατά μήκος τους συνόλου των δεδομένων με ένα βήμα τη φορά, με ανίχνευση στα δεδομένα με διαδοχική και ξεχωριστή επεξεργασία ενός ελάχιστου μέρους δεδομένων την κάθε χρονική στιγμή της εξόρυξης. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι ο νόμος για τα πνευματικά δικαιώματα δεν προστατεύει τα δεδομένα, αλλά μόνο τις πρωτότυπες εκφράσεις οι οποίες προστατεύονται από τα πνευματικά δικαιώματα.

Το τελικό προαναλυτικό στάδιο της εξόρυξης δεδομένων, όπου τα δεδομένα εξάγονται, δύναται να παραβιάζει το δικαίωμα αναπαραγωγής ανάλογα με το λογισμικό εξόρυξης το οποίο έχει αναπτυχθεί και τα χαρακτηριστικά της εξαγωγής. Υπάρχουν τεχνικές εξόρυξης που αναπαράγουν ελάχιστα τμήματα του έργου ώστε να πέσει η παραβίαση κάτω από το κατώφλιο όριο προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων. Μπορεί κατά τη διαδικασία ανάλυσης δεδομένων, το λογισμικό να επεξεργάζεται δεδομένα από το αρχικό υλικό διαδοχικά, μόνο μερικά δεδομένα σε μια χρονική στιγμή, εκτελώντας μικρά βήματα επεξεργασίας του υποκείμενου υλικού χωρίς να το αντιγράφει ή να το αποθηκεύει.

Το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στην υπόθεσή *Inforaq*, δέχτηκε ότι ένα απόσπασμα από μια φράση το οποίο αποτελείται το ελάχιστο από ένδεκα λέξεις θα μπορούσε να προστατευτεί από πνευματικά δικαιώματα (CJEU, COM-5/2008).

Στην περίπτωση όπου το λογισμικό εξάγει μερικές λέξεις ή εικονοστοιχεία (*pixels*) ή δεδομένα ή ήχους μέσα σε ένα μικρό διάστημα χρόνου, ενώ αμέσως μετά πηγαίνει στα επόμενα χωρίς να υπάρχει η ανάγκη αντιγραφής ή αποθήκευσης, αλλά απλά καταμετρά τον αριθμό εμφανίσεων π.χ. κάποιας συγκεκριμένης λέξης, ας πούμε της λέξης *COVID-19*, τότε θα υποστηρίζαμε ότι δεν πραγματοποιείται παραβίαση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα και ότι μια τέτοια δραστηριότητα δεν απαιτεί τη συγκατάθεση του δικαιούχου, ως εκ τούτου ότι δεν απαιτείται η ύπαρξη εξαίρεσης.

Η εξόρυξη δεδομένων μπορεί να περιλαμβάνει την εξαγωγή, αναπαραγωγή, μετάφραση, προσαρμογή, ρύθμιση, και οποιαδήποτε άλλη τροποποίηση μιας βάσης δεδομένων που προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα για την αρχική επιλογή του υλικού, την οργάνωση του υλικού, την ρύθμιση παραμέτρων της βάσης δεδομένων (Οδηγία 1996/9/EK).

Για παράδειγμα, η προεπεξεργασία για εξαγωγή ενδέχεται να καθαρίσει τμήματα της βάσης δεδομένων και δεδομένα τα οποία δεν σχετίζονται με την ανάλυση δεδομένων που μας ενδιαφέρει. Η προεπεξεργασία ενδέχεται να παραβιάζει τόσο το δικαίωμα αναπαραγωγής όσο και το δικαίωμα προσαρμογών και ρυθμίσεων.

Η εξόρυξη δεδομένων ενδέχεται να παραβιάζει τα πνευματικά δικαιώματα της βάσης δεδομένων, ιδίως με την εξαγωγή ουσιαστικών μερών της βάσης δεδομένων, σε μικρότερο βαθμό με την επαναχρησιμοποίησή τους. Ακόμη και αν η εξαγωγή πραγματοποιείται χωρίς αναπαραγωγή του πρωτότυπου υλικού, η πράξη της εξαγωγής θα παραβίαζε τα αποκλειστικά δικαιώματα του κατόχου της βάσης δεδομένων (Οδηγία 1996/9/EK).

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αποφασίσει ότι η μεταφορά δεδομένων από το ένα μέσο στο άλλο και η ενσωμάτωσή τους στο νέο μέσο αποτελεί πράξη εξαγωγής. Η εξαγωγή δεδομένων δεν πρέπει να παραβιάζει κανένα αποκλειστικό δικαίωμα με την αναφορά των τελικών αποτελεσμάτων από την ανάλυση των δεδομένων που έχουν υποστεί εξόρυξη. Δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τμήματα

εξαγωγών από το αρχικό υποκείμενο υλικό το οποίο έχει υποστεί τη διαδικασία της εξόρυξης.

Η εφαρμογή των σύγχρονων καλών ερευνητικών πρακτικών απαιτεί τη δυνατότητα επαλήθευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Προϋποθέτει τη δυνατότητα των ερευνητών να αποθηκεύουν αντίγραφο των αρχικών υποκείμενων υλικών, καθώς και την επικοινωνία των ερευνητών με τους συναδέλφους τους και τους επιστήμονες που θα κληθούν να επαληθεύσουν τα αποτελέσματα. Από νομική άποψη, πιθανότατα αυτή η συμπεριφορά θα μπορούσε να προκαλέσει την παραβίαση του δικαιώματος της επικοινωνίας στο κοινό.

*Just as participation in the physical economy requires
access to roads, bridges and vehicles to transport goods,
similar infrastructure is needed
to participate in the knowledge economy.
But here the highway is the Internet,
bridges are interoperable data standards,
and vehicles are computers and databases»*

Francis Gurry

General Director of WIPO

Υφιστάμενη Κατάσταση

Εφαρμογή Εξαιρέσεων και Περιορισμών στην Εξόρυξη Δεδομένων

Η έννοια των εξαιρέσεων και των περιορισμών στα πνευματικά δικαιώματα διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στο λεγόμενο παράδοξο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το παράδοξο βρίσκεται μέσα στον τρόπο λειτουργίας ενός συστήματος που προωθεί, ή τουλάχιστον φιλοδοξεί να προωθήσει, την γνώση περιορίζοντας ταυτόχρονα την πρόσβαση σε αυτή. Το παράδοξο είναι εγγενές χαρακτηριστικό στην εφαρμοζόμενη πολιτική για την πνευματική ιδιοκτησία και στη θεσμοθέτηση που αυτή συνεπάγεται. Το παράδοξο εξηγεί την αντικρουόμενη ένταση στη λήψη αποφάσεων για την ορθή θεσμοθέτηση μεταξύ της πρόσβασης και προστασίας, μεταξύ του δημόσιου και ιδιωτικού συμφέροντος (Geiger, 2009).

Η θεσμοθέτηση και η εφαρμογή εξαιρέσεων και περιορισμών επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό την ταυτόχρονη ουσιαστική εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου για τα πνευματικά δικαιώματα. Η χρυσή τομή μεταξύ των δικαιωμάτων του χρήστη και του δικαιούχου των πνευματικών δικαιωμάτων γίνεται να υπάρξει με αμοιβαίο όφελος, χωρίς την καταστρατήγηση των δικαιωμάτων της μίας πλευράς. Συντελούν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας για την κοινωνία με τη δίκαιη κατανομή πόρων μεταξύ των ενδιαφερομένων κοινωνικών μερών. Οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί μπορούν να εφαρμόζονται για τη χρήση του αντικειμένου προστασίας χωρίς να απαιτείται η λήψη άδειας από τον κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων. Η χρήση αυτή εξυπηρετεί σημαντικό δημόσιο συμφέρον και εγγυάται την προστασία των βασικών αξιών της ΕΕ. Αξίες οι οποίες σχετίζονται με τα θεμελιώδη δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης και της πρόσβασης στις πληροφορίες (Geiger, 2009).

Στο δίκαιο της ΕΕ, οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί εφαρμόζονται συνήθως από τα Κράτη Μέλη στο ευρύτερο πλαίσιο ενός προαιρετικού καθεστώτος. Οι εξαιρέσεις είναι ελάχιστες. Οι εξαιρέσεις είναι υποχρεωτικές. Η εφαρμογή των εξαιρέσεων και των περιορισμών στο δίκαιο της ΕΕ συμβαίνει σύμφωνα με της γενικές αρχές που ορίζονται στο διεθνές δίκαιο από τον «έλεγχο τριών σταδίων» (*three step test*). Σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο ελέγχου, επιτρέπονται εξαιρέσεις και περιορισμοί (α) σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, (β) όταν δεν έρχονται σε αντίθεση με την κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου αντικείμενου, (γ) δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του ιδιοκτήτη (*rightholder*) των πνευματικών δικαιωμάτων (Οδηγία 2001/29/ΕΚ).

Έλεγχος Τριών Σταδίων

Είναι κοινά αποδεκτό ότι ο έλεγχος των τριών σταδίων (*three step test*), χαρακτηρίζεται από την ασάφεια του υποκείμενου δικαικού μηχανισμού. Αναφέρεται και ως περιορισμός των περιορισμών διότι θέτει περιορισμό στο νομοθέτη για την επιβολή περιορισμών στο δικαίωμα (Χριστοδούλου, 2018).

Αποτελεί ένα ιδιότυπο δικαικό αμάλγαμα το οποίο σχηματίζεται ανάμεσα από (α) τις θεωρίες των περιορισμών του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, (β) την αρχή της

αναλογικότητας κατά την εφαρμογή των εξαιρέσεων, (γ) την οικονομική ανάλυση του δικαίου (Συνοδινού, 2008).

Η εισαγωγή του ελέγχου των τριών σταδίων εμφανίζεται για πρώτη φορά στη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης στο άρθρο 9 παρ. 2 το οποίο συγκεκριμένα ορίζει: «αι νομοθεσίες των χωρών της Ενώσεως διατηρούν την ευχέρειαν να επιτρέψουν την αναπαραγωγή των εν λόγω έργων εις ωρισμένας ειδικάς περιπτώσεις, υπό τον όρον ότι η τοιαύτη αναπαραγωγή δεν βλάπτει την κανονική εκμετάλλευσιν του έργου, ούτε προκαλεί αδικαιολόγητον βλάβην εις τα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού».

Ακολούθησε η εισαγωγή του στη *Συμφωνία TRIPS* (άρθρο 13), στη *Συνθήκη του WIPO* (1996) (άρθρο 10) και στο κοινοτικό κεκτημένο για το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας με τη θεσμοθέτηση της Οδηγίας 2001/29/EK (άρθρο 5).

Η εισαγωγή του ελέγχου των τριών σταδίων στη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης συνιστούσε κατευθυντήρια αρχή για τους εθνικούς νομοθέτες. Η ενσωμάτωσή του ελέγχου των τριών σταδίων στην Οδηγία 2001/29/EK αποτέλεσε υποχρέωση μεταφοράς στις εθνικές νομοθεσίες. Απευθύνεται όχι μόνο στο νομοθέτη των χωρών αλλά και στο δικαστή. Έτσι ανεξάρτητα από το εάν έχει ενσωματωθεί ή όχι στις εθνικές νομοθεσίες, οι δικαστές μπορούν να εφαρμόζουν τη μέθοδο για τη λήψη σχετικών αποφάσεων (Συνοδινού, 2008).

Ο έλεγχος των τριών σταδίων βασίζεται σε τρεις προϋποθέσεις/κριτήρια που πρέπει να πληρούνται αθροιστικά ώστε να είναι αποδεκτή μια εξαίρεση από την έννομη τάξη (Χριστοδούλου, 2018).

Συγκεκριμένα μια εξαίρεση πρέπει να στηρίζεται στα ακόλουθα κριτήρια:

- 1) Να αποτελεί μια ειδική περίπτωση. Η διατύπωσή της δεν πρέπει να περιλαμβάνει γενικούς, αόριστους, αφηρημένους όρους και να εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο σκοπό.
- 2) Η εφαρμογή της εξαίρεσης να μην θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την εκμετάλλευση του έργου. Να εξασφαλίζει την εξουσία του δημιουργού και τα οφέλη από την εκμετάλλευση του έργου με εύλογους, συνηθισμένους αναμενόμενους τρόπους.
- 3) Να μην προκαλεί βλάβη στα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού ή του δικαιούχου. Σε αυτή την περίπτωση η εφαρμογή του ελέγχου των τριών σταδίων βασίζεται στην

τήρηση της αναλογικότητας, και στόχο έχει την εξισορρόπηση των συμφερόντων του δημιουργού και του γενικού συμφέροντος, δημιουργώντας κίνητρα για παραγωγή νέων έργων με παράλληλη εξασφάλιση της πρόσβασης σε αυτά. Αν και σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή της εξαίρεσης κάποια εύλογη βλάβη θα επιφέρει στα συμφέροντα του δημιουργού, η αξιολόγηση σταθμίζει τα συμφέροντα του δημιουργού, των χρηστών και του κοινωνικού συνόλου τα οποία οδηγούν στην εισαγωγή της εξαίρεσης στο θεσμικό πλαίσιο.

Η ανάλυση των κριτηρίων του ελέγχου (*test*) βασίζεται (α) σε στατιστικά και οικονομικά στοιχεία, (β) στον εννοιολογικό προσδιορισμό των αφηρημένων εννοιών της κανονικής εκμετάλλευσης, (γ) των νομίμων συμφερόντων του δημιουργού, (δ) του μεγέθους της αδικαιολόγητης βλάβης.

Το τεστ τριών σταδίων χρησιμοποιείται για την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος με τον ευρύτερο δυνατό τρόπο. Σύμφωνα με της *Hugenholtz* και *Okediji* απαιτούνται οι ακόλουθοι περιορισμοί και εξαιρέσεις για να περάσουν το τεστ, (α) δεν πρέπει να είναι υπερβολικά ευρεία η εφαρμογή της, (β) δεν κλέβουν από της κατόχους μιας πραγματικής ή δυνητικής πηγής το εισόδημα που της αναλογεί, (3) δεν προκαλεί δυσανάλογη βλάβη στα δικαιώματα των κάτοχων.

Επιπλέον, οι *Geiger*, *Griffiths* και *Hilty* υποστήριξαν την ισορροπημένη προσέγγιση της δοκιμής τριών βημάτων, έτσι ώστε και τα τρία συστατικά της δοκιμής πρέπει να εξεταστούν μαζί σε μια «περιεκτική συνολική αξιολόγηση» λαμβάνοντας υπόψη της απειλές που δημιουργούν τα υπερβολικά επίπεδα προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων (*inter alia*), στο δημόσιο συμφέρον, ιδίως για την επιστημονική πρόοδο και για την πολιτιστική, κοινωνική, οικονομική ανάπτυξη, παρέχοντας παράλληλα στους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων τη δίκαιη αποζημίωση (Συνοδινού, 2008).

Η ασάφεια του ελέγχου των τριών σταδίων και γενικότερα του μηχανισμού ελέγχου των περιορισμών του δικαίου για την πνευματική ιδιοκτησία αφήνει μεγάλα περιθώρια στην ερμηνεία του δικαίου που αφορά τη θέσπιση και την εφαρμογή των εξαιρέσεων και των περιορισμών.

Συνεπώς αποτελεί πηγή διαφοροποιήσεων περισσότερο, παρά ρήτρα εναρμόνισης των κανόνων για τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς μέσα στο δίκαιο για την πνευματική ιδιοκτησία. Είναι δυνατόν να επιτρέπει την επιβολή αυστηρότερων περιορισμών των εξαιρέσεων με συνέπεια να ενισχύεται το δικαιικό μονοπώλιο αλλά και να αναγνωρίζεται η αυξημένη προστασία του δημιουργού.

Η διαφορική και δυναμική ερμηνεία του ελέγχου των τριών σταδίων σχετίζεται με τις ισορροπίες μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και την εξέλιξη της τεχνολογίας.

Επιπλέον είναι δεδομένο ότι ο κοινοτικός δικαστής δύναται να καταργήσει προβλεπόμενες εξαιρέσεις του εθνικού δικαίου Κρατών Μελών της ΕΕ οι οποίες δεν πληρούν ή έχουν πάψει πλέον να πληρούν τα κριτήρια του ελέγχου των τριών σταδίων. Επιτρέπεται έτσι ο διαρκής έλεγχος της εξαίρεσης και η επικαιροποίηση του μηχανισμού εξαιρέσεων στο δίκαιο για την πνευματική ιδιοκτησία. Έτσι μια εξαίρεση που κατά το χρόνο θέσπισής της στην εθνική νομοθεσία ήταν συμβατή, είναι δυνατόν να μην πληρεί τις προϋποθέσεις του ελέγχου των τριών σταδίων στις συνθήκες του σύγχρονου ψηφιακού περιβάλλοντος.

Η τεράστια ασυνήθιστη εξουσία που αποκτά ο δικαστής συνδέεται με μια ιδιαίτερα αρνητική συνέπεια. Αφορά την ασφάλεια του δικαίου και την μετατόπιση του ελέγχου της νομιμότητας της εξαίρεσης από ένα *a priori* έλεγχο σε επίπεδο νομοθεσίας σε ένα εκ των υστέρων *posteriori* δικαστικό έλεγχο.

Με την διαφορική και δυναμική ερμηνεία του ελέγχου των τριών σταδίων, ο χρήστης ο οποίος επωφελείται από την εφαρμογή μιας εξαίρεσης δεν μπορεί να γνωρίζει εάν τη δεδομένη χρονική στιγμή ενεργεί μέσα στα όρια της νομιμότητας ή παραβιάζει τη νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία όταν προβαίνει σε χρήση του έργου βάσει της προβλεπόμενης από το νόμο εξαίρεσης (Συνοδινού, 2008).

Όταν οι τεχνικές εξόρυξης δεδομένων είναι αρκετά επεμβατικές (ώστε να προκαλέσουν παραβίαση πνευματικής ιδιοκτησίας στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή στα *sui generis* της βάσης δεδομένων) η εφαρμογή εξαιρέσεων και περιορισμών έχει οδηγήσει στην επανειλημμένη υποβολή αξιώσεων. Μια ισορροπημένη προσέγγιση κατά την εφαρμογή της δοκιμής τριών βημάτων θα υποστηρίξει ιδιαίτερα τη βέλτιστη εφαρμογή εξαιρέσεων και περιορισμών στην εξόρυξη δεδομένων για την προώθηση

του δημοσίου συμφέροντος, ιδιαίτερα την επιστημονική πρόοδο και την οικονομική ανάπτυξη (Quintais, 2017).

Στην Ευρώπη, παρέχονται διάφορες εξαιρέσεις με τον υποχρεωτικό και προαιρετικό κατάλογο της Οδηγίας 2001/29/EK και της Οδηγίας 2006/115/EK (αναφέρεται στο δικαίωμα εκμίσθωσης, δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα άλλα συγγενικά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα των προϊόντων της διανοίας) όπου επιλέχθηκαν μερικές κατηγορίες χρηστών για την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων χωρίς σημαντικές επιπτώσεις στα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Σε κάποιες χώρες εκτός ΕΕ, έχουν αναπτυχθεί για τον ίδιο σκοπό μοντέλα ορθής χρήσης (*fair use models*) και ρήτρες για την απελευθέρωση της δυνατότητας πρόσβασης των χρηστών (*opening clauses*).

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής έχει δημιουργηθεί σχετική νομολογία από τα δικαστήρια (όπως η υπόθεση *Baker* εναντίον *Selden*, *Baker vs Selden*). Υποστηρίζει ότι υπό προϋποθέσεις, προστατευόμενο υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μη προστατευόμενο υλικό όταν χρησιμοποιηθεί σαν ένα μεμονωμένο περιστατικό. Η συλλογιστική της ανωτέρω υπόθεσης έχει εφαρμοστεί εκτεταμένα στην αντίστροφη μηχανική του λογισμικού (Samuelson, 2005).

Εάν εφαρμοστεί η νομολογία για την εξόρυξη δεδομένων, σημαίνει ότι γίνεται να εφαρμοστεί σε δεδομένα τα οποία είναι προστατευμένα, με αποτέλεσμα ο χρήστης να μπορεί να αναπαραγάγει νόμιμα προστατευμένα υλικά. Τα Βιβλία της πλατφόρμας *Google* (*Google Books*), συμπεριλαμβάνουν μεγάλο μέρος από το σώμα της ανθρώπινης γνώσης σε μια σχεσιακή βάση δεδομένων. Τα δεδομένα της βάσης προήλθαν με σάρωση του έντυπου υλικού και ψηφιοποίηση με τη χρήση οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων (*OCR*). Επικαλέστηκαν ότι η χρήση αφορά ψηφιακό μετασχηματισμό, αντιγραφή, αποθήκευση χωρίς επίπτωση στο αρχικό υλικό, ως εκ τούτου δίκαιη χρήση σύμφωνα με το άρθρο 107 του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων των ΗΠΑ.

Βασικό ζήτημα είναι ότι κάτω από το ισχύον ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι πιθανό για κάποιες χρήσεις να καλύπτεται η εξόρυξη δεδομένων από αμφιλεγόμενες διαθέσιμες εξαιρέσεις και περιορισμούς, γεγονός που δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου. Είναι αβέβαιη η εφαρμογή των

εξαιρέσεων κατά το χρόνο εφαρμογής της έρευνας και για την μετέπειτα διαχείριση του αντιγραφμένου υλικού.

Προσωρινές Πράξεις Αναπαραγωγής

Η υποχρεωτική εξαίρεση για προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής ενδέχεται να ισχύει για την εφαρμογή περιορισμένου αριθμού περιπτώσεων τεχνικών εξόρυξης δεδομένων (Οδηγία 2001/29/EK). Η αιτιολογική σκέψη 9 της *Οδηγίας DSM* διευκρινίζει ότι εξακολουθεί να ισχύει η εξαίρεση, αλλά η εφαρμογή της θα περιορίζεται σε τεχνικές εξόρυξης δεδομένων οι οποίες περιλαμβάνουν μόνο τη δημιουργία προσωρινών αναπαραγωγών, παροδικών ή λόγω τυχαίων παρεπόμενων περιστατικών ενταγμένων μέσα σε ένα αναγκαίο ενιαίο μέρος μιας τεχνολογικής διαδικασίας που επιτρέπει τη νόμιμη χρήση χωρίς σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις στο δικαιούχο.

Αμφιβολίες έχουν επανειλημμένα διατυπωθεί για το κατά πόσον εκπληρώνονται όλες αυτές οι απαιτήσεις από αναπαραγωγές που γίνονται για σκοπούς εξόρυξης δεδομένων, ειδικά εάν αυτές οι αναπαραγωγές είναι παροδικές, χωρίς συνάφεια με οικονομικό κέρδος (Geiger & Schonherr, 2017).

Η εφαρμογή της προσωρινής εξαίρεσης αναπαραγωγής γίνεται σε λίγες περιπτώσεις λόγω του μεγάλου αριθμού των ειδικών απαιτήσεων που πρέπει να πληρούνται, προφανώς με σωρευτικό τρόπο σύμφωνα με το Δικαστήριο της ΕΕ (CJEU, C-302/10). Επίσης, το *CJEU* επιβεβαίωσε εκ νέου μια εξαίρεση, ότι το άρθρο 5 παρ.1 της Οδηγίας 2001/29/EK πρέπει να ερμηνεύεται περιοριστικά (CJEU, C-5/08).

Συνολικά, η μόνη υποχρεωτική εξαίρεση που διατίθεται για τους ερευνητές στην Οδηγία 2001/29/EK έχει πολύ περιορισμένο πεδίο εφαρμογής το οποίο δεν καλύπτει τις περισσότερες δραστηριότητες και προσφέρει στις δραστηριότητες εξόρυξης δεδομένων ανεπαρκή ασφάλεια δικαίου.

Εξαίρεση Έρευνας

Σε ορισμένα Κράτη Μέλη, ανάλογα με το εάν εφαρμόζεται ή όχι, η εξαίρεση της έρευνας μπορεί να καλύπτει ορισμένες πράξεις σχετικές με την εξόρυξη δεδομένων οι οποίες παραβιάζουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (Οδηγία 2001/29/EK). Ωστόσο, η χρήση αυτής της εξαίρεσης αλλοιώνεται από αβεβαιότητα δικαίου σχετικά με το πεδίο εφαρμογής και την εφαρμογή του στην εξόρυξη δεδομένων σε διαφορετικά Κράτη Μέλη.

Σε κάθε περίπτωση, η ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ περιορίζει τις εθνικές εξαιρέσεις για ερευνητικούς μη εμπορικούς σκοπούς στη διδασκαλία ή την επιστημονική έρευνα (Οδηγία 2001/29/EK).

Ερευνητικά προγράμματα τα οποία αφορούν υλοποιήσεις έργων με τη χρήση τεχνικών εξόρυξης δεδομένων τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις να κριθούν ως επιστημονική έρευνα αλλά έχουν, άμεση ή έμμεση σχέση με οικονομικούς ή εμπορικούς σκοπούς, θα αποκλειστούν εξ αρχής από την εφαρμογή της εξαίρεσης.

Κατά το χρονικό διάστημα που αναφέρεται η πηγή θα ισχύει η εξαίρεση, εκτός εάν αυτή η προϋπόθεση αποδειχθεί ότι είναι αδύνατο να εφαρμοστεί. Υποτίθεται ότι η προϋπόθεση θα διευκόλυνε την εφαρμογή της εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων. Η τεράστια ποσότητα υλικών προς εξόρυξη θα καθιστούσε πρακτικά αδύνατο να εκπληρωθεί αυτή η απαίτηση, απενεργοποιώντας με αυτόν τον τρόπο την εφαρμογή της εξαίρεσης.

Η εξαίρεση για την έρευνα θα ήταν επίσης διαθέσιμη στην περίπτωση όπου μια διαδικασία εξόρυξης δεδομένων αναπαράγει το σύνολο ή ουσιαστικά τμήματα μιας βάσης δεδομένων, παραβιάζοντας έτσι τα πνευματικά δικαιώματα τα οποία προκύπτουν από την κανονιστική ρύθμιση (Οδηγία 1996/9/EK). Όλοι οι περιορισμοί που αναφέρονται στην Οδηγία 2001/29/EK σχετικά με την εξαίρεση της έρευνας θα εφαρμοζόταν καθώς και η δυνατότητα αξίωσης εξαίρεσης από την υποχρέωση αναφοράς της πηγής.

Ερευνητική εξαίρεση παρέχεται για το *sui generis δικαίωμα* στις βάσεις δεδομένων (Οδηγία 1996/9/EK). Ισχύει για το νόμιμο χρήστη μιας βάσης δεδομένων, για εξαγωγή ή επαναχρησιμοποίηση ενός σημαντικού μέρους των περιεχομένων της βάσης

δεδομένων για μη εμπορικούς σκοπούς επιστημονικής έρευνας, αρκεί να υπάρχει η ένδειξη της πηγής.

Δεδομένης της αρχής, *impossibilium nulla est obligations*, η εμφάνιση της ένδειξης πηγής θα πρέπει να εξαιρείται σε περιπτώσεις εξόρυξης δεδομένων όταν είναι αδύνατο να υλοποιηθούν οι οποιεσδήποτε υποχρεώσεις που προκύπτουν από τη διάταξη αυτή. Αυτή η εξαίρεση έχει πολλαπλή και αποκλίνουσα εθνική εφαρμογή η οποία θα μπορούσε να έχει προβλέψει πρόσθετες απαιτήσεις σχετικές με τον δημιουργό της βάσης δεδομένων και την προέλευση της βάσης δεδομένων.

Εξαίρεση Ιδιωτικής Χρήσης

Υπό τον όρο ότι οι δικαιούχοι λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση (με βάση το άρθρο 5 παρ. 2 (β) της Οδηγίας 2001/29/EK και το άρθρο 10 παρ. 1 (α) της Οδηγίας 2006/115/EK) θα μπορούσε να θεωρηθούν ως εξαίρεση οι αναπαραγωγές, που γίνονται για σκοπούς εξόρυξης δεδομένων, σε οποιοδήποτε μέσο που γίνεται από φυσικό πρόσωπο για ιδιωτική χρήση και για σκοπούς που δεν είναι ούτε άμεσα ούτε έμμεσα εμπορικοί (Οδηγία 2001/29/EK, Οδηγία 2006/115/EK).

Η εξαίρεση ιδιωτικού αντιγράφου ενδέχεται δυνητικά να καλύπτει ορισμένες χρήσεις από μεμονωμένους ερευνητές, ιδίως σε Μέλη Κράτη τα οποία δεν έχουν ερευνητική εξαίρεση, επιτρέποντας έτσι αναπαραγωγές για ερευνητικούς σκοπούς.

Η κατάλληλη ακριβής διατύπωση της εξαίρεσης θέτει πολλές προκλήσεις στην εφαρμογή της στην εξόρυξη δεδομένων:

(α) Δεν θα καλυφθούν άμεσες ή έμμεσες εμπορικές χρήσεις, αφήνοντας εκτός ρύθμισης το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας που πρέπει να υλοποιηθεί με τη χρήση εξόρυξης δεδομένων, η οποία ακόμη και αν γίνει από ερευνητικό οργανισμό μπορεί να έχει τελικά μια έμμεση εμπορική κατάληξη.

(β) Οι ερευνητές ίσως χρειαστεί να αντιμετωπίσουν το επιχείρημα ότι η χρήση για εξόρυξη δεδομένων ενδέχεται να μην είναι ιδιωτική, εάν η χρήση δεν είναι αυστηρά για αποκλειστικά ατομικό σκοπό του ερευνητή, ή εάν τα αποτελέσματα χρησιμοποιούνται από μια συλλογική ομάδα ερευνητών ή από το ίδρυμά του. Η

εφαρμογή αυτής της εξαίρεσης συνεπάγεται να πληρωθεί η δίκαιη αμοιβή. Η αμοιβή πρέπει να υπολογιστεί, σύμφωνα με το Δικαστήριο της η ΕΕ, βάσει του κριτηρίου της ζημίας που προκλήθηκε στους δικαιούχους, το οποίο θα πρέπει να αποδειχθεί στο πλαίσιο εφαρμογής της εξόρυξης δεδομένων. Η εξαίρεση είναι προαιρετική. Εφαρμόζεται από τα Κράτη Μέλη. Συνεχίζει να εκθέτει τους ερευνητές σε ασυνεπή εθνική εφαρμογή, περιορισμένη ασφάλεια δικαίου και υψηλό κόστος συναλλαγής.

Κανονική Χρήση Βάσης Δεδομένων

Ένας πιθανός περιορισμός για την εξόρυξη δεδομένων είναι η «κανονική χρήση μιας βάσης δεδομένων» (Hilty & Richter, 2017). Αυτή είναι η μόνη υποχρεωτική εξαίρεση της Οδηγίας 96/9/EK. Προβλέπει ότι ένας νόμιμος χρήστης μπορεί να πραγματοποιήσει οποιαδήποτε αναπαραγωγή από τη βάση δεδομένων, χωρίς πρόσθετη έγκριση από τον κάτοχο, εάν είναι ήδη απαραίτητη για την πρόσβαση στα περιεχόμενα μιας βάσης δεδομένων και την κανονική χρήση τους.

Προφανώς, η εφαρμογή αυτού του περιορισμού στην εξόρυξη δεδομένων θα ήταν δυνατή μόνο για όσο διάστημα απαιτείται για τις ανάγκες του συνόλου της διαδικασίας της εξόρυξης, καθώς η εξόρυξη αποτελεί την κανονική χρήση της βάσης δεδομένων. Ελλείπει μιας υπερεθνικής ομοιόμορφης ερμηνείας, η έννοια της «κανονικής χρήσης» μπορεί να λάβει πολλαπλές ερμηνείες σύμφωνα με τα Κράτη Μέλη στα οποία εφαρμόζεται, περιορίζοντας επομένως την ασφάλεια δικαίου των ερευνητών. Από την άποψη αυτή, το γερμανικό εθνικό δίκαιο έχει επεκτείνει την έννοια της κανονικής χρήσης μιας βάσης δεδομένων για να συμπεριλάβει την εξόρυξη δεδομένων σε σύνδεση με την πρόσφατη θέσπιση της συγκεκριμένης εξαίρεσης πνευματικών δικαιωμάτων για την εξόρυξη δεδομένων. Απαιτείται εναρμόνιση με την ρητή συμπερίληψη της εξόρυξης δεδομένων στη νομοθεσία της ΕΕ για την έννοια της «κανονικής χρήσης» των βάσεων δεδομένων (Οδηγία 1996/9/EK).

Εξαγωγή Ουσιωδών Τμημάτων μιας Βάσης Δεδομένων

Το δικαίωμα του νόμιμου χρήστη να εξαγάγει ή/και να επαναχρησιμοποιήσει από μια βάση δεδομένων που προστατεύεται από *sui generis* δικαίωμα, χωρίς την εξουσιοδότηση του κατόχου των ουσιωδών τμημάτων, μπορεί επίσης να ισχύει στενή ερμηνεία ειδικά για εξόρυξη δεδομένων. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η εξαγωγή ή/και η επαναχρησιμοποίηση μπορεί να γίνει για οποιονδήποτε σκοπό.

Η έννοια της ασυμβατότητας ενός μέρους πρέπει να αξιολογηθεί με ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια. Το Δικαστήριο της ΕΕ διευκρίνισε ότι αυτή η αξιολόγηση πρέπει να λάβει υπόψη (α) την επένδυση στη δημιουργία της βάσης δεδομένων, (β) την προκατάληψη ότι η εξαγωγή ή επαναχρησιμοποίηση προκαλεί σημαντικές επιπτώσεις σε αυτήν την επένδυση με την παραβίαση των *sui generis* δικαιωμάτων της βάσης δεδομένων (CJEU, C-203/02).

Το άρθρο 8 της Οδηγίας 1996/9/EK ρυθμίζει τα δικαιώματα και υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη. Εάν η εξόρυξη δεδομένων όντως δεν βλάπτει την επένδυση, το άρθρο 8 παρ.1 της οδηγίας 1996/9/EK θα μπορούσε να χρησιμεύει για την αποφυγή ανάπτυξης ευθύνης στην εξαγωγή από μια βάση δεδομένων για σκοπούς εξόρυξης δεδομένων. Αυτό είναι ουσιαστικό κενό στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ λόγω του στόχου της τόνωσης της εξόρυξης δεδομένων για έρευνα και καινοτομία με τη δημιουργία της *DSM*. Η επαναλαμβανόμενη και συστηματική εξαγωγή των ουσιωδών τμημάτων είναι νόμιμη για όσο διάστημα δεν ανασυνθέτει το σύνολο ή ουσιαστικά μέρη της βάσης δεδομένων, βλάπτοντας την επένδυση του κατόχου.

Προφανώς, οι ερευνητές μπορούν, επανειλημμένα και συστηματικά, να εξαγάγουν επουσιώδη μέρη της βάσης δεδομένων για σκοπούς της εξόρυξης δεδομένων, εάν η εξαγωγή δεν επανακατασκευάζει ολόκληρο ή ουσιαστικό μέρος της βάσης δεδομένων, ή δεν βλάπτουν γενικότερα την επένδυση για τη δημιουργία της βάσης δεδομένων. Ωστόσο, η εμβέλεια αυτής της διάταξης θα είναι πραγματικά περιορισμένη, καθώς ισχύει μόνο για νόμιμους χρήστες που εκτελούν εξόρυξη δεδομένων σε βάσεις δεδομένων, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες τεχνικές εξόρυξης δεδομένων που ανιχνεύουν μέσα στη βάση δεδομένων χωρίς την ανάγκη να δημιουργούν αντίγραφο, ώστε να μπορεί με αυτή την τεχνική να παρακαμφθεί η απαγόρευση.

Συνοπτικά, οι προϋπάρχουσες εξαιρέσεις και περιορισμοί δεν μπορούσαν να προσφέρουν ένα σταθερό νομικό πλαίσιο για την ασφαλή συμμετοχή σε ερευνητικά έργα εξόρυξης δεδομένων και να επενδυθούν σημαντικοί πόροι. Το νομικό δόγμα υποστήριξε αυτή τη θέση με συνέπεια. Οι παλαιότερες διαθέσιμες εξαιρέσεις δεν θα ήταν κατάλληλες για του σκοπό αυτό.

Συνολικά μέχρι τώρα, ήταν αμφίβολη η δυνατότητα να στηριχθούμε στις υπάρχουσες διατάξεις (συμπεριλαμβανομένων των προσωρινών πράξεων για αναπαραγωγή, επιστημονική έρευνα, ιδιωτική χρήση, κανονική χρήση μιας βάσης δεδομένων, εξαγωγή ουσιωδών τμημάτων από μια βάση δεδομένων που προστατεύεται από το *sui generis δικαίωμα*) χωρίς την υιοθέτηση πρόσθετων ερμηνευτικών κανόνων ή δικαστικών αποφάσεων για κάποιες περιπτώσεις.

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι αναφερόμενες εξαιρέσεις και περιορισμοί που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για την εξόρυξη δεδομένων (εκτός της εξαίρεσης των προσωρινών πράξεων αναπαραγωγής) εφαρμόζονται από τα Κράτη Μέλη σε προαιρετική βάση. Η προαιρετική εφαρμογή καθιστά ακόμη λιγότερο προβλέψιμο εάν οι υπάρχουσες εξαιρέσεις και περιορισμοί θα μπορέσουν να εφαρμοσθούν σε υλοποιήσεις προγραμμάτων (*projects*) εξόρυξης δεδομένων, ειδικά σε έργα διασυνοριακού χαρακτήρα. Αυτό θα ήταν ένα ουσιαστικό κενό στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ, παρά τη δημιουργία της *DSM* η οποία είχε στόχο την υποκίνηση της έρευνας και της καινοτομίας (European Commission, 2016).

Δυσκολίες των Ερευνητών στην Εφαρμογή των Περιορισμών

Κεντρικό ρόλο σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ερευνητές στην εφαρμογή των εξαιρέσεων και περιορισμών για την υλοποίηση εξόρυξης δεδομένων έχουν (α) η αβεβαιότητα στην εφαρμογή των υφισταμένων εξαιρέσεων και περιορισμών, (β) ο νομικός κατακερματισμός που προκαλείται από την προαιρετική εφαρμογή ορισμένων εξαιρέσεων που επιτρέπουν την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων εξόρυξης δεδομένων. Στην Εκτίμηση Επιπτώσεων αναφέρθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι οι ερευνητές αντιμετωπίζουν ανασφάλεια δικαίου ως προς το εάν και υπό ποιες

προϋποθέσεις μπορούν να πραγματοποιήσουν εξόρυξη δεδομένων σε περιεχόμενο στο οποίο έχουν νόμιμη πρόσβαση (European Commission, 2016).

Ο δομημένος διάλογος με τα ενδιαφερόμενα μέρη για την Εξόρυξη Κειμένων και Δεδομένων με μεσολάβηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μεταξύ 2013 και 2015, στο πλαίσιο της Ομάδας Εργασίας των Αδειών για την Ευρώπη (*Working Group 4*), δεν οδήγησε σε απτά αποτελέσματα για τη διευκόλυνση των δραστηριοτήτων εξόρυξης δεδομένων. Ήταν πολύ αβέβαιο εάν οι προϋπάρχουσες εξαιρέσεις και περιορισμοί, τόσο οι υποχρεωτικοί όσο και οι προαιρετικοί, θα ισχύσουν για την εξόρυξη δεδομένων. Το μη εναρμονισμένο νομικό πλαίσιο της ΕΕ για εξαιρέσεις και περιορισμούς περιορίζει περαιτέρω τις δυνατότητες της *DSM* για την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας στην ΕΕ.

Η εξαίρεση για τις προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής είναι υποχρεωτική σε όλα τα Κράτη Μέλη, αλλά αυτό δεν ισχύει για την εξαίρεση της έρευνας. Η προαιρετική φύση των εξαιρέσεων που ενδέχεται να ισχύουν για την εξόρυξη δεδομένων επηρεάζουν τις διασυννοριακές συνεργασίες. Εάν η εξόρυξη δεδομένων ήταν νόμιμη σε όλη τη δικαιοδοσία της ΕΕ οι ερευνητές που συμμετέχουν σε κάποια ερευνητική συνεργασία ενδέχεται να αντιμετωπίζουν υψηλά χρηματικά και διοικητικά βάρη για την εκκαθάριση των σχετικών συναλλαγών με αποζημιώσεις για τις συμβατικές υποχρεώσεις.

Τα Κράτη Μέλη είναι ελεύθερα να καθορίσουν εάν και πώς θα εφαρμόσουν τις προαιρετικές εξαιρέσεις που θα επιλέξουν να θέσουν σε ισχύ για την εξόρυξη δεδομένων. Το εάν και το κατά πόσο εφαρμόζονται οι εξαιρέσεις ερμηνεύεται από τα εθνικά δικαστήρια σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης εθνικής εφαρμογής της *DSM* μετά την ενσωμάτωσή της στο εθνικό δίκαιο, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του εθνικού νομικού συστήματος.

Ένα εντυπωσιακό παράδειγμα που φανερώνει πώς οι εθνικές ασυνέπειες στην εφαρμογή των εξαιρέσεων οι οποίες θεωρητικά ισχύουν για την εξόρυξη δεδομένων θα καθιστούσαν ανέφικτο να βασίζεσαι σε αυτά για την διασυννοριακή εξόρυξη δεδομένων είναι η ιταλική εφαρμογή της ερευνητικής εξαίρεσης. Αυτή η εφαρμογή δεν περιλαμβάνει την εξαίρεση «εκτός αν η αναφορά της πηγής αποδειχθεί αδύνατη», αλλά απαιτείται πάντα να αναφέρετε το έργο, τον συγγραφέα και τον εκδότη του υλικού που χρησιμοποιείται, καθιστώντας έτσι πρακτικά αδύνατο να διεκδικήσει κάποιος την

εφαρμογή της εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων. Στην Ελλάδα δεν έχει γίνει ενσωμάτωση της συγκεκριμένης εξαίρεσης για χρήση του υποκείμενου υλικού για εξόρυξη δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς στο κείμενο της ενσωμάτωσης στο εθνικό δίκαιο της Οδηγίας 2001/29/EK.

Οι επιστήμονες που υλοποιούν ερευνητικά προγράμματα εντός του χώρου της ΕΕ αντιμετώπισαν σοβαρούς περιορισμούς στις ερευνητικές τους δραστηριότητες εξαιτίας του ανεπαρκούς και στρεβλού θεσμικού πλαισίου, δεδομένου του διασυνοριακού χαρακτήρα των προγραμμάτων ευρωπαϊκής έρευνας. Στην καινοτομία της Ευρώπης ηγούνται οι ερευνητικές κοινοπραξίες. Για την επιλεξιμότητα χρηματοδότησης από την ΕΕ τους ζητείται η συμμετοχή συνεργατών από διαφορετικά Κράτη Μέλη π.χ. στο πλαίσιο των προγραμμάτων Ορίζοντας 2020.

Οι ερευνητές πρέπει να διαχειριστούν επιπλέον την επιβαλλόμενη από την *DSM* αναζήτηση ενοικίων από τους οικονομικούς παράγοντες που ελέγχουν το περιεχόμενο. Αυτή η κατάσταση δημιουργεί περαιτέρω εμπόδια για την εξόρυξη δεδομένων. Συνδυασμοί συμβατικών και τεχνικών μέτρων χρησιμοποιούνται συχνά για τη δημιουργία ανυπέρβλητων εμποδίων για τους ερευνητές που συμμετέχουν στην υλοποίηση προγραμμάτων εξόρυξης δεδομένων.

Οι πάροχοι των έργων και των βάσεων δεδομένων, τα οποία είναι το υποκείμενο υλικό της έρευνας που πραγματοποιείται με την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων, συχνά καταπατούν παρακάμπτοντας τις συμβατικές εξαιρέσεις και περιορισμούς. Συμβατικοί όροι τύπου «πάρτο ή άφησέ το» (*take it or leave it*) εξαρτούν την πρόσβαση από την αποδοχή των όρων τους οποίους θέτουν οι ιδιοκτήτες των δεδομένων. Η έρευνα μπορεί να είναι εξαιρετικά περίπλοκη διότι σε πολλές περιπτώσεις για την εκτέλεση της εξόρυξης δεδομένων απαιτείται να λαμβάνετε παράλληλα η συγκεκριμένη άδεια χρήσης του υλικού από διάφορους εκδότες ή άλλους κατόχους δεδομένων που έχουν έδρα σε διαφορετικά Κράτη Μέλη. Για να διασφαλιστεί η ασφάλεια και η ακεραιότητα των βάσεων δεδομένων συνήθως χρησιμοποιούνται τεχνικά μέτρα τα οποία αποτελούν πρόσθετο εμπόδιο για την εφαρμογή τεχνικών εξόρυξης δεδομένων (Geiger, 2008).

Οι συμβατικοί περιορισμοί στις δραστηριότητες της εξόρυξης δεδομένων δεν βασίζονται μόνο στα αποκλειστικά δικαιώματα πνευματικών δικαιωμάτων αλλά επεκτείνονται και σε περεταίρω ζητήματα. Την εξόρυξη των δεδομένων τα οποία δεν

προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (*IPR's*) δύναται να αποτρέψει η συμβατική καθώς και η τεχνολογική παράκαμψη των εξαιρέσεων. Το Δικαστήριο της ΕΕ (*CJEU*) έχει αποφασίσει ότι εάν μια βάση δεδομένων δεν προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα ή από το *sui generis* συγγενικό δικαίωμα, τότε ο συντάκτης της σύμβασης μπορεί να θέτει ειδικούς συμβατικούς περιορισμούς στον χρήση, προφανώς συμπεριλαμβανομένων και εκείνων των περιορισμών που εμποδίζουν την εξόρυξη δεδομένων (*CJEU, C-30/12*).

Για να προαχθεί η ευρεία εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων είναι σημαντική η ανάγκη για τη βελτίωση της προστασίας του χρήστη - ερευνητή από τη συμβατική και την τεχνολογική παράκαμψη των εξαιρέσεων. Πρέπει η εξαίρεση να επεκτείνεται στην εξόρυξη των δεδομένων τα οποία προστατεύονται από *IPR's* όσο και αυτών που δεν προστατεύονται, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων που διατίθενται σε μια βάση δεδομένων. Αρκετές φορές, όταν οι ερευνητές δημοσιεύσουν την ερευνά τους, τότε μπορεί να διαπιστώσουν ότι δεν διαθέτουν τη σωστή αδειοδότηση για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (*Morais & Borell-Damian, 2017*).

Οι εκδότες μπορούν να θέσουν στις άδειές τους συγκεκριμένες ρήτρες που αποκλείουν την εξόρυξη. Η διαδικασία της απόκτησης άδειας για εξόρυξη περιεχομένου από διάφορους εκδότες, μπορεί να είναι εξαιρετικά περίπλοκο εγχείρημα. Οι προϋπάρχουσες ερευνητικές εξαιρέσεις στο δίκαιο της ΕΕ δεν προσαρμόστηκαν πλήρως στην εξόρυξη δεδομένων, η ποικιλία των πρακτικών αδειοδότησης δημιουργεί υψηλό κόστος συναλλαγής, το οποίο οφείλεται στον κατακερματισμό των κανόνων εντός ενιαίας αγοράς.

Καινοτομία - Υποχρεωτική Εξαίρεση

Έχει επισημανθεί ευρέως η αξία της απελευθέρωσης της έρευνας με την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων με την άρση των βαρών από τα ζητήματα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Στη εποχή των μεγάλων δεδομένων, *big data*, τα νέα δεδομένα τα οποία δημιουργούνται κάθε μέρα απαρτίζονται από τα πενταπλάσια *bytes*.

Επομένως, η εξόρυξη δεδομένων γίνεται ολοένα και πιο απαραίτητη, επιτρέποντας πολύ ταχύτερη επεξεργασία τεράστιων ποσοτήτων κειμένου και δεδομένων. Δύσκολο

έργο δεδομένης της μεγάλης ανάπτυξης των δημοσιεύσεων και των πληροφοριών που διατίθενται στο Διαδίκτυο. Πράγματι, η εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων είναι ένα πρωτοποριακό εργαλείο για έρευνα, τόσο για κερδοσκοπική όσο για μη κερδοσκοπική.

Ορισμένες μελέτες έχουν εκτιμήσει ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο μεγάλος όγκος δεδομένων πιο αποτελεσματικά ώστε να δημιουργηθεί προστιθέμενη αξία εκατοντάδων δισεκατομμυρίων ευρώ για την Ευρώπη. Η εξόρυξη δεδομένων ενδέχεται να έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην αποτελεσματικότητα της έρευνας, στην ανακάλυψη κρυφών πληροφοριών, στην ανάπτυξη νέων γνώσεων, στην εξερεύνηση νέων οριζόντων, βελτίωση της έρευνας και της βάσης τεκμηρίωσης, βελτίωση της ερευνητικής διαδικασίας και της ποιότητας (McDonald & Kelly, 2012). Επίσης, η εξόρυξη δεδομένων θα φέρει ευρύτερες θετικές κοινωνικές και οικονομικές εξωτερικότητες, όπως την εξοικονόμηση στο κόστος, την αύξηση παραγωγικότητας, καινοτόμο ανάπτυξη νέων υπηρεσιών, νέα επιχειρηματικά μοντέλα, νέες ιατρικές θεραπείες, δημογραφική έρευνα.

Η εισαγωγή υποχρεωτικών εξαιρέσεων και περιορισμών θα ήταν σίγουρα χρήσιμη στην απελευθέρωση της αξίας και της καινοτομίας που μπορεί να δημιουργήσει η έρευνα με την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων. Δυστυχώς, η προαιρετική λίστα που περιλαμβάνεται στην *Οδηγία InfoSoc* (Οδηγία 2001/29/EK) απέτυχε να εναρμονίσει το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ ως προς τα ανωτέρω (Geiger & Schonherr, 2017). Η απομάκρυνση από την προαιρετική ρύθμιση της Οδηγίας 2001/29/EK και της Οδηγίας 2006/115/EK θα υποστηρίξει την καινοτομία στην Ευρώπη. Προωθώντας την εναρμόνιση, οι υποχρεωτικές εξαιρέσεις και οι περιορισμοί προωθούν την *DSM*, η οποία θα είναι ένας οδηγός για καλύτερα συντονισμένες και φθηνότερες διαδικασίες για την ανάπτυξη της καινοτομίας στην Ευρώπη.

Η προαιρετική εφαρμογή των εξαιρέσεων και των περιορισμών σε εθνικό επίπεδο μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι υψηλής προτεραιότητας μεταξύ των κρίσιμων ζητημάτων τα οποία αφορούν τους ερευνητές στην εκτέλεση έρευνας με την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων στην Ευρώπη με εκτεταμένη εφαρμογή των υφιστάμενων εξαιρέσεων και περιορισμών.

Μελέτη ανάλυσης της νομοθεσίας περί πνευματικών δικαιωμάτων, που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο *CEIPI* για το Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας

της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO) στα τότε 28 Κράτη Μέλη, έδειξε ότι υπάρχουν σημαντικές αβεβαιότητες για τους καταναλωτές διότι δεν γνωρίζουν τι επιτρέπεται και τι όχι σε σχέση με τις εξαιρούμενες χρήσεις στη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων. Ενδεικτικά, αναφέρει ότι στον διαδικτυακό κόσμο, για τις καθημερινές συνήθειες χρήσεις έργων που προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα δεν έχουν ακόμη μια σαφή και απλή απάντηση όσον αφορά τη νομιμότητά τους (Geiger & Schonherr, 2017).

Η μελέτη συνεχίζεται σημειώνοντας ότι ενώ το διεθνές και το κοινοτικό δίκαιο έχουν προσεγγίσει τα διαφορετικά πνευματικά δικαιώματα παραδόσεις σε ορισμένο βαθμό, αλλά μια πιο προσεκτική ματιά αποκαλύπτει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν αποκλίσεις. Ακόμη κι αν μπορούν να προσδιοριστούν ορισμένες κοινές βασικές αρχές, οι εξαιρέσεις για αυτές τις αρχές καθώς και η εφαρμογή τους διαφέρουν σημαντικά. Οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί στα πνευματικά δικαιώματα είναι από τους σημαντικότερους τομείς απόκλισης στην εθνική νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων.

Από τα παραπάνω συμπεράσματα, προκύπτει ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ορίζεται στο θεσμικό κείμενο ότι οι περιορισμοί και οι εξαιρέσεις που εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον είναι υποχρεωτικές διατάξεις (Geiger, 2009).

Αυτό το συμπέρασμα ισχύει με ιδιαίτερη έμφαση για την εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων, αλλά ο υποχρεωτικός χαρακτήρας πρέπει να επεκταθεί σε όλους τους περιορισμούς και εξαιρέσεις του κεκτημένου της ΕΕ προκειμένου να επιτευχθεί πραγματική εναρμόνιση σε όλα τα Κράτη Μέλη και ταυτόχρονα η ασφάλεια δικαίου για όλους τους εμπλεκόμενους στη δημιουργική διαδικασία, από συγγραφείς μέχρι τους διαχειριστές των δικαιωμάτων και τους χρήστες των έργων που προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα.

Μια ενοποιημένη και υποχρεωτική προσέγγιση είναι ιδιαίτερα σημαντική για το ψηφιακό περιβάλλον διότι το Διαδίκτυο περιλαμβάνει χρήσεις οι οποίες επηρεάζουν, τις περισσότερες φορές, αρκετές νομοθεσίες περί πνευματικών δικαιωμάτων, που οδηγούν σε μεγάλη ανασφάλεια σχετικά με το τι επιτρέπεται. Η εξόρυξη δεδομένων αποτελεί ένα βασικό παράδειγμα του αινίγματος που έφερε η ψηφιοποίηση, καθώς και

η έλλειψη επαρκούς εναρμόνισης στο δίκαιο της ΕΕ, η οποία απέτυχε να το διευθετήσει.

Τέλος, όπως επισημαίνεται και σε άλλα σημεία (European Commission, 2014), μια εξαίρεση για την εξόρυξη δεδομένων πρέπει να χρησιμεύσει για να γεφυρώσει το χάσμα με άλλες θεσμικές δικαιοδοσίες, όπως στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου προφανώς η εξόρυξη δεδομένων θα ήταν πέρα από την εμβέλεια της δικαιοδοσίας του αποκλειστικού δικαιούχου των δικαιωμάτων (Handke, Guibault & Vallbe, 2015).

Ενίσχυση του Δημοσίου Συμφέροντος

Στόχος της Οδηγίας *DSM* είναι η εφαρμογή μέτρων προσαρμογής των εξαιρέσεων και των περιορισμών στο σύγχρονο ψηφιακό και διασυννοριακό περιβάλλον. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, θα μπορούσε να υιοθετηθεί η εισαγωγή μιας υποχρεωτικής εξαίρεσης ειδικής για την εξόρυξη δεδομένων, μία ρήτρα απελευθέρωσης της χρήσης. Στη συζήτηση που οδήγησε στο πρώτο σχέδιο κειμένου της Οδηγίας *DSM*, υπήρχαν και άλλες εξαίρεσεις οι οποίες ήταν υποψήφιες διατάξεις για την κανονιστική μεταρρύθμιση του τομέα, αλλά τελικά απορρίφθηκαν τα κείμενα που τις αφορούσε (*freedom of panorama, User-Generated Content*) (European Commission, 2016).

Ειδικότερα, η εισαγωγή ενός, open, ανοικτού κανόνα ή ενός γενικού κανόνα εξαίρεσης στο πνεύμα της δίκαιης χρήσης (*fair use*) των ΗΠΑ, έχει από καιρό συμπεριληφθεί στην επιστημονική νομική συζήτηση και στη συζήτηση για την ανάπτυξη των σχετικών πολιτικών της ΕΕ.

Μια λίστα με απαριθμημένες τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς δείχνει μικρή ευελιξία προσαρμογής στις εξελισσόμενες συνθήκες της αγοράς και της τεχνολογίας διότι είναι δύσκολα προβλέψιμη. Αυξάνει το κόστος συναλλαγών, ευνοώντας τους οικονομικά ισχυρότερους παράγοντες της αγοράς. Αντίθετα, η ανοιχτή δίκαιη χρήση ή ο κανόνας της δίκαιης διαπραγμάτευσης θα ενίσχυε τους στόχους της *DSM* (European Commission, 2016).

Ρήτρες για την απελευθέρωση της δυνατότητας πρόσβασης των χρηστών (*opening clauses*) θα έπρεπε να απευθύνονται σε χρήσεις που δεν καλύπτονται ακόμη από υπάρχουσες εξαιρέσεις και περιορισμούς αλλά δικαιώνονται από την ορθολογική

εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Μια ισορροπημένη προσέγγιση, η οποία πρέπει να συγκεράζει τις δύο επιλογές, ίσως μπορεί να ξεπεράσει τους περιορισμούς καθεμιάς από τις δύο εναλλακτικές λύσεις και να ενισχύσει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής *Οδηγίας για την DSM*, σε συμμόρφωση με τη δοκιμή τριών σταδίων.

Από αυτή την άποψη, το *CEIPI* για παράδειγμα, ήδη ενέκρινε στο παρελθόν μια άποψη για την εφαρμογή πολιτικής η οποία θα εγγυάται την ασφάλεια δικαίου, μέσω ενός καταλόγου περαιτέρω εναρμονισμένων ή ενοποιημένων εξαιρέσεων και περιορισμών, οι οποίοι θα συνδυασθούν με μια ορισμένη δόση ευκαμψίας (*flexibility*), του νομικού πλαισίου της ΕΕ, προκειμένου να διασφαλιστεί η ικανότητά του να προσαρμοστεί σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Αυτό το περιορισμένο άνοιγμα της λίστας των εξαιρέσεων και των περιορισμών θα μπορούσε ενδεχομένως να βασίζεται στη δοκιμή τριών σταδίων (European Commission, 2014).

Η εφαρμογή κάποιων ρητρών για την απελευθέρωση της δυνατότητας πρόσβασης των χρηστών (*opening clauses*) θα έκανε εφικτή την έρευνα που εφαρμόζει εξόρυξη δεδομένων σύμφωνα με τη δοκιμή τριών σταδίων, το νόμιμο συμφέρον των χρηστών, τη διασφάλιση των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Υπό το φως μιας ισορροπημένης προσέγγισης κατά τη δοκιμή τριών σταδίων, οι ρήτρες για την απελευθέρωση της δυνατότητας πρόσβασης των χρηστών (*opening clauses*) μπορεί να συνδράμουν στη δίκαιη αποζημίωση των δικαιούχων σε περίπτωση ζημίας η οποία ενδέχεται να συμβεί ενάντια στο συμφέρον των δικαιούχων ή σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση του έργου που χρησιμοποιήθηκε.

Génétique en bandoulière

Des chromosomes dans l'atmosphère

Des taxis pour les galaxies

Et mon tapis volant dis?

Le vent l'emportera

Tout disparaîtra mais

Le vent nous portera

Noir Desir - Le Vent Nous Portera

Οδηγία DSM - Εξαιρέσεις και Περιορισμοί

Μεταρρύθμιση στις Εξαιρέσεις;

Τον Μάιο του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την Στρατηγική για την Ψηφιακή Ενιαία Αγορά (*Digital Single Market Strategy, DSMS*), στην οποία ανακοίνωσε τα σχέδιά της για παροχή μεγαλύτερης ασφάλειας δικαίου για τη διασυνοριακή χρήση περιεχομένου για συγκεκριμένους σκοπούς (π.χ. έρευνα, εκπαίδευση) μέσω εναρμονισμένων εξαιρέσεων.

Η θεσμική μεταρρύθμιση στο δίκαιο των πνευματικών δικαιωμάτων στοχεύει να βελτιώσει τη διασυνοριακή πρόσβαση σε προστατευμένα έργα, εντός της ψηφιακής ενιαίας αγοράς (*Digital Single Market, DSM*) για την ενίσχυση της έρευνας και της

καινοτομίας. Η Οδηγία για την DSM περιλαμβάνει ένα σύνολο νέων υποχρεωτικών εξαιρέσεων και περιορισμών (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Η εισαγωγή υποχρεωτικών περιορισμών για την εξόρυξη δεδομένων στο ευρωπαϊκό δίκαιο πρέπει να αξιολογείται βάσει του διεθνούς και του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου των πνευματικών δικαιωμάτων, των εξαιρέσεων και των περιορισμών. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι λόγοι για τη θεσμοθέτηση μιας τέτοιας εξαίρεσης καθώς και οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της εκάστοτε θεσμικής μεταρρύθμισης.

Με τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου ψηφιακού περιβάλλοντος καινοτομίας, είναι αδιαμφισβήτητη η σημασία των δραστηριοτήτων εξόρυξης δεδομένων για την οικονομική ανάπτυξη της ΕΕ. Το ζήτημα που προκύπτει είναι εάν η μεταρρύθμιση που επιχειρήθηκε ανταποκρίνεται στις προκαθορισμένες προσδοκίες. Παρά το προοδευτικό κείμενο το οποίο αρχικά προτάθηκε, στο κείμενο που ακολούθησε είχε ήδη διευρυνθεί το πεδίο του περιορισμού της χρήσης.

Στο τελικό κείμενο, η «μεταρρύθμιση» περιορίζει την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού των δεδομένων για έρευνα και καινοτομία καθώς και γενικότερα την ευρύτερη πρόσβαση στα έργα και τις πληροφορίες που περιέχουν. Οι νεοφυείς επιχειρήσεις (*start-ups*) ωφελούνται από το νέο θεσμικό πλαίσιο διότι συνήθως, για να είναι αποτελεσματικές, επανεπενδύουν όλα τα κέρδη τους στην συνέχιση της έρευνας που επιτελούν, με την εξαίρεση για τους ερευνητικούς σκοπούς δεν αναγκάζονται να ξοδεύουν χρήματα για τη σύναψη συμβάσεων χρήσης με τους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων του υποκείμενου υλικού (Geiger, Frosio & Bulayenko, 2018).

Εξόρυξη Δεδομένων - Εξαιρέσεις και Περιορισμοί

Η Οδηγία 790/2019/ΕΕ περιλαμβάνει δύο άρθρα με εξαιρέσεις για την εξόρυξη δεδομένων που αφορούν κάθε αυτοματοποιημένη αναλυτική τεχνική η οποία στοχεύει στην ανάλυση κειμένου και δεδομένων που βρίσκονται σε ψηφιακή μορφή προκειμένου να δημιουργηθούν πληροφορίες που περιλαμβάνουν, αλλά δεν περιορίζονται μόνο, σε μοτίβα, τάσεις και συσχετίσεις.

Εξαιρέσεις ισχύουν για τη δυνατότητα εξαγωγής υλικού από μια βάση δεδομένων και για την αναπαραγωγή του υλικού, το οποίο προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα και το *sui generis* ειδικής φύσης συγγενικό δικαίωμα. Η εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων ισχύει και για το νέο δικαίωμα ψηφιακών χρήσεων της δημοσίευσης στον Τύπο που η Οδηγία DSM εισήγαγε. Σε αντίθεση με την προαιρετική εξαίρεση του άρθρου 5 της Οδηγίας 2001/29/EK, οι νέες εξαιρέσεις για την εξόρυξη δεδομένων είναι υποχρεωτικές, πλην ειδικών περιπτώσεων.

Η γενική εξαίρεση για την εξόρυξη δεδομένων αναφέρει ότι τα Κράτη Μέλη οφείλουν να προβλέψουν εξαίρεση ή περιορισμό των δικαιωμάτων όπως προβλέπεται στο άρθρο 5 (α) και στο άρθρο 7 παράγραφος 1 της Οδηγίας 96/9/EK, στο άρθρο 2 της Οδηγίας 2001/29/EK, στο άρθρο 4 παράγραφος 1 (α) και (β) της Οδηγίας 2009/24/EK και στο άρθρο 15 παράγραφος 1 της παρούσας Οδηγίας για αναπαραγωγή και εξαγωγή σε νόμιμα προσβάσιμα έργα και άλλα αντικείμενα για της σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Η Οδηγία DSM παρέχει στους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων ένα μηχανισμό εξαίρεσης, *opt out*. Η εξαίρεση στη χρήση ισχύει με την προϋπόθεση ότι η χρήση αφορά έργα ή/και άλλο υποκείμενο υλικό το οποίο δεν έχει δεσμευτεί ρητά με τον κατάλληλο τρόπο από τους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων ή δεν έχει προστατευτεί με τα κατάλληλα Μέτρα Τεχνολογικής Προστασίας, όπως τα διάφορα μηχαναγνώσιμα μέσα φραγής για την περίπτωση του περιεχομένου το οποίο έχει τεθεί δημόσια διαθέσιμο στο Διαδίκτυο.

Η εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων για το σκοπό της επιστημονικής έρευνας προβλέπει ότι τα Κράτη Μέλη οφείλουν να παρέχουν εξαίρεση από τα δικαιώματα τα οποία προβλέπονται στο άρθρο 5 (α) και άρθρο 7 παράγραφος 1 της Οδηγίας 96/9/EK, το άρθρο 2 της Οδηγίας 2001/29/EK και το άρθρο 15 παράγραφος 1 της παρούσας Οδηγίας για αναπαραγωγές και εξαγωγές δεδομένων, οι οποίες πραγματοποιούνται από ερευνητικούς οργανισμούς και ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, ώστε να διενεργήσουν εξόρυξη δεδομένων σε έργα ή σε άλλο υλικό στα οποία έχουν νόμιμη πρόσβαση για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.

Ισχύουν αρκετοί περιορισμοί για αυτή τη συγκεκριμένη εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων:

1. Οι δικαιούχοι της εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων περιορίζονται σε ερευνητικούς οργανισμούς, δηλαδή σε κάθε οργανισμό του οποίου ο πρωταρχικός στόχος είναι η διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας ή/και η διεξαγωγή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων οι οποίες περιλαμβάνουν παράλληλα τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας, (α) για μη κερδοσκοπικό σκοπό ή με επανεπένδυση όλων των κερδών στην επιστημονική του έρευνα, ή (β) με αναγνωρισμένη από Κράτος Μέλος αποστολή δημοσίου συμφέροντος, και (γ) ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς.
2. Η εξαίρεση ισχύει μόνο για έργα ή για άλλα αντικείμενα σαν υποκείμενο υλικό, στα οποία οι ερευνητικοί οργανισμοί έχουν νόμιμη πρόσβαση. Η εξαίρεση για την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων αφορά μόνο το σκοπό της επιστημονικής έρευνας.

Ο ανωτέρω περιορισμός προβλέπεται από το άρθρο 3 παράγραφος 3, σχετίζεται με την αιτιολογική σκέψη 16, επιτρέπει στους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων να θεσπίσουν τα εύλογα μέτρα για την προστασία της ασφάλειας και ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου φιλοξενούνται τα έργα. Ωστόσο, τέτοια μέτρα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα αναγκαία για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων ισχύει για εμπορικές και για μη εμπορικές εφαρμογές. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το ότι δεν μπορεί να παρακαμφθεί με σύμβαση. Οποιαδήποτε συμβατική διάταξη αντίθετη με την εξαίρεση που προβλέπεται στα άρθρα 3, 5 και 6 της *Οδηγίας DSM* δεν είναι εφαρμόσιμη.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 της *Οδηγίας DSM*, για τις εξαιρέσεις στην εξόρυξη δεδομένων εφαρμόζεται η δοκιμή τριών σταδίων. Οι διατάξεις περί Μέτρων Τεχνολογικής Προστασίας (*Technological Protection Measures, TPMs*) κατά της καταστρατήγησης ισχύουν για τις εξαιρέσεις. Τα μέτρα τεχνολογικής προστασίας περιλαμβάνουν λογισμικό, συσκευές ή τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται για τον αποκλεισμό ή τον περιορισμό της πρόσβασης σε ένα έργο ή σε ορισμένες ενέργειες σε σχέση με το έργο (π.χ. αντιγραφή). Τα *TPMs* περιλαμβάνουν μέτρα κρυπτογράφησης, κωδικούς πρόσβασης και στοιχεία ελέγχου πρόσβασης.

Το άρθρο 5 παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφος 4 (α), (β), (ε) εδάφια, της Οδηγίας 2001/29/EK εφαρμόζονται στις εξαιρέσεις και περιορισμούς της Οδηγίας

2019/790/EE. Το τελικό κείμενο της *Οδηγίας DSM* επιβάλλει ρητά, εξαίρεση για ειδική έρευνα με την εξόρυξη δεδομένων, επιτρέποντας την αποθήκευση των ερευνητικών αρχείων που δημιουργήθηκαν για τη διεξαγωγή της εξόρυξης δεδομένων, υπό το φως της αυξανόμενης εστίασης στην ποιότητα και την επαλήθευση των αποτελεσμάτων της έρευνας (Geiger et al, 2018).

Η αναφορά του άρθρου 1 η οποία σχετίζεται άμεσα με την εφαρμογή των άρθρων 3 & 4 τα οποία αφορούν την ειδική κατηγορία της εξόρυξης δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς. Θεσπίζει κανόνες σχετικά με εξαιρέσεις και περιορισμούς στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα, για τη διευκόλυνση χορήγησης αδειών πρόσβασης και χρήσης του υποκείμενου υλικού προς εξόρυξη.

Οι μεγάλες ερευνητικές ανάγκες για ευρεία και εύκολη πρόσβαση στα δεδομένα, κατά την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς, έχουν καταστήσει προφανή την ανάγκη για τη θεσμική προσέγγιση σε πιο ισχυρές εξαιρέσεις χρήσης και περιορισμούς των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Το προηγούμενο θεσμικό κεκτημένο της ΕΕ (Οδηγίες 2001/29/EK, 96/9/EOK, 2009/24/EK) προέβλεπε εξαιρέσεις για επιστημονικούς ερευνητικούς σκοπούς οι οποίοι έχουν προαιρετική εφαρμογή στην εξόρυξη δεδομένων. Δεν καλύπτουν πλήρως τις ανάγκες ορθής εφαρμογής των μεθόδων εξόρυξης. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι ερευνητές έχουν νόμιμη πρόσβαση στο περιεχόμενο, μέσω συνδρομών σε εκδόσεις ή αδειών ανοικτής πρόσβασης, αλλά δύναται να αποκλειστούν λόγω των ειδικών όρων των αδειών.

Στο παρόν πόνημα εστιάζουμε στις Εξαιρέσεις και τους Περιορισμούς που αφορούν την Εξόρυξη Κειμένων και Δεδομένων (α) στην ειδική εφαρμογή για σκοπούς επιστημονικής έρευνας στο άρθρο 3, (β) στη γενική εφαρμογή η οποία συμπεριλαμβάνει τον ιδιωτικό τομέα στο άρθρο 4. Με το άρθρο 3 προάγεται η επιστημονική έρευνα και η ανάπτυξη της καινοτομίας. Αφορά πανεπιστήμια, ερευνητικούς οργανισμούς, ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς. Το άρθρο 4 αφορά και ιδιωτικές εταιρείες. Παρά τη θεσμοθέτηση των άρθρων 3 και 4, τα ενδιαφερόμενα μέρη συνεχίζουν ακόμη να αντιμετωπίζουν ανασφάλεια δικαίου ως προς την έκταση κατά την οποία μπορούν να προβαίνουν σε εξόρυξη δεδομένων.

Άρθρο 3

Στο άρθρο 3 οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί προϋποθέτουν την ως προς το περιεχόμενο νόμιμη πρόσβαση για ανάγνωση, με συνδρομή, ελεύθερη πρόσβαση (*open access*), περιεχόμενο στο Διαδίκτυο (*Internet*) με ελεύθερη πρόσβαση χωρίς τεχνολογικούς μηχανισμούς προστασίας.

Στο άρθρο 3 για την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας επιτρέπεται η αναπαραγωγή και η εξόρυξη από ερευνητικούς οργανισμούς και ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς με σκοπό τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας σε υλικό στο οποίο έχουν νόμιμη πρόσβαση (σχετικοί ορισμοί στο άρθρο 2 παρ. 1, 3 και στην αιτιολογική σκέψη 12). Σύμφωνα με τον υποχρεωτικό περιορισμό δεν υφίσταται για την εξαγωγή των δεδομένων εύλογη αμοιβή ή αποζημίωση των δικαιούχων των πνευματικών δικαιωμάτων.

Υφίσταται αβεβαιότητα ως προς την επάρκεια των προϋπαρχόντων περιορισμών. Η Οδηγία 2001/29/EK είναι γνωστή σαν Οδηγία για την Κοινωνία της Πληροφορίας (*Information Society Directive, InfoSoc*). Η Οδηγία 2001/29 (α) καθιστά υποχρεωτική την εξαίρεση για προσωρινή αναπαραγωγή, η οποία καλύπτει λίγες περιπτώσεις γιατί η ορθή επιστημονική πρακτική απαιτεί μόνιμες αναπαραγωγές για την επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων της έρευνας, (β) θέτει προαιρετική εξαίρεση για την έρευνα η οποία μάλιστα, δεν ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη, (γ) θεωρεί προαιρετική την εξαίρεση για την ιδιωτική αναπαραγωγή, η οποία καλύπτει λίγες περιπτώσεις.

Το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2001/29/EK, θα συνεχίσει να εφαρμόζεται στις τεχνικές εξόρυξης δεδομένων που δεν περιλαμβάνουν τη δημιουργία αντιγράφων πέραν του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω εξαίρεσης. Σε αυτή την εξαίρεση των προσωρινών πράξεων αναπαραγωγής εμπίπτουν οι περιπτώσεις όπου η εξόρυξη των δεδομένων αφορά (α) δεδομένα για τα οποία δεν υφίστανται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, (β) προαναλυτική διαδικασία η οποία δεν περιλαμβάνει πράξεις αναπαραγωγής. Είναι δυνατές οι αναπαραγωγές που έλαβαν χώρα κατόπιν συμβατικής ρύθμισης μεταξύ του χρήστη των δεδομένων και του κατόχου των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Περιορίζονται οι δυνατότητες για εξόρυξη στις περιπτώσεις όπου κατά τη διαδικασία της εξόρυξης δεδομένων προσβάλλονται αποκλειστικά δικαιώματα (α) του δημιουργού

του έργου (αναπαραγωγής, παρουσίασης στο κοινό), (β) το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας για τις πρωτότυπες βάσεις δεδομένων του δημιουργού της βάσης δεδομένων, (γ) το δικαίωμα ειδικής φύσης (δικαίωμα *sui generis* το οποίο είναι στην ουσία ένα συγγενικό δικαίωμα) επί της βάσης δεδομένων, το οποίο αφορά τις μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων αλλά ενσωματώνουν μια ουσιαστική επένδυση από το δημιουργό της.

Το άρθρο 7 παράγραφος 1 της Οδηγίας 2019/790 αναφέρεται στις Κοινές Διατάξεις: «Κάθε συμβατική ρύθμιση αντίθετη στις εξαιρέσεις που προβλέπονται στα άρθρα 3, 5 και 6 είναι μη εκτελεστή». Συνεπώς, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1 οι συμβατικοί περιορισμοί και οι εξαιρέσεις καθιστούν αναγκαστικό διεθνές δίκαιο, *jus cogens*.

Τα αντίγραφα του υπό μελέτη υλικού αποθηκεύονται με το ανάλογο επίπεδο ασφάλειας. Χρησιμοποιούνται για την εξόρυξη και για την μετέπειτα επαλήθευση των αποτελεσμάτων. Οι δικαιούχοι ερευνητές οφείλουν να προστατεύσουν αναλογικά την ασφάλεια και την ακεραιότητα των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου φιλοξενούνται τα έργα ή τα άλλα αντικείμενα προστασίας. Τα Κράτη Μέλη ενθαρρύνουν της δικαιούχους να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την εφαρμογή της υποχρέωσης και των μέτρων που αναφέρονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 3.

Το άρθρο 2 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ ορίζει σαν ερευνητικό οργανισμό το πανεπιστήμιο (συμπεριλαμβανομένων των βιβλιοθηκών του), το ερευνητικό ίδρυμα ή κάθε άλλο φορέα που έχει πρωταρχικό στόχο τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας ή την εκτέλεση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας: α) σε μη κερδοσκοπική βάση ή μέσω της εκ νέου επένδυσης όλων των κερδών του στην επιστημονική του έρευνα, ή β) στο πλαίσιο αναγνωρισμένης από Κράτος Μέλος αποστολής δημοσίου συμφέροντος κατά τρόπον ώστε μια επιχείρηση που ασκεί αποφασιστική επιρροή σε έναν τέτοιο οργανισμό να μη μπορεί να επωφεληθεί κατά προτεραιότητα στην πρόσβαση στα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 12, στο πεδίο εφαρμογής περιλαμβάνονται και τα νοσοκομεία που διεξάγουν έρευνα. Η επιστημονική έρευνα καλύπτει όλα τα επιστημονικά πεδία: φυσικές, κοινωνικές, ανθρωπιστικές, εφαρμοσμένες ή θεωρητικές

επιστήμες. Οφείλει να υποστηρίζεται από δημόσια χρηματοδότηση ή διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας ή δημόσιες συμβάσεις. Αντίθετα, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 12 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως ερευνητικοί οι οργανισμοί σε όσους ασκείται αποφασιστική επιρροή και έλεγχος από εμπορικές επιχειρήσεις, λόγω διαρθρωτικών ιδιοτήτων μετόχου ή μέλους, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε προνομιακή πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας.

Ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρούνται (α) οι δημόσιες βιβλιοθήκες και τα μουσεία, ανεξάρτητα από το είδος των έργων ή των άλλων αντικειμένων προστασίας τα οποία διατηρούν στις μόνιμες συλλογές τους, (β) αρχεία και ιδρύματα κινηματογραφικής ή ακουστικής κληρονομιάς, (γ) οι εθνικές βιβλιοθήκες και τα εθνικά αρχεία, (δ) εκπαιδευτικά ιδρύματα, ερευνητικοί οργανισμοί και ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί του δημόσιου τομέα (στο μέτρο που αφορούν τα αρχεία και τις προστιτές στο κοινό βιβλιοθήκες της).

Νόμιμη πρόσβαση είναι όταν πραγματοποιείται το αντικείμενο της έρευνας (α) στη βάση μιας πολιτικής ανοικτής πρόσβασης, (β) μέσω συμβατικών ρυθμίσεων μεταξύ δικαιούχων και ερευνητικών οργανισμών ή ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς, (γ) με συνδρομές, ή (δ) με άλλα νόμιμα μέσα.

Όταν το έργο καθίσταται διαθέσιμο στο κοινό μέσω διαδικτύου, και εφόσον οι δικαιούχοι δεν έχουν παρακρατήσει τα δικαιώματα αναπαραγωγής και εξαγωγής για την εξόρυξη δεδομένων με τον συγκεκριμένο τρόπο. Σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί να θεωρηθεί ως ενδεδειγμένη η διατήρηση των δικαιωμάτων με συμβατικές συμφωνίες ή με μονομερή δήλωση.

Οι δικαιούχοι θα πρέπει να είναι σε θέση να εφαρμόζουν μέτρα ώστε να εξασφαλίζουν ότι η διατήρηση των δικαιωμάτων τους γίνεται σεβαστή. Αυτή η εξαίρεση δεν θα πρέπει να θίγει την υποχρεωτική εξαίρεση για την εξόρυξη δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς.

Ο περιορισμός του άρθρου 3 είναι υποχρεωτικός, απόλυτος, με συγκεκριμένη περιγραφή των χρηστών που μπορούν να τον επικαλεστούν, δεν δίνει τη δυνατότητα σε κανένα να αρνηθεί στον νόμιμο χρήστη την εξόρυξη δεδομένων. Δεν οφείλουν αμοιβή αποζημίωσης των δικαιούχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Εάν

έχουν προκύψει στους κατόχους διάφορες διαδικαστικές δαπάνες λόγω τυχόν αναγκαίας διαχείρισης δεδομένων για τη διάθεση των δεδομένων στον χρήστη τότε δικαιούνται εύλογης αμοιβής για αυτές της τεχνικές διαδικασίες.

Παρά το γεγονός ότι μια δραστηριότητα γίνεται να επιτρέπεται με βάση το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, το άρθρο 3 είναι αναγκαστικό δίκαιο διότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση *Ryanair* έχει αποφασίσει ότι ακόμη όταν κάτι δεν προστατεύεται με κανονικό πνευματικό ή συγγενικό δικαίωμα μπορεί να περιοριστεί η χρήση του συμβατικά με γενικούς όρους. Συνεπώς το αναγκαστικό δίκαιο που επιβάλλει το άρθρο 3 αποκλείει την ανάγκη για συμβατικούς αποκλεισμούς στην πρόσβαση του υπό ανάλυση υλικού για εξόρυξη δεδομένων με ερευνητικό σκοπό (CJEU, C-30/2014).

Άρθρο 4

Στο άρθρο 4 οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί προϋποθέτουν την ως προς το περιεχόμενο νόμιμη πρόσβαση για ανάγνωση, με συνδρομή, ελεύθερη πρόσβαση (*open access*), για περιεχόμενο στο Διαδίκτυο (*Internet*) με ελεύθερη πρόσβαση χωρίς τεχνολογικούς μηχανισμούς προστασίας.

Το Άρθρο 4 είναι γενικός υποχρεωτικός περιορισμός ο οποίος περιλαμβάνει και τον ιδιωτικό τομέα. Γενικός γιατί μπορεί να τον επικαλεστεί ο οποιοσδήποτε, ακόμη και οι κερδοσκοπικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και για οποιονδήποτε σκοπό. Είναι οριζόντιας εφαρμογής και όχι αποκλειστικά για τον ερευνητικό τομέα όπως το άρθρο 3. Υπάρχει μια προϋπόθεση. Δεν είναι αναγκαστικό δίκαιο. Δεν είναι συμβατικού δικαίου αλλά μονομερής. Η αναγκαία προϋπόθεση είναι ότι δεν έχει τηρηθεί μονομερής επιφύλαξη δικαιωμάτων από τους δικαιούχους σαν μονομερής δικαιοπραξία μέσω π.χ. μεταδεδομένων (*metadata*), όρους και προϋποθέσεις (*terms & conditions*), συμβάσεις, μονομερείς δηλώσεις...

Υπάρχει η δυνατότητα για άσκηση δικαιώματος *opt out*. Για να το επικαλεστεί ο δικαιούχος που έχει ασκήσει το δικαίωμα *opt out* πρέπει πρώτα ο δικαιούχος να αποδείξει, όχι μόνο ότι έχει τηρήσει την επιφύλαξη αλλά επιπλέον ότι αυτό, σαν απευθυντέα δήλωση βούλησης, έχει έρθει στην σφαίρα αντίληψης αυτού που έκανε την

πράξη της εξόρυξης δεδομένων. Μονομερής απευθυντέα είναι η δικαιοπραξία, η οποία πρέπει να περιέλθει σε αυτόν τον οποίο απευθύνεται, προκειμένου να επέλθουν τα έννομα αποτελέσματά της (π.χ. η καταγγελία).

Στη γενική εξαίρεση του άρθρου 4 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ επιτρέπεται η εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων για συγκεκριμένο διάστημα σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα που προβλέπονται στο αρ. 5 στοιχείο (α) και στο αρ. 7 παρ. 1 της Οδηγίας 96/9/ΕΚ, στο αρ. 2 της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ, στο αρ. 4 παρ. 1 στοιχεία (α) και (β) της Οδηγίας 2009/24/ΕΚ και στο αρ. 15 παρ. 1 της παρούσας Οδηγίας για αναπαραγωγές και εξαγωγές νομίμως προσβάσιμων έργων και άλλου υλικού για τους σκοπούς της εξόρυξης δεδομένων. Οι αναπαραγωγές και εξαγωγές που πραγματοποιούνται σύμφωνα με την παρ. 1 μπορεί να διατηρούνται για όσο διάστημα είναι αναγκαίο.

Οι εξαιρέσεις ή οι περιορισμοί που προβλέπεται στην παρ. 1 εφαρμόζεται υπό την προϋπόθεση ότι η χρήση δεν έχει ρητά περιοριστεί από της δικαιούχους των δικαιωμάτων με κατάλληλο τρόπο. Το άρθρο 4 δεν θίγει την εφαρμογή του άρθρου 3 της παρούσας οδηγίας.

Τεχνικές ανάλυσης δεδομένων χρησιμοποιούνται ευρέως από ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς για την ανάλυση μεγάλων όγκων δεδομένων σε διάφορους τομείς της ζωής και για διάφορους σκοπούς (σχεδιασμό κρατικής πολιτικής, δημόσιες υπηρεσίες, λήψη σύνθετων επιχειρηματικών αποφάσεων, ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, δημοσιογραφική έρευνα, καταπολέμηση της διαφθοράς...).

Υπάρχουν εξαιρέσεις και περιορισμοί που αφορούν το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Οι ερευνητικοί οργανισμοί επωφελούνται από την εξαίρεση όταν οι ερευνητικές τους δραστηριότητες διεξάγονται στο πλαίσιο συμπράξεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 11 οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να συνεχίσουν να αποτελούν τους επωφελούμενους της εξαίρεσης και να είναι σε θέση να βασίζονται στους ιδιώτες εταίρους τους για τη διεξαγωγή εξόρυξης δεδομένων. Είναι υποχρεωτικός ο χαρακτήρας της ρύθμισης (α) με υποχρεωτική την πρόβλεψη στη νομοθεσία των Κρατών Μελών της ΕΕ, (β) με εφαρμογή της εξαίρεσης υπό την προϋπόθεση του μη

ρητού περιορισμού της χρήσης από τον δικαιούχο δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας, (γ) με ρητό αποκλεισμό αποζημίωσης.

Τα ζητούμενα από την εφαρμογή της Οδηγίας είναι ο υψηλός βαθμός άρσης της ανασφάλειας δικαίου στην επιστημονική έρευνα ώστε να επιτευχθεί η μεγιστοποίηση του δυναμικού ανάπτυξης της ψηφιακής οικονομίας με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ ως χώρου έρευνας και καινοτομίας σε ένα σύγχρονο περιβάλλον όπου η έρευνα διεξάγεται ολοένα και περισσότερο με τη συνδρομή της ψηφιακής τεχνολογίας. Η διαδικασία της ενσωμάτωσης στα Κράτη Μέλη που τώρα εξελίσσεται, θα διαμορφώσει τα θεσμικά κείμενα τα οποία θα εφαρμοσθούν, καθορίζοντας τις λεπτομέρειες που θα παίξουν κρίσιμο ρόλο στην απελευθέρωση των δραστηριοτήτων εξόρυξης δεδομένων ή στη δημιουργία νέων εμποδίων και αντιφάσεων στα ζητήματα της κανονιστικής συμμόρφωσης.

... είδα την επιστήμη να γράφεται από τους λαθρέμπορους
είδα την τέχνη να καταξιώνεται από τους συμβολαιογράφους
είδα τη δικαιοσύνη να απονέμεται από τους απατεώνες ...

ΤΟΚΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΜΕ ΤΟ ΚΑΜΕΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

Εκδόσεις Κέδρος, 2012

Ιωάννης Ιωαννίδης

Professor of Medicine,

of Biomedical Data Science,

of Statistics

at Stanford University

Director of Meta-Research Innovation Center at Stanford & Berlin

Αποτελούν Μεταρρύθμιση οι Εξαιρέσεις της Οδηγίας DSM;

Γενική Αξιολόγηση

Το σύγχρονο ζήτημα και η πρόκληση που πρέπει να διαχειριστούμε είναι η αναγκαιότητα για τη μετατόπιση του κανονιστικού πλαισίου από την παραδοσιακή αποκλειστική προστασία των δικαιούχων της πνευματικής ιδιοκτησίας, προς μια δίκαιη χρήση της παραγόμενης πληροφορίας, με την ενδυνάμωση των δικαιωμάτων πρόσβασης και χρήσης. Έτσι θα αναπτυχθεί η οικονομία της καινοτομίας και η δημοκρατία.

Η ευκαιρία για την ΕΕ είναι η δημιουργία ενός πιο ανθρωποκεντρικού ψηφιακού τοπίου. Αυτό προϋποθέτει ότι η καινοτομία και η ψηφιακή τεχνολογία θα τεθούν στην υπηρεσία του ανθρώπου, η πνευματική ιδιοκτησία θα προστατευθεί με νέο σύγχρονο τρόπο διασφαλίζοντας τη δίκαιη χρήση, τα παραγόμενα ψηφιακά αγαθά θα αναγνωριστούν ως δημόσια αγαθά με τη δίκαιη κατανομή των κερδών στους παραγωγούς του ψηφιακού περιεχομένου και την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση. Μόνον έτσι ο ψηφιακός μετασχηματισμός θα τεθεί στην υπηρεσία του δημόσιου συμφέροντος και όχι της αγοράς.

Οι νέες εξαιρέσεις για την εξόρυξη δεδομένων προκαλούν καθοριστικές θετικές εξωτερικότητες στην οικονομία. Η εισαγωγή των άρθρων 3 και 4 της *Οδηγίας DSM* εξυπηρετεί σημαντικούς στόχους εφαρμογής αναπτυξιακής πολιτικής. Φιλοδοξεί να παρέχει ένα κανονικοποιημένο πεδίο ανάπτυξης της καινοτομίας, με σταθερούς ίσους όρους ανταγωνισμού για έρευνα σε ολόκληρη την Ευρώπη με νόμιμη διεξαγωγή προγραμμάτων εξόρυξης δεδομένων. Οι προσδοκώμενες θετικές επιπτώσεις της *Οδηγίας DSM* εστιάζονται στην εναρμόνιση των Κρατών Μελών στο νέο υποχρεωτικό θεσμικό πλαίσιο για τις εξαιρέσεις στην εξόρυξη δεδομένων. Το εναρμονισμένο πλαίσιο για την έρευνα με την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων θα προάγει την καινοτομία στην *DSM*, προωθώντας μεγαλύτερα ολοκληρωμένα ερευνητικά προγράμματα σε όλη την έκταση της.

Η εναρμόνιση θα υποστηρίξει το εκτεταμένο πεδίο εφαρμογής του περιορισμού. Καλύπτει εμπορικές, μη εμπορικές χρήσεις και τη μη εκτελεστικότητα αντίθετων συμβατικών διατάξεων (Οδηγία 1996/9/EK).

Θα ήταν κρίσιμο, η συμπερίληψη των διαφόρων χρήσεων να μην αποκλείσει την εξαίρεση οποιασδήποτε πρακτικής χρησιμότητας. Οι εκδότες μπορούν να αποκλείουν συμβατικά την εξόρυξη στους όρους των αδειών πρόσβασης στο υλικό που δύναται να χορηγούν. Το κόστος των συναλλαγών για να αποκτήσουν οι χρήστες άδεια εξόρυξης περιεχομένου από πολλούς εκδότες μπορεί *de facto* να δημιουργήσει μη βιώσιμα ερευνητικά προγράμματα εξόρυξης δεδομένων.

Η *Οδηγία DSM* προστατεύει την έρευνα με τη χρήση της εξόρυξης δεδομένων από τον συμβατικό αποκλεισμό της. Ισχύει μόνο για την ειδική εξαίρεση για ερευνητικούς σκοπούς, ενώ η ευρύτερη γενική εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων, η οποία

προβλέπεται στο άρθρο 4, μπορεί να παρακαμφθεί από τους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων.

Στη νέα μεταρρύθμιση, εξακολουθούν να υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις εξαιτίας της αβέβαιης και περιορισμένης δυνατότητας εφαρμογής της προβλεπόμενης ευρύτερης εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων (Geiger et al, 2018).

Τα ζητήματα της δυσχέρειας εφαρμογής κυμαίνονται (α) από την εξαίρεση του πεδίου εφαρμογής που ισχύει για μη εγκεκριμένους δικαιούχους κάτω από ένα καθεστώς εξαίρεσης, *opt-out regime*, (β) μέχρι τους πολλαπλούς περιορισμούς που ισχύουν στην εξαίρεση για τους ερευνητικούς σκοπούς, (γ) καθώς και τη συνύπαρξη των εξαιρέσεων με τα *TPMs*.

Μέτρα Τεχνολογικής Προστασίας

Η εισαγωγή μέτρων για την προστασία της ασφάλειας και της ακεραιότητας, των δικτύων και των βάσεων δεδομένων, ενδέχεται να επιτρέπει στους δικαιούχους να αποκλείουν την πρόσβαση σε ερευνητές που επιθυμούν να διεξάγουν εξόρυξη δεδομένων. Η αιτιολογική σκέψη 16 αναφέρει με σαφήνεια ότι τα μέτρα πρέπει να παραμείνουν αναλογικά με τους δυνητικά εμπλεκόμενους κινδύνους. Τα μέτρα τεχνολογικής προστασίας (*TPM's*) δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα απαραίτητα για να επιτευχθεί ο στόχος διασφάλισης της ακεραιότητας του συστήματος, και δεν πρέπει να υπονομεύουν την αποτελεσματική εφαρμογή της εξαίρεσης (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Για την αποφυγή κάθε αμφιβολίας στην ερμηνεία των διατάξεων, θα ήταν επιθυμητό να συμπεριληφθεί η ίδια διατύπωση στο άρθρο 3 παράγραφος 3 παρά να αναφέρεται μόνο σε περιορισμό των μέτρων που υπερβαίνουν τον στόχο τους. Ένας παραλληλισμός μπορεί να γίνει μεταξύ αυτών των διατάξεων και των εγγυήσεων που έχουν τεθεί στο πλαίσιο της διαχείρισης της κυκλοφορίας από τους τηλεπικοινωνιακούς φορείς (Κανονισμός ΕΕ 2015/2120 ΕΚ).

Σύμφωνα με τον Κανονισμό της Ενιαίας Αγοράς Τηλεπικοινωνιών, μέτρα διαχείρισης της κυκλοφορίας μπορούν να εφαρμοστούν μόνο για τη συμμόρφωση με το δίκαιο της ΕΕ. Οι δημόσιες αρχές οι οποίες δεσμεύονται από το δίκαιο της ΕΕ, διατηρούν την

ακεραιότητα και την ασφάλεια του δικτύου, ενώ ταυτόχρονα προλαμβάνουν ή μετριάζουν τη συμφόρηση του δικτύου.

Το πεδίο εφαρμογής της *Οδηγίας DSM* εστιάζει σε μέτρα για την πρόληψη της συμφόρησης διότι η αιτιολογική σκέψη 12 προβλέπει ότι τα μέτρα ασφάλειας και ακεραιότητας πρέπει να επιτρέπονται μέσα στην οπτική ενός δυνητικά υψηλού αριθμού αιτημάτων πρόσβασης και λήψης των έργων ή άλλου υποκείμενου υλικού (Οδηγία 2019/790/EE).

Η εφαρμογή αυτών των μέτρων πρέπει να είναι αποτέλεσμα των κοινώς αποδεκτών βέλτιστων πρακτικών. Εφαρμογή διατάξεων κατά της καταστρατήγησης ενδέχεται να καταπατά προνόμια των χρηστών. Οι επιπτώσεις των *TPM's* στις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς έχουν επισημανθεί στη βιβλιογραφία (Frosio, 2011).

Τα *TPM's* ενδέχεται να περιορίσουν ή να εμποδίσουν εντελώς την πρόσβαση σε έργα για σκοπούς που δεν περιορίζονται από τα δικαιώματα των συγγραφέων ή προνομιακές χρήσεις. Οι δικαιούχοι υποχρεούνται να διαθέσουν τα μέσα περιορισμού της καταστρατήγησης ώστε να ωφεληθούν από την εξαίρεση και τους περιορισμούς (Οδηγία 2019/790/EE).

Οι *Guibault et al.* υποστήριξαν ότι ακόμη και αν το άρθρο 6 παράγραφος 4 της Οδηγίας 2001/29/EE δημιουργεί μια υποχρέωση παροχής μέσων για την άσκηση περιορισμού, η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται στους ιδιοκτήτες δικαιωμάτων, δεν παρέχει στους χρήστες καμία εξουσία να εκτελούν πράξη καταστρατήγησης (Guibault, 2002).

Στις εθνικές δικαιοδοσίες των Κρατών Μελών υφίστανται ασυνεπείς υλοποιήσεις των Μέτρων Τεχνολογικής Προστασίας (*TPM's*) για τη διασφάλιση της εφαρμογής των εξαιρέσεων και περιορισμών. Οι διατάξεις κατά της καταστρατήγησης ενδέχεται να περιορίσουν αποτελεσματικά την εναρμονισμένη επικαρπία των δικαιωμάτων καθώς και την πρόσβαση των χρηστών στις νέες υποχρεωτικές εξαιρέσεις, περιορίζοντας έτσι περεταίρω την αποτελεσματικότητα της *DSM*.

Νόμιμη Πρόσβαση

Η εφαρμογή της εξαίρεσης μόνο σε έργα στα οποία έχουν νόμιμη πρόσβαση οι ερευνητικοί οργανισμοί θα εξαρτούσε, *de facto*, εκ των πραγμάτων την έρευνα για την εξόρυξη δεδομένων σε ιδιωτικούς διακανονισμούς. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Εταιρεία Πνευματικών Δικαιωμάτων, η εξαίρεση μπορεί ουσιαστικά να αμφισβητηθεί για ορισμένους χρήστες από έναν κάτοχο πνευματικών δικαιωμάτων που αρνείται να παραχωρήσει νόμιμη πρόσβαση σε προστατευόμενα έργα ή παραχωρεί νόμιμη πρόσβαση μόνο υπό όρους (European Copyright Society, 2017).

Η υπαγωγή της εξόρυξης δεδομένων στη νόμιμη πρόσβαση θα αυξήσει το κόστος, το οποίο επιβαρύνει την υλοποίηση των ερευνητικών προγραμμάτων εξόρυξης δεδομένων. Εάν μόνο οι χρήστες με νόμιμη πρόσβαση μπορούν να πραγματοποιήσουν έρευνα εξόρυξης δεδομένων, τότε οι εκδότες ενδέχεται να τιμολογήσουν την εξόρυξη δεδομένων στις συνδρομές πρόσβασης που διαθέτουν.

Η υπαγωγή της έρευνας που υλοποιείται με την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων στην αγορά δικαιωμάτων πρόσβασης από τους δικαιούχους, προάγει τις διακρίσεις στην έρευνα. Η δυνατότητα πρόσβασης στο ερευνητικό υλικό καθίσταται ανάλογη με την οικονομική δύναμη των ερευνητικών οργανισμών. Μόνο λίγοι ερευνητικοί οργανισμοί θα μπορούν να αποκτήσουν άδειες για όλες τις βάσεις δεδομένων που σχετίζονται με ένα εκτεταμένο ερευνητικό πρόγραμμα εξόρυξης δεδομένων.

Για την πλειονότητα των ερευνητικών οργανισμών, η σύναψη συμβάσεων θα καταστήσει αδύνατη την εκτέλεση ολοκληρωμένων προγραμμάτων εξόρυξης δεδομένων, ιδίως Κρατών Μελών με πιο περιορισμένη πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Θα επεκτείνει τις δυσκολίες διακρατικής συνεργασίας. Θα επεκτείνει το χάσμα μεταξύ πλουσιότερων και φτωχότερων ερευνητικών ιδρυμάτων. Κατά πάσα πιθανότητα, θα αυξήσει το χάσμα στην παραγωγή επιστήμης και καινοτομίας μεταξύ των ανεπτυγμένων και των λιγότερο ανεπτυγμένων ευρωπαϊκών χωρών.

Ο χαμηλός προϋπολογισμός της έρευνας με εξόρυξη δεδομένων θα περιορίσει το εύρος του πεδίου της έρευνας, την ποιότητα, την προστιθέμενη αξία. Η συνολική απόδοση του ερευνητικού προγράμματος θα είναι αρκετά κάτω από το βέλτιστο επίπεδο. Η επιλογή αυτής της πολιτικής δημιουργεί αρνητικές εξωτερικεύσεις.

Στην περίπτωση της έρευνας σε παγκόσμια κλίμακα, γίνονται ακόμη πιο σημαντικές οι αρνητικές εξωτερικότητες για τα συνολικά παραγόμενα αποτελέσματα διότι αυτοί οι οργανισμοί, κυρίως ιδιωτικοί με ισχύ στην αγορά, που θα μπορούσαν να εκτελούν ολοκληρωμένα προγράμματα εξόρυξης δεδομένων αποκλείονται από τη δυνατότητα εξαίρεσης. Πρέπει να επεκταθεί η δυνατότητα εξαίρεσης σε οποιονδήποτε έχει νόμιμη πρόσβαση για τη βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων στην παραγωγή νέας γνώσης (European Commission, 2016).

Ερευνητικοί Οργανισμοί

Ο ορισμός των ερευνητικών οργανισμών στο άρθρο 2 της *Οδηγίας DSM* είναι προβληματικός. Για να πληρούν τις προϋποθέσεις για εξαίρεση, οι ερευνητικοί οργανισμοί πρέπει να λειτουργούν σε μη κερδοσκοπική βάση ή επανεπενδύοντας όλα τα κέρδη στην επιστημονική τους έρευνα, ή να προωθούν την αποστολή για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Η *Οδηγία DSM* περιορίζει περαιτέρω το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης η οποία δεν ισχύει για Ερευνητικά Ιδρύματα που ελέγχονται από εμπορικές επιχειρήσεις (Οδηγία 2019/790/EE).

Η Εκτίμηση Επιπτώσεων διαπίστωσε ότι μέρος της ερευνητικής κοινότητας έχει εκφράσει την ανησυχία ότι η έννοια της Οργάνωσης που εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον θα μπορούσε να είναι δύσκολο να οριστεί και να εφαρμοστεί (European Commission, 2016).

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 12, η έννοια της οργάνωσης που εξυπηρετεί αποστολή με σκοπό το δημόσιο συμφέρον μπορεί να αντανακλάται μέσω του κοινού χρηματοδότη ή μέσω διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας ή των δημοσίων συμβάσεων (Οδηγία 2019/790/EE). Θα μπορούσε να ασκηθεί έλεγχος των διαρθρωτικών καταστάσεων όπως μέσω της ποιότητας των μετόχων τους ή των μελών τους ή τη νομική υπόσταση της οργάνωσης. Αποκλείει ερευνητικούς οργανισμούς οι οποίοι προτιμούν την παροχή πρόσβασης στα αποτελέσματα της έρευνάς τους σε εμπορικές οντότητες.

Η επιλογή της πολιτικής αποκλεισμού από την εξαίρεση των μη συνδεδεμένων με τον οργανισμό μεμονωμένων ερευνητών, οι οποίοι λειτουργούν με τους ίδιους όρους με

τους οργανωμένους σε εγκεκριμένο ερευνητικό οργανισμό, υπολείπεται όσον αφορά την επάρκεια και αναλογικότητα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο η υπάρχουσα εξαίρεση για ανάλυση κειμένου και δεδομένων περιλαμβάνει και τους μεμονωμένους ερευνητές ως δικαιούχους και οποιοδήποτε άτομο με νόμιμη πρόσβαση σε μια εργασία.

Η περιορισμένη έμμεση εφαρμογή της νέας εξαίρεσης σε ιδιώτες περιγράφεται από την αιτιολογική σκέψη 11 της *Οδηγίας DSM* η οποία διευκρινίζει ότι οι οργανισμοί έρευνας πρέπει να επωφεληθούν από την εξαίρεση, όταν οι ερευνητικές τους δραστηριότητες διεξάγονται στο πλαίσιο εταιρικών σχέσεων και συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα.

Η αιτιολογική σκέψη 11 αναφέρεται στην έρευνα με χρήση μεθόδων εξόρυξης δεδομένων που πραγματοποιείται από ιδιωτικές επιχειρήσεις στο πλαίσιο συνεργασίας με τον ερευνητικό οργανισμό, εκτός εάν ο ιδιωτικός φορέας ελέγχει τον οργανισμό που πραγματοποιεί την έρευνα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1. Οι συμπράξεις μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ. – *Public Private Partnerships, PPPs*) είναι ασύμβατες με τον σκοπό και την επιχειρηματική φυσιογνωμία των νεοσύστατων επιχειρήσεων, καθώς είναι χρονοβόρα και σχεδόν αδύνατη η διαχείριση αυτών των συμπράξεων για τις μικρές ερευνητικές ομάδες (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Δικαιούχοι

Ο περιορισμός των δικαιούχων μέσω του συμβατικού μηχανισμού εξαίρεσης, opt-out regime, που προβλέπεται από το άρθρο 4 της *Οδηγίας DSM*, υπονομεύει μια ευρεία νομική αντίληψη, ότι το δικαίωμα ανάγνωσης πρέπει να ταυτίζεται με το δικαίωμα εξόρυξης (Handke, Guibault & Vallbe, 2015).

Ο συμβατικός μηχανισμός εξαίρεσης που ισχύει για την εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων δεν παρέχει πλήρως στην ευρωπαϊκή *DSM* το νομικό πλαίσιο για την κάλυψη του θεσμικού χάσματος με άλλα κράτη τα οποία υιοθετούν ρήτρες διευκόλυνσης της προσπέλασης στο προς έρευνα υλικό ή μοντέλα δίκαιης χρήσης για να επιτρέψουν σε ένα ευρύτερο αριθμό ερευνητικών φορέων να εκτελέσουν έρευνα εξόρυξης δεδομένων και την προώθηση των σχετικών καινοτομιών.

Λανθασμένες επιλογές πολιτικής μπορούν να αναστείλουν ή να επιβραδύνουν ευκαιρίες καινοτομίας για ένα ευρύ φάσμα παραγόντων της αγοράς, από μεγάλες εταιρείες έως νεοσύστατες επιχειρήσεις και μεμονωμένους ερευνητές, με ιδιαίτερα σοβαρές επιπτώσεις στον μετασχηματισμό του τομέα της καινοτομίας που βασίζεται στην Τεχνητή Νοημοσύνη (AI). Δεδομένης της παγκόσμιας φύσης της σύγχρονης οικονομίας, η εκτίμηση επιπτώσεων θα έπρεπε να είχε εξετάσει τον αντίκτυπο της προτεινόμενης εξαίρεσης στο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της ΕΕ έναντι των άλλων κορυφαίων καινοτόμων οικονομιών που επιτρέπουν σε όλες τις επιχειρήσεις να εκτελούν την εξόρυξη δεδομένων υπό μοντέλα συμβατικών συναλλαγών βασισμένα στην ορθή/δίκαιη χρήση π.χ. ΗΠΑ, Καναδάς, Ισραήλ (European Commission, 2014).

Στην Εκτίμηση Επιπτώσεων θα έπρεπε τουλάχιστον να έχει αξιολογηθεί η δυνατότητα επέκτασης ενός περιορισμού σύμφωνα με τον οποίο δεν θα μπορούσαν να παρακαμφθούν συμβατικά κάποιες προκαθορισμένες κατηγορίες δικαιούχων. Για παράδειγμα, η χρήση αυτοματοποιημένων αναλυτικών τεχνικών στη δημοσιογραφική έρευνα μπορεί να συμβάλει στην επίλυση ορισμένων σύγχρονων προβλημάτων των μέσων (π.χ. βελτιστοποίηση κόστους, το φαινόμενο των «ψεύτικων ειδήσεων»). Επίσης, η ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου στη χρήση αναλυτικών τεχνικών εξόρυξης δεδομένων μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη σε Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς π.χ. *Europol* και *Frontex*, για λόγους δημόσιας ασφάλειας π.χ., ανάλυση δεδομένων σχετικών με την τρομοκρατία, καθώς και για τη διεξαγωγή διασυνοριακών διοικητικών και δικαστικών ερευνών.

Το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης πρέπει να διευρυνθεί. Στην περίπτωση της εξόρυξης δεδομένων για εμπορικές χρήσεις που πραγματοποιούνται από ορισμένους οργανισμούς π.χ. δημόσιες αρχές, δημοσιογραφικοί οργανισμοί, θα μπορούσε να είχε ληφθεί υπόψη η δίκαιη αμοιβή, παρά ένας μηχανισμός εξαίρεσης υπό την προϋπόθεση ότι η βλάβη μπορεί να αποδειχθεί βάσει των σχετικών εμπειρικών δεδομένων.

Τέλος, το νέο πακέτο μεταρρυθμίσεων ενδέχεται να οδηγήσει σε μια περαιτέρω κακή αντιστάθμιση για τα μέρη τα οποία εξαιρούνται από την εφαρμογή του περιορισμού. Προφανώς, μπορεί να αντιμετωπίσουν ακόμη υψηλότερο κόστος συναλλαγής για τη διεξαγωγή έρευνας εξόρυξης δεδομένων, καθώς επίσης ενδέχεται στην τελική αμοιβή να υπολογιστεί το νέο συγγενικό δικαίωμα των εκδοτών τύπου για διαδικτυακές

χρήσεις το οποίο εισάγεται με την Οδηγία DSM, επιπλέον των μέχρι τώρα παραδοσιακών πνευματικών δικαιωμάτων και των *sui generis* της βάσης δεδομένων (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Η αντιγραφή των διαδικτυακών ειδησεογραφικών δημοσιεύσεων για τους σκοπούς της εξόρυξης δεδομένων, θα αποτελούσε παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων των εκδοτών του Τύπου για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη τα οποία δεν εντάσσονται στην εφαρμογή της προτεινόμενης εξαίρεσης. Συνεπώς, εγείρει πολυδάπανες υποχρεώσεις αδειοδότησης για πολλές κατηγορίες χρηστών.

Επιστημονική Έρευνα

Ο περιορισμός της εξαίρεσης της εξόρυξης δεδομένων στην επιστημονική έρευνα θα μπορούσε επίσης να περιορίσει την αποτελεσματικότητα της μεταρρύθμισης και να δημιουργηθούν επιπλοκές σε πρακτικά ζητήματα. Η Εκτίμηση Επιπτώσεων δεν αναφέρει καμία λογική εξήγηση για τη θεσμοθέτηση της νόμιμης πρόσβασης αποκλειστικά για ειδικό σκοπό.

Η προσέγγιση αγνοεί μεγάλο αριθμό πιθανών εφαρμογών της εξόρυξης δεδομένων που μπορεί να εξαιρούνται από το θεσμοθετημένο εύρος της εξαίρεσης σε σχέση με το αποκλειστικό δικαίωμα των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση θα μπορούσε να εγείρει λεπτά θέματα σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής του νέου περιορισμού εντός ερευνητικών οργανισμών που απολαμβάνουν νόμιμη πρόσβαση σε μια βάση δεδομένων. Για παράδειγμα, εάν ένα δημόσιο πανεπιστήμιο έχει νόμιμη πρόσβαση σε μια βάση δεδομένων με άδεια «για εκπαιδευτικούς σκοπούς», θα πρέπει να πληρώσει ένα επιπλέον τέλος αδειοδότησης για «επιστημονική έρευνα»; Εάν πραγματικά συμβαίνει αυτό, θα έκανε αυτή την υποχρέωση να αντιβαίνει στην απαγόρευση συμβατικής παράκαμψης της εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων;

Δεδομένου του πεδίου εφαρμογής του νέου περιορισμού και της πρόβλεψης χωρίς συμβατική παράκαμψη, η απάντηση είναι μάλλον όχι. Ωστόσο, πιθανώς τα ερευνητικά ιδρύματα θα βρουν νομική αβεβαιότητα στον περιορισμό για την ανάπτυξη της έρευνας με εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων λόγω της ευθύνης που ενδέχεται να προκύψει

και τα συναφή κόστη συναλλαγής που πρέπει να εξεταστούν πριν την εκτέλεση των ερευνητικών προγραμμάτων εξόρυξης δεδομένων. Δεδομένου ότι η εξαίρεση περιορίζεται στους ερευνητικούς οργανισμούς, παραλείποντας τους περιορισμούς σε χρήσεις συγκεκριμένου σκοπού με νόμιμη πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων ενδέχεται να αποφεύγονται τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα (Οδηγία 2019/790/ΕΕ).

Βέλτιστες πρακτικές για τη διασφάλιση της ακεραιότητας

Τα Κράτη Μέλη ενθαρρύνουν τους δικαιούχους, τους ερευνητικούς οργανισμούς και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την εφαρμογή της υποχρέωσης και των μέτρων που αναφέρονται στις παρ. 2 & 3 του άρθρου 3 αντίστοιχα. Αποθήκευση με κατάλληλο επίπεδο ασφάλειας, φύλαξη για σκοπούς επιστημονικής έρευνας (συμπεριλαμβανομένης της επαλήθευσης των αποτελεσμάτων της έρευνας), εφαρμογής μέτρων με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων, όπου φιλοξενούνται τα έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας.

Από τους ερευνητικούς οργανισμούς και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς απαιτείται η ασφαλής αποθήκευση των αντιγράφων. Σε εθνικό επίπεδο, τα Κράτη Μέλη είναι ελεύθερα να αποφασίζουν, έπειτα από διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη, σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για τη διατήρηση των αντιγράφων, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας διορισμού αξιόπιστων φορέων για τον σκοπό της αποθήκευσης των εν λόγω αντιγράφων. Οι εκάστοτε ρυθμίσεις οφείλουν να είναι αναλογικές και να περιορίζονται στο μέτρο που είναι αναγκαίο για τη διατήρηση των αντιγράφων με ασφαλή τρόπο και την πρόληψη μη εγκεκριμένων χρήσεων.

Χρήσεις για σκοπούς επιστημονικής έρευνας άλλους από την εξόρυξη δεδομένων, όπως η επιστημονική αξιολόγηση από ομότιμους (*peer review*) και η από κοινού έρευνα, θα πρέπει να εξακολουθήσουν να καλύπτονται, κατά περίπτωση, από την εξαίρεση ή τον περιορισμό που προβλέπεται στο άρθρο 5 παρ. 3 στοιχείο (α) της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ.

Στην αιτιολογική σκέψη 17 υφίσταται ο ρητός αποκλεισμός της αποζημίωσης. Η φύση και το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης απαιτούν ότι κάθε ενδεχόμενη βλάβη των δικαιούχων που προκαλείται μέσω αυτής της εξαίρεσης θα είναι η ελάχιστη.

Οι δικαιούχοι διατηρούν τη δυνατότητα να χορηγούν άδεια χρήσης όταν δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της υποχρεωτικής εξαίρεσης που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία για την εξόρυξη δεδομένων για σκοπούς της επιστημονικής έρευνας καθώς και των υφιστάμενων εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται στην Οδηγία 2001/29/EK.

Οι χρήστες εξόρυξης δεδομένων μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι με ανασφάλεια δικαίου ως προς το αν οι αναπαραγωγές και οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται για σκοπούς εξόρυξης δεδομένων μπορούν να διενεργηθούν επί αντικειμένων προστασίας στα οποία η πρόσβαση είναι νόμιμη, ιδίως όταν οι αναπαραγωγές ή οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται για σκοπούς τεχνικής διεργασίας δεν πληρούν όλες τις προϋποθέσεις της υφιστάμενης εξαίρεσης για τις προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, που προβλέπεται στο αρ. 5 παρ.1 της Οδηγίας 2001/29/EK.

Η εφαρμογή του Άρθρου 3 κατά περίπτωση θα μπορούσε να αυξήσει ή να μειώσει τους περιορισμούς σε σύγκριση με το status quo. Αυτό θα εξαρτηθεί από (α) τις διατάξεις εφαρμογής που θα περιλαμβάνει η ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εκάστοτε εθνικό δίκαιο, (β) την υφιστάμενη κατάσταση ιδιοκτησίας των πληροφοριών που θα είναι διαθέσιμες για σκοπούς επιστημονικής έρευνας από το δημόσιο τομέα κάθε κράτους μέλους, (γ) στη νοοτροπία, στις στάσεις των ενδιαφερομένων μερών, στις πρακτικές, στις διαδικασίες που θα προκύψουν σε σχέση με την ελεύθερη διάθεση των βάσεων για εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας, (δ) τη βούληση και την έμπρακτη στήριξη κάθε κράτους μέλους να αναπτύξει την καινοτομία και την επιστημονική γνώση με την ενθάρρυνση της ευρείας εφαρμογής μεθόδων εξόρυξης δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.

*«L' homme ne peut découvrir de nouveaux océans
tant qu'il n'a pas le courage de perdre de vue la côte»*

André Gide

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Η άνοδος του Διαδικτύου έχει σπάσει την ισορροπία συμφερόντων επί της οποίας η παραδοσιακή ρύθμιση των πνευματικών δικαιωμάτων βασίστηκε. Σήμερα, οποιοσδήποτε χρήστης του Διαδικτύου μπορεί να είναι τόσο δημιουργός όσο και καταναλωτής περιεχομένου. Ακόμη περισσότερο, κάθε χρήστης έχει στη διάθεσή του τα μέσα για τη δημιουργία αντιγράφων της ίδιας ποιότητας με την αρχική. Οι χρήστες του Διαδικτύου είναι πολλοί, εργάζονται γρήγορα, αρκετά ανώνυμα, με πολύ χαμηλό κόστος.

Η εξέλιξη της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών έκανε αναγκαίες τις νομοθετικές αλλαγές σε Ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα στην Ψηφιακή Ενιαία Αγορά, για τη μετάβαση των δραστηριοτήτων στον ψηφιακό τομέα και το ηλεκτρονικό εμπόριο. Τα πανεπιστήμια, τα δημόσια ιδρύματα και γενικότερα οι φορείς και οι ερευνητές που αποτελούν την επιστημονική κοινότητα είναι τα πνευματικά εργοστάσια στην οικονομία της γνώσης. Τα πνευματικά δικαιώματα είναι ο μηχανισμός για τη διασφάλιση της πρωτότυπης γνώσης και για τη χρήση της στον οικονομικό τομέα. Ο προαιρετικός χαρακτήρας των εξαιρέσεων και των περιορισμών των προηγούμενων Οδηγιών μετασχηματίζεται υπέρ της υποχρεωτικής φύσης με την Οδηγία 2019/790/ΕΕ.

Το σύγχρονο ζήτημα και η πρόκληση που πρέπει να διαχειριστούμε είναι η αναγκαιότητα για τη μετατόπιση του κανονιστικού πλαισίου από την παραδοσιακή αποκλειστική προστασία των δικαιούχων της πνευματικής ιδιοκτησίας, προς μια πιο δίκαιη χρήση της παραγόμενης πληροφορίας, με την ενδυνάμωση των δικαιωμάτων πρόσβασης και διεύρυνση των επιτρεπόμενων σκοπών χρήσης των έργων. Έτσι, θα αναπτυχθεί η οικονομία της καινοτομίας και θα ενδυναμωθεί η δημοκρατία. Με τον τρόπο αυτό η καινοτομία και η ψηφιακή τεχνολογία μπορούν να τεθούν στην υπηρεσία του ανθρώπου και όχι στην καταδυνάστευσή του, η πνευματική ιδιοκτησία να προστατευθεί, τα παραγόμενα ψηφιακά αγαθά να αναγνωριστούν ως δημόσια αγαθά με τη διεύρυνση των δικαιωμάτων πρόσβασης των χρηστών. Η ανάγκη της κοινωνίας των πολιτών είναι να τεθεί ο ψηφιακός μετασχηματισμός στην υπηρεσία του δημοσίου συμφέροντος, στην ανάπτυξη και διάχυση της γνώσης, στον θετικό κοινωνικό μετασχηματισμό και όχι αποκλειστικά στα κέρδη της αγοράς και στην εμβάθυνση του χάσματος πρόσβασης στην πληροφορία.

Φαίνεται ότι υπάρχει διαχρονικά μεγάλη σύγκρουση συμφερόντων σχετικά με τα δικαιώματα των χρηστών και των διαχειριστών των πνευματικών δικαιωμάτων. Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών συχνά απαιτεί εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου για τα πνευματικά δικαιώματα και προσπάθεια για την άμβλυνση των ανισοτήτων στην πρόσβαση στα δεδομένα μεταξύ των οικονομικά δυνατών και των άλλων χρηστών.

Το ορθό θεσμικό πλαίσιο πρέπει ισορροπημένα να ικανοποιεί τα δικαιώματα όλων των ενδιαφερομένων μερών (*stakeholders*). Τα εύλογα συμφέροντα του δημιουργού, του μετόχου (*shareholder*) διαχειριστή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, τις ανάγκες του χρήστη των δεδομένων (*users*), διασφαλίζοντας τη δίκαιη χρήση (*fair use*) για τη βελτιστοποίηση της βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Ποιο είναι το ιδεατό θεσμικό πλαίσιο για τη μετάβαση από το παραδοσιακό κανονιστικό πλαίσιο που περιλάμβανε μόνο τα συμφέροντα του κατόχου των πνευματικών δικαιωμάτων σε ευέλικτο, σύγχρονο, διαρκώς μεταβαλλόμενο πλαίσιο σύμφωνα με τις ανάγκες της έρευνας, της καινοτομίας, της κοινωνίας των χρηστών που τώρα είναι και παραγωγοί ψηφιακού περιεχομένου. Ο διαμοιρασμός των ωφελειών (*benefit sharing*) και των κερδών από τη δραστηριότητα στις ψηφιακές πλατφόρμες πρέπει να γίνεται αναλογικά με τη συνεισφορά του κάθε εμπλεκόμενου μέρους, χρήστες, κάτοχοι πνευματικών δικαιωμάτων, ιδιοκτήτες πλατφόρμας.

Πολλές νεοφυείς επιχειρήσεις (*startups*) έχουν λίγους μήνες διάρκεια ζωής. Συχνά, την έλλειψη κεφαλαίων ακολουθεί η αδυναμία εξεύρεσης πρόσθετης χρηματοδότησης. Για να αναπτυχθεί και να δώσει αποτελέσματα η δυναμική ερευνητική κουλτούρα που διαθέτουν, χρειάζεται να λειτουργούν σε περιβάλλον δίκαιης πρόσβασης στα δεδομένα, χωρίς πολύπλοκες διοικητικές διαδικασίες και υψηλές αμοιβές στους διαχειριστές των πνευματικών δικαιωμάτων για τις συμβατικές υποχρεώσεις χρήσης δεδομένων.

Για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας απαιτείται η ελαχιστοποίηση των διοικητικών βαρών που σχετίζονται με τη χρήση των δεδομένων που είναι υποκείμενα μεθόδων εξόρυξης και γενικότερης ανάλυσης. Είναι μεγάλες οι απαιτήσεις σε ειδικές συμβουλευτικές υπηρεσίες για την κανονιστική συμμόρφωση στα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ας μην αποτελέσει το θεσμικό πλαίσιο έναν ακόμη παρεμποδιστικό παράγοντα στην δημιουργική δυναμική παραγωγής καινοτομίας που προσφέρουν οι νεοφυείς επιχειρήσεις. Το θεσμικό πλαίσιο οφείλει να τις ενισχύει για να πραγματοποιούν βιώσιμα τον παραγωγικό κύκλο ζωής τους ώστε να μην οδηγούνται βεβιασμένα σε πρόωρες συμπράξεις και εξαγορές από παγκόσμιους επιχειρηματικούς κολοσσούς.

Η αναγκαία μεταρρύθμιση των πνευματικών δικαιωμάτων απαιτεί διαχρονικά τη διασφάλιση μιας αποτελεσματικής εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων. Αρχικά, το 2016, έγινε η εισήγηση της πρότασης σχεδίου Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Συμβούλιο. Μόνο για την εξόρυξη δεδομένων υπήρξαν περίπου 100 τροπολογίες. Αυτό είναι δείκτης της ιδιαίτερης σημασίας και του μεγάλου ενδιαφέροντος που έχουν οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί για την ανοιχτή πρόσβαση στην εξόρυξη δεδομένων.

Τα συμφέροντα των ισχυρών επικράτησαν στη διαμόρφωση του τελικού κειμένου. Η υστέρηση στην ανάπτυξη και την τεχνολογική εξέλιξη που θα προκύψει από την άτολμη θεσμοθέτηση, ενδέχεται ακόμη και να βλάψει τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των ομάδων πίεσης που επέβαλλαν την ελαχιστοποίηση του εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας. Δεν συνάδει με τις νέες τεχνολογίες και τις προσεγγίσεις της επιστήμης των δεδομένων το νέο άκαμπτο, συντηρητικό, περιοριστικό, γραφειοκρατικό κανονιστικό πλαίσιο που έφερε η Οδηγία 2019/790.

Τα μεγάλα ερωτήματα είναι (α) το κατά πόσο η Οδηγία 2019/790 θα προάγει την ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης που καθοριστική της ανάγκη έχει την πρόσβαση

στα δεδομένα, (β) η συμβατότητα της Οδηγίας με τη Λευκή Βίβλο για την ΑΙ, (γ) η συμβατότητα της Οδηγίας με τις συζητήσεις στον *WIPO* για τη σύνταξη του διεθνούς πλαισίου για την ΑΙ.

Η Διακήρυξη της Χάγης για την Πρόσβαση στη Γνώση την Ψηφιακή Εποχή αναδεικνύει την αξία της εξόρυξης δεδομένων. Από νομικής πλευράς δύναται να προκύψουν εμπόδια στην εξόρυξη δεδομένων σε ζητήματα που άπτονται του δικαίου συμβάσεων, της προστασίας προσωπικών δεδομένων, της πνευματικής ιδιοκτησίας (Κανελλοπούλου, 2020).

Η προαιρετική εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας του άρθρου 5 της Οδηγίας 2001/29/EK δεν ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία της Ελλάδας. Γενικότερα, η περιορισμένη εφαρμογή της προαιρετικής εξαίρεσης της εξόρυξης δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας του άρθρου 5 της Οδηγίας 2001/29 οδήγησε στην θέσπιση των άρθρων 3 και 4 της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2019/790. Με την εξαίρεση και τον περιορισμό κατάφερε τη μερική απελευθέρωση της εξόρυξης δεδομένων με σκοπό την απαγκίστρωση της επιστημονικής έρευνας από τα εμπόδια που έθεταν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στη χρήση πρωτότυπων και μη πρωτότυπων βάσεων δεδομένων.

Πολλοί συλλογικοί φορείς των χρηστών εξέφρασαν την αποδοχή τους για το πρώτο σχέδιο κειμένου της *Οδηγίας DSM*, το οποίο ήταν μια πολύ ισορροπημένη, προοδευτική και λογική προσπάθεια επίτευξης συμβιβασμού μεταξύ της αρχικής προσέγγισης της Επιτροπής, της νόμιμης προστασίας των δικαιούχων και μιας ευρύτερης εξαίρεσης που επιτρέπει σε οποιονδήποτε να συμμετάσχει στην εξόρυξη δεδομένων για οποιονδήποτε σκοπό προκειμένου να ενθαρρυνθεί η έρευνα και η καινοτομία στην Ευρώπη. Από το *COREPER (the Council of the European Union's Committee of Permanent Representatives)* βγήκε και ένα δεύτερο κείμενο. Μαζί με το αρχικό προωθήθηκαν στο Συμβούλιο των Υπουργών το οποίο απομακρύνθηκε από το αρχικό κείμενο και έκλινε προς τις διατυπώσεις την δεύτερης πρότασης.

Θεωρείται καθοριστική η ιδιαίτερα προβληματική στάση του εισηγητή της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής (*Rapporteur, Committee on Legal Affairs*) να ευθυγραμμιστεί με την κοινή θέση του Συμβουλίου της ΕΕ, η οποία δεν επιλύει κρίσιμα ζητήματα τόσο για τις δημόσιες όσο και για τις ιδιωτικές ερευνητικές κοινότητες,

εμποδίζοντας έτσι μια εφαρμόσιμη και αποτελεσματική εξαίρεση για την εξόρυξη δεδομένων.

Η προαιρετική εξαίρεση που πρότεινε το Συμβούλιο περιλαμβάνει σημαντικά μειονεκτήματα:

- I. Η πρόβλεψη για «προαιρετική» παρά «υποχρεωτική» εξαίρεση, θα οδηγήσει σε κανονιστικό κατακερματισμό στην Ευρώπη. Θα καταστήσει δυσκολότερη την υλοποίηση δραστηριοτήτων εξόρυξης δεδομένων για το μεγάλο μέρος του ευρωπαϊκού οικοσυστήματος έρευνας και καινοτομίας (μικρομεσαίες και νεοσύστατες επιχειρήσεις, δημοσιογράφοι, μεμονωμένοι ερευνητές).
 - II. Θα είναι ανασταλτική ή ακόμη και απαγορευτική για τους ερευνητικούς οργανισμούς που συμμετέχουν σε συμπράξεις δημόσιου - ιδιωτικού τομέα, ΣΔΙΤ.
 - III. Η προαιρετική εξαίρεση θα επιβαρύνει ιδιαίτερα εκείνους που συμμετέχουν σε δραστηριότητες διασυννοριακής έρευνας με εξόρυξη δεδομένων και ανάλυση δεδομένων, καταστρατηγώντας έτσι τον σκοπό της δημιουργίας μιας ψηφιακής ενιαίας αγοράς.
 - IV. Το πνεύμα του κειμένου του Συμβουλίου, που το μεγάλο μέρος του κυριάρχησε στο τελικό κείμενο της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ, ήταν να επιτρέπει μόνο τις προσωρινές αναπαραγωγές και εξαγωγές δεδομένων, γεγονός που θα περιόριζε σημαντικά τις τεχνικές που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι χρήστες της εξόρυξης δεδομένων σήμερα. Η διάταξη αυτή απείλησε να ακυρώσει τα οφέλη της προαιρετικής εξαίρεσης και δεν αντικατοπτρίζει τον τρόπο λειτουργίας της εξόρυξης δεδομένων. Δείχνει την ρηχή προχειρότητα και την τεχνική ανεπάρκεια που εμφανίζουν αρκετά κείμενα του Συμβουλίου. Σε πολλές περιπτώσεις, οι διατάξεις είναι αποτέλεσμα τυχοδιωκτικών εισηγήσεων Κρατών Μελών ή/και της Προεδρίας του Συμβουλίου χωρίς την ουσιαστική συμβολή των εμπειρογνομόνων. Στη συνέχεια, η επιστημονικά ανεπαρκής εισήγηση υπόκειται στη βάση της διαπραγμάτευσης από τους διπλωμάτες των Μονίμων Αντιπροσωπειών των κρατών Μελών στην ΕΕ και του συμβιβασμού για το σύνολο των διατάξεων του προτεινομένου κειμένου.
- Κάποιες ομάδες πίεσης εμφανίζουν στρεβλή αντιδεοντολογική επιχειρηματολογία. Σε αντίθεση με τους υπερβολικούς ισχυρισμούς ορισμένων εκδοτών, μια υποχρεωτική εξαίρεση για τα εμπορικά μέρη που έχουν νόμιμη πρόσβαση στο υποκείμενο έργο δεν θα είχε αντίκτυπο στην προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων στα εμπλεκόμενα

έργα. Η διαδικασία της εξόρυξης δεδομένων δεν ανταγωνίζεται την αγορά για τη χρήση εκφραστικών έργων που προστατεύονται από το νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων, αλλά αντλεί δεδομένα και πληροφορίες χωρίς να επηρεάζει το έργο.

Λαμβάνοντας υπόψη τον θεμελιώδη ρόλο που διαδραματίζει η εξόρυξη δεδομένων στην Τεχνητή Νοημοσύνη (AI), ο συμβιβασμός για το τελικό κείμενο είχε το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό που δηλώνει ότι επιθυμεί να επιτύχει η ΕΕ με τη στρατηγική της για την τεχνητή νοημοσύνη.

Η έλλειψη ενός ρεαλιστικά εφαρμόσιμου πλαισίου πνευματικών δικαιωμάτων θα οδηγήσει την Ευρώπη να μείνει πίσω από άλλες περιοχές του κόσμου στον ανταγωνισμό για την ανάπτυξη λύσεων που βασίζονται σε τεχνολογία AI. Σε πολλές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, οι νομοθέτες έχουν ήδη διευκολύνει τη χρήση του υποκείμενου υλικού για την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων ή αναζητούν τρόπους να ευθυγραμμίσουν τους δικούς τους κανόνες για τη δίκαιη χρήση των πνευματικών δικαιωμάτων με τις φιλοδοξίες τους για την ανάπτυξη της AI. Επιπλέον, η Κίνα βρίσκεται ήδη πολύ μπροστά στην ανάπτυξη, εφαρμογή και εξέλιξη των σχετικών μεθόδων της εξόρυξης δεδομένων, της ανάλυσης δεδομένων και της τεχνητής νοημοσύνης.

Η αρχική συμβιβαστική πρόταση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο επιτύχανε τη σωστή ισορροπία μεταξύ της προστασίας δοκιμασμένων αποτελεσματικών μοντέλων πνευματικών δικαιωμάτων και της ανάγκης για τη θέσπιση ενός κατάλληλου πλαισίου για την καινοτομία. Στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα έπρεπε να είχε προτείνει μια ευρεία υποχρεωτική εξαίρεση για την εξόρυξη δεδομένων για όλα τα μέρη που έχουν νόμιμη πρόσβαση στο υποκείμενο έργο και να διασφαλίζει ότι η Ευρώπη θα ανταποκριθεί στη φιλοδοξία της να γίνει παγκόσμιος ηγέτης στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης, της μηχανικής μάθησης, της εξόρυξης και ανάλυσης δεδομένων.

Για μια ακόμη φορά, επιλέχθηκε η συντηρητική μέση λύση στην θεσμοθέτηση. Δεν δόθηκε η πλήρης ελευθερία στον ερευνητή χρήστη. Το άρθρο 4 αποκλείει στους ιδιώτες την εξόρυξη δεδομένων για επιστημονικούς σκοπούς εάν οι δικαιούχοι των πνευματικών δικαιωμάτων την έχουν αποκλείσει. Η ανάγνωση και η ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία αποτελεί ανθρώπινο δικαίωμα. Για να έχουμε τα μέγιστα

οφέλη, σαν κοινωνία της γνώσης που προσπαθούμε να γίνουμε, πρέπει να προχωρήσουμε στην πλήρη απελευθέρωση της πρόσβασης υπέρ του νόμιμου χρήστη και για κάθε σκοπό (Κανελλοπούλου, 2020).

Η *Οδηγία για την DSM* προβλέπει μεταξύ άλλων (*inter alia*), συνεργιστικές δράσεις για την προώθηση της ευρωπαϊκής ανάπτυξης, διευκολύνοντας την έρευνα και την καινοτομία στην επερχόμενη προώθηση και εμβάθυνση της *DSM*. Οι πλήρεις υλοποιήσεις αυτών των δράσεων θα ήταν κρίσιμες για την ανάπτυξη και τον μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής καινοτομίας και την ενοποίηση της ψηφιακής αγοράς.

Οι περιστάσεις απαιτούσαν να είχαν συμπεριληφθεί πιο γενναίες διατάξεις στα άρθρα 3 και 4, ώστε η έρευνα στην ΕΕ με την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων να υπόκεινται σε αντίστοιχο κανονιστικό πλαίσιο με τις άλλες τεχνολογικά προχωρημένες χώρες. Αυτή η προσκόλληση σε αναχρονιστικά συντηρητικά θεσμικά μοντέλα για την έρευνα, σε συνδυασμό με τις πρόσφατες γενικευμένες χρηματοδοτικές περικοπές των ερευνητικών προγραμμάτων, καθιστά δυσοίωνα το μέλλον της ανάλυσης δεδομένων στην ΕΕ. Οι αρνητικές συνέπειες στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη είναι αυτονόητες και έπονται στο προσεχές μέλλον, κυρίως των ασθενέστερων Κρατών Μελών. Η βαριά γραφειοκρατία και ο τρόπος θεσμοθέτησης διατάξεων στην ΕΕ φαίνεται ότι δεν ταιριάζουν στις σύγχρονες τεχνολογίες οι οποίες απαιτούν ελαφρύ και ευέλικτο (*lean & agile*) θεσμικό, διοικητικό, οικονομικό περιβάλλον για να αναπτυχθούν

Είναι δεδομένη η αβεβαιότητα την οποία αντιμετωπίζουν οι ερευνητές στην εφαρμογή των υφιστάμενων εξαιρέσεων και περιορισμών για την εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων. Είναι μεγάλη ανάγκη να δημιουργηθεί ένα καλύτερο πλαίσιο για την ευρωπαϊκή έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων και τεχνολογιών. Σε κάποιο μελλοντικό περιορισμό, τα μέτρα ασφάλειας και ακεραιότητας του δικτύου δεν θα πρέπει να υπονομεύουν την αποτελεσματική εφαρμογή της εξαίρεσης. Με την εφαρμογή της *Οδηγίας για την DSM* θα επιτευχθεί μόνο μερική λύση των προβλημάτων πρόσβασης στα δεδομένα λόγω των πολλών θεσμικών κωλυμάτων τα οποία έχουν εμμονικά διατηρηθεί.

Οι ελπίδες για μετασχηματισμό του στρεβλού θεσμικού πλαισίου μετατίθενται μεσοπρόθεσμα με την αναθεώρηση της Οδηγίας ή τη θέσπιση κάποιου Κανονισμού ή

άλλης σχετικής με τα δεδομένα Οδηγίας. Η πιεστική ανάγκη για ανάπτυξη της ανάλυσης δεδομένων και της τεχνητής νοημοσύνης ίσως οδηγήσει στο μέλλον στη βελτίωση του προβληματικού θεσμικού πλαισίου.

Η *Οδηγία για την DSM* ήταν απαραίτητη ώστε να οδηγήσει την καινοτομία στον τομέα της εκμετάλλευσης των δεδομένων και να προσπαθήσει να γεφυρώσει το χάσμα με τις θεσμικές δικαιοδοσίες κρατών εκτός ΕΕ, επιτρέποντας κατά το μέγιστο εφικτό τις δραστηριότητες εξόρυξης δεδομένων. Η βελτίωση του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ με την εισαγωγή μιας καθολικής εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων για όλους τους σκοπούς ήταν απαραίτητη για να απελευθερώσει τις δυνατότητες της ευρωπαϊκής έρευνας και να άρει τις επιβαρύνσεις στους ερευνητές.

Οι διάφορες νομικές επιβαρύνσεις και αβεβαιότητες που υφίσταται στην έρευνα με τη χρήση μεθόδων εξόρυξης δεδομένων, οφείλονται και στη σύγκρουση με τις ποικίλες τομεακές θεσμικές δικαιοδοσίες. Το χάσμα θα πρέπει να συνεχίσει να γεφυρώνεται ώστε συντονισμένα να προωθηθεί η συνεργασία των ενδιαφερομένων μερών για την ευρεία εφαρμογή της εξόρυξης δεδομένων.

Δεδομένης της έλλειψης εναρμόνισης στην εφαρμογή των εξαιρέσεων και των περιορισμών από τα περισσότερα Κράτη Μέλη, η ευρεία προσέγγιση στην ορθή και δίκαιη θεσμοθέτηση του υποχρεωτικού χαρακτήρα της εξαίρεσης για την εξόρυξη δεδομένων θα διευκολύνει σε κάποιο βαθμό τη διασυνοριακή ερευνητική συνεργασία στην ΕΕ και την καλύτερη λειτουργία της ψηφιακής ενιαίας αγοράς (*DSM*).

Η απαγόρευση της συμβατικής παράκαμψης κατά την εφαρμογή της *Οδηγίας για την DSM* σε εμπορικές και μη εμπορικές τις είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι επιτυγχάνεται ο περιορισμός αποτελεσματικά. Ο μηχανισμός εξαίρεσης, *opt out*, ο οποίος ισχύει για την ευρύτερη, μη ειδική, εξαίρεση του άρθρου 4 περιορίζει έντονα την αποτελεσματικότητα τις μεταρρύθμισης και την ικανότητα προώθησης του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για τις ευρωπαϊκές εταιρείες που ασχολούνται στο πεδίο τις Τεχνητής Νοημοσύνης (*AI*), καθώς και με τις σχετικές με τα δεδομένα «αποδιοργανωτικές» αναπτυσσόμενες τεχνολογίες (*disruptive technologies*), καινοτομίες που δημιουργούν μια νέα αγορά παρέχοντας ένα διαφορετικό σύνολο αξιών το οποίο τελικά ξεπερνά την υπάρχουσα αγορά τεχνολογίας, δημιουργώντας το

άλμα για την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση στην ψηφιακή κοινωνία τις πληροφορίες και τις γνώσης.

Η όψιμη επέκταση του πεδίου εφαρμογής τις εξαιρέσεις και του περιορισμού για την εξόρυξη δεδομένων χωρίς να θέτει άμεσα αρκετά πρόσθετα βάρη τις ερευνητικούς οργανισμούς και σε όσους απολαμβάνουν νόμιμη πρόσβαση σε υποκείμενα υλικά εξόρυξης. Οι νεοσύστατες επιχειρήσεις και η δημοσιογραφία είναι δύο ευαίσθητοι σημαντικοί τομείς για τις οποίους θα έπρεπε να διασφαλισθεί η ελεύθερη και δωρεάν πρόσβασή τις στα δεδομένα. Τελικά φαίνεται ότι ίσως θα έχει κάποιο θετικό αντίκτυπο αυτή η νομοθετική δράση στην έρευνα και την καινοτομία, παρά την υφιστάμενη πληθώρα θεσμικών, εφαρμοστικών, διοικητικών δυσκαμψιών.

Οι κυρίαρχοι παράγοντες τις αγοράς συνήθως παρακάμπτουν τις εξαιρέσεις με συμβατικά και με τεχνολογικά μέτρα (*TPMs*). Επιβάλλουν με αυτόν τον τρόπο τη μη σύννομη αποστέρηση των χρηστών από τη θεσμοθετημένη για τις επικαρπία των εξαιρέσεων και των νόμιμων χρήσεων. Οι περιορισμοί στον αποκλεισμό με τεχνολογικά μέτρα θα έπρεπε να εισάγονται με απόλυτα σαφή διευκρίνιση για τη διασφάλιση των χρηστών ώστε να μπορέσουν με ασφάλεια δικαίου να εκμεταλλευτούν το προστατευμένο υποκείμενο υλικό με την εφαρμογή μεθόδων εξόρυξης δεδομένων.

Τα μέτρα ασφάλειας και ακεραιότητας του δικτύου δεν πρέπει να υπονομεύουν την αποτελεσματική εφαρμογή τις εξαιρέσεις. Η προστασία έναντι των συμβατικών και τεχνολογικών τρόπων καταπάτησης του δικαιώματος χρήσης θα πρέπει τις να επεκταθεί, με απόλυτη σαφήνεια, στα υποκείμενα υλικά εξόρυξης δεδομένων τα οποία δεν προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (*IPRs*), συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διατίθενται σε μια βάση δεδομένων.

Σε πρώτη ανάλυση φαίνεται ότι η Οδηγία 2019/790 καινοτομεί με την εισαγωγή τις εξαιρέσεις για την εξόρυξη δεδομένων σε τομείς τις η έρευνα, η καινοτομία, η εκπαίδευση και η διατήρηση τις πολιτιστικής κληρονομιάς, ωστόσο η διατύπωση των διατάξεων δεν κρίνεται ικανοποιητική. Ο περιορισμός τις εξαιρέσεις για ερευνητικούς σκοπούς μόνο στα κρατικά ερευνητικά ιδρύματα θα μπορούσε να βλάψει τον επιχειρηματικό τομέα που ασχολείται με την έρευνα στον τομέα τις ανάλυσης δεδομένων και τις τεχνητής νοημοσύνης. Για τον λόγο αυτό, απαιτείται μια καθολική, ευέλικτη, δίκαιη θεσμική εξαίρεση στην ΕΕ, ώστε να ανατραπεί η μειονεκτική τις

κατάσταση σε σχέση με την εξέλιξη σε αρκετές τις χώρες στην έρευνα, καινοτομία, τεχνολογία, οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική δικαιοσύνη.

Έχοντας σχετική εμπειρία από το υφιστάμενο κοινοτικό κεκτημένο, η *Οδηγία για την DSM* στηρίζεται στο γεγονός ότι τα Κράτη Μέλη πρέπει να διαθέτουν ένα αυστηρό και αποτελεσματικό σύστημα συλλογικής διαχείρισης (από την άποψη της διακυβέρνησης, της διαφάνειας, της πληροφόρησης) ώστε να εξασφαλίζεται η τακτική και επιμελής διανομή των κερδών τις κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων. Οι διαχειριστικές οντότητες ακολουθούν την αρχή της ίσης μεταχείρισης και να παρέχουν τις κατόχους δικαιωμάτων τη δυνατότητα για αποκλεισμό της πρόσβασης των έργων από τις δυνητικούς χρήστες.

Κατά το παρελθόν, αρκετά Κράτη Μέλη έχασαν μια καλή ευκαιρία να μεταρρυθμίσουν το σύστημα περιορισμών και εξαιρέσεων σύμφωνα με τις δυνατότητες για νομικές τροποποιήσεις που προσφερόταν από το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ. Με την πάροδο των ετών, τα εθνικά δικαστήρια έχουν δημιουργήσει νομολογία με τη στενή ερμηνεία του συστήματος των δυνητικών εξαιρέσεων και περιορισμών, προκειμένου να επιλυθούν τα νέα τεχνολογικά ζητήματα της ανάλυσης δεδομένων στον κανονιστικό τομέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Σε αυτά τα Κράτη Μέλη, μια λύση για τις υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τις συντάκτες του νομικού κειμένου ενσωμάτωσης της Οδηγίας είναι να εξετάσουν πρότυπα κείμενα νόμων άλλων Κρατών Μελών (π.χ. τις Γερμανίας) για τη δημιουργία της δίκαιου, ανοιχτού, ελαφρού, ευέλικτου, ευσταθούς, σύγχρονου, αποδοτικού συστήματος.

Από το 2011, η Ιαπωνία είναι ακόμη η μόνη χώρα όπου ισχύει ρητή εξαίρεση για την ανάλυση δεδομένων και όχι η ειδικότερη για την εξόρυξη δεδομένων. Στην Ιρλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο προβλέπονται συγκεκριμένες εξαιρέσεις για την εξόρυξη δεδομένων από τις εθνικούς νόμους περί πνευματικών δικαιωμάτων. Το θεσμικό πλαίσιο ήδη προέβλεπε την εξαίρεση για εξόρυξη δεδομένων για μη εμπορική έρευνα τις έχοντες νόμιμη πρόσβαση στο υλικό χρήστες, χωρίς την απαίτηση χορήγησης ειδικής άδειας.

Τις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία η εξόρυξη αποτελεί δίκαιη χρήση (*fair use*) η οποία εξαιρείται από την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η χρήση για εξόρυξη δεν αντιγράφει προστατευόμενα μέρη του αντικειμένου και δεν το

μεταμορφώνει. Σέβονται την ανάγκη των χρηστών να ερευνούν με απόλυτη ασφάλεια δικαίου. Χορηγούνται άδειες εξόρυξης δεδομένων που περιγράφουν το σκοπό και τις προϋποθέσεις χρήσης. Η επιστημονική έρευνα δημιουργεί γνώση η οποία προάγει την καινοτομία (Κανελλοπούλου, 2020).

Θα πρέπει στην αναθεώρηση τις Οδηγίας να επανεξεταστεί αν θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν ως δικαιούχους τις βιβλιοθήκες και όλους τις έχοντες νόμιμη πρόσβαση στο περιεχόμενο ώστε να ωφελήσουν την πρόσβαση στην επιστήμη, των πολιτών, των επιχειρήσεων, τις ερευνητικής κοινότητας, τις δημοσιογραφίας, διαφόρων μερών τις κοινωνίας, τις οικονομίας. Το δικαίωμα ανάγνωσης πρέπει να ταυτίζεται με το δικαίωμα εξόρυξης δεδομένων. Τις, θα μπορούσε να επιτρέπονται χωρίς αποζημίωση τις οι εμπορικές και μη εμπορικές τις.

Η προσπάθεια για μεταρρύθμιση με τη θεσμοθέτηση τις Οδηγίας 2019/790 θα έπρεπε να ήταν μια ευκαιρία να προβληματιστούν σχετικά με το μελλοντικό σχεδιασμό μιας ειδικής ρήτρας απελευθέρωσης τις χρήσης (*opening clause*) η οποία θα προστεθεί στη λίστα των εξαιρούμενων χρήσεων για να αντιμετωπίσει καταστάσεις που δεν καλύπτονται ακόμη από τις υπάρχουσες εξαιρέσεις και περιορισμούς, αλλά δικαιολογούνται από σημαντικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος και θεμελιώδη δικαιώματα τις η ελευθερία τις έκφρασης και το δικαίωμα στην ενημέρωση.

Οι ειδικές ρήτρες για τη διεύρυνση τις δυνατότητας χρήσης, δύναται να περιλαμβάνονται σε κάποια σχετική Οδηγία τις ΕΕ. Επιτρέπουν στο Κράτος Μέλος να τροποποιήσει τις διατάξεις του άρθρου στο οποίο βρίσκεται η ρήτρα. Με άλλα λόγια, το Κράτος Μέλος μπορεί να διευρύνει τη θεσμοθέτηση και να εισαγάγει μια πιο λειτουργική εφαρμογή των εξαιρέσεων μέσω τις εθνικής νομοθεσίας η οποία θα είναι προσαρμοσμένη τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε μια χώρα.

Μελλοντική θεσμοθέτηση και εφαρμογή ειδικής ρήτρας απελευθέρωσης τις χρήσης (*opening clause*) (α) θα αποφέρει κέρδη από την εφαρμογή τις εξόρυξης δεδομένων στην ανάπτυξη τις έρευνας και τις καινοτομίας, (β) θα κλείσει τα νομικά κενά για τις δραστηριότητες που εφαρμόζεται εξόρυξη δεδομένων οι οποίες δεν επηρεάζουν τις επενδύσεις των δικαιούχων ή τις αποδόσεις τις αγορές, (γ) θα παρείχε υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού τις Ευρωπαίους ερευνητές και επιχειρήσεις ώστε να εργασθούν με ίσους όρους με τις των ερευνητών και των επιχειρήσεων άλλων κρατών που υπάγονται σε τις

θεσμικές δικαιοδοσίες για την εξόρυξη δεδομένων οι οποίες προβλέπουν τη δίκαιη χρήση, αυξάνοντας έτσι τις βαθμούς ελευθερίας των ερευνητών ώστε να εφαρμόσουν τις επιστημονικές ιδέες τις δημιουργικά.

Χρειάζονται ευέλικτα μοντέλα θεσμοθέτησης για την κανονιστική ρύθμιση των αναγκών εφαρμογής των νέων τεχνολογιών που διαρκώς εμφανίζουν νέες απαιτήσεις πρόσβασης στα δεδομένα. Η επικέντρωση στη διευκόλυνση τις σχετικής με την ανάλυση δεδομένων έρευνας, αποτελεί πρωταρχική ανάγκη για την προώθηση τις ενιαίας ψηφιακής αγοράς (*DSM*).

Το στάδιο που διανύουμε είναι η ενσωμάτωση τις Οδηγίας 2019/790 από τα 27 Κράτη Μέλη. Για την επίτευξη των στόχων τις Οδηγίας θα είναι καθοριστική η στάση που θα κρατήσουν στα κείμενα των εθνικών νομοθεσιών σε σχέση με την ενίσχυση τις εφαρμογής των εξαιρέσεων. Ιδιαίτερα σημαντικό θα είναι το να μην υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των Κρατών Μελών με την επίτευξη τις βέλτιστης δυνατής λειτουργικής ομοιομορφίας σε ολόκληρο τον χώρο τις ΕΕ, ώστε τουλάχιστον να διατηρηθεί ακέραιο το όποιο υφιστάμενο όραμα τις Οδηγίας για την Ενιαία Ψηφιακή Αγορά. Από τον Ιούνιο 2021, αρχίζει η εφαρμογή τις *Οδηγίας για την DSM*. Μετά την εφαρμογή τις για κάποιο εύλογο χρονικό διάστημα, χρειάζεται να γίνει εμπεριστατωμένη αποτίμηση του κατά πόσο καλύπτουν τις απαιτήσεις των χρηστών οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί για την εξόρυξη δεδομένων.

~ ~ - ~ ~

Βιβλιογραφικές Παραπομπές

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Κανελλοπούλου-Μπότη Μ.(2014).Νομολογιακή εξέλιξη της προστασίας των βάσεων δεδομένων. Στο: 20 χρόνια εφαρμογής του Ν2121/1993για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα Συγγενικά Δικαιώματα. Σελ. 205-217 Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα.
- Κανελλοπούλου-Μπότη Μ.(2020).Αρχεία και Δίκαιο. Προσωπικά δεδομένα Πνευματική ιδιοκτησία Πολιτιστική κληρονομιά. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα.
- Καράμπελας Δ.(2010).Ιστορική εξέλιξη της πνευματικής ιδιοκτησίας στη Ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. Πνευματική Ιδιοκτησία στην ελληνική θεωρία και νομολογία. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα
- Κοτσίρης Ε. Α. (2017). Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας και κοινοτικό κεκτημένο. Εκδόσεις Σάκκουλα, Έβδομη έκδοση, Αθήνα
- Συνοδινού, Τ.Ε. (2008). Πνευματική Ιδιοκτησία & Νέες Τεχνολογίες. Η σχέση χρήστη - δημιουργού. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα – Θεσσαλονίκη
- Χριστοδούλου, Κ.(2018).Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Νομική Βιβλιοθήκη. Αθήνα Ν3184/2003 [https: www.et.gr/](https://www.et.gr/)
- ΟΔΗΓΙΑ 93/83/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 1993 περί συντονισμού ορισμένων κανόνων όσον αφορά το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις δορυφορικές ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση, retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31993L0083&from=EL>
- ΟΔΗΓΙΑ 93/98/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Οκτωβρίου 1993 περί εναρμονίσεως της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων, retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31993L0098&from=EL>

- ΟΔΗΓΙΑ 2006/116/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 12ης Δεκεμβρίου 2006 για τη διάρκεια προστασίας του
δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων
[https://eur-lex.europa.eu/legal-
content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0116&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0116&from=EL)
- ΟΔΗΓΙΑ 96/9/ΕΟΚ σχετική με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων,
retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF>
- ΟΔΗΓΙΑ 98/44/ΕΚ του ΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 6^{ης} Ιουλίου 1998 για την έννομη προστασία των
βιοτεχνολογικών εφευρέσεων [https://eur-lex.europa.eu/legal-
content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0044&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0044&from=EN)
- ΟΔΗΓΙΑ 2001/29/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22ας Μαΐου 2001 για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών
του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία
της πληροφορίας [https://eur-lex.europa.eu/legal-
content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02001L0029-20010622&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02001L0029-20010622&from=EL)
- ΟΔΗΓΙΑ 2001/84/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης
Σεπτεμβρίου 2001, σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του
δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης. [https://eur-lex.europa.eu/legal-
content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0084&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0084&from=EN)
- ΟΔΗΓΙΑ 2006/115/ΕΚ, σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού
και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον
τομέα των προϊόντων της διανοίας, retrieved from [https://eur-
lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0115&from=PL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0115&from=PL)
- Οδηγία 2009/24/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Απριλίου 2009 για τη νομική προστασία των
προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, retrieved from [https://eur-
lex.europa.eu/legal-content/el](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el)
- COM (2020)66.Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δεδομένα. Available at: [https://eur-
lex.europa.eu/legal-
content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066&from=EN)

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1257/2012 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Δεκεμβρίου 2012 για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της δημιουργίας ενιαίου καθεστώτος προστασίας των ευρεσιτεχνιών <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1257&from=SK>

ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2019/790 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Απριλίου 2019 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN>

ΟΔΗΓΙΑ 91/250/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14ης Μαΐου 1991 για την

προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών retrieved from , <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0250&from=EL>

Κανονισμός (ΕΕ)2015/2120 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2015 για τη θέσπιση μέτρων σχετικά με την πρόσβαση στο ανοικτό διαδίκτυο και την τροποποίηση της οδηγίας 2002/22/ΕΚ για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 531/2012 για την περιαγωγή σε δημόσια δίκτυα κινητών επικοινωνιών εντός της Ένωσης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32015R2120>

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Bagley, C.E., & Tvarno, C.D. (2015) Promoting 'Academic Entrepreneurship' in Europe and the United States: Creating an Intellectual Property Regime to Facilitate the Efficient Transfer of Knowledge from the Lab to the Patient. Duke Journal of Comparative & International Law. Vol. 26:1.
DOI:10.2139/ssrn.2571103

- COM (2016). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market, 14 September 2016, COM (2016) 593 final, 2016/0280 (Text with EEA relevance). Available at: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/1-2016-593-EN-F1-1.PDF>
- COM (2020) 66 final. “A European Strategy for Data.” Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 19.2.2020. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0066>
- Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, retrieved from https://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=283854
- CJEU, C-5/08, Infopaq International A/S vs Danske Dagblades Forening
ECLI:EU:C:2009:465, §§ 54-55 Available <https://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62008CJ0005&from=EL>
- CJEU, C-203/02 The British horse racing Board Available at: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-203/02>
- CJEU, C-302/10, Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Foreign
ECLI:EU:C:2012:16, §§ 26. Available at: <http://www.curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-302/10&language=EL>
- CJEU, C-30/14, Ryanair Ltd v. PR Aviation BV. Available at: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-30/14>
- Dijk, N.V. (2017). Legal theory: from intellectual property to informational goods. EDRI, 2017. Available at: https://edri.org/files/copyright/DCDSM_explantorystatement_draftreport_como_dini_politicoleak_20170308.pdf
- European Commission (2017), The European Data Market Study: Final Report (Brussels, European Commission, Feb. 2017), Executive Summary, p. 5. Available at: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-results-european-data-market-study-measuring-size-and-trends-eu-data-economy>

- European Commission (2014), Standardization in the area of innovation and technological development, notably in the field of Text and Data Mining: Report from the Expert Group, April 2014, p. 3
- European Commission (2016), Commission Staff Working Document, Impact Assessment on the modernization of EU copyright rules, 14 September 2016, SWD (2016) 301 final, Part 3/3, p. 94. Available at <https://www.ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2016/EN/SWD-2016-301-F1-EN-MAIN-PART-3.PDF>
- European Copyright Society (2017). General opinion on the EU Copyright Reform Package, 24 January 2017 Available at: <https://www.ivir.nl/publicaties/download/EC-opinion-on-EU-copyright-reform.pdf>
- European Commission (2017), The European Data Market Study: Final Report (Brussels, European Commission, Feb. 2017), Executive Summary, p. 5. Available at: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-results-european-data-market-study-measuring-size-and-trends-eu-data-economy>
- Fernandez, D., Maninang, A., Kobayashi, S. (2015). “Intellectual Property Protection for Bioinformatics and Computational Biology.” IWBBIO, Part I, LNCS 9043, pp. 85–95.
- Fernandez, D., Chun, C. (2015) “Intellectual property protection in the EDA industry”. International journal of novel research in marketing management and economics, vol. 2, 55-63.
- Frosio, G. (2011), COMMUNIA Final Report on the Digital Public Domain, report prepared for the European Commission on behalf of the COMMUNIA Network and the NEXA Center, pp. 65-68. Available at : https://www.academia.edu/7865970/GIANCARLO_F._FROSIO_COMMUNIA_FINAL_REPORT_ON_THE_DIGITAL_PUBLIC_DOMAIN_report_prepared_for_the_European_Commission_on_behalf_of_the_COMMUNIA_Network_and_the_NEXA_Center_2012
- Geiger, C. (2008), “The Answer to the Machine should not be the Machine”, EIPR, Vol. 4, pp. 121-129. Available at: <http://infojustice.org/wp->

[content/uploads/2017/10/Opinion-of-the-CEIPI-on-the-European-Commissions-Proposal-to-Reform-Copyright-Limitations-and-Exceptions-in-the-European-Union.pdf](#)

- Geiger, C. (2009), The Future of Copyright in Europe: Striking a Fair Balance between Protection and Access to Information/L’avenir du droit d’auteur en Europe: Vers un juste équilibre entre protection et accès à l’information, Report for the Committee on Culture, Science and Education – Parliamentary Assembly, Council of Europe, Strasbourg, July 2009 (Revised and updated in October 2009), www.ceipi.edu
- Geiger, C. and Schonherr, F. (2017), Frequently Asked Questions (FAQ) of Consumers in relation to Copyright, Summary Report, a project commissioned by the European Union Intellectual Property Office, p. 8 & 77
- Geiger, C, Frosio, G, Bulayenko, O. (2018) Text and Data Mining in the Proposed Copyright Reform: Making the EU Ready for an Age of Big Data? Legal Analysis and Policy Recommendations. [IIC - International Review of Intellectual Property and Competition Law](#), 49 :814-844 Available at: <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n2190/pdf/ch03.pdf>
- Guibault, L. (2002), Copyright Limitations and Contracts: An Analysis of the Contractual Overridability of Limitations on Copyright, The Hague, Netherlands: Kluwer Law International. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=12f15091-4aa6-4237-8834-d43b419bdb1a>
- Handke, C., Guibault, L. and Vallbe, J. J. (2015), “Is Europe Falling Behind in Data Mining? Copyright’s Impact on Data Mining in Academic Research”, in Schmidt, B. and Dobрева, M. (eds.), New Avenues for Electronic Publishing in the Age of Infinite Collections and Citizen Science: Scale, Openness and Trust, Amsterdam, Netherlands: IOS Press, pp. 120-130. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=1b29a7cf-aa67-47d9-80c7-b2fd790ffd87>
- Harding, L. (2016), “What are the Panama Papers? A guide to the biggest data leak in history”, The Guardian, Available at: <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/03/what-you-need-to-know-about-the-panama-papers>.

- Hilty, R. and Richter, H. (2017), “Text and Data Mining”, in Hilty, R. M. and Moscon, V. (eds.), Modernization of the EU Copyright Rules, Position Statement of the Max Planck Institute for Innovation and Competition, Max Planck Institute for Innovation and Competition Research Paper No. 17-12, pp. 28-30
- Lasén, D.C. (2005). Intellectual Property Rights and Biological Resources: An Overview of Key Issues and Current Debates, Wuppertal Papers, No. 151, Wuppertal Institute für Klima, Umwelt, Energie, Wuppertal, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:101:1-200910062169>
- Lipton, V. (2020). Legal Issues Arising in Open Scientific Data. Available at: <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.87631>
- Lissoni, F. (2012) Academic Patenting in Europe: An Overview of Recent Research and New Perspectives, 34 WORLD PATENT INFO. 197, 198.
- Marshall Kirkpatrick, Google CEO Schmidt: “People Aren’t Ready for the Technology Revolution”, Read Write Web. Available at: <http://www.readwriteweb.com>
- McDonald, D. and Kelly U., (2012), The Value and Benefit of Text Mining to UK Further and Higher Education. Digital Infrastructure, JISC. Available at: <http://bit.ly/jisc-textm>
- Morais, R., Bauer, J. and Borrell-Damian, L. (2017), Open Access: 2016-2016 EUA Survey Results, June 2017, p. 27 Available <https://www.eua.eu/resources/publications/324:open-access-in-european-universities-results-from-the-2016-2017-eua-institutional-survey.html>
- North American Free Trade Agreement, retrieved from https://datd.cepal.org/Normativas/TLCAN/Ingles/North_American_Free_Trade_Agreement-NAFTA.pdf
- Startups Available at: <http://www.innovatorsact.eu/wp-content/uploads/2017/04/AFSOne>
- Quintais, J. P. (2017), “Rethinking Normal Exploitation: Enabling Online Limitations in EU Copyright Law”, AMI, Vol. 6, pp. 197-205 Available at: https://www.pure.uva.nl/ws/files/20910960/AMI_2017_6.pdf

- Riley, J. (2017) Understanding Metadata: What is Metadata, and What is it for? A Primer. Available at:
<http://www.niso.org/publications/press/UnderstandingMetadata.pdf>
- Samuelson, P. (2005), “The Story of Baker v. Selden: Sharpening the Distinction between Authorship and Invention”, in Dreyfuss, R. and Ginsburg, J. (eds.), Intellectual Property Stories, New York, USA: Foundation Press, pp. 159-193.
- Schiffauerova, A. & Beaudry, C. (2012). Who owns the intellectual property and where? The case of Canadian biotechnology. International Journal of Biotechnology, 12(3), p. 147doi:10.1504/IJBT.2012.050223
- SCHULTZ, J. (2017), “How Much Data Is Created on the Internet Each Day?”, D Zone, 16 October 2017, <https://dzone.com/articles/how-much-data-is-created-on-the-internet-each-day>
- Traille, J.P., De Meeus D’Argenteuil, J. and De Francquen, A. (2014), Study of the Legal Framework of Text and Data Mining (TDM), prepared for the European Commission, p. 28. Available at: <https://www.op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/074ddf78-01e9-4a1d-9895-65290705e2a5/language-en>
- Text and Data Mining Working Group (WG4), Licenses for Europe, Available at: <https://ec.europa.eu/licences-foreurope-dialogue/node/7.html>
- Trips: Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. retrieved from https://www.opi.gr/images/library/nomothesia/diethnis/1994_trips.pdf
- WIPO. What is Intellectual property? Available at:
https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/450/wipo_pub_450.pdf
- Wolk, S. (2010) EU Intellectual Property Law and Ownership in Employment Relationships, 56 SCANDINAVIAN STUD. L. 419-421.
- WIPO Lex Available at: <https://wipolex.wipo.int/en/main/legislation>

Παράρτημα

Παράρτημα I - Κατευθυντήριες Γραμμές για την Επιστημονική Κοινότητα

Οι κανονισμοί περί πνευματικών δικαιωμάτων μπορεί μερικές φορές να είναι πολύπλοκοι. Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και η εφαρμογή του οδηγεί σε μια κατάσταση που οι συμμετέχοντες και οι ενδιαφερόμενοι δεν γνωρίζουν με σαφήνεια τα δικαιώματά τους ή τους περιορισμούς που τα επηρεάζουν. Για το λόγο αυτό, μετά από ευρεία νομική ανάλυση, παρατίθεται μια σειρά κατευθυντήριων γραμμών για τα μέλη της επιστημονικής κοινότητας για τα κύρια σημεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στις δημοσιεύσεις τους:

1. Από τη στιγμή της δημιουργίας του έργου, ο συντάκτης του έχει μια σειρά δικαιωμάτων. Τα πνευματικά δικαιώματα υποδιαιρούνται σε ηθικά δικαιώματα και οικονομικά δικαιώματα. Τα πρώτα αναγνωρίζονται στους συγγραφείς, είναι μη μεταβιβάσιμα. Τα τελευταία σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με τη δημοσίευση και τη διανομή, είναι μεταβιβάσιμα.
2. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ εκδότη και συγγραφέα, με σύμβαση οι εκδότες πραγματοποιούν τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης, αυτό σημαίνει ότι ο δημιουργός μπορεί διαθέτει αποκλειστικά τα δικαιώματα ή όχι. Εάν πρόκειται για αποκλειστική μεταβίβαση, τότε θα είναι απαραίτητη η άδεια του εκδότη να επιτρέψει στον συγγραφέα να το δημοσιεύσει σε αποθετήρια ή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διαφορετικά, συνιστά παραβίαση της μεταβίβασης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.
3. Συνιστάται οι συμφωνίες περί πνευματικής ιδιοκτησίας με τον εκδότη να αναλύονται εκ των προτέρων στο εάν καθορίζουν όρους που ενδέχεται να είναι επιβλαβείς για τον δημιουργό. Στην περίπτωση αυτή, να καθορίζονται μέσω ενός σαφούς προσδιορισμού οι όροι και οι προϋποθέσεις που τίθενται.
4. Οι εκδότες συνήθως επιτρέπουν άμεσα τη διάθεση του υλικού στα δημόσια αποθετήρια (ιδρύματα ή θεματικά), ιστοσελίδες ή δίκτυα κοινωνικής έρευνας. Επομένως, είναι καλύτερο να επιλέγεται η συμμετοχή σε ένα σύστημα συλλογικής διαχείρισης ώστε να ρυθμίζονται πιο εύκολα τα πιθανά νομικά ζητήματα, π.χ. εάν οι συγγραφείς θέλουν να μοιραστούν την έρευνά τους.

5. Επίσης, υπάρχουν και άλλες επιλογές που επιτρέπουν την αυτοαρχαιοθέτηση σε ανοιχτά αποθετήρια, όσον αφορά τη δημοσίευση εγγράφων. Υπό την έννοια αυτή, οι συγγραφείς μπορούν να επισκεφθούν τις βάσεις δεδομένων SHERPA/ROMEO (με διάφορα περιοδικά). Οι συγγραφείς μπορούν επίσης να επιλέξουν υβριδικά περιοδικά όπου υπάρχουν άρθρα προσβάσιμα σε τρίτους στην περίπτωση της συλλογικής διαχείριση, ή τη χρήση αδειών όπως οι creative commons.
6. Ανάλογα με τους συμβατικούς όρους που έχουν καθοριστεί από τους συντάκτες της σύμβασης, οι συγγραφείς μπορούν να προχωρούν σε εκδόσεις των έργων τους σε αποθετήρια.
7. Για τη διατήρηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τις συμφωνίες που συνήθως περιλαμβάνονται στον δικτυακό τόπο του εκδότη.
8. Όσον αφορά τους περιορισμούς και τις εξαιρέσεις, η νομοθεσία προσφέρει διαφορετικές περιπτώσεις στις οποίες τα έργα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ερευνητικούς σκοπούς ή και στον τομέα της διδασκαλίας. Είναι επιτακτική ανάγκη η εξαίρεση των δεδομένων τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα από την επιστημονική κοινότητα. Οι εξαιρέσεις που ίσχυαν ήδη προκύπτουν για τη διευκόλυνση της έρευνας και της διάδοσής της. Η χρήση του υλικού δεν θα πρέπει να επεκταθεί και σε άλλους σκοπούς από αυτούς της εξαίρεσης διότι θα πραγματοποιηθεί παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων.

Παράρτημα II - Διατάξεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/709 σχετικές με Εξαιρέσεις και Περιορισμούς στην Εξόρυξη Δεδομένων

Άρθρο 1

Το άρθρο 1 αναφέρεται στο αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/709.

«1. Η παρούσα οδηγία θεσπίζει κανόνες που αποσκοπούν στην περαιτέρω εναρμόνιση του εφαρμοστέου δικαίου της Ένωσης σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, ενώ λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψη τις ψηφιακές και τις διασυννοριακές χρήσεις του προστατευόμενου περιεχομένου. Θεσπίζει επίσης κανόνες σχετικά με εξαιρέσεις και περιορισμούς στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα, τη διευκόλυνση της χορήγησης αδειών, καθώς και κανόνες που αποσκοπούν στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς για την εκμετάλλευση έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας.»

«2. Με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 24, η παρούσα οδηγία ουδόλως θίγει τις διατάξεις που προβλέπονται ήδη στις ισχύουσες οδηγίες στον συγκεκριμένο τομέα, ιδίως δε τις οδηγίες 96/9/EK, 2000/31/EK, 2001/29/EK, 2006/115/EK, 2009/24/EK, 2012/28/EE και 2014/26/EE.»

Άρθρο 2

Για την ορθή ερμηνεία των άρθρων 3&4 τα οποία αφορούν την εξόρυξη δεδομένων είναι χρήσιμο να παρατεθούν από το άρθρο 2 οι σχετικοί τρεις πρώτοι ορισμοί, οι οποίοι αναφέρονται στην ορολογία που χρησιμοποιείται στα άρθρα 3&4.

«1) «ερευνητικός οργανισμός»: το πανεπιστήμιο, συμπεριλαμβανομένων των βιβλιοθηκών του, το ερευνητικό ίδρυμα ή κάθε άλλη οντότητα με πρωταρχικό στόχο τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας ή την εκτέλεση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν επίσης τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας:

α) σε μη κερδοσκοπική βάση ή μέσω της εκ νέου επένδυσης όλων των κερδών του στην επιστημονική του έρευνα· ή

β) στο πλαίσιο αποστολής δημοσίου συμφέροντος αναγνωρισμένης από Κράτος Μέλος· κατά τρόπον ώστε μια επιχείρηση που ασκεί αποφασιστική επιρροή σε έναν τέτοιο οργανισμό να μη μπορεί να επωφεληθεί κατά προτεραιότητα στην πρόσβαση στα αποτελέσματα αυτής της επιστημονικής έρευνας.»

«2) «εξόρυξη κειμένων και δεδομένων»: κάθε αυτοματοποιημένη αναλυτική τεχνική που αποσκοπεί στην ανάλυση κειμένων και δεδομένων σε ψηφιακή μορφή με στόχο την παραγωγή πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, προτύπων, τάσεων και συσχετισμών.»·

«3) «ίδρυμα πολιτιστικής κληρονομιάς»: προσιτή στο κοινό βιβλιοθήκη ή μουσείο, αρχείο ή ίδρυμα κινηματογραφικής ή ακουστικής κληρονομιάς.»·

Άρθρο 3

«Άρθρο 3: Εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.

1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν εξαίρεση στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 5 στοιχείο (α) και στο άρθρο 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/EK, στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, και στο άρθρο 15 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας σχετικά με τις αναπαραγωγές και τις εξαγωγές που πραγματοποιούνται από ερευνητικούς οργανισμούς και ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, με σκοπό τη διεξαγωγή, για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας, της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων από έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας υλικό στα οποία έχουν νόμιμη πρόσβαση.

2. Αντίγραφα έργων ή άλλων αντικειμένων προστασίας που δημιουργούνται σύμφωνα με την παράγραφο 1 αποθηκεύονται με κατάλληλο επίπεδο ασφάλειας και μπορούν να φυλάσσονται για σκοπούς επιστημονικής έρευνας, συμπεριλαμβανομένης της επαλήθευσης των αποτελεσμάτων της έρευνας.

3. Οι δικαιούχοι επιτρέπεται να εφαρμόζουν μέτρα με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου

φιλοξενούνται τα έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας. Τα εν λόγω μέτρα δεν υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του στόχου αυτού.

4. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν τους δικαιούχους, τους ερευνητικούς οργανισμούς και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την εφαρμογή της υποχρέωσης και των μέτρων που αναφέρονται στις παραγράφους 2 και 3 αντίστοιχα.»

Άρθρο 4

«Άρθρο 4: Εξαίρεση ή περιορισμός όσον αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων.

1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 5 στοιχείο (α) και στο άρθρο 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/EK, στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στο άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) της οδηγίας 2009/24/EK και στο άρθρο 15 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας για αναπαραγωγές και εξαγωγές νομίμως προσβάσιμων έργων και άλλου υλικού για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

2. Αναπαραγωγές και εξαγωγές που πραγματοποιούνται σύμφωνα με την παράγραφο 1 μπορεί να διατηρούνται για όσο διάστημα είναι αναγκαίο για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

3. Η εξαίρεση ή ο περιορισμός που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εφαρμόζεται υπό την προϋπόθεση ότι η χρήση έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας που αναφέρεται σε αυτήν την παράγραφο δεν έχει ρητά περιοριστεί από τους δικαιούχους των δικαιωμάτων τους με κατάλληλο τρόπο, όπως με μηχανοαγνώσιμα μέσα για την περίπτωση περιεχομένου που έχει καταστεί διαθέσιμο κοινό επιγραμματικά.

4. Το παρόν άρθρο δεν θίγει την εφαρμογή του άρθρου 3 της παρούσας οδηγίας.»

Άρθρο 7

«Άρθρο 7: Κοινές διατάξεις.

1. Κάθε συμβατική ρύθμιση αντίθετη προς τις εξαιρέσεις που προβλέπονται στα άρθρα 3, 5 και 6 είναι μη εκτελεστή.
2. Το άρθρο 5 παράγραφος 5 της οδηγίας 2001/29/EK εφαρμόζεται στις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς που προβλέπονται στον παρόντα τίτλο. Το άρθρο 6 παράγραφος 4 πρώτο, τρίτο και πέμπτο εδάφιο της οδηγίας 2001/29/EK εφαρμόζεται στα άρθρα 3 έως 6 της παρούσας οδηγίας.»

Άρθρο 15 παράγραφος 1

«Άρθρο 15: Προστασία των εκδόσεων τύπου σχετικά με επιγραμμικές χρήσεις.

1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους εκδότες τύπου που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος μέλος τα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 2 και στο άρθρο 3 παράγραφος 2 της οδηγίας 2001/29/EK για την επιγραμμική χρήση των εκδόσεών τους από παρόχους υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Τα δικαιώματα που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο δεν έχουν εφαρμογή σε ιδιωτικές ή μη εμπορικές χρήσεις εκδόσεων τύπου από μεμονωμένους χρήστες. Η προστασία που χορηγείται βάσει του πρώτου εδαφίου δεν έχει εφαρμογή σε πράξεις τοποθέτησης υπερσυνδέσμων. Τα δικαιώματα που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο δεν έχουν εφαρμογή στις χρήσεις μεμονωμένων λέξεων ή πολύ σύντομων αποσπασμάτων εκδόσεων τύπου.»

Παράρτημα III - Αιτιολογικές Γνώμες της Οδηγίας 2019/790 σχετικές με τα Άρθρα 3&4

(5) Στους τομείς της έρευνας, της καινοτομίας, της εκπαίδευσης και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι ψηφιακές τεχνολογίες επιτρέπουν νέα είδη χρήσεων που δεν καλύπτονται με σαφήνεια από τους ισχύοντες κανόνες της Ένωσης για τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς. Επιπλέον, ο προαιρετικός χαρακτήρας των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπονται στις οδηγίες 96/9/EK, 2001/29/EK και 2009/24/EK στους εν λόγω τομείς θα μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά τις διασυνοριακές χρήσεις, οι οποίες γίνονται ολοένα και πιο σημαντικές στο ψηφιακό περιβάλλον. Επομένως, οι υφιστάμενες εξαιρέσεις και περιορισμοί στο δίκαιο της Ένωσης που αφορούν, την επιστημονική έρευνα, την καινοτομία, τη διδασκαλία και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να αξιολογηθούν εκ νέου υπό το πρίσμα των νέων αυτών χρήσεων. Θα πρέπει να θεσπιστούν υποχρεωτικές εξαιρέσεις ή περιορισμοί για τις χρήσεις των τεχνολογιών εξόρυξης κειμένων και δεδομένων, για τη χρήση για εκπαιδευτικούς σκοπούς στο ψηφιακό περιβάλλον και για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Θα πρέπει να εξακολουθήσουν να ισχύουν οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί που υφίστανται στο δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων αυτών επί των δραστηριοτήτων εξόρυξης κειμένων και δεδομένων, εκπαίδευσης και διατήρησης, εφόσον δεν περιορίζουν το πεδίο εφαρμογής των υποχρεωτικών εξαιρέσεων ή περιορισμών που προβλέπει η παρούσα οδηγία, οι οποίοι πρέπει να μεταφερθούν από τα κράτη μέλη στο εθνικό τους δίκαιο. Ως εκ τούτου, οι οδηγίες 96/9/EK και 2001/29/EK θα πρέπει να τροποποιηθούν.

(6) Οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία επιδιώκουν την επίτευξη δίκαιης ισορροπίας μεταξύ αφενός των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των δημιουργών και άλλων δικαιούχων και αφετέρου, των χρηστών. Μπορούν να εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου αντικειμένου προστασίας και δεν θίγουν αδικαιολογήτως τα έννομα συμφέροντα των δικαιούχων.

(8) Οι νέες τεχνολογίες παρέχουν τη δυνατότητα αυτοματοποιημένης υπολογιστικής ανάλυσης πληροφοριών σε ψηφιακή μορφή, όπως κειμένων, ήχων, εικόνων ή

δεδομένων, η οποία είναι ευρέως γνωστή ως εξόρυξη κειμένων και δεδομένων. Η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων καθιστά δυνατή την επεξεργασία μεγάλου όγκου πληροφοριών με στόχο την απόκτηση νέων γνώσεων και την ανακάλυψη νέων τάσεων. Οι τεχνολογίες εξόρυξης κειμένων και δεδομένων είναι διαδεδομένες σε όλο το φάσμα της ψηφιακής οικονομίας, ωστόσο αναγνωρίζεται ευρέως ότι η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων μπορεί ιδίως να ωφελήσει την ερευνητική κοινότητα, στηρίζοντας, με αυτό τον τρόπο, την καινοτομία. Οι τεχνολογίες αυτές ωφελούν τα πανεπιστήμια και άλλους ερευνητικούς οργανισμούς, καθώς και ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς θα μπορούσαν επίσης να διεξάγουν έρευνα στο πλαίσιο των κύριων δραστηριοτήτων τους. Εντούτοις, στην Ένωση, τέτοιοι οργανισμοί και ιδρύματα βρίσκονται αντιμέτωπα με ανασφάλεια δικαίου ως προς έκταση κατά την οποία μπορούν να προβαίνουν σε εξόρυξη κειμένων και δεδομένων περιεχομένου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων ενδέχεται να περιλαμβάνει πράξεις που προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, από το δικαίωμα ειδικής φύσεως σε βάσεις δεδομένων ή αμφότερα, ειδικότερα την αναπαραγωγή έργων ή άλλων αντικειμένων προστασίας, την εξαγωγή περιεχομένου από βάση δεδομένων ή αμφότερες, κάτι που συμβαίνει για παράδειγμα όταν τα δεδομένα τυποποιούνται κατά τη διαδικασία της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων. Στις περιπτώσεις όπου δεν εφαρμόζεται εξαίρεση ή περιορισμός, απαιτείται η άδεια των δικαιούχων για την εκτέλεση των εν λόγω πράξεων.

(9) Η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων μπορεί επίσης να διενεργηθεί σε σχέση με απλά πραγματικά στοιχεία ή δεδομένα τα οποία δεν προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, και στις περιπτώσεις αυτές δεν απαιτείται η λήψη άδειας βάσει του δικαίου περί δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Μπορεί επίσης να υπάρχουν περιπτώσεις εξόρυξης κειμένου και δεδομένων που δεν περιλαμβάνουν πράξεις αναπαραγωγής ή όπου οι αναπαραγωγές που έλαβαν χώρα εμπίπτουν στην υποχρεωτική εξαίρεση των προσωρινών πράξεως αναπαραγωγής όπως ορίζεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 της οδηγίας 2001/29/EK, η οποία θα πρέπει να συνεχίσει να εφαρμόζεται στις τεχνικές εξόρυξης κειμένων και δεδομένων που δεν περιλαμβάνουν τη δημιουργία αντιγράφων πέραν του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω εξαίρεσης.

(10) Το δίκαιο της Ένωσης προβλέπει ορισμένες εξαιρέσεις και περιορισμούς που καλύπτουν χρήσεις για επιστημονικούς ερευνητικούς σκοπούς που ενδέχεται να έχουν

εφαρμογή σε πράξεις εξόρυξης κειμένων και δεδομένων. Ωστόσο, οι εν λόγω εξαιρέσεις και περιορισμοί έχουν προαιρετικό χαρακτήρα και δεν ανταποκρίνονται πλήρως στη χρήση των τεχνολογιών στην επιστημονική έρευνα. Επιπλέον, στις περιπτώσεις στις οποίες οι ερευνητές έχουν νόμιμη πρόσβαση σε περιεχόμενο, για παράδειγμα μέσω συνδρομών σε εκδόσεις ή αδειών ανοικτής πρόσβασης, οι όροι των αδειών θα μπορούσαν να αποκλείουν την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων. Δεδομένου ότι η έρευνα διεξάγεται ολοένα και περισσότερο με τη συνδρομή της ψηφιακής τεχνολογίας, η ανταγωνιστική θέση της Ένωσης ως χώρου έρευνας κινδυνεύει να υπονομευθεί, εάν δεν ληφθούν μέτρα για την άρση της ανασφάλειας δικαίου όσον αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων.

(11) Η ανασφάλεια δικαίου που αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με τη θέσπιση υποχρεωτικής εξαίρεσης για πανεπιστήμια και άλλους ερευνητικούς οργανισμούς, καθώς και για ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, στο αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής, καθώς και από το δικαίωμα απαγόρευσης της εξαγωγής περιεχομένου βάσης δεδομένων. Σύμφωνα με την υφιστάμενη ενωσιακή πολιτική έρευνας, που ενθαρρύνει τη συνεργασία των πανεπιστημίων και των ερευνητικών ιδρυμάτων με τον ιδιωτικό τομέα, οι ερευνητικοί οργανισμοί θα πρέπει επίσης να επωφελούνται από μία τέτοια εξαίρεση όταν οι ερευνητικές τους δραστηριότητες διεξάγονται στο πλαίσιο συμπράξεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Ενώ οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να συνεχίσουν να αποτελούν τους επωφελούμενους αυτής της εξαίρεσης, θα πρέπει επίσης να είναι σε θέση να βασίζονται στους ιδιωτικούς εταίρους τους για τη διεξαγωγή της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων, μεταξύ άλλων μέσω της χρήσης των τεχνολογικών εργαλείων τους.

(12) Οι ερευνητικοί οργανισμοί σε ολόκληρη την Ένωση καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα οντοτήτων που έχουν ως πρωταρχικό στόχο τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας ή τον συνδυασμό της έρευνας με την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Ο όρος «επιστημονική έρευνα», κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, θα πρέπει να νοείται ότι καλύπτει τόσο τις φυσικές επιστήμες όσο και τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Λόγω της πολυμορφίας αυτών των οντοτήτων, είναι σημαντικό να υπάρχει κοινή αντίληψη ως προς τους ερευνητικούς οργανισμούς. Θα πρέπει, για παράδειγμα, να καλύπτουν, επιπροσθέτως των πανεπιστημίων ή άλλων ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και

των βιβλιοθηκών τους, επίσης οντότητες όπως ερευνητικά ιδρύματα και νοσοκομεία που διεξάγουν έρευνα. Παρά τις διαφορετικές νομικές μορφές και δομές, οι ερευνητικοί οργανισμοί των κρατών μελών έχουν γενικά το κοινό στοιχείο ότι δραστηριοποιούνται είτε σε μη κερδοσκοπική βάση είτε στο πλαίσιο αποστολής δημοσίου συμφέροντος αναγνωρισμένης από το κράτος. Μια τέτοια αποστολή δημοσίου συμφέροντος θα μπορούσε, για παράδειγμα, να αποτυπωθεί μέσω της δημόσιας χρηματοδότησης ή μέσω διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας ή δημόσιων συμβάσεων. Αντιστρόφως, οι οργανισμοί επί των οποίων ασκείται αποφασιστική επιρροή από εμπορικές επιχειρήσεις, δυνάμει της οποίας επιτρέπεται στις επιχειρήσεις αυτές η άσκηση ελέγχου λόγω διαρθρωτικών περιστάσεων, όπως μέσω της ιδιότητάς τους ως μετόχου ή μέλους, ο οποίος θα μπορούσε να οδηγήσει στην προνομιακή πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας, δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως ερευνητικοί οργανισμοί για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας.

(13) Τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να νοούνται ότι καλύπτουν δημόσιες βιβλιοθήκες και μουσεία, ανεξάρτητα από το είδος των έργων ή άλλων αντικειμένων προστασίας τα οποία διατηρούν στις μόνιμες συλλογές τους, καθώς και αρχεία, και ιδρύματα κινηματογραφικής ή ακουστικής κληρονομιάς. Θα πρέπει επίσης να νοούνται ότι περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις εθνικές βιβλιοθήκες και τα εθνικά αρχεία και, στο μέτρο που αφορούν τα αρχεία τους και τις προσιτές στο κοινό βιβλιοθήκες τους, εκπαιδευτικά ιδρύματα, ερευνητικούς οργανισμούς και ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς του δημόσιου τομέα.

(14) Οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων των προσώπων που συνδέονται με αυτά, θα πρέπει να καλύπτονται από την εξαίρεση της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων όσον αφορά το περιεχόμενο στο οποίο έχουν νόμιμη πρόσβαση. Η νόμιμη πρόσβαση θα πρέπει να νοείται ότι καλύπτει την πρόσβαση σε περιεχόμενο στη βάση μιας πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ή μέσω συμβατικών ρυθμίσεων μεταξύ δικαιούχων και ερευνητικών οργανισμών ή ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως οι συνδρομές, ή με άλλα νόμιμα μέσα. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις συνδρομών από ερευνητικούς οργανισμούς ή ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, τα συνδεόμενα με αυτά πρόσωπα που καλύπτονται από τις εν λόγω συνδρομές θα πρέπει να θεωρείται ότι έχουν νόμιμη

πρόσβαση. Η νόμιμη πρόσβαση θα πρέπει επίσης να καλύπτει την πρόσβαση σε περιεχόμενο που διατίθεται ελεύθερα στο διαδίκτυο.

(15) Οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, για παράδειγμα για τη μεταγενέστερη επικύρωση των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας, να χρειαστεί να διατηρούν αντίγραφα τα οποία παρήγαγαν δυνάμει της εξαίρεσης για τους σκοπούς της διενέργειας της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων. Στις περιπτώσεις αυτές, τα αντίγραφα θα πρέπει να αποθηκεύονται σε ασφαλές περιβάλλον. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι ελεύθερα να αποφασίζουν, σε εθνικό επίπεδο και έπειτα από διαβουλεύσεις με τα σχετικά ενδιαφερόμενα μέρη, σχετικά με τις περαιτέρω συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διατήρηση των αντιγράφων, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας διορισμού αξιόπιστων φορέων για το σκοπό της αποθήκευσης των εν λόγω αντιγράφων. Προκειμένου να μην περιοριστεί αδικαιολόγητα η εφαρμογή της εξαίρεσης, οι ρυθμίσεις αυτές θα πρέπει να είναι αναλογικές και να περιορίζονται στο μέτρο που είναι αναγκαίο για τη διατήρηση των αντιγράφων με ασφαλή τρόπο και την πρόληψη μη εγκεκριμένων χρήσεων. Χρήσεις για σκοπούς επιστημονικής έρευνας άλλους από την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων, όπως η επιστημονική αξιολόγηση από ομότιμους και η από κοινού έρευνα, θα πρέπει να εξακολουθήσουν να καλύπτονται, κατά περίπτωση, από την εξαίρεση ή τον περιορισμό που προβλέπεται στο άρθρο 5 παράγραφος 3 στοιχείο α) της οδηγίας 2001/29/EK.

(16) Λόγω του δυνητικά μεγάλου αριθμού αιτημάτων πρόσβασης σε και αναφορτώσεων των έργων τους ή άλλων αντικειμένων προστασίας, οι δικαιούχοι θα πρέπει να επιτρέπεται να εφαρμόζουν μέτρα όταν υπάρχει ο κίνδυνος να τεθεί σε κίνδυνο η ασφάλεια και η ακεραιότητα των συστημάτων ή των βάσεων δεδομένων τους. Αυτά τα μέτρα θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να διασφαλιστεί ότι μόνο πρόσωπα που έχουν νόμιμη πρόσβαση στα δεδομένα τους μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτά, μεταξύ άλλων μέσω της επικύρωσης διευθύνσεων πρωτοκόλλου διαδικτύου ή επαλήθευσης της ταυτότητας του χρήστη. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να παραμένουν αναλογικά προς τους ενεχόμενους κινδύνους, και δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου της εξασφάλισης της ασφάλειας και της ακεραιότητας του συστήματος και δεν θα πρέπει να υπονομεύουν την αποτελεσματική εφαρμογή της εξαίρεσης.

(17) Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης, η οποία περιορίζεται σε οντότητες που διεξάγουν επιστημονική έρευνα, κάθε ενδεχόμενη βλάβη των δικαιούχων που προκαλείται μέσω αυτής της εξαίρεσης θα είναι ελάχιστη. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να προβλέψουν αποζημίωση των δικαιούχων σε σχέση με τις χρήσεις που εμπίπτουν στις εξαιρέσεις της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων που θεσπίζονται με την παρούσα οδηγία.

(18) Επιπλέον, πέρα από τη σημασία τους στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας, οι τεχνικές εξόρυξης κειμένων και δεδομένων χρησιμοποιούνται ευρέως τόσο από ιδιωτικούς όσο και από δημόσιους φορείς για την ανάλυση μεγάλων όγκων δεδομένων σε διάφορους τομείς της ζωής και για διάφορους σκοπούς, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών υπηρεσιών, των σύνθετων επιχειρηματικών αποφάσεων και της ανάπτυξης νέων εφαρμογών ή τεχνολογιών. Οι δικαιούχοι θα πρέπει να διατηρούν τη δυνατότητα να χορηγούν άδεια για τη χρήση των έργων τους και άλλων αντικειμένων προστασίας που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της υποχρεωτικής εξαίρεσης που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία για την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας και των υφιστάμενων εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται στην οδηγία 2001/29/EK. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι οι χρήστες εξόρυξης κειμένων και δεδομένων μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι με ανασφάλεια δικαίου ως προς το αν οι αναπαραγωγές και οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται για σκοπούς εξόρυξης κειμένων και δεδομένων μπορούν να διενεργηθούν επί έργων στα οποία η πρόσβαση είναι νόμιμη ή άλλων αντικειμένων προστασίας, ιδίως όταν οι αναπαραγωγές ή οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται για σκοπούς τεχνικής διεργασίας δεν πληρούν όλες τις προϋποθέσεις της υφιστάμενης εξαίρεσης για τις προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, που προβλέπεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 της οδηγίας 2001/29/EK. Προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου σε τέτοιες περιπτώσεις και να ενθαρρυνθεί η καινοτομία και στον ιδιωτικό τομέα, η παρούσα οδηγία θα πρέπει να προβλέπει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την εξαίρεση ή τον περιορισμό των αναπαραγωγών και των εξαγωγών έργων ή άλλων αντικειμένων προστασίας, για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων και να επιτρέπει τη διατήρηση των αντιγράφων για όσο διάστημα είναι αναγκαίο για τους σκοπούς αυτούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων. Η εξαίρεση αυτή ή ο περιορισμός θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο όταν ο δικαιούχος έχει νόμιμη

πρόσβαση στο έργο ή σε άλλο αντικείμενο προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης κατά την οποία αυτό καθίσταται διαθέσιμο στο κοινό μέσω διαδικτύου, και εφόσον οι δικαιούχοι δεν έχουν παρακρατήσει τα δικαιώματα αναπαραγωγής και εξαγωγής για την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων με τον ενδεδειγμένο τρόπο. Στην περίπτωση περιεχομένου που έχει καταστεί διαθέσιμο στο κοινό μέσω του διαδικτύου, θα πρέπει να θεωρείται κατάλληλη μόνο η διατήρηση των εν λόγω δικαιωμάτων με τη χρήση μηχαναγνώσιμων μέσων, συμπεριλαμβανομένων των μεταδεδομένων και των όρων και προϋποθέσεων ενός ιστοτόπου ή μιας υπηρεσίας. Άλλες χρήσεις δεν θα πρέπει να θίγονται από τη διατήρηση των δικαιωμάτων για σκοπούς εξόρυξης κειμένων και δεδομένων. Σε άλλες περιπτώσεις, μπορεί να θεωρηθεί ως ενδεδειγμένη η διατήρηση των δικαιωμάτων με άλλα μέσα, όπως οι συμβατικές συμφωνίες ή η μονομερής δήλωση. Οι δικαιούχοι θα πρέπει να είναι σε θέση να εφαρμόζουν μέτρα ώστε να εξασφαλίζουν ότι η διατήρηση των δικαιωμάτων τους εν προκειμένω γίνεται σεβαστή. Αυτή η εξαίρεση ή ο περιορισμός δεν θα πρέπει να θίγει την υποχρεωτική εξαίρεση για την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς όπως ορίζεται στην παρούσα οδηγία, καθώς και την υφιστάμενη εξαίρεση για τις προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής όπως ορίζεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 της οδηγίας 2001/29/EK.

Παράρτημα IV - Συσχέτιση της εξαίρεσης της 1^{ης} παραγράφου των άρθρων 3&4 της Οδηγίας 2019/790 με τα δικαιώματα σχετικών Οδηγιών

I. Οδηγία 96/9/EK

A. Άρθρο 5 στοιχείο (α)

«Άρθρο 5: Πράξεις που υπόκεινται σε περιορισμούς.

Ο δημιουργός βάσης δεδομένων έχει το αποκλειστικό δικαίωμα, όσον αφορά την έκφραση της βάσης αυτής που επιδέχεται προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, να εκτελεί ή να επιτρέπει τις ακόλουθες πράξεις:

α) προσωρινή ή διαρκή αναπαραγωγή της βάσης δεδομένων με κάθε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει.»

B. Άρθρο 7 παράγραφος 1

«Άρθρο 7: Αντικείμενο της προστασίας.

1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στον κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων το δικαίωμα να απαγορεύει την εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους, αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά, του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, εφόσον η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης καταδεικνύουν ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση.»

Γ. Άρθρο 8

«Δικαιώματα και υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη»

«1. Ο κατασκευαστής βάσης δεδομένων η οποία έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού καθ' οιονδήποτε τρόπο δεν μπορεί να εμποδίσει το νόμιμο χρήστη της βάσης να εξάγει ή/και να επαναχρησιμοποιεί επουσιώδη μέρη του περιεχομένου της, αξιολογούμενα ποιοτικώς ή ποσοτικώς, για οποιονδήποτε σκοπό. Εάν ο νόμιμος χρήστης δικαιούται να εξάγει ή/και να επαναχρησιμοποιεί τμήμα μόνον της βάσης δεδομένων, η παρούσα παράγραφος εφαρμόζεται μόνον για το τμήμα αυτό.

2. Ο νόμιμος χρήστης βάσης δεδομένων που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού καθ' οιονδήποτε τρόπο δεν μπορεί να εκτελεί πράξεις που έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης αυτής ή θίγουν αδικαιολογήτως τα νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή της.
3. Ο νόμιμος χρήστης βάσης δεδομένων που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού καθ' οιονδήποτε τρόπο δεν μπορεί να προξενεί ζημία στα πρόσωπα που διαθέτουν δικαίωμα του δημιουργού ή συγγενικά δικαιώματα επί των έργων ή ερμηνειών ή εκτελέσεων που περιέχονται στην εν λόγω βάση.»

II. Οδηγία 2001/29/EK

A. Άρθρο 2

«Άρθρο 2: Δικαίωμα αναπαραγωγής.

Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν, την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει:

- α) στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους,
- β) στους καλλιτέχνες ερμηνευτές ή εκτελεστές, όσον αφορά την εγγραφή σε υλικό φορέα των ερμηνειών ή εκτελέσεών τους,
- γ) στους παραγωγούς φωνογραφήματων, όσον αφορά τα φωνογραφήματά τους,
- δ) στους παραγωγούς της πρώτης υλικής ενσωμάτωσης ταινιών σε φορέα, όσον αφορά το πρωτότυπο και τα αντίγραφα των ταινιών τους,
- ε) στους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς, όσον αφορά την υλική ενσωμάτωση των εκπομπών τους, που μεταδίδονται ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, συμπεριλαμβανομένης της καλωδιακής ή δορυφορικής μετάδοσης.»

Β. Άρθρο 3 παράγραφος 2

«Άρθρο 3: Δικαίωμα παρουσίασης έργων στο κοινό και δικαίωμα διάθεσης άλλων αντικειμένων στο κοινό.

2. Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη διάθεση στο κοινό, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος:

α) στους καλλιτέχνες ερμηνευτές ή εκτελεστές, όσον αφορά την εγγραφή σε υλικό φορέα των ερμηνειών ή εκτελέσεών τους,

β) στους παραγωγούς φωνογραφημάτων, όσον αφορά τα φωνογραφήματά τους,

γ) στους παραγωγούς της πρώτης υλικής ενσωμάτωσης ταινιών, όσον αφορά το πρωτότυπο και τα αντίγραφα των ταινιών τους,

δ) στους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς, όσον αφορά την υλική ενσωμάτωση των εκπομπών τους, που μεταδίδονται ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, συμπεριλαμβανομένης της καλωδιακής ή δορυφορικής αναμετάδοσης.»

Γ. Άρθρο 5

«Άρθρο 5: Εξαιρέσεις και περιορισμοί

1. Οι αναφερόμενες στο άρθρο 2 προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, οι οποίες είναι μεταβατικές ή παρεπόμενες και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο και ουσιώδες τμήμα μιας τεχνολογικής μεθόδου, έχουν δε ως αποκλειστικό σκοπό να επιτρέψουν:

α) την εντός δικτύου μετάδοση μεταξύ τρίτων μέσω διαμεσολαβητή, ή

β) τη νόμιμη χρήση ενός έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και οι οποίες δεν έχουν καμία ανεξάρτητη οικονομική σημασία, εξαιρούνται από το δικαίωμα αναπαραγωγής που προβλέπεται στο άρθρο 2.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς από το δικαίωμα αναπαραγωγής που προβλέπεται στο άρθρο 2 στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) αναπαραγωγή σε χαρτί ή ανάλογο υλικό φορέα, με τη χρήση οποιουδήποτε είδους φωτογραφικής τεχνικής ή με οποιαδήποτε άλλη μέθοδο που επιφέρει παρόμοια αποτελέσματα, εκτός από τις παρτιτούρες, υπό τον όρο ότι οι δικαιούχοι λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση,

β) αναπαραγωγές σε οποιοδήποτε μέσο που πραγματοποιούνται από φυσικό πρόσωπο για ιδιωτική χρήση και για μη άμεσους ή έμμεσους εμπορικούς σκοπούς, υπό τον όρο ότι οι δικαιούχοι λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση που συνεκτιμά την εφαρμογή ή όχι των τεχνολογικών μέτρων του άρθρου 6 στο συγκεκριμένο έργο ή άλλο υλικό,

γ) ειδικές πράξεις αναπαραγωγής που πραγματοποιούνται από προσιτές στο κοινό βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή μουσεία, ή από αρχεία που δεν αποσκοπούν, άμεσα ή έμμεσα, σε κανένα οικονομικό ή εμπορικό όφελος,

δ) εφήμερες εγγραφές έργων που πραγματοποιούνται δι' ιδίων μέσων από ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς για τις δικές τους εκπομπές ή διατήρηση αυτών των εγγραφών σε επίσημα αρχεία μπορεί να επιτρέπεται λόγω του εξαιρετικού τους ιστορικού ενδιαφέροντος,

ε) αναπαραγωγές εκπομπών εκ μέρους μη κερδοσκοπικών κοινωνικών ιδρυμάτων, όπως τα νοσοκομεία ή οι φυλακές, υπό τον όρο ότι οι δικαιούχοι λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς στα δικαιώματα που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) χρήση χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία ή την επιστημονική έρευνα, εφόσον αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο και εφόσον δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο μη εμπορικό σκοπό,

β) χρήσεις προς όφελος προσώπων με ειδικές ανάγκες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας,

γ) αναπαραγωγή δια του τύπου, παρουσίαση στο κοινό ή διάθεση δημοσιευμένων άρθρων για οικονομικά, πολιτικά ή θρησκευτικά θέματα επικαιρότητας ή

ραδιοτηλεοπτικώς μεταδιδόμενων έργων ή άλλων αντικειμένων του ιδίου τύπου, όταν η χρήση αυτή δεν απαγορεύεται ρητά και εφόσον αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, ή χρήση έργων ή άλλων αντικειμένων κατά την παρουσίαση της επικαιρότητας, στο βαθμό που δικαιολογείται από τον ενημερωτικό σκοπό και εφόσον αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο,

δ) παράθεση αποσπασμάτων με σκοπό την άσκηση κριτικής ή βιβλιοπαρουσίασης, υπό τον όρο ότι αφορούν έργο ή άλλα αντικείμενα τα οποία έχουν ήδη καταστεί νομίμως προσιτά στο κοινό, ότι αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο και ότι η παράθεση αυτή είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και η έκτασή της δικαιολογείται ως εκ του σκοπού της,

ε) χρήση για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή για να διασφαλιστεί η ορθή διεξαγωγή ή η κατάλληλη κάλυψη διοικητικών, κοινοβουλευτικών ή δικαστικών διαδικασιών,

στ) χρήση πολιτικών ομιλιών καθώς και αποσπασμάτων από δημόσιες ομιλίες ή παρόμοια έργα ή προστατευόμενα αντικείμενα, όταν δικαιολογείται από τον ενημερωτικό σκοπό και εφόσον αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο,

ζ) χρήση κατά τη διάρκεια θρησκευτικών τελετών ή επισήμων τελετών που διοργανώνονται από δημόσια αρχή,

η) χρήση έργων, όπως αρχιτεκτονικών έργων ή γλυπτών, ευρισκομένων μονίμως σε δημόσιους χώρους,

θ) περιστασιακή ενσωμάτωση ενός έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου σε χρησιμοποιούμενο υλικό,

ι) χρήση με σκοπό τη διαφήμιση μιας δημόσιας έκθεσης ή πώλησης καλλιτεχνικών έργων, στο βαθμό που απαιτείται για την προώθηση της εκδήλωσης, αποκλεισμένης κάθε άλλης εμπορικής χρήσης,

ια) χρήση για γελοιογραφία, παρωδία ή μίμηση,

ιβ) χρήση συνδεόμενη με επίδειξη ή επισκευή εξοπλισμού,

ιγ) χρήση έργου τέχνης με μορφή κτηρίου ή απλού ή αρχιτεκτονικού σχεδίου κτηρίου για το σκοπό της ανοικοδόμησης του εν λόγω κτηρίου,

ιδ) χρήση με παρουσίαση ή διάθεση, με σκοπό την έρευνα ή την ιδιωτική μελέτη, σε μέλη του κοινού μέσω εξειδικευμένων τερματικών στους χώρους των ιδρυμάτων που αναφέρονται στην παράγραφο 2 στοιχείο γ), έργων και άλλου προστατευόμενου αντικειμένου που δεν υπόκεινται σε όρους αγοράς ή αδείας, και τα οποία περιέχονται στις συλλογές τους,

ιε) χρήση σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις ήσσονος σημασίας ήδη εξαιρούμενες ή περιοριζόμενες δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, εφόσον αφορούν χρήσεις αποκλειστικά αναλογικές και δεν θίγουν την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων και υπηρεσιών στην Κοινότητα, με την επιφύλαξη των λοιπών εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

4. Όταν τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό από το δικαίωμα αναπαραγωγής δυνάμει των παραγράφων 2 ή 3, μπορούν επίσης να προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό από το δικαίωμα διανομής που αναφέρεται στο άρθρο 4, στο βαθμό που δικαιολογείται από το σκοπό της επιτρεπόμενης πράξης αναπαραγωγής.

5. Οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2, 3 και 4, εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολογήτως τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου.»

III. Οδηγία 2009/24/EK

Άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχεία (α) και (β)

«Άρθρο 4: Πράξεις εξαρτώμενες από προηγούμενη άδεια του δικαιούχου.

1. Με την επιφύλαξη των άρθρων 5 και 6, στα αποκλειστικά δικαιώματα του δικαιούχου κατά την έννοια του άρθρου 2 περιλαμβάνεται το δικαίωμα να πραγματοποιεί ή να παρέχει άδεια για:

α) οριστική ή προσωρινή αναπαραγωγή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, με κάθε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει. Εφόσον η φόρτωση, η εμφάνιση στην οθόνη, η εκτέλεση, η μεταβίβαση ή η αποθήκευση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, απαιτούν τέτοια αναπαραγωγή, οι πράξεις αυτές υπόκεινται σε άδεια εκ μέρους του δικαιούχου,·

β) μετάφραση, προσαρμογή, διαρρύθμιση ή οποιαδήποτε άλλη μετατροπή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και αναπαραγωγή των αποτελεσμάτων του, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων του προσώπου που τροποποιεί το πρόγραμμα.»·

Παράρτημα V - Διαδικασία Νομοθέτησης της Οδηγίας 2019/790

Τα κύρια βήματα στη διαδικασία της νομοθέτησης της Οδηγίας 2019/790 ήταν:

14/09/2016 Δημοσιεύθηκε η νομοθετική πρόταση της Επιτροπής COM (2016) 593

06/10/2016 Ανακοίνωση παραπομπής στο Κοινοβούλιο

28/11/2016 Συζήτηση στο Συμβούλιο

19/01/2017 Παραπομπή σε συνδεδεμένες επιτροπές στο Κοινοβούλιο

20/06/2018 Ψηφίστηκε στην επιτροπή

20/06/2018 Απόφαση της επιτροπής για έναρξη διοργανικών διαπραγματεύσεων

29/06/2018 Έκθεση επιτροπής που κατατέθηκε για ολομέλεια

02/07/2018 Απόφαση της επιτροπής για έναρξη διοργανικών διαπραγματεύσεων

05/07/2018 Διαβίβαση των αποτελεσμάτων της ψηφοφορίας στο Κοινοβούλιο

11/09/2018 Συζήτηση στο Κοινοβούλιο

12/09/2018 Απόφαση του Κοινοβουλίου,

12/09/2018 Το θέμα αναφέρθηκε στην αρμόδια επιτροπή

26/02/2019 Έγκριση από την επιτροπή του κειμένου

26/03/2019 Απόφαση του Κοινοβουλίου, 1η ανάγνωση

15/04/2019 Πράξη που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο

17/04/2019 Υπογράφηκε η τελική πράξη

17/04/2019 Λήξη της διαδικασίας στο Κοινοβούλιο

17/05/2019 Τελική πράξη που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα

Παράρτημα VI - Αλλαγές στα άρθρα 3&4 της Οδηγίας DSM κατά την πρώτη ανάγνωση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Άρθρο 3 – παράγραφος 1	
Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή	Τροπολογία
1. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στα άρθρα 5 στοιχείο α) και 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας σχετικά με τις αναπαραγωγές και τις εξαγωγές που πραγματοποιούνται από ερευνητικούς οργανισμούς με σκοπό την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων από έργα ή άλλο υλικό στα οποία έχουν νόμιμη πρόσβαση για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας.	1. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στα άρθρα 5 στοιχείο α) και 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας σχετικά με τις αναπαραγωγές και τις εξαγωγές που πραγματοποιούνται από ερευνητικούς οργανισμούς με σκοπό την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων από έργα ή άλλο υλικό στα οποία έχουν αποκτήσει νόμιμη πρόσβαση για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας.
Άρθρο 3 – παράγραφος 3	
Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή	Τροπολογία
3. Οι δικαιούχοι επιτρέπεται να εφαρμόζουν μέτρα με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου φιλοξενούνται τα έργα ή άλλο υλικό. Τα εν λόγω μέτρα δεν υπερβαίνουν τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου αυτού.	3. Οι δικαιούχοι επιτρέπεται να εφαρμόζουν αναλογικά μέτρα με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου φιλοξενούνται τα έργα ή άλλο υλικό. Τα εν λόγω μέτρα δεν υπερβαίνουν τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου αυτού και δεν αποτρέπουν ή εμποδίζουν ερευνητικούς οργανισμούς από το να απολαμβάνουν την εξαίρεση που προβλέπεται στην παράγραφο 1.

Άρθρο 3 – παράγραφος 4	
Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή	Τροπολογία
4. Τα Κράτη Μέλη ενθαρρύνουν τους δικαιούχους και τους ερευνητικούς οργανισμούς να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων που αναφέρονται στην παράγραφο 3.	4. Τα Κράτη Μέλη ενθαρρύνουν τους δικαιούχους και τους ερευνητικούς οργανισμούς να συνεργαστούν προκειμένου να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων που αναφέρονται στην παράγραφο 3 και οποιαδήποτε πρωτόκολλα εξόρυξης κειμένου και δεδομένων. Σε συνεργασία με τα Κράτη Μέλη, η Επιτροπή ενθαρρύνει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και εμπειριών σε ολόκληρη την Ένωση.
Άρθρο 3 – παράγραφος 4 α (νέα)	
Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή	Τροπολογία
	4α. Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν δίκαιη αποζημίωση για τους δικαιούχους για τη χρήση των έργων τους ή άλλου υλικού σύμφωνα με την παράγραφο 1.
Άρθρο 4 – παράγραφος 1 – στοιχείο -α (νέο)	
Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή	Τροπολογία
	-α) πραγματοποιείται από εκπαιδευτικό ίδρυμα που αναγνωρίζεται από το Κράτος Μέλος στο οποίο είναι εγκατεστημένο ή από φορέα πιστοποιημένο από το Κράτος Μέλος στο οποίο είναι εγκατεστημένος για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων·
Άρθρο 4 – παράγραφος 1 – στοιχείο α	

<i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i>	<i>Τροπολογία</i>
α) πραγματοποιείται στις εγκαταστάσεις εκπαιδευτικού ιδρύματος ή μέσω ασφαλούς ηλεκτρονικού δικτύου στο οποίο έχουν πρόσβαση μόνο οι μαθητές ή οι φοιτητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό του εκπαιδευτικού ιδρύματος .	α) πραγματοποιείται εκεί όπου λαμβάνουν χώρα οι διδακτικές δραστηριότητες ή μέσω ασφαλούς ηλεκτρονικού δικτύου στο οποίο έχουν πρόσβαση μόνο οι μαθητές ή οι φοιτητές του εκπαιδευτικού ιδρύματος ή του πιστοποιημένου φορέα ή από το εκπαιδευτικό προσωπικό του εκπαιδευτικού ιδρύματος ή του πιστοποιημένου φορέα που εμπλέκονται άμεσα στην προκείμενη εκπαιδευτική δραστηριότητα .
Άρθρο 4 – παράγραφος 1 – στοιχείο β α (νέο)	
<i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i>	<i>Τροπολογία</i>
	β α) περιορίζεται στη χρονική διάρκεια που δικαιολογείται από τη χρήση της χάριν παραδείγματος.
Άρθρο 4 – παράγραφος 1 α (νέο)	
<i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i>	<i>Τροπολογία</i>
	1α. Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν αναλογικούς περιορισμούς στον όγκο ενός έργου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Οι περιορισμοί αυτοί λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τα θεμιτά συμφέροντα τόσο των χρηστών όσο και των δικαιούχων.
Άρθρο 4 – παράγραφος 2 – εδάφιο 1	
<i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i>	<i>Τροπολογία</i>

<p>Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η εξαίρεση που θεσπίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1 δεν εφαρμόζεται γενικά ή σε σχέση με ορισμένα είδη έργων ή άλλου υλικού, στον βαθμό που είναι εύκολα διαθέσιμες στην αγορά επαρκείς άδειες που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1.</p>	<p>Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η εξαίρεση που θεσπίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1 δεν εφαρμόζεται γενικά ή σε σχέση με ορισμένα είδη έργων ή άλλου υλικού, στον βαθμό που επαρκείς άδειες που επιτρέπουν τουλάχιστον τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 είναι εύκολα διαθέσιμες στην αγορά και είναι κατάλληλες για τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των φορέων που έχουν πιστοποιηθεί για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων.</p>
<p>Άρθρο 4 – παράγραφος 2 – εδάφιο 2</p>	
<p><i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i></p> <p>Τα Κράτη Μέλη που κάνουν χρήση της διάταξης του πρώτου εδαφίου λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της ενδεδειγμένης διαθεσιμότητας και προβολής των αδειών που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.</p>	<p><i>Τροπολογία</i></p> <p>Τα Κράτη Μέλη που κάνουν χρήση της διάταξης του πρώτου εδαφίου λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της ενδεδειγμένης διαθεσιμότητας, προσβασιμότητας και προβολής των αδειών που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τους φορείς που έχουν πιστοποιηθεί για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων.</p>
<p>Άρθρο 4 – παράγραφος 2 α (νέα)</p>	
<p><i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i></p>	<p><i>Τροπολογία</i></p> <p>2α. Για τους σκοπούς της εφαρμογής της παραγράφου 2, τα Κράτη Μέλη συμβάλλουν ενεργά στη διασφάλιση της διαθεσιμότητας των αδειών που επιτρέπουν τουλάχιστον τις πράξεις που περιγράφονται στο σημείο 1 ή</p>

τη διευκόλυνση του διαλόγου μεταξύ δικαιούχων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και φορέων που έχουν πιστοποιηθεί για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων, με σκοπό την καθιέρωση ειδικών αδειών που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1.

Τα Κράτη Μέλη εξασφαλίζουν ότι οι άδειες που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 έχουν δημοσιοποιηθεί επαρκώς με τα κατάλληλα εργαλεία, όπως μια ενιαία πύλη ή βάση δεδομένων, προσιτή σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και φορείς που έχουν πιστοποιηθεί για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων. Τα Κράτη Μέλη εξασφαλίζουν ότι οι διαθέσιμες άδειες παρατίθενται και επικαιροποιούνται στα εν λόγω εργαλεία.

Σε περίπτωση που Κράτος Μέλος έχει το ίδιο κάνει χρήση της διάταξης της παραγράφου 2 και στο εργαλείο που αναφέρεται στο δεύτερο εδάφιο δεν εμφανίζεται άδεια για την ψηφιακή χρήση του έργου, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή φορείς που έχουν πιστοποιηθεί για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων και είναι εγκατεστημένα στην επικράτειά του, καλύπτονται από την εξαίρεση που προβλέπεται στην παράγραφο 1.

Άρθρο 4 – παράγραφος 2 β (νέα)

Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή

Τροπολογία

2β. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2, οποιαδήποτε συμβατική διάταξη αντίθετη προς την εξαίρεση της παραγράφου 1 είναι μη εκτελεστή.

Άρθρο 4 – παράγραφος 3

Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή

Τροπολογία

3. Η χρήση έργων και άλλου υλικού χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία μέσω ασφαλών ηλεκτρονικών δικτύων, η οποία συμμορφώνεται με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θεσπίζονται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, θεωρείται ότι πραγματοποιείται αποκλειστικά στο Κράτος Μέλος εγκατάστασης του εκπαιδευτικού ιδρύματος.

3. Η χρήση έργων και άλλου υλικού χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία μέσω ασφαλών ηλεκτρονικών δικτύων, η οποία συμμορφώνεται με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θεσπίζονται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, θεωρείται ότι πραγματοποιείται αποκλειστικά στο Κράτος Μέλος εγκατάστασης του εκπαιδευτικού ιδρύματος **ή του φορέα που έχει πιστοποιηθεί για την άσκηση διδακτικών δραστηριοτήτων.**

Άρθρο 4 – παράγραφος 4

Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή

Τροπολογία

4. **Τα** Κράτη Μέλη **μπορούν να** προβλέπουν δίκαιη αποζημίωση για **τη ζημία που υφίστανται οι δικαιούχοι εξαιτίας της χρήσης** των έργων τους ή άλλου υλικού σύμφωνα με την παράγραφο 1.

4. **Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2, τα** Κράτη Μέλη προβλέπουν δίκαιη αποζημίωση για **τους δικαιούχους για τη χρήση** των έργων τους ή άλλου υλικού σύμφωνα με την παράγραφο 1.

Άρθρο 3

Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή

Τροπολογία

Άρθρο 3	Άρθρο 3
Εξόρυξη κειμένων και δεδομένων	Εξόρυξη κειμένων και δεδομένων
<p>1. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στα άρθρα 5 στοιχείο α) και 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας σχετικά με τις αναπαραγωγές και τις εξαγωγές που πραγματοποιούνται <i>από ερευνητικούς οργανισμούς</i> με σκοπό την εξόρυξη κειμένων <i>και δεδομένων από έργα ή άλλο υλικό στα οποία έχουν νόμιμη πρόσβαση</i> για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας.</p>	<p>1. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στα άρθρα 5 στοιχείο α) και 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας σχετικά με τις αναπαραγωγές και τις εξαγωγές <i>από έργα ή άλλο υλικό στις οποίες ερευνητικοί οργανισμοί έχουν νόμιμη πρόσβαση και</i> που πραγματοποιούνται με σκοπό την εξόρυξη κειμένων <i>ή δεδομένων</i> για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας <i>από τους οργανισμούς αυτούς.</i></p> <p><i>Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν ότι εκπαιδευτικά ιδρύματα και ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς που διεξάγουν επιστημονική έρευνα κατά την έννοια του άρθρου 2 σημείο 1α) ή 1β) μπορούν επίσης να επωφεληθούν από την εξαίρεση που προβλέπεται στο παρόν άρθρο, κατά τρόπο ώστε μια επιχείρηση που ασκεί καθοριστική επιρροή στους εν λόγω οργανισμούς, να μην έχει προτιμησησική πρόσβαση στα αποτελέσματα της επιστημονικής αυτής έρευνας.</i></p> <p><i>1α. Αναπαραγωγές και εξαγωγές που πραγματοποιήθηκαν για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων αποθηκεύονται με ασφαλή τρόπο, για παράδειγμα μέσω αξιόπιστων οργανισμών που ορίζονται γι' αυτό το σκοπό.</i></p>

<p>2. Οποιαδήποτε αντίθετη προς την εξαίρεση της παραγράφου 1 συμβατική διάταξη είναι μη εκτελεστή.</p> <p>3. Οι δικαιούχοι επιτρέπεται να εφαρμόζουν μέτρα με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου φιλοξενούνται τα έργα ή άλλο υλικό. Τα εν λόγω μέτρα δεν υπερβαίνουν τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου αυτού.</p> <p>4. Τα Κράτη Μέλη <i>ενθαρρύνουν τους δικαιούχους και τους ερευνητικούς οργανισμούς να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων που αναφέρονται στην παράγραφο 3.</i></p>	<p>2. Οποιαδήποτε αντίθετη προς την εξαίρεση της παραγράφου 1 συμβατική διάταξη είναι μη εκτελεστή.</p> <p>3. Οι δικαιούχοι επιτρέπεται να εφαρμόζουν μέτρα με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων όπου φιλοξενούνται τα έργα ή άλλο υλικό. Τα εν λόγω μέτρα δεν υπερβαίνουν τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου αυτού.</p> <p>4. Τα Κράτη Μέλη <i>δύνανται να συνεχίσουν να προβλέπουν εξαιρέσεις όσον αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 3 στοιχείο α) της οδηγίας 2001/29/EK.</i></p>
Άρθρο 3 α (νέο)	
<i>Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή</i>	<i>Τροπολογία</i>
	Άρθρο 3α
	Δυνατότητα εξαίρεσης ή περιορισμού όσον αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων
	<p>1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 3 της παρούσας οδηγίας, τα Κράτη Μέλη δύνανται να προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στο άρθρο 5 στοιχείο α) και στο άρθρο 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/EK, καθώς και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της οδηγίας αυτής, όσον</p>

αφορά τις αναπαραγωγές και εξαγωγές από νομίμως προσβάσιμα έργα και άλλο υλικό που αποτελούν μέρος της διαδικασίας εξόρυξης κειμένων και δεδομένων, υπό την προϋπόθεση ότι η χρήση έργων και άλλου υλικού που αναφέρονται σε αυτή, συμπεριλαμβανομένης της ανάγνωσης με μηχανικά μέσα, δεν περιορίζονται ρητώς από τους δικαιούχους τους.

2. Αναπαραγωγές και εξαγωγές που πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με την παράγραφο 1, δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς εκτός από την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων.

3. Τα Κράτη Μέλη δύνανται να συνεχίσουν να προβλέπουν εξαιρέσεις για την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 3 στοιχείο α) της οδηγίας 2001/29/EK.

Άρθρο 4

Κείμενο που προτείνει η Επιτροπή

Τροπολογία

Άρθρο 4

Άρθρο 4

Χρήση έργων και άλλου υλικού σε ψηφιακές και διασυννοριακές διδακτικές δραστηριότητες

Χρήση έργων και άλλου υλικού σε ψηφιακές και διασυννοριακές διδακτικές δραστηριότητες

1. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα που προβλέπονται στα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας 2001/29/EK, στα άρθρα 5 στοιχείο α) και 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ, στο

1. Τα Κράτη Μέλη προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα που προβλέπονται στα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας 2001/29/EK, στα άρθρα 5 στοιχείο α) και 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ, στο

άρθρο 4 παράγραφος 1 της οδηγίας 2009/24/EK και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας προκειμένου να επιτραπεί η ψηφιακή χρήση έργων και άλλου υλικού χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία, στον βαθμό που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο μη εμπορικό σκοπό, εφόσον η χρήση:

α) πραγματοποιείται στις εγκαταστάσεις εκπαιδευτικού ιδρύματος ή μέσω ασφαλούς ηλεκτρονικού **δικτύου** στο οποίο έχουν πρόσβαση μόνο οι μαθητές ή οι φοιτητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό του εκπαιδευτικού ιδρύματος·

β) συνοδεύεται από αναφορά της πηγής, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο.

2. Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η εξαίρεση που θεσπίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1 δεν εφαρμόζεται γενικά ή σε σχέση με ορισμένα είδη έργων ή άλλου υλικού, στον βαθμό που είναι εύκολα διαθέσιμες στην αγορά επαρκείς **άδειες** που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1.

άρθρο 4 παράγραφος 1 της οδηγίας 2009/24/EK και στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας προκειμένου να επιτραπεί η ψηφιακή χρήση έργων και άλλου υλικού χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία, στον βαθμό που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο μη εμπορικό σκοπό, εφόσον η χρήση:

α) πραγματοποιείται στις εγκαταστάσεις εκπαιδευτικού ιδρύματος, ή **σε άλλο χώρο όπου η διδασκαλία διεξάγεται υπό την ευθύνη του εκπαιδευτικού ιδρύματος, ή** μέσω ασφαλούς ηλεκτρονικού **περιβάλλοντος** στο οποίο έχουν πρόσβαση μόνο οι μαθητές ή οι φοιτητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό του εκπαιδευτικού ιδρύματος·

β) συνοδεύεται από αναφορά της πηγής, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο **για πρακτικούς λόγους**.

2. Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η εξαίρεση που θεσπίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1 δεν εφαρμόζεται γενικά ή σε σχέση με ορισμένα είδη έργων ή άλλου υλικού, **όπως υλικό που προορίζεται κατά κύριο λόγο για την αγορά της εκπαίδευσης ή παρτιτούρες**, στον βαθμό που είναι εύκολα διαθέσιμες στην αγορά επαρκείς **συμφωνίες παραχώρησης αδειών** που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 **και ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων**.

Τα Κράτη Μέλη που κάνουν χρήση της διάταξης του πρώτου εδαφίου λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της ενδεδειγμένης διαθεσιμότητας και προβολής των αδειών που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

3. Η χρήση έργων και άλλου υλικού χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία μέσω *ασφαλών ηλεκτρονικών δικτύων*, η οποία συμμορφώνεται με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θεσπίζονται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, θεωρείται ότι πραγματοποιείται αποκλειστικά στο Κράτος Μέλος εγκατάστασης του εκπαιδευτικού ιδρύματος.

4. Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν δίκαιη αποζημίωση για τη ζημία που υφίστανται οι δικαιούχοι εξαιτίας της χρήσης των έργων τους ή άλλου υλικού σύμφωνα με την παράγραφο 1.

Τα Κράτη Μέλη που κάνουν χρήση της διάταξης του πρώτου εδαφίου λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της ενδεδειγμένης διαθεσιμότητας και προβολής των αδειών που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1 για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

3. Η χρήση έργων και άλλου υλικού χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία μέσω *ασφαλών ηλεκτρονικού περιβάλλοντος*, η οποία συμμορφώνεται με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θεσπίζονται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, θεωρείται ότι πραγματοποιείται αποκλειστικά στο Κράτος Μέλος εγκατάστασης του εκπαιδευτικού ιδρύματος.

4. Τα Κράτη Μέλη μπορούν να προβλέπουν δίκαιη αποζημίωση για τη ζημία που υφίστανται οι δικαιούχοι εξαιτίας της χρήσης των έργων τους ή άλλου υλικού σύμφωνα με την παράγραφο 1.

4α. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2, κάθε συμβατική ρύθμιση αντίθετη προς την εξαίρεση ή τον περιορισμό της παραγράφου 1 είναι μη εκτελεστή. Τα Κράτη Μέλη εξασφαλίζουν ότι οι δικαιούχοι έχουν το δικαίωμα να χορηγούν άδειες ατελώς που επιτρέπουν τις πράξεις που περιγράφονται στην παράγραφο 1, γενικά ή όσον αφορά συγκεκριμένους τύπους έργων ή άλλου υλικού που μπορεί να επιλέγουν.